

anadolum
e K a m p ü s
ve
anadolu mobil
dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

(ekampus.anadolu.edu.tr)

(mobil.anadolu.edu.tr)

ekampus.anadolu.edu.tr

Takvim

Duyurular

Ders
Kitabı (PDF)

Epub

Html5

Mobi
Kitap

Sesli Kitap

Canlı Ders

Video

Ünite
Özeti

Sesli Özet

Sorularla
Öğrenelim

Alıştırma

Çözümlü
Sorular

Deneme
Sınavı

Tartışma
Forumu

Çıkmış Sınav
Soruları

Sınav Giriş
Bilgisi

Sınav
Sonuçları

Öğrenci
Toplulukları

AOS DESTEK
AÇIKÖĞRETİM DESTEK SİSTEMİ

**Açıköğretim Sistemi ile ilgili
merak ettiğiniz her şey AOS Destek Sisteminde...**

- Kolay Soru Sorma ve Soru-Yanıt Takibi
- Sıkça Sorulan Sorular ve Yanıtları
- Canlı Destek (Hafta İçi Her Gün)
- Telefonla Destek

aosdestek.anadolu.edu.tr

AOS DESTEK Sistemi İletişim ve Çözüm Masası

0850 200 46 10

www.anadolu.edu.tr

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3328
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2187

DIŞ TİCARETTE RİSK YÖNETİMİ VE SİGORTACILIK

Yazarlar

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZ (Ünite 1)
Dr. Öğr. Üyesi Namık Kemal ERDEMİR (Ünite 2)
Doç. Dr. Ferudun KAYA (Ünite 3, 4, 5, 6, 7, 8)
Mehmet KAHYA (Ünite 3, 4, 5, 6, 7, 8)

Editörler

Prof. Dr. Yücel OĞURLU
Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2016 by Anadolu University
All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

ÖĞRENME TEKNOLOJİLERİ AR-GE BİRİMİ

Birim Yöneticisi

Doç.Dr. Alper Tolga Kumtepe

Kitap Hazırlama Grubu Sorumlusu

Öğr.Gör. Erdem Erdoğdu

Öğretim Tasarımcısı

Prof.Dr. Cengiz Hakan Aydın

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Doç.Dr. Nilgün Salur

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Dil ve Yazım Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Halit Biltekin

Ölçme Değerlendirme Sorumlusu

Öğr.Gör. Nurcan Tepecik

Grafiker

Özlem Çayırılı

Kapak Düzeni

Doç.Dr. Halit Turgay Ünalın

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Dış Ticarete Risk Yönetimi ve Sigortacılık

E - ISBN
978-975-06-2561-9

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Üniversitesi'ne aittir.
ESKİŞEHİR, Ağustos 2018

3121-0-0-0-1909-V01

İçindekiler

Önsöz vii

Dış Ticaret ve Genel Anlamda Risklerin Kavramsal Çerçevesi...	2	1. ÜNİTE
GİRİŞ	3	
DIŞ TİCARETİN TANIMI	3	
DIŞ TİCARETİ ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER	5	
DIŞ TİCARETİN AMAÇLARI	6	
DIŞ TİCARET TÜRLERİ	7	
DIŞ TİCARET İLE İÇ TİCARET ARASI FARKLILIKLAR	9	
Dış Ticaretin Faydaları	9	
DIŞ TİCARETTE TARAFLAR	9	
DIŞ TİCARET TEORİLERİ	11	
RİSK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	14	
Risk Türleri	15	
Risk Algısı	16	
Özet	17	
Kendimizi Sınayalım	18	
Yaşamın İçinden	19	
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	20	
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	20	
Yararlanılan Kaynaklar.....	21	

Risk Yönetimi ve Dış Ticaret İşlemlerinde Risk	22	2. ÜNİTE
GİRİŞ	23	
RİSK YÖNETİMİNİN TANIMI VE ÖNEMİ	23	
Risklerin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi	27	
KURUMSAL RİSK YÖNETİMİNDE RİSKLERİN ÖLÇÜLMESİ VE ANALİZİ	28	
Riskten Korunma Teknikleri	30	
Risk Yönetiminde İletişim	30	
RİSK YÖNETİMİNDE BAŞARIYI ETKİLEYEN UNSURLAR	31	
DIŞ TİCARETTE RİSK	31	
DIŞ TİCARETTE RİSKTEN KORUNMA TEKNİKLERİ	33	
Özet	35	
Kendimizi Sınayalım	36	
Yaşamın İçinden	37	
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	38	
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	38	
Yararlanılan Kaynaklar	39	

Sigorta, Sigorta Sözleşmesi, Risk ve Riziko Kavramları	40	3. ÜNİTE
GİRİŞ	41	
SİGORTA	43	
RİSK KAVRAMI, RİSK YÖNETİMİ VE RİSKİN TRANSFERİ	44	
SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TANIMI, SİGORTANIN SINIFLANDIRILMASI	51	
Sigorta Sözleşmesinin Tanımı	51	

Sigortanın Sınıflandırılması	53
Mal Sigortaları	55
Sorumluluk Sigortaları	57
Can Sigortaları	57
Özet	59
Kendimizi Sınayalım	60
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	61
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	62
Yararlanılan Kaynaklar.....	63

4. ÜNİTE**Sigorta Sözleşmesinin Tarafları, Unsurları ve Nitelikleri..... 64**

GİRİŞ	65
SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI	68
Sigortacılar (Sigorta Şirketleri)	69
Sigorta Ettiren / Sigortalı / Lehdar	70
SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI	72
Sigorta Ettirilebilir (Sigortalanabilir) Menfaat	72
Risk (Riziko), Tehlike	75
Sigorta Bedeli	76
Eksik Sigorta	78
Aşkın Sigorta	80
Takseli (Mutabakatlı Kıymet) Sigorta	81
Sigorta Olunan Menfaatin Birden Çok Sigortacı Tarafından Temin Olunması Hali	81
Müşterek Sigorta (Koasürans)	82
Çifte Sigorta	83
Kısmi Sigorta	84
Prim (Sigorta Ücreti)	85
Sigorta Süresi	85
SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN NİTELİKLERİ	85
SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TABİ OLDUĞU HÜKÜMLER	88
Özet	89
Kendimizi Sınayalım	91
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	92
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	92
Yararlanılan Kaynaklar	93

5. ÜNİTE**Teknik ve Hukuksal Açından Bazı Sigorta Kavramları 94**

GİRİŞ	95
SİGORTA SÖZLEŞMESİ (POLİÇE)	96
SİGORTA SÖZLEŞMESİ İLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR	99
Muvakkat (Sigorta İlmühaberi) Geçici Sigorta Poliçesi	99
Abonman Sözleşmesi	99
Zeyilname (Poliçe Eki)	100
Tecditname (Poliçe Yenileme)	100
Hasar Tazminat Makbuzu/İbraname Aklama Belgesi	100
Sigorta Süresi ve Dönemi	101
Sigorta Başlangıç Tarihi	102
Sigortanın Sona Ermesi (Fesih) ve Cayma	102

Olağanüstü Durumlarda Fesih	102
Sigorta Priminin Artırılmasında Fesih	102
Kısmî Fesih ve Cayma	102
Sigorta Konusu	103
Prim	103
Riziko Primi (Net Prim)	103
Brüt Prim	104
Tazminat Talebi	104
Özet	105
Kendimizi Sınayalım	107
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	108
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	108
Yararlanılan Kaynaklar	109

Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipleri) 110

6. ÜNİTE

GİRİŞ	111
SİGORTANIN GENEL İLKELERİ	112
Azami Hüsünüyet (İyi Niyet) İlkesi	112
Sigorta Ettirilebilir Menfaat İlişkisi İlkesi	113
Riskin (Rizikonun) Varlığı İlkesi	115
Sebepsiz Zenginleşme Yasası (Tazminat İlkesi)	116
Yakın Sebep (Neden) İlkesi	118
Rücu (Halefiyet = Hakların Devri) Prensibi	119
Birden Çok Sigorta veya Hasara Katılım Prensibi	120
Özet	122
Kendimizi Sınayalım	123
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	124
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	124
Yararlanılan Kaynaklar	125

Nakliyat (Taşıma) Sigortaları 126

7. ÜNİTE

GİRİŞ	127
NAKLİYAT (TAŞIMA) SİGORTALARI	128
NAKLİYAT (TAŞIMA) SİGORTASI TÜRLERİ	129
Emtia ve Kıymet Nakliyat Sigortaları	130
Emtia Nakliyat Sigortaları	130
Kıymet Nakliyat Sigortaları	135
Tekne Sigortaları	136
Sigortanın Konusu, Sigortalı ve Sigorta Bedeli	136
Tekne Sigortası Türleri	137
SORUMLULUK SİGORTALARI	139
Özet	142
Kendimizi Sınayalım	143
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	144
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	144
Yararlanılan Kaynaklar.....	145

8. ÜNİTE**Uluslararası Ticarete Taşımaya İlişkin Riskler ve Sigortalar..... 146**

GİRİŞ	147
ULUSLARARASI TİCARETTE RİSKLER	150
Mala İlişkin Riskler	150
Ödemeye İlişkin Riskler	150
Piyasa Riski	151
Fiyat Riski	151
Döviz Riski	151
Faiz Riski	151
TAŞIMACILIKTA SİGORTA	153
Taşınan Malın Taşınması Sırasında Uğrayacağı Zararlar ve Verilen Teminatlar ...	154
İşyerinde Teslim (EXW - EX-WORKS)	155
Taşıyıcıya Teslim (FCA), Gemi Doğrultusunda Teslim (FAS) ve Gemide Teslim (FOB)	156
Masraflar ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim (CFR) - Taşıma Ödenmiş Olarak Teslim (CPT)	156
Masraflar, Sigorta ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim (CIF) - Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak Teslim (CIP)	156
Terminalde Teslim (DAT) - Belirlenen Yerde Teslim (DAP) - Gümrük Resmi Ödenmiş Olarak Teslim (DDP)	157
Gümrük Vergilerinde Sigorta	157
ULUSLARARASI TİCARETTE TAŞIMAYA İLİŞKİN BAZI SİGORTALAR	158
İhracat Kredi Sigortası	158
Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı	159
İhracat Kredi Sigortasının Kapsamı	159
Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası'nın İhracatçıya Maliyeti	160
Azami Tazminat Ödeme Sınırı	160
Kapsama Alınan Riskler	160
Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı	162
Taşıyıcının Yurt Dışı Mali Sorumluluğu ve CMR Sigortaları	163
Türkiye'de CMR Sigorta Teminatının Verilmesi	165
Teminat Limitleri	166
Nakliyat Aracısı Sorumluluk Sigortaları	167
Depocu Yasal Sorumluluk Sigortaları	167
Özet	168
Kendimizi Sınayalım	169
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	170
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	170
Yararlanılan Kaynaklar	171
Yararlanılan İnternet Adresleri	171

Önsöz

Günümüzde yaşanan ekonomik, siyasi, konjonktürel ve politik değişim ve dönüşümler beraberinde işletmelerin faaliyette buldukları koşulları daha önce hiç olmadığı kadar karmaşık hale getirmiştir. Bu yeni iş ekosistemleri işletmelerin daha ihtiyatlı davranmaları zorunluluğunu da ortaya çıkarmıştır. Özellikle yapısı gereği karmaşık olan dış ticaret iç pazarlarda yapılan ticarete nazaran bünyesinde daha çok ve daha farklı risk unsuru barındırmaktadır.

Ekonomik hayatın devamı gerekliliği işletmeler daha az bilgi sahibi oldukları pazarlar ve uzmanlık alanları konusunda kendilerini güvence altına alma zorunluluğu hissetmektedirler. Sigorta kavramı karşılıklı ticaret yapan işletmelerin faaliyetlerinin ve süreçlerinin aksamasından kaynaklanabilecek olan maddi hasarları en alt düzeye indirebilmenin yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Faaliyetlerin, süreçlerin ve işlemlerin olumsuz sonuç verebilecek işleyişlerinin güvence altına alındığı sigortalama süreci bugün özellikle dış ticaret yapan işletmeler açısından çoğu zaman isteğe bağlı olmaktan daha çok zorunluluktur.

Çalışma içerisinde, kavramlar ve konularla ilk kez karşılaşacak olan kullanıcıların anlayabileceği basitlik ve yalınlık gözetilerek temel tanımlamalar kullanılmıştır. Genel anlamda risk kavramından yola çıkılarak riskin yönetilmesi ve sigorta kavramları temel bilgiler elde edilebilecek şekilde işlenmiştir. İlgili alanyazından ve kanun, yürütmelik ve yönetmeliklerden en güncel halleri ile faydalanılmış, sonuçta paydaşların ilgili mevzuat ve yazın hakkında yeterli bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Bu kitabın ana hedef kitlesi olan Anadolu üniversite öğrencilerine ve beraberinde diğer tüm kullanıcılara faydalı olması temennilerimizle...

Editörler

Prof.Dr. Yücel OĞURLU

Dr.Öğr.Üyesi Murat ÖZ

1

Amaçlarımız

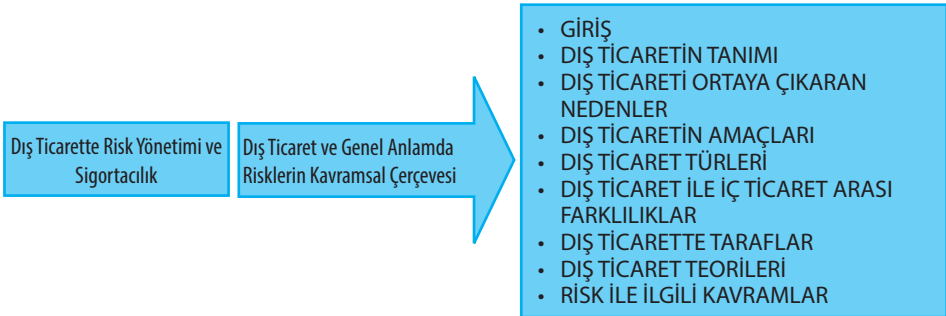
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Dış ticaret kavramını tanımlayabilecek,
- Dış ticareti ortaya çıkaran nedenleri tartışabilecek,
- Dış ticaretin amaçlarını sıralayabilecek,
- Dış ticaret türlerini betimleyebilecek,
- Dış ticaret ile iç ticaret arasındaki farklılıkları açıklayabilecek,
- Dış ticaretin taraflarını listeleyebilecek,
- Verilen tanımlara uyan dış ticaret teorilerini seçebilecek,
- Risk ile ilgili temel kavramları tanımlayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Dış Ticaret
- Dış Ticaret Teorileri
- Dış Ticaret Türleri
- Risk
- Normal Ticaret

İçindekiler

Dış Ticaret ve Genel Anlamda Risklerin Kavramsal Çerçevesi

GİRİŞ

Ülkelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri, güçlü olmalarına bağlıdır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda güçlü ülke olabilmek demek, güçlü ekonomiye sahip olmakla eşdeğer kabul edilmektedir. Ekonomileri güçlü olan ülkeler aynı zamanda, güçlü ordulara sahip olabilmekte, teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilmekte ve teknolojik yeniliklere yön verebilmektedirler.

Güçlü ekonomi temeli üzerine inşa edilen ülkeler, uluslararası arenada söz sahibi olan ülke konumunda bulunabilmektedirler. Ekonomide güçlü olmanın kaynağı, üretmekten ve üretilenleri satabilmekten geçmektedir. Bilgi ve iletişim sektöründeki gelişmeler daha önce hiç olmadığı şekilde tüm dünyayı etkisi altına alan bir yapıya bürünmüştür. Yeni yapı beraberinde ülkeler ve kültürler-arası iletişimi ve dolayısı ile etkileşimi arttırmış, birbirlerine bağımlı hâle getirmiştir.

Bu bağımlılığın en önemli argümanlarından birisi de uluslararası ticaret olarak ortaya çıkmıştır. Ticaret, ülkelerin güçlenmelerinde direk olarak etkiye sahip olan en önemli stratejik araçtır. İki farklı türde ele alınabilen ticaret, ülke içerisinde yapıldığında iç ticaret, ülke sınırları dışına çıktığında ise dış ticaret olarak adlandırılmaktadır. Ülkelerin dış ticaret faaliyetleri onların dış ilişki politikalarından etkilenmiş hatta zaman zaman dış ilişkilerini şekillendirmiştir. Bugün dünya üzerinde söz sahibi olan ülkelerin genel durumlarına bakıldığında, en başat ülkelerin aynı zamanda en önemli dış ticaret ülkeleri oldukları rahatlıkla görülebilmektedir.

Dış ticaret muhtevası gereği, iç ticarete nazaran farklılıklar arz etmekte ve bünyesinde iç ticarete var olmayan risk unsurlarını da taşımaktadır. Bu anlamda dış ticaret yapmak iyi bir risk yönetim süreci bilgi ve becerisine sahip olmayı da zorunlu kılmaktadır.

“Dış Ticarete Risk Yönetimi ve Sigortacılık” isimli elinizdeki kitabın girişi olan bu bölümde ana hatlarıyla dış ticaret anlatılmaya çalışılacak ve ardından risk ile ilgili kavramlardan bahsedilecektir.

DIŞ TİCARETİN TANIMI

Üretilen tüm malların ve hizmetlerin belirli bir bedel karşılığında kullanıcılara ulaştırılması sürecini ve bu süreçteki tüm alım satım faaliyetlerini ticaret olarak tanımlamak mümkündür.

Dünya ekonomisindeki gelişmeler ve küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri arttırmış ve bu gelişmelerle birlikte ülkeler arası ticaret zamanla gittikçe artan yüksek hacimlere ulaşmıştır. Dünyada hiçbir ülke, ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin tamamını

karşılacak kaynaklara sahip değildir. Ülkelerin bazı kaynakları bol ve bazı kaynakları da kıttır. Bol olan kaynaklar vasıtası ile kıt olan kaynakları elde etmeye çalışmak temel iktisadi prensipler arasında yer almaktadır. Ülke ekonomilerinin yönetilebilmesi, ülke içerisindeki mal ve hizmetlerin ticareti ile yakından ilgilidir. Ülke içerisinde üretilen mallar ve hizmetler sadece ülke içerisinde dolaşmamakta, aynı zamanda başka başka ülkelere de satılmaktadır. Bununla birlikte, ülke içerisinde üretilen bütün mal ve hizmetlerin malzeme, bilgi ekipman ve hammaddeleri de yine aynı ülke içerisinde temin edilememektedir. İşte bu tür zorunluluklar, ülkelerin mal ve hizmetlerin üretiminde ve tüketiminde birbirleri ile ticaret yapmalarını zorunlu kılmaktadır.

En dar kapsamı ile dış ticaret faaliyetlerini, bir ülkenin diğer bir ülke ile mal ve hizmet alışverişini yapması şeklinde tanımlamak mümkündür. Diğer bir ifade ile ihracat ve ithalat işlemleri, ülkelerin dış ticaretini oluştururlar. İhracat işlemlerinde ülke içerisinde üretilen mal ve hizmetler diğer ülkelere satılırken, ithalat işlemlerinde ise diğer ülkelerde üretilen mal ve hizmetler satın alınmaktadır.

Resim 1.1

Temsili Küresel Ticaret Payı

Tablo 1.1
Yıllara Göre Ülkemizin
Dış Ticareti (Bin \$)

Kaynak: TÜİK, Yıllara
göre dış ticaret verileri

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret dengesi	Dış ticaret hacmi	İhracatın ithalatı karşılama oranı
	Değer	Değişim %	Değer	Değişim%	Değer	Değer	
2000	27 774 906	4,5	54 502 821	34,0	-26 727 914	82 277 727	51,0
2001	31 334 216	12,8	41 399 083	-24,0	-10 064 867	72 733 299	75,7
2002	36 059 089	15,1	51 553 797	24,5	-15 494 708	87 612 886	69,9
2003	47 252 836	31,0	69 339 692	34,5	-22 086 856	116 592 528	68,1
2004	63 167 153	33,7	97 539 766	40,7	-34 372 613	160 706 919	64,8
2005	73 476 408	16,3	116 774 151	19,7	-43 297 743	190 250 559	62,9
2006	85 534 676	16,4	139 576 174	19,5	-54 041 498	225 110 850	61,3
2007	107 271 750	25,4	170 062 715	21,8	-62 790 965	277 334 464	63,1
2008	132 027 196	23,1	201 963 574	18,8	-69 936 378	333 990 770	65,4
2009	102 142 613	-22,6	140 928 421	-30,2	-38 785 809	243 071 034	72,5
2010	113 883 219	11,5	185 544 332	31,7	- 71 661 113	299 427 551	61,4
2011	134 906 869	18,5	240 841 676	29,8	- 105 934 807	375 748 545	56,0
2012	152 461 737	13,0	236 545 141	-1,8	- 84 083 404	389 006 877	64,5
2013	151 802 637	-0,4	251 661 250	6,4	- 99 858 613	403 463 887	60,3
2014	157 610 158	3,8	242 177 117	-3,8	- 84 566 959	399 787 275	65,1

İhracatın ithalatı karşılama oranı ne anlama gelmektedir?

SIRA SİZDE

Yukarıda yer alan tablo da ülkemizin son 15 yıldaki dış ticaret verileri toplam değer olarak verilmiştir. Dış ticarete dış ticaret hacminin artması kadar önemli olan bir hususta artan dış ticaret hacminin dengeli bir şekilde artmasıdır. Kısaca, ihracat ve ithalat arasındaki dengenin bozulmamasıdır. Bu bozulma yapısal bir takım sorunlara sebep olabilecektir.

DIŞ TİCARETİ ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER

Ülkelerin dış ticaret yapma sebepleri arasında dört temel faktör yer almaktadır (Karagül ve İlter, 2010)

- Yerli üretimdeki yetersizlikler veya fazlalıklar,
- Ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları,
- Mal farklılaştırması,
- Siyasi ve kültürel sebepler.

Yerli üretimde ihtiyaca cevap verememe veya ihtiyaç fazlasını üretme dış ticarete sebep olan temel etkidir. Çünkü ülkeler iç piyasalardaki arz noksanını diğer ülkelerden karşılamak zorunda iken, bu durumun finansmanını ülke içinde üretilen fazla ürünlerle çözmektedirler. Arz ve talep arasındaki bu dengesizlik, doğal kaynakların dağılım farklılıklarından, nüfusun dağılımından, iklimsel özelliklerden, kullanılan teknolojinin gelişmişlik düzeyinden, ülke içi talebin yapısından ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabilir.

Ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları ülkelerin sahip oldukları kaynaklar ve bu kaynakların elde ediş biçimlerinin farklı olmasından kaynaklanabilmektedir. Aynı zamanda, sahip olunan üretim faktörleri ve bu faktörlerin üretime katılımları da farklılık göstermektedir. Bu nedenle, aynı veya benzer malların ve hizmetlerin üretimi, farklı maliyetlerde gerçekleşebilmektedir. Söz konusu maliyet farklılıklarından kaynaklanan fiyat farklılıkları dış ticaretin önemli sebeplerinden birisidir. Ülke içerisindeki üretim maliyetleri ülke dışındaki üretim maliyetlerini aştığı zaman çoğunlukla söz konusu ülkeler için ithalat daha avantajlı hâle gelmektedir.

Öte yandan, ülkeler arasındaki verimlilik farkları da ülkeleri belirli malların ve hizmetlerin tüketiminde dış ticareten faydalanmaya sürüklemektedir. Bu ülkeler üretimlerini ihtiyaçlarına göre belirlemek yerine, imkanlarına göre belirlediklerinde daha avantajlı konuma gelmektedirler. Bu sebeple, karşılaştırmalı olarak üretim avantajına sahip oldukları mal ve hizmetleri üretip ihtiyaç fazlasını satmaları, ihtiyaç duydukları hâlde hiç veya yeterince üretmedikleri ürünleri ise satın almaları dış ticaretlerini dengelemelerinde yardımcı olmaktadır.

Dış ticaretin bir başka nedeni de *mal farklılaştırmasıdır*. Mal farklılaştırması; aynı mal ve hizmetlerin, tasarım, ambalaj, kalite, renk, satış sonrası hizmetler, marka gibi faktörlerde ülkeler arasında farklılaşmasıdır. Bahsi geçen farklılıklar tüketici tercihleri üzerinde doğrudan etkiye sahiptir.

Talep Yasası (The Law of Demand); bir piyasada bulunan satın alıcıların davranışlarını, yani taleplerini, açıklama hedefli bir teoriye dayanır.

Arz Yasası (Law of Supply); malın fiyatı ile o malın arzı arasındaki pozitif ilişkiye arz yasası denir.

Mal farklılaştırması nasıl dış ticarete neden olmaktadır?

SIRA SİZDE

Siyasi ve kültürel nedenler, dolayısıyla ülkeler arası ekonomik ilişkileri ve siyasi ilişkileri birbirinden bağımsız yürütebilmek mümkün değildir. Genellikle ülkeler arası siyasi ilişkileri belirli bir düzeyde tutabilmek için ticari ilişki kurmak ve sürdürmek de zorunlu olmaktadır. Siyasi ilişkilerin iyi olduğu ülkelere dış ticarete bir takım ayrıcalıklar tanınmakta, aynı ayrıcalıklar karşı taraftan da beklenmektedir. Siyasi ilişkiler gerildiği andan itibaren kotalar ve diğer sınırlamalarla ikili dış ticaret ilişkileri yeniden düzenlenilmekte-

dir. Ülkeler arasındaki kültürel uyumluluk, ticarete önemli bir kolaylaştırıcı olarak rol almakta, kültürel farklılıklar- örneğin iş yapma biçimlerindeki farklılık- ticareti zorlaştırıcı unsurlar olmaktadır.

Bu dört faktör haricinde, sermaye birikiminin sağlanması, yatırım mallarının temininde kolaylık, yeni iş sahalarının açılması, teşvikler ve yardımlar gibi faktörler de dış ticareti ortaya çıkaran diğer faktörler arasında sayılabilirler.

DIŞ TİCARETİN AMAÇLARI

Dış ticaret politikaları, hükümetlerin, ülkelerin doğrudan dış ticaret akımlarını sınırlandırmak, özendirmek veya gerçekleştiriliş metotlarını düzenlemek için uyguladıkları sistematik politikalardan oluşur. Dış ticaret politikaları genel ekonomi politikalarının önemli bir parçasıdır. Genel anlamıyla dış ticaretin 11 önemli amacı bulunmaktadır (Seyidoğlu,2009;140-142),

- **Ekonomik kalkınma;** dış ticaret, kalkınmakta olan ülkelerin sanayileşme hamlelerinde önemli bir stratejik araçtır. Ekonomik kalkınma için iki farklı politika uygulanabilmektedir. Birincisi, devlet idaresinin sanayiciyi korumacı tedbirler aldığı **ithal ikameci model** ve ikincisi de ihracatın teşvik edilerek kısa vadede ülkenin döviz girdilerini arttırarak ülkenin ihtiyacı olan yatırım mallarının ithalatının yapılmasına çalışıldığı **dışa açık sanayileşme modelidir**.
- **Ekonominin liberalleştirilmesi,** liberal ticaret politikaları izlenerek ülke ekonomisinin dünya ekonomisi ile entegre olması sağlanmaya çalışılır. Bu politikanın temel sebebi serbest piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarını ekonomiye uygulamak ve ekonomiyi daha güvenilir hâle getirmektir.
- **Piyasadaki aksaklıkların giderilmesi,** iç ekonomide tekeli işletmelerin sayısının artması, üretimde kaynakların etkin kullanımını bozar ve tüketicileri daha az kaliteli mal ve hizmetler için daha yüksek bedel ödemek zorunda bırakır. Dış ticaretin önündeki tarifeler, vergiler ve öteki kısıtlayıcı engeller azaltılarak iç piyasalarda rekabet geliştirilmeye çalışılabilir.
- **Dış ödeme dengesizliklerinin giderilmesi;** dış açık veren ülkelerin döviz düzeyleri, açık düzeltilmezse eninde sonunda kritik düzeylere inecektir. Bu anlamda dış ticaret açığı veren ülkeler baskı altında kalmaktadırlar. Dış ticaret politikaları ile döviz gideri oluşturan işlemler azaltılmaya ve döviz geliri oluşturan işlemler arttırılmaya çalışılır.
- **Dış rekabetten korunma;** ülkeler dış piyasa rekabet şartlarına uyum sağlayamayan yerli endüstrileri korumak için ithalatı sınırlandırabilirler. Özellikle az gelişmiş endüstrilere sahip ülkeler hali hazırda mevcut bulunan ya da ileride kurulacak olan endüstriler belirli bir olgunluk safhasına gelene kadar böyle bir korumayı uygulayabilirler.
- **İç ekonomik istikrarın sağlanması;** işsizlik oranlarında ve enflasyonda artış iç ekonomik istikrarın bozulmasına sebep olur. Eksik istihdam düzeyindeki ülkeler işsizlik sorunlarını çözümlenmek maksadı ile gümrük tarifeleri ve kotalar koyarak talebi ithal mallardan yerli mallara doğru kaydırarak yerli üretimi arttırmayı hedefleyebilirler. Bu durumda, karşı ülkenin ihracatı azalacağından bir anlamda o ülkeye işsizlik ihraç edilmiş olur.

Benzer şekilde bazı malların iç piyasalarda arzının azalmış olması iç fiyat artışlarına yol açarak enflasyona yol açabilir. Bu tür durumlarda hükümetler, söz konusu malların ithalatını kolaylaştırarak arz tıkanıklıklarını açmayı ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlarlar.

Liberalleşme; Serbest bir duruma gelmek, ekonomik anlamda ise finans piyasalarında, sermaye piyasalarında ve ticaret engellerinde devlet müdahalesinin ortadan kaldırılmasıdır.

İstikrar; aynı kararda, biçimde devam etme, kararlılık demektir. Genel ekonomik faaliyetlerde daralma ve aşırı genişleme gibi ciddi bir dalgalanmanın görülmemesi durumunu ifade eden iç ve dış istikrar diye ikiye ayrılabilir.

Resim 1.2

Dış Ticaret ve
Uluslararası İlişkiler

- **Hazineye gelir sağlamak;** devlet hazinelerinin en önemli gelir kaynakları vergilerdir. İthalat ve ihracat üzerine konulan vergiler ülkeler açısından önemli birer gelir kaynağı olmaktadır.
- **Otarşi (kendi kendine yeterli olma isteği);** burada esas amaç ülkenin kendi kendine yeterli hâle gelmesi ve dış dünya ile olan ekonomik irtibatın mümkün olan azami ölçüde azaltılmasıdır. Yer yüzünde herhangi bir ülkenin uzun dönemde tam otarşik bir politika izlemesi imkansızdır. Çünkü uzun dönemde her hangi bir ülkenin ihtiyaç duyduğu her türlü kaynağa sahip olması gerçekte bağdaşmamaktadır.
- **Dış piyasalarda monopol gücünden faydalanma;** bazen ülkelerin ihraç ettikleri mallarla ilgili olarak uluslararası piyasalarda monopolcü duruma geçme düşünceleri olabilir. Bunun için ülke tek üreticisi olduğu mallarla ilgili dış ticarete sınırlandırmalar koyabilir ya da az sayıda üretici olan diğer ülkelerle anlaşarak kartel kurma yoluna gidebilir.
- **Sosyal ve siyasi etkenler;** ulusal güvenlik, halk sağlığı, çevre kirliliği, doğal kaynak rezervlerinin korunması gibi nedenlerle malların ithal yada ihracı kısıtlanabilir. Ayrıca hükümetler sosyal veya siyasi nedenlerle iç piyasalarda çeşitli çıkar gruplarını korumak istediklerinde, çeşitli malların ithaline ilişkin gümrük vergilerini yükseltebilirler, Ya da tersi durumlarda gelir dağılımının bir sınıfın aleyhine gelişmesi isteniyorsa o endüstriler korunmaktan vazgeçilebilir.
- **Uluslararası ilişkilerin iyileştirilmesi;** uluslararası ilişkiler, iktisadi çıkarlar ve ülke güvenliğinin korunmasına bağlıdır. Bu sebeple, devletler arasında karşılıklı iyi ilişkilerin kurulması karşılıklı menfaatlerin elde edilmesine bağlıdır. İyi ilişkiler kurulmuş ülkelerle gümrük vergileri daha alt düzeylerde tutulurken, iyi ilişkilerin kurulmadığı ve karşılıklı menfaat bulunmayan ülkelerle olan ticari ilişkilerde böyle bir uygulama yapılmaz (Kaya,2011;10)

DIŞ TİCARET TÜRLERİ

Dış ticaret bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet ticaretinin tümüdür. İthalat ve ihracat hareketlerinin toplamından oluşur. Dış ticaret, uygulama şekilleri ve yasal düzenlemeler açısından farklı biçimlerde yapılabilmektedir. Dış ticaret çeşitlerini (Gürsoy,2010);

- Normal ticaret,
- Bağlı Ticaret,

- Sınır Ticareti,
- Serbest Bölge ticareti olma üzere dört başlıkta incelemek mümkündür.

Normal Ticaret, bir ülkenin dış ticaretinde, özel ayrıcalık tanınmayan ve serbest döviz ile kambiyo rejimleri çerçevesinde yapılan ticaret şeklidir. Normal ticarete herhangi bir kısıtlama da bulunmamaktadır. Ülkelerin yapageldikleri normal dış ticaret, toplam ticaret hacimleri içerisinde önemli bir paya sahiptir.

Resim 1.3

Dış Ticaret Hacmi ve Finans

Bağlı Ticaret, genellikle finansman zorluklarının yaşandığı ülkeler arasındaki ticarete konu olan ve satılan mal karşılığında satıcının da alıcıdan kısmen döviz kullanarak ya da hiç döviz kullanmadan aynı miktar ya da satışın belli bir oranında dışalım yaptığı, genel anlamda bir takas işlemi olan uluslararası ticaret biçimidir. Kısaca, ihracatçı ülkenin ithalatçı ülkeden ihracat bedeli için başka bir işlem veya taahhüt talep etmesi şeklinde yapılan ticarettir. Döviz tasarrufu sağlamak, serbest dövizle satılmayan düşük kaliteli yerli üretimin ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi amaçlarla “bağlı ticaret”e başvurulabilir. Bu tür ticaret, çoğunlukla ülkeler arası anlaşmalara dayanır ve taraflardan birisi devlet kuruluşu niteliğindedir. Günümüzde bağlı ticaret, günümüzde karşı –satın alım, geri-satın alım, dengeleme (ofset), takas ve kriling gibi değişik yöntemlerle yapılmaktadır.

Sınır ticareti, komşu ülkeler arasında özel anlaşmalara dayanılarak yürütülen ve her iki ülkenin sınır ve kıyı bölgelerine yakın yerleşim yerlerini kapsamına alan ticarettir. Komşu ülkeler arasında yapılan bu ticaret türünde, ülkeler karadan komşu iseler yapılan ticaret sınır ticareti olarak adlandırılmakta, denizden komşu iseler de yapılan ticaret kıyı ticareti olarak adlandırılmaktadır.

DİKKAT

Sınır ticaretinin ve kıyı ticaretinin ilkeleri aynıdır, isim değişikliği ülkeler arasındaki komşuluğun karadan veya denizden olması ile ilgilidir.

Serbest Bölge Ticareti, Serbest bölgeler bir ülkenin milli egemenlik sınırları içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kalan, ülkede geçerli olan malî, ekonomik, kambiyo ve gümrük mevzuatının kısmen veya tamamen dışında tutuldukları bölgelerdir. Bu bölgelerde yapılan ticarete de serbest bölge ticareti denilmektedir. Serbest bölgeler içerisinde buldukları ülkelerin dış ticaret hacimlerinin arttırılmasına imkan tanır.

Serbest bölgeler dış ticaret hacimlerini nasıl arttırırlar?

DIŞ TİCARET İLE İÇ TİCARET ARASI FARKLILIKLAR

Ticari açıdan bakıldıklarında hem dış ticaret hem iç ticaret temel olarak aynıdır ancak, her ülkede kullanılan dil, yerel sosyo-kültürel faktörler, kullanılan döviz birimi, lojistik altyapısı, kanunlar ve ekonomik sistemler birbirlerinden önemli ölçüde ayrılırlar. Bu sebeple, uzmanlık gerektiren ve nitelikli bilgi donanımı isteyen lojistik, bankacılık, gümrük, uluslararası sigorta ve uluslararası hukuk gibi işlerin yapılmasında iç ticarete oranla daha çok aracı kullanılır. Uzmanlaşmayı gerektiren daha pek çok farklı alanın olması dış ticarette her türlü konuda aracı kullanımını arttıracaktır. Bu durum dış ticaretin her safhasında daha yüksek bir verimlilik ve bunun sonucu olarak da diğer tüm kollarında iş bölümünün artması sonucu dağıtım maliyetinin azalmasını da beraberinde getirir. Ülkelerin, gümrüklerine giren ve çıkan malların miktarları üzerinde tam kontrol sahibi olmak istemeleri nedeniyle, dış ticarete kullanılan doküman sayısı iç ticarete göre daha fazladır. Dokümantasyon sürecinde yapılan hataların maliyeti iç pazarlara göre çok daha fazla olacaktır.

Dış ticaret ile iç ticaret arasındaki başlıca farklılıklar (Kaya,2011;19) dış ticaret açısından şu şekilde sıralanabilirler. Dış ticarete;

- Bankacılık sistemi zorunludur,
- Bürokrasi yoğunudur,
- Çok çeşitli taşıma sistemleri kullanılır,
- Genellikle yabancı para birimleri kullanılır,
- Yapılan hataların maliyeti daha yüksektir,
- Ödeme sistemleri farklıdır,
- Sosyal ve kültürel faktörler, iş yapma biçimleri ve iş ahlakı farklıdır,
- Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde faaliyette bulunulur,
- Risk daha yüksektir.

Dış Ticaretin Faydaları

Dış ticaret ülkelere ve ülke içerisindeki işletmelere pek çok avantaj sunmaktadır. Dış ticaretin sağladığı katkılar aşağıda verilmiştir.

- Ülkelerin ve işletmelerin pazar paylarını genişletme imkanı sağlar,
- Eğer iç pazarda kapasite tam kullanılmıyor ise, kapasite kullanımını arttırmaya imkan verir. İç pazardaki dezavantajlı durumu yurtdışı satış ile avantaja çevirebilir,
- Dış ticaret, iç pazardaki rekabeti yayma imkânı verir. Ekonomik nedenler, kriz ya da diğer etmenler sebebi ile oluşabilecek daralmaları engeller,
- Teknolojik know-how düzeyinde gelişme sağlar,
- Sektörlerin büyümesine imkan verir,
- İstihdamı artırır,
- Daha çok sayıda müşteriye ulaşma imkânı sağlar,
- Uluslararası ekonomik sisteme entegre olmayı sağlar,
- Satışlardaki mevsimsel dalgalanmaları dengeler,
- Birim maliyetlerin düşürülmesine yardımcı olur,
- Pazar çeşitlendirmesi ile riskin azaltılmasına yardımcı olur (www.igeme.com.tr)

DIŞ TİCARETTE TARAFLAR

Dış ticaret karşılıklı iki ülke arasında gerçekleştirilen toplam ticarete eşdeğerdir. Bu nedenle daha iyi anlaşılabilmesi için, bu ticarete tarafları ve bu tarafların görev ve sorumluluklarını yakından tanımak gerekmektedir.

Dış ticarete genel olarak yardımcı olan pek çok kurum ve kuruluş olmasına rağmen, öncelikli olarak ithalatçı, ihracatçı, ihracatçının bankası, ithalatçının bankası ve Gümrük İdaresi gibi kurum ve kuruluşlar ön plana çıkmaktadır (Karacan, 2010;25-28).

Hâlihazırda yürürlükte olan İhracat Yönetmeliğinin 4. maddesinde ihracat ve ihracatçı şu şekilde tanımlanmıştır:

İhracat, bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemlerdir. **İhracatçı (satıcı)**, İhraç edeceği mala göre ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine üye olan, vergi numarasına sahip gerçek veya tüzel kişiler ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan ortaklıklardır. Mevzuata göre ihracatçılar aşağıdaki şartları sağlamalıdır:

- İhracat mevzuatının gerektirdiği gerçek veya tüzel kişi olmak,
- İhracatçı birliklerine üye olmak,
- Yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre karşılıklı anlaşma koşullarına göre ihraç mallarını yurt dışına göndermek,
- Yürürlükteki kambiyo mevzuatı hükümlerine göre mal bedelini belirlenen sürelerde yurda getirmek veya getiremeyecekse nedenlerine ilişkin belgeleri ilgili kurum ve kuruluşlara ibraz etmek,
- Tüm bu işlemleri gerçekleştirdikten sonra ihracatı kapatmak.

İthalat işlemlerine ihracat işlemlerinin tersi gözüyle bakılabilir, bir diğer adı da dış alımdır. Bu noktadan hareketle ithalat; yurtdışında üretilmiş bir malın, ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasına denir. Dış ticaret verilerinin en önemli başlıklarından biri olan ithalat, ihracatla beraber bir ülkenin dış ticaret dengesini oluşturur. Bir malın ithalat ve gümrük mevzuatı hükümlerine göre yurda getirilmesi ve karşılığı olan dövizin yurt dışına gönderilmesi veya müsteşarlıkça ithalat olarak kabul edilecek başka sair giriş ve işlemleri ifade eder. İthalat işlemleri gümrük idarelerinde başlayıp sonuçlandırılır. **İthalatçı (alıcı)** ise ithalat işlemlerini gerçekleştirmek üzere gümrük idaresine kayıtlı, kimlik numarasına sahip gerçek kişiler veya Türkiye'de mukim ve vergi numarasına sahip tüzel kişiler ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte, yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan ortaklıkları ifade eder.

Tarihi İpek Yolu en eski uluslararası ticaret yollarından biridir. Konu ile ayrıntılı bilgi için Türk Tarih Kurumu tarafından basılan ve Nadir Devlet tarafından hazırlanan, İpek Yolu (1999), isimli kaynağa başvurabilirsiniz.

İthalatçıların dış ticaret işlemleri sırasında yerine getirmeleri gereken işlemler şunlardır,

- İthalat mevzuatının gerektirdiği gerçek veya tüzel kişi olmak,
- İthalat rejim kararları gereği, ülkeye girişi yapılacak mallar için herhangi bir yasak ya da kısıtlamanın bulunmaması,
- İthal malını yurt dışından getirmek ve varsa ilgili mallarla ilgili vergi, resim, harç ve fonları ödeyerek mallara serbest dolaşım hakkı kazandırmak,
- Belirlenen bedelleri yürürlükteki kambiyo mevzuatı hükümlerinde belirlenen sürelerde yurt dışına aktarmak,

İthalat bittikten sonra ithalat işlemini kapatmak.

İhracatçının bankası (muhibir banka), dış ticarete satılan ve satın alınan malların bedelleri konvertibl dövizlerle ödenmektedir. Ödemeler de, uluslararası işlem yapan bankalar kullanılmaktadır. İşlemlerde bankaların olması yürürlükteki mevzuat gereği zorunludur. Bu zorunluluk dış ticaretteki aracı kuruluş ya da bankaların döviz hareketlerini ülke

adına takip etme yükümlülüklerinden kaynaklanmaktadır. **İhracatçının bankası**, ihracatçı adına döviz hareketlerini takip eden, yurtdışından mal bedeli geldiğinde karşılığı olan döviz Kambyo Mevzuatı hükümlerince Türk Lirasına çeviren ve ihracatın kapatılabilmesi için gerekli belgeleri düzenleyen ve ihracatçı adına işlemi sonlandıran banka veya finans kurumlarıdır.

İthalatçının bankası (Amir Bankası), ithalatçı adına döviz hareketlerini takip eden, ithalat anlaşması şartlarında belirlenen şartlarda yurtdışına döviz transferi yapan ve gerekli belgeleri hazırlayıp ithalatı kapatan banka veya finans kuruluşlarıdır.

Gümrük idaresi, ülkemizde gümrük idaresinden birinci derecede sorumlu olan kuruluş Ticaret Bakanlığıdır. Bakanlık bu görevini merkez birimi ve gümrükler başmüdürlüklerine bağlı iç gümrükler ve giriş-çıkış gümrükleri gibi taşra birimleri vasıtasıyla yerine getirmektedir. Gümrük idaresi, eşya ve kişilerin ülke sınırlarından giriş ve çıkışlarında denetimlerinin yapıldığı ve vergilerin tahakkuk ettirildiği kamu kuruluşudur.

DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Ülkelerin dış ticaret yapma sebeplerine daha önceki bölümlerde değinilmişti. Burada dış ticaret yapma nedenlerine ilişkin teoriler incelenilmeye çalışılacaktır. Dış ticaret kavramı uluslararası ilişkiler içerisinde yer alan, zorunlu ve ekonomi sonuçları açısından son derece önemli sonuçları olan bir kavramdır. Dış ticareti açıklamaya çalışan pek çok teori bulunmaktadır. Bu teorileri genel hatları ile iki ana başlık altında incelemek mümkündür. İlk hat **Geleneksel Dış Ticaret Teorileri** ve ikinci hat ise özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra oluşan dış ticaret ortamını anlamlandırmak üzerine kurulu olan **Yeni Dış Ticaret Teorilerinden** oluşmaktadır (Kaymakçı vd,2007,1-36).

Geleneksel dış ticaret teorisi kendi içerisinde iki başlık halinde incelenmektedir: *Klasik Dış Ticaret Teorisi* ve *Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi*. Klasik dış ticaret teorisi başlığı altında Mutlak Üstünlükler Teorisi ve Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi bulunmaktadır. Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi başlığı altında ise Fırsat Maliyeti Teorisi ve Faktör Donatımı Teorisi bulunmaktadır. Yeni Dış ticaret Teorileri başlığı altında ise, Nitelikli İşgücü Teorisi, Teknoloji Açığı Teorisi, Tercihlerde Benzerlik Teorisi, Ölçek Ekonomileri Teorisi, Monopolcü Rekabet Teorisi, Ürün Dönemleri Teorisi bulunmaktadır. Dış ticaret teorileri ve aralarındaki ilişkiler aşağıda yer alan Tablo 1.2'de verilmiştir.

DIŞ TİCARET TEORİLERİ		
1- Geleneksel Dış Ticaret Teorileri		2- Yeni Dış Ticaret Teorileri
a- Klasik Dış Ticaret Teorisi	b- Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi	<ul style="list-style-type: none"> • Nitelikli işgücü teorisi • Teknoloji Açığı Teorisi • Tercihlerde Benzerlik Teorisi • Ölçek Ekonomileri Teorisi • Monopolcü Rekabet Teorisi • Ürün Dönemleri Teorisi
<ul style="list-style-type: none"> • Mutlak Üstünlükler Teorisi • Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi 	<ul style="list-style-type: none"> • Fırsat Maliyeti Teorisi • Faktör Donatımı Teorisi 	

Tablo 1.2
Dış Ticaret Teorileri

Geleneksel Dış Ticaret Teorileri Klasik Dış Ticaret ve Neo-Klasik Dış Ticaret teorilerinden oluşmaktadır. Klasik Dış Ticaret Teorisi analizini basite indirgemek için bir takım sınırlandırmalar kullanmaktadır (Mutlu, 2008;37-53).

- İki ülke ve iki çeşit mal vardır,
- Uluslararası ticarete para kullanılmaz, takas yoluyla ticaret gerçekleştirilir,
- Tüm piyasalarda tam rekabet şartları geçerlidir,
- Ekonomiye devlet müdahalesi yoktur,

- Emek değer teorisi geçerlidir,
- Üretimde kullanılan tek üretim faktörü emektir,
- Emek ülke içinde hareketli, ülkeler arasında hareketsizdir,
- Ekonomi tam istihdam durumundadır,
- Uluslararası ticarete taşıma giderleri yok kabul edilir,
- Ekonomide zevkler ve tercihlerin değişmediği kabul edilir.

Mutlak Üstünlükler Teorisi, Adam Smith tarafından 1776 yılında “Ulusların Zenginliği” kitabı ile birlikte ortaya atılmıştır. Serbest piyasa koşullarında her ulusun hızlı ve verimli olarak üretebileceği bir üründe uzmanlaşması gerektiğini savunmaktadır. Teoriye göre ülkeler arasındaki ticaret, mutlak üstünlüğe dayanmaktadır. Şöyle ki, şayet bir mal bir ülke tarafından diğer ülkeye nazaran mutlak olarak daha düşük maliyetle üretilebiliyorsa, ülke o malın üretiminde uzmanlaşmalı ve bu malları ihraç etme karşılığında, mutlak üstünlüğe sahip olmadığı malları dış ülkeden ithal etmelidir. Bu teori, herhangi bir malda mutlak üstünlüğe sahip olmayan ülkelerin yapacakları ticareti açıklamada yetersiz kalmaktadır.

K İ T A P

Smith ve görüşleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterseniz, Adam Smith, Ulusların Zenginliği (2006) Palme Yayıncılık (Cilt 1-2)

Mukayeseli Üstünlükler Teorisi, bu teori 1817 yılında David Ricardo tarafından ortaya atılmıştır. Uluslararası ticarete bir ülkenin her iki malın üretiminde de mutlak olarak üstün olduğu durumlarda bile dış ticaretin iki ülke için de karlı olacağını öne sürmüştür. Ricardo'ya göre uluslararası ticareti mutlak üstünlüklere dayandırmaya gerek yoktur. Üzerinde durulması gereken konu, malların ucuza üretilip üretilmemesi değil, üstünlüğe sahip olup olmamalarıdır. Bir ülke ticaret yaptığı ülke ile hangi malların üretiminde daha yüksek bir üstünlüğe sahipse o malların üretiminde uzmanlaşmalıdır. Kısacası Ricardo'ya göre uluslararası ticaretin temelini mutlak değil, karşılaştırmalı üstünlükler oluşturur.

K İ T A P

Ricardo ve görüşleri ile ilgili daha fazla bilgi elde etmek isterseniz, David Ricardo, Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri (2015) İş Bankası Kültür Yayınları

Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi, Fırsat Maliyeti Teorisi ve Faktör Donatımı Teorilerinin oluşmaktadır. Bu teoriler, Klasik Dış Ticaret Teorisinin eksik yönlerine eleştirel bakış açısı getirerek ortaya çıkmışlardır.

Fırsat Maliyeti Teorisi, 1936 yılında Gottfried Haberler tarafından geliştirilmiştir. Klasik teori, emek-değer teorisine dayanmaktadır ve emek klasik teoride homojen bir mal olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık Neo-Klasik iktisatçılar emek maliyeti yerine tüm faktörleri kapsayan fırsat maliyeti kavramını geliştirmişlerdir. Bir malın fırsat maliyeti (alternatif maliyet), o malın üretimini bir birim artırmak için başka bir maldan vazgeçmemiz gereken üretim miktarını göstermektedir.

Faktör Donatımı Teorisi, Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi uluslararası emek verimliliğindeki farklılıkların nedeni üzerinde durmamaktadır. Bu durum, Eli Heckscher'in, 1919 yılında yayınlanan “faktör oranları teorisi” makalesi, Bertil Ohlin'in 1933 yılında yayınlanan “Bölgelerarası Ticaret ve Uluslararası Ticaret” adlı kitabı ile düzeltilmiştir. Bu sebeple faktör donatımı teorisi, Heckser-Ohlin Teorisi olarak da adlandırılmaktadır. Teorinin ana düşüncesi bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğudur. Bu sebeple, bir ülke nispi olarak zengin olduğu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı malların üretiminde yoğunlaşmalı ve bu malları ihraç etmelidir. Teorinin dayandığı iki ana varsayım bulunmaktadır;

- Ülkeler faktör donanımları bakımından birbirinden farklıdır.
- Mallar faktör yoğunlukları ya da nisbi faktör yoğunlukları açısından farklılık gösterir. Yani, bazı malların üretimi, emeğe oranla daha fazla sermaye ya da tersine, sermayeye oranla daha fazla emek gerektirirler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ticaretinin karakteristik özellikleri, ticaretin serbestleştirilmesi, benzer ekonomiler arasındaki ticaretin artması ve sanayi malları endüstri-içi ticaretinin yanı sıra, bilgi yoğun ticaret payının da artış göstermesi şekline dönüşmüştür. Klasik ve Neo-Klasik teoriler bu dönüşümü açıklamada yetersiz kalmışlar, 1960'lı yılların başından itibaren bu yeni paradigmayı açıklamaya yönelik Yeni Dış Ticaret Teorileri ortaya atılmıştır. Yeni Dış Ticaret Teorileri, Nitelikli İşgücü Teorisi, Teknoloji Açığı Teorisi, Tercihlerde Benzerlik Teorisi, Ölçek Ekonomileri Teorisi, Monopolcü Rekabet Teorisi, Ürün Dönemleri Teorisi başlıkları altında incelenilmektedir (Kaymakçı vd, 2007;16).

Yeni dış Ticaret Teorilerinin ortaya çıkma nedenleri nelerdir?

SIRA SİZDE

Nitelikli İşgücü Teorisi, Donald B. Kessing bu teorinin en önemli temsilcisidir. Teoriye göre Dış ticaret sadece emek ve sermaye faktörleri farklılığına bağlı olarak değil, aynı zamanda nitelikli emek donanımları arasındaki farklılığa göre de açıklanabilir. Bu yaklaşıma göre, mesleki veya niteliği yüksek iş gücüyle donatılan ülkeler, nitelikli iş gücü yoğun mallarda uzmanlaşıp bu malları ihraç ederken, niteliksiz işgücünün bol bulunduğu ülkeler ise niteliksiz iş gücünü içeren malların üretiminde uzmanlaşacak ve söz konusu malların ihracatını yapacaklardır.

Teknoloji Açığı Teorisi, 1961 yılında M.V. Posner tarafından ortaya atılmıştır. Posner ticaretin belirleyicisi olarak teknolojik değişme gibi dinamik faktörleri ele alarak teknoloji açığı teorisini öne sürmüştür. Teori, genel ekonomik koşulları birbirine benzeyen gelişmiş ülkelerin ticaretini açıklamaya çalışır. Buna göre, teknolojik gelişmenin bu ülkelerden birinde önce olmasına bağlı olarak ortaya çıkan karşılaştırmalı maliyet farkı, bu yenilik diğer ülke tarafında taklit edilene kadar geçen sürede ticarete imkan sağlamaktadır. Özellikle sanayileşmiş ülkeler arasındaki ticaretin önemli bir kısmı yeni mal ve üretim süreçlerine dayanmaktadır. Bu teori kapsamında endüstrileşmiş ülkeler yeni ürünlerin ihracatçısı konumundayken, zamanla teknolojinin taklit edilmesine bağlı olarak, emek ve doğal kaynak yönünden üstün gelişmekte olan ülkelerin üretim avantajlarından ötürü ithalatçı konumuna gelirler. Teknolojik açık modeli zamana ve teknoloji farkına açıklama getirirken, Ürün Dönemleri Modeli, mal farklılaştırmasından mal standardizasyonuna geçişi açıklamaktadır.

Ürün Dönemleri Teorisi, teori Vernon tarafından 1966 yılında geliştirilmiştir. Model karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin dinamikleri üzerine odaklanmış ve uluslararası ticaret yapılarının zamanla nasıl değiştiğini açıklamak için Mamul Hayat Seyri teorisinden ilham almıştır. Teori teknoloji açığı teorisinin daha genelleştirilmiş şeklidir. Ürün dönemleri teorisi üç aşamadan oluşur. Yeni ürün, olgunlaşmış ürün ve standardize ürün safhaları bu aşamaların isimleridir. Yeni ürün dönemi, gelişmiş bir ülkedeki işletmenin kendi ülkesindeki pazarda yeni ve rekabetçi bir ürün ortaya koyarak teknolojik atılım yapması ile başlar. Olgunlaşmış ürün safhasında, ihracatın artması ve dış yatırımların artması sebebi ile birim maliyetler iyice düşer, ürün pazarı uluslararası pazarlarda da genişler. Standardize ürün aşamasında pazarlar doygun hâle gelir, yenilikçi ülke ve işletmelerin rekabet avantajları azalmaya başlar. Temel amaç ürüne yeni özellikler eklemekten ziyade maliyetlerin minimizasyonudur. Sonuçta bu safhada ürün ve üretim süreci standartlaşmaya başlar. Bu safhadan sonra, yeni ürünler bulan ülke ve işletmeler onların üretimine geçerken başlangıçta ihraç ettikleri ürünün, artık üretimi kârlı olmadığı için ithalatçısı durumuna gelirler.

Tercihlerde Benzerlik Teorisi, 1961 yılında Staffan B. Linder tarafından faktör donatımı teorisinin yerine geçecek alternatif olarak öne sürülmüştür. Linder dış ticaret modeline talep olgusunu ilk katan iktisatçılardandır. Teori ülkelerin ticaret modellerini açıklarken, sanayi mallarının ticaretinde üretim maliyetlerinden çok, tüketicilerin zevklerinin ve tercihlerinin ve beklentilerinin belirleyici olduğunu ve bu nedenle uluslararası ticaretin, tüketicileri benzer olan ülkeler arasında gerçekleştiğini savunmuştur. Tüketicilerin zevkleri ve tercihleri ise, ülkelerin gelir düzeyi ile ilişkilidir ve kişi başına gelir düzeyleri birbirine yakın ülkeler benzer malları talep etmektedirler.

Ölçek Ekonomileri Teorisi, faaliyette bulunulan sektörlerde uzmanlaşmanın artması sonucunda ilgili alanda maliyetlerin düşmesi neticesinde, ilgili sektörde yoğunlaşma ve dolayısıyla uzmanlaşmanın boyut değiştirmesi sonucu ortaya çıkacaktır. Bu durumda uygun maliyetli malların rekabet etme düzeyi yükselecek, bu durumla orantılı bir şekilde diğer sektörlerde uzmanlaşmanın azalması sonucu üretilen malların maliyeti artacaktır. Sonuç olarak, uzmanlaşılacak ve maliyeti düşük olan mallar ihraç edilerek hem daha çok gelir elde edilecek hem de rekabetçi avantaj sağlanacaktır. Tersi bir şekilde uzmanlaşmanın olmadığı sektörlerde üretilen malların ise daha uygun maliyetler ile ithal edilmesine yol açacaktır.

Monopolcü Rekabet Teorisi, bu teori sanayi malları üzerindeki iki yönlü ticaretin nedenlerini açıklamak üzere ortaya atılmıştır. Bir başka deyişle, bir ülkenin aynı malın değişik türlerini neden hem ihraç hem de ithal etme nedenlerini açıklamaya çalışmaktadır. Teori, bu durumu, sanayi mallarının endüstri-içi ticaretini ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomileri ile açıklamaktadır. Ürün farklılaştırması ile birbirine yakın ikame malı haline gelen mallar kalite, model, kapsam veya reklam ve marka yönünden farklılaştırılmaktadır. Böylelikle farklı iki ülkenin ürettiği aynı ürün birbirinin aynısı olarak algılanmamaktadır.

RİSK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Ülkelerin hem iç hem de dış ticaret ile ilgili amaçlarına ulaşmaları için izlemeleri gereken bir süreç bulunmaktadır. Bu süreçte neler yapılacağı ekonomik plan ve programları dâhilinde belirlenmiştir. Ekonomik karar alıcıların elindeki planlar belirli senaryolar dâhilinde hazırlanmış olan birbirine bağımlı veya bağımsız bir veya daha fazla plandan oluşabilir. Karar alıcıların etkili planlama yapmaları ticarete başarının en önemli aracı olacaktır. Planlama yapılırken öncelikle amaçlar belirlenmeli ve bu amaçlara ulaştırılacak stratejilere yönelik bilgiler toplanmalıdır. Elbette, bu bilgiler çerçevesinde çeşitli senaryolar geliştirilecek ve simülasyonlar ile bu senaryoların muhtemel sonuçları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Eldeki bilgilerin doğruluğu veya fayda düzeyi yükseldikçe yürürlüğe geçirilecek planın başarı oranı da doğru orantılı bir şekilde artış gösterecektir. Ancak planlama sürecinde elde edilen sonuçlar, her ne kadar kullanılan bilgiler çok ve doğru olsalar da gerçekleştirilmek istenilen amaçlar elde edilemeyebilir.

Elde edilmek istenilen sonuçların gerçekleştirilememesinde belirsizlik ve risk kavramları sonuçları ve dolayısı ile başarıyı direkt olarak etkileyebilecek unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Risk ve belirsizlik kavramları sıklıkla birbirleri ile karıştırılan iki kavramdır. **Risk** (riziko), bir olayın gerçekleşme ihtimali ve olaydan etkilenme imkanı olarak tanımlanabilir. Genellikle risk olumsuz bir durum, işletmeler açısından tehlike ve riskli ortamlar da tehlikeli ortamlar olarak değerlendirilmektedir. Risk, aynı zamanda bir sürece dahil oluşabilecek olumsuz olayların oluşmaları neticesinde ortaya çıkabilecek zararların tümünü ifade eden ölçülebilir bir kavramdır. Risk ve belirsizlik kavramları sıklıkla birbirlerine karıştırılabilen kavramlardır. **Belirsizlik** durumunda süreçte ortaya çıkabilecek olumsuz durumlara ilişkin bir tahmin ortaya konulamamakta ve bu durum ise zararların ölçülemez olmasına yol açmaktadır. Yani risklere karşı önlem alınabilmekte iken, daha doğrusu ihtimaller dâhilinde daha önceki deneyimlerden elde edilen kazanımlarla riske ilişkin

yorum yapılabilmekte iken, ne kadar tekrarlanırsa tekrarlansın hiçbir şekilde öngörüle-meyen, akla gelmeyen, yorumlanamayan ve bu nedenlerle önlem alınamayan olumsuz sonuçlar ise belirsizlik ile ifade edilmektedir (Yalçınkaya,2004). Daha net bir ifade ile ger-çekleşme ihtimalleri tahmin edilebilen olumsuz durumların tamamı risk iken, olayların gerçekleşip gerçekleşmeyecekleri veya gerçekleşme ihtimallerinin kestirilememesi hali ise belirsizlik ile ifade edilebilmektedir.

Risk Türleri

Risk türlerini sistematik ve sistematik olmayan riskler olarak iki şekilde ele almak müm-kündür. Bu iki tür riskin birlikte düşünülmesi ise toplam risk düzeyini meydana getir-mektedir.

Resim 1.4

Risk Türleri

Sistemik Risk, sistematik risk kontrol edilemeyen olayları tanımlamaktadır. Bu riskler önceden bilinemezler, çeşitlendirilemezler ve tamamen önlenemezler. Enflasyon riski, politik risk, kur riski, piyasa riski, faiz oranı riski sistematik risk türleri olarak ifade edilmektedir.

Fiyatlar genel düzeyinde ortaya çıkacak olan ani ve sürekli artışlar olarak tanımlanan enflasyon kavramından yola çıkarak enflasyonun karar alıcıları yanlış yönlendireceğini söylemek mümkündür. Enflasyon oranının beklenenden yüksek çıkması bir risk oluştura-cağından yanlış karar alınması ve bunun neticesinde başarısızlığa uğrama derecesini ifade eden risk *enflasyon riski* olarak tanımlanmaktadır.

Politik risk, gerek uluslararası alanda gerek ulusal boyutta görülebilen ve tüm aktörleri olumsuz etkileyen, siyasi sorunlar, ekonomik krizler gibi durumlardır.

Kur riski ise, dış ticaret işlemlerinin genellikle farklı para birimleri üzerinden yapılma-sı nedeniyle en önemli risklerden birisi olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü kur değişimle-ri tarafların kârlarını azaltabileceği gibi zarara uğramalarına da sebep olacaktır.

Piyasa genelinde meydana gelen tüm olumsuz etkenlerin ve dolayısıyla da sonuçların değişmesi *piyasa riski* olarak ifade edilmektedir.

Faiz oranı riski, faiz oranlarında meydana gelecek değişimler nedeniyle oluşabilecek riskleri ifade etmekte kullanılmaktadır.

Sistemik Olmayan Risk ise, süreçte taraflarca kontrol edilebilecek riskleri ifade etmek-tedir. En büyük özellikleri, bu risklerin müdahale edilebilir olmalarıdır. Yönetim riski, sektör riski ve finansal riskler, yasal risk sistematik olmayan riskler olarak adlandırılmaktadır.

Yönetimsel hatalar nedeniyle ortaya çıkacak riskler yönetim riski olarak adlandırılmaktadır.

Faaliyette bulunulan sektörde meydana gelebilecek krizler, üretim ve satış sorunları gibi işletmeleri etkileyecek riskler *sektör riskini* ifade etmektedir.

İşletmenin finansal süreçte vereceği kararlardan kaynaklanan başarısızlık riskleri finansal risk ile ifade edilmektedir.

Yasal risk, yanlış veya eksik bilgilendirme gibi nedenlerle yükümlülüklerin yerine getirilememesi veya eksik getirilmesi ile sonuçlanan bir süreçtir. Yasal risk, iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan birincisi, operasyonel risk olarak da değerlendirilebilecek olan yetersiz ya da yanlış bilgi ve dokümantasyon nedeniyle yaşanan yasal uyumsuzluklar, yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusundaki belirsizlik, düzenlemelerin yanlış yorumlanması veya personelin bu yükümlülükleri zamanında yerine getirmemesinden kaynaklanan risktir. Diğer mevzuattan kaynaklanan risk ise, düzenlemelerde meydana gelen bir değişiklikliğin faaliyetleri etkileyerek kurum için risk oluşturmasıdır.

SIRA SİZDE

Risk türleri arasındaki temel ayırım noktası nedir?

Risk Algısı

Risk algısı ülkelerin ekonomik güçlerine, jeopolitik konumlarına, yer üstü ve yer altı zenginliklerine, sahip oldukları üretim faktörlerine, kısaca güçlü ve zayıf yönlerine göre farklılık gösterebilmektedir.

Örneğin, sabit kuru kimi ülkeler dış ticarete bir tehdit olarak görünürken, bazı ülkelerin dalgalı kur uygulamasını daha önemli bir risk olarak algılayıp sabit kur sistemini benimsemektedirler. Faiz hadlerinde artış, beraberinde firmaların önlem olarak borçlanma miktarlarını azaltmalarını getirirken, bu durum aynı zamanda risk olarak görülürken, bu sebeple piyasalardan uzun vadeli borçlanma veya özkaynaklar ile finansmanı tercih etmelerine neden olmaktadır. Enflasyon beklentisine sahip işletmelerin enflasyon nedeniyle daha düşük fiyatlar ile peşin satışı benimsedikleri veya alacaklarını erken tahsil edebilmek için ilave indirim yaptıkları uygulamalar ortaya çıkmaktadır.

Risk kavramı objektif bir şekilde belirlendiğinde alınabilecek önlemler daha rasyonel olarak belirlenebilecek iken, subjektif unsurların devreye girmesi durumunda ise risk algısının farklılaşması nedeniyle hatalı kararların alınması daha olası hale gelecektir. Örneğin, riski hafife alan bir kişilik özelliği, ihmal etmesi nedeniyle aldığı büyük riske karşılık, daha yüksek kâr elde edebilecek iken, bunun karşılığında karşılaşacağı tehlikeler ve bu tehlikelerin ortaya çıkması durumunda uğrayacağı zarar daha yüksek düzeylerde olabilecektir. Gereğinden fazla temkinli olan kişilik özellikleri sonucu risk algısı belirlenmesi nedeniyle ise, kârlı ticaret imkânları kaçırılacaktır.

Riskin ülke ve sektörde karar alanlar tarafından yüksek görülmesi durumunda daha fazla bilgi ile karar vererek kendilerini emniyette hissetme ihtiyaçları ortaya çıkacaktır. Bu durum ise maliyet unsuru olarak karşımıza çıkacaktır. Riskin yüksek düzeyde algılanması durumu ise bahsedilen noktalarda diğerlerine nispeten daha güçsüz olan ülkelerde olduğu kabul edilirse maliyetleri artıracak olan bu faaliyetlerin, ülke genelinde veya ilgili sektörde ihracat avantajı önünde en büyük engel olacağı ifade edilebilir.

Risk bünyesinde barındırdığı özellikler nedeni ile yönetilmesi gereken bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ticaretin her alanında risk olgusu olmakla birlikte, özellikle çok bilinmeyenli bir denklem olan dış ticarete ülkeler ve işletmeler açısından algılanılan risk daha yüksek olmaktadır. Günümüzde risk yönetimi, önemini gittikçe arttıran ve daha hassasiyetle üzerinde durulan güncel bir konu hâline gelmiştir.

Özet

Dış ticaret kavramını tanımlamak,

Bir ülkenin diğer ülkelerle yapmış olduğu her türlü mal ve hizmet alım satımı dış ticareti oluşturmaktadır. Dış ticareti gerçekleştirebilmenin ithalat işlemleri ve ihracat işlemleri olmak üzere iki yolu vardır. Bir ülke bir diğer ülkeye mal ve hizmet sattığı zaman ithalat yapmış olmakta, mal ve hizmet satın aldığı zaman ihracat yapmış olmaktadır.

Dış Ticareti ortaya çıkaran nedenleri tanımlamak,

Dış ticareti ortaya çıkaran nedenleri iki ana başlık altında değerlendirmek mümkün olmaktadır. Birinci başlık altında (ana nedenler); iç piyasalarda arz ile talep arasında meydana gelen dengesizlikten kaynaklanan ve dış ticaretin temel sebebi olan, yerli üretimdeki yetersizlikler veya fazlalıklar, farklı ülkelerin maliyet farklılıklarından kaynaklanan fiyat farklılıkları, aynı ihtiyaca cevap veren ve ticarete konu olan malların iç piyasa koşullarına göre ve dünya tüketicilerinin taleplerine göre zaman zaman yeniden dizayn edilmek zorunda kalmalarından ötürü farklı ülkeler arasında, ambalaj, kalite, estetik, renk tasarım gibi faktörlerde farklılaşmaları, çeşitli siyasi amaçlarla ve ortak kaygularla hareket etmelerine neden olan siyasi ve kültürel nedenler bulunmaktadır. İkinci başlık altında, sermaye birikiminin sağlanması, yatırım mallarının temininde kolaylık, yeni iş sahalarının açılması, teşvikler ve yardımlar gibi faktörlerde diğer nedenler arasında sayılabilirler.

Dış ticaret ile iç ticaretin farklılığını tanımlamak,

Temelde yapılan iş aynı olmakla birlikte, ticaretin işleyişi dış ticaret ve iç ticaret açısından önemli noktalarda farklılaşmaktadır. Dış ticaretin iç ticarettten ayrıldığı/farklılaştığı noktaları sıralamak gerekirse, dış ticarete: Bankacılık sistemi zorunludur, Bürokrasi yoğundur, Çok çeşitli taşıma sistemleri kullanılır, Genellikle yabancı para birimleri kullanılır, Yapılan hataların maliyeti daha yüksektir, Ödeme sistemleri farklıdır, sosyal ve kültürel faktörle, iş yapma biçimleri ve iş ahlakı farklıdır, Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde faaliyette bulunulur, risk daha yüksektir. Daha basit bir ifade ile iç ticarete sadece ülke içerisinde mal alım satımı yapılırken, dış ticarete bu sınır tüm dünya olabilir.

Dış Ticaret Teorilerini Tanımlamak,

Ülkelerin dış ticaret yapma gerekçelerini ve dış ticaret yapış biçimlerini anlamlandırmaya çalışma çabaları sonucunda ortaya farklı dış ticaret yapma biçimlerini açıklayan teoriler çıkmıştır. Geleneksel Dış Ticaret Teorisi kendi içerisinde iki başlık halinde incelenmektedir: Klasik Dış Ticaret Teorisi ve Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi. Klasik dış ticaret teorisi başlığı altında Mutlak Üstünlükler Teorisi ve Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi bulunmaktadır. Neo-Klasik dış ticaret teorisi başlığı altında ise Fırsat Maliyeti Teorisi ve Faktör Donatımı Teorisi bulunmaktadır. Yeni Dış Ticaret Teorileri başlığı altında ise, Nitelikli İşgücü Teorisi, Teknoloji Açığı Teorisi, Tercihlerde Benzerlik Teorisi, Ölçek Ekonomileri Teorisi, Monopolcü Rekabet Teorisi, Ürün Dönemleri Teorisi bulunmaktadır.

Risk kavramını tanımlamak,

Bugün iş hayatında yöneticiler pek çok farklı iş ortamında farklı kararlar almak zorundadırlar. Alınan kararların sonuçları da sadece karar alıcıları değil aynı zamanda işletmeleri de etkilemektedir. Bu nedenle yöneticiler, aldıkları kararların elde etmek istedikleri amaçlarına hizmet etmesini beklemektedirler. Alınan kararların ulaşılmak istenilen sonuçları gerçekleştiremeye ihtimallerine risk denilmektedir. Daha açık bir ifade ile risk beklenen bir olayın gerçekleşme veya gerçekleşmeme ihtimalidir.

Kendimizi Sınavalım

1. Dış ticaret kavramının tanımı aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Bir ülkenin toplam ithalat değeridir.
  - b. Bir ülkenin toplam ihracat değeridir.
  - c. Bir ülkenin ihracat ve ithalat değerlerinin toplamıdır.
  - d. Bir ülkenin ithalatı ve ihracatı arasındaki farktır.
  - e. Bir ülkenin üretilen mallarının yıllık toplamıdır.
2. Aşağıdakilerden hangisi Dış Ticareti ortaya çıkaran nedenler arasında **sayılamaz**?
  - a. Yerli üretimdeki yetersizlikler veya fazlalıklar
  - b. Mal farklılaştırması
  - c. Siyasi ve kültürel nedenler
  - d. Ürün standardizasyonu
  - e. Ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları
3. Aşağıdakilerden hangisi dış ticaretin amaçlarından biridir?
  - a. Vergileri arttırmak
  - b. İşsizliği arttırmak
  - c. Tekelci işletmelerin sayısını arttırmak
  - d. Ekonomik milliyetçilik
  - e. Uluslararası ilişkileri iyileştirmek
4. Dış ticaret türlerinden hangisi özel ayrıcalık tanınmayan ve serbest döviz ile kambiyo rejimleri çerçevesinde yapılan dış ticaret şeklidir ?
  - a. Bağlı Ticaret
  - b. Normal Ticaret
  - c. Sınır Ticareti
  - d. Gümrüksüz Ticaret
  - e. Elektronik ticaret
5. Dış ticaretin, iç ticareten farkı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
  - a. Dış ticarete iç ticarete göre bürokrasi yoğunudur
  - b. Dış ticarete iç ticarete göre daha az risk vardır
  - c. Dış ticarete iç ticarete göre farklı ödeme sistemleri kullanılır
  - d. Dış ticarete iç ticarete göre farklı para birimleri kullanılır
  - e. Dış ticarete iç ticarete göre çok çeşitli taşıma sistemleri kullanılır
6. Aşağıdakilerden hangisi Dış Ticaretin faydalarından biri **değildir**?
  - a. İç pazarların daraltılmasına imkan sağlaması
  - b. İstihdamı artırması
  - c. Satışlardaki mevsimsel dalgalanmaları dengelemesi
  - d. Daha çok sayıda müşteriye ulaşmaya imkan sağlaması
  - e. Birim maliyetlerin düşürülmesine yardımcı olması
7. Aşağıdakilerden hangisi dış ticaretteki ana taraflardan biri **değildir**?
  - a. İthalatçı
  - b. İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
  - c. İhracatçı
  - d. İhracatçının Bankası
  - e. İthalatçının bankası
8. Aşağıdakilerden hangisi yeni dış ticaret teorilerinden biridir?
  - a. Fırsat Maliyeti Teorisi
  - b. Faktör Donatımı Teorisi
  - c. Mutlak Üstünlükler Teorisi
  - d. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi
  - e. Monopolcü Rekabet Teorisi
9. Aşağıdakilerden hangisi risk kavramının eş anlamlısıdır?
  - a. Belirsizlik
  - b. Kaos
  - c. Riziko
  - d. Şans
  - e. Faktör
10. Aşağıdakilerden hangisi sistematik risklerden biri **değildir**?
  - a. Enflasyon riski
  - b. Kur riski
  - c. Faiz oranı riski
  - d. Piyasa riski
  - e. Sektör riski

Yaşamın İçinden

KOBİ girişim istatistikleri açıklandı

Geçen yıl ihracatın yüzde 56,4'ü, ithalatın ise yüzde 37,8'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildi

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) geçen yıl ihracatın yüzde 56,4'ünü, ithalatın ise yüzde 37,8'ini gerçekleştirdi. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2015" haber bültenini açıkladı.

Buna göre, sanayi ve hizmet sektörlerinde 2013'te 2 milyon 695 bin 131 girişim faaliyet gösterdi. KOBİ'ler toplam girişim sayısının yüzde 99,8'ini, istihdamın yüzde 74,2'sini, maaş ve ücretlerin yüzde 54,7'sini, cironun yüzde 63,8'ini, faktör maliyetiyle katma değer (FMKD) yüzde 52,8'ini ve maddi mallara ilişkin brüt yatırımın yüzde 53,3'ünü oluşturdu.

KOBİ'ler 2013'te en fazla ticaret sektöründe faaliyet gösterdi. Ekonomik faaliyetlerin istatistiki sınıflamasına göre, KOBİ'lerin yüzde 39,9'u toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı, yüzde 15,7'si ulaştırma ve depolama, yüzde 12,6'sı imalat sanayi sektöründe faaliyet gösterdi.

KOBİ'ler 2013'te ticaret sektöründe istihdamda en büyük paya sahip oldu. Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyetindeki KOBİ'lerde, istihdam payı yüzde 28,3, maaş ve ücret payı yüzde 23,9, ciro payı yüzde 50,9, faktör maliyetiyle katma değer payı yüzde 27, maddi mallara ilişkin brüt yatırım payı ise yüzde 19 olarak gerçekleşti.

- İmalat sanayindeki KOBİ'ler düşük teknolojiyle çalıştı

Küçük ve orta büyüklükteki imalat sanayi girişimlerinin yüzde 60,8'i düşük teknoloji ile çalışırken, bu girişimler istihdamın yüzde 55,1'ini, faktör maliyetiyle katma değer yüzde 43,6'sını oluşturdu.

KOBİ'ler büyüklük grupları ayrışmasında incelendiğinde, 1-19 kişi çalışan girişimlerin yüzde 61,4'ü düşük teknoloji, yüzde 30,2'si orta-düşük teknoloji, yüzde 8,2'si orta-yüksek teknolojiyle çalıştı. 20-49 kişi çalışan girişimlerde bu paylar sırasıyla yüzde 54,3, yüzde 27,7, yüzde 17,1 iken, 50-249 kişi çalışan girişimlerde yüzde 50,4, yüzde 30,5, yüzde 17,6 oldu. Üç büyüklük grubunda da istihdamın yarısından fazlasının düşük teknolojiyle çalışan girişimlerde bulunduğu görüldü.

KOBİ'ler geçen yıl ihracatın yüzde 56,4'ünü gerçekleştirdi. İhracatta, 1-9 kişi çalışan mikro ölçekli girişimlerin payı yüzde 17,3 iken, 10-49 kişi çalışan küçük ölçekli girişimlerin payı yüzde 20,7, 50-249 kişi çalışan orta ölçekli girişimlerin payı yüzde 18,4, 250'den fazla kişi çalışan büyük ölçekli girişimlerin payı ise yüzde 43,5 oldu.

Girişimin ana faaliyetine göre KOBİ'lerin ihracatının yüzde 35'i sanayi, yüzde 60,7'si ticaret sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler tarafından yapıldı.

KOBİ'lerin geçen yılın ithalattaki payı ise yüzde 37,8 oldu. İthalatta 1-9 kişi çalışan mikro ölçekli girişimlerin payı yüzde 6,2, 10-49 kişi çalışan küçük ölçekli girişimlerin payı yüzde 13,2, 50-249 kişi çalışan orta ölçekli girişimlerin payı yüzde 18,4, 250'den fazla kişi çalışan büyük ölçekli girişimlerin payı yüzde 62,2 olarak gerçekleşti. Girişimin ana faaliyetine göre KOBİ'lerin ithalatının yüzde 33,3'ü sanayi, yüzde 59,5'i ticaret sektöründe faaliyet gösterenler tarafından gerçekleştirildi. Ülke gruplarına göre 2014'te dış ticaret incelendiğinde, KOBİ'ler tarafından yapılan ihracatın yüzde 48,1'i Avrupa, yüzde 35,5'i Asya ülkelerine gerçekleştirildi. KOBİ'ler ithalatının yüzde 50,5'ini Avrupa, yüzde 39,8'ini Asya ülkelerinden yaptı.

Geçen yıl KOBİ'lerin ihracatının yüzde 91,6'sını imalat sanayi ürünleri oluşturdu. KOBİ'lerin ihracatı içinde giyim eşyası sektörünün payı yüzde 15, tekstil ürünlerinin payı yüzde 10,4 ve ana metallerin payı yüzde 9 oldu. KOBİ'lerin ithalatında ise öne çıkan sektörler kimyasallar ve kimyasal ürünler yüzde 16,2, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipmanlar yüzde 12,3 ve ana metaller yüzde 11,9 oldu.

KOBİ'ler 2014'te Ar-Ge harcamalarının yüzde 17,4'ünü gerçekleştirdi. Türkiye'de gayrisafi yurtiçi Ar-Ge harcaması geçen yıl 17 milyar 598 milyon lira olarak hesaplandı. Bu harcamanın yüzde 17,4'ü (3 milyar 61 milyon lira) KOBİ'ler tarafından yapıldı. Tam Zaman Eşdeğeri (TZE) cinsinden toplam 115 bin 444 kişi Ar-Ge personeli olarak çalıştı. TZE cinsinden toplam Ar-Ge personelinin yüzde 26,5'i KOBİ'lerde istihdam edildi.

- KOBİ'lerin yüzde 92,2'i internet erişimine sahip

Girişimlerde bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre, 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yüzde 92,5'i internet erişimine sahipken, bu oran KOBİ'lerde yüzde 92,2 oldu.

Araştırma kapsamındaki girişimlerin bilgisayar kullanım oranı yüzde 95,2, web sayfası sahiplik oranı yüzde 65,5, internete geniş bant bağlantı ile erişim oranı yüzde 92,4 iken en yaygın kullanılan internet bağlantı türü yüzde 88,1 ile DSL bağlantı oldu. KOBİ'lerde ise bilgisayar kullanım oranı yüzde 95, web sayfası sahiplik oranı yüzde 64,6, internete geniş bant bağlantı ile erişim oranı yüzde 92,2, en yaygın kullanılan internet bağlantı türü yüzde 88 ile DSL bağlantı oldu.

Girişimlerin kamu kurum ve kuruluşları ile iletişimde interneti kullanma oranı geçen yıl yüzde 81,4 oldu. KOBİ'lerde bu oran yüzde 81 olarak gerçekleşti. Girişimlerin yüzde 12,4'ü geçen yıl web sayfası veya Elektronik Veri Alışverişi (EDI) yoluyla mal/hizmet siparişi alırken, KOBİ'lerde bu oran yüzde 10,4 oldu.

Yenilik araştırması sonuçlarına göre, 2012-2014 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemde 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yüzde 51,3'ü yenilik faaliyetinde bulundu. Çalışan sayısı 10-249 olan KOBİ'lerde ise bu oran yüzde 50,8 oldu. Çalışan sayısı büyüklük gruplarına göre 10-49 çalışanı olan KOBİ'lerin yüzde 49,3'ü, 50-249 çalışanı olan KOBİ'lerin ise yüzde 57,5'i yenilik faaliyetinde bulundu. Sanayi sektöründe yenilikçi KOBİ'lerin oranı yüzde 53,5 iken, bu oran hizmet sektöründeki KOBİ'lerde yüzde 47,5 oldu.

KOBİ'lerin yüzde 37,4'ü 2012-2014 yıllarını kapsayan dönemde ürün ve/veya süreç yeniliği faaliyetinde (devam eden ve sonuçsuz kalan yenilik faaliyetleri de dahil) bulundu. Aynı dönem içerisinde yenilik faaliyeti devam eden KOBİ'lerin oranı yüzde 20, yenilik faaliyeti sonuçsuz kalan KOBİ'lerin oranı ise yüzde 5,5 olarak gerçekleşti.

KOBİ'lerin yüzde 40,5'i söz konusu dönemde organizasyon veya pazarlama yeniliği faaliyetinde bulundu. Bu kapsamda KOBİ'lerin yüzde 27,9'u organizasyon yeniliği, yüzde 33,4'ü ise pazarlama yeniliği gerçekleştirdi.

Kaynak: <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/kobi-girisim-istatistikleri-aciklandi-216991.html>, 19.11.2015

AA

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaretin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. d	Yanıtınız yanlış ise “Dış ticareti Ortaya Çıkaran Nedenler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaretin Amaçları konusunu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaret Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. b	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaret İle İç Ticaret Arası Farklılıklar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaretin Faydaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticarete Taraflar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. e	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticaret Teorileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Risk İle İlgili Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise “Risk Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İhracat ile ithalat arasındaki ilişki ülkelerin dış ticaret dengelemlerini oluşturmaktadır. İthalat ihracattan büyük ise ülke dış ticaret açığı vermiş olur. İhracat ithalattan fazla ise bu kez ülke dış ticaret fazlası vermiş olur. İhracatın ithalatı karşılama oranı bir birimlik ithalata karşılık kaç birimlik ihracat yaptığımızın göstergesidir. Oran bire eşitse ihracatımız ithalatımıza denk demektir. Oran birden küçükse ithalatımız ihracatımızdan çok demektir, Oran birden büyükse ihracatımız ithalatımızdan çok demektir.

Sıra Sizde 2

Farklı ülkelerin millî ve kültürel değerleri dinî inanışları, mallara ilişkin beklentileri ve tercihleri farklıdır. Bu nedenle aynı amaca yönelik ürünler farklı ülkelerin iç piyasalarında farklı şekillerde üretilebilmektedir. Ancak özellikle küreselleşme ile birlikte, bu farklıların algılanışı daha az olmuş, tüketiciler farklı olana yönelmişlerdir. İç piyasaların beklentilerini karşılamaya yönelik farklılaştırma dünya pazarlarının ticarete açılması ile birlikte, yenilik arayışındaki tüketiciler için önemli fırsatlar oluşturmuştur. Bununla birlikte maliyet, renk ambalaj gibi farklı tasarımlar farklı mal arayışında olan tüketicilerin taleplerini canlandırmış ve bunun sonucunda da dış ticaret faaliyetleri gerçekleşmiş ve artmıştır.

Sıra Sizde 3

Serbest bölgeler, buldukları ülkelerde uygulanan mali, ekonomik, kambiyo ve gümrük mevzuatının kısmen veya tamamen dışında tutuldukları, sınıî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fizikî olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan bölgelerdir. Serbest bölgeler, ithal girdi kullanarak üretim yapan yerli firmalara gümrük vergisiz mal girişi imkanı sağlayarak, yurtdışındaki rakipleri ile aynı şartlarda üretim yapma imkanı sağlayarak, sağlanan kolaylıklar nedeniyle ülkelerin ihracat imkanlarını ve döviz girdisini arttırarak, yabancı yatırımcıları daha az maliyetli yatırım imkanları ile çekerek dış ticaret hacminin artmasını sağlarlar

Sıra Sizde 4

Temel sebep klasik iktisat teorilerinin dünya ekonomilerinin yaşadıkları dönüşümü açıklamada yetersiz kalmalarıdır. Bu yetersizliğin temelinde dünya ülkeleri arasında ticaretin git-tikçe artan oran serbestleşmesi, üretim çeşitlerinin artması ve bolluğu, endüstri içi ve bilgi yoğun ticaretin artması bu sebeplerin başlıcalarıdır.

Sıra Sizde 5

Risk türleri arasındaki temel ayrım noktası riski ortaya çıkaran süreçteki kontrol edilebilirlik ortamına bağlıdır. Sistematik risk kontrol edilemeyen olayları tanımlamakta iken sistematik olmayan riskler ise müdahale edilebilir riskleri tanımlamaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Gürsoy, Yaser, (2010). Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, 6.Baskı, Bursa:Ekin Basım Yayım Dağıtım
<http://www.igeme.com.tr/faqwd/ihracat-yapmanin-faydaları-riskleri-nelerdir/> erişim: 10.10.2015
- İhracat Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 06.06.2006 Resmi Gazete Sayısı: 26190
- İthalat Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 31.12.2014, Resmi gazete Sayısı 29222 (2.Mükerrer)
- Karacan, Sami, (2010). Dış Ticaret ve Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Karagül, Mehmet ve İlter, Berfu,(2010) Dış ticaret İşlemleri ve Muhasebesi-Teori ve Uygulama- 2.Baskı, Ankara:Nobel Yayıncılık
- Kaya, Ferudun, (2011). Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, İstanbul:İSMMMO
- Kaya, Ferudun,(2011). Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul Beta Yayıncılık
- Kaymakçı, Oğuz, Nuri Avcı ve Recep Şen, (2007), Uluslararası Ticaret Giriş, Ankara:Nobel Basım Yayım
- Mutlu, Esin Can, (2008). Uluslararası İşletmecilik, 3.baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım
- Seyidoğlu, Halil, (2009). Uluslararası İktisat-Teori, Politika ve Uygulama-17.Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları
- TÜİK, www.tuik.gov.tr
- YALÇINKAYA, Timuçin, “**Risk ve Belirsizlik Algılamasının İktisadi Davranışlara Yansımaları**”, *Muğla Üniversitesi İİBF Tartışma Tebliğleri*, No:2004/05, Muğla, 2004. [http:// www.deu.edu.tr/userweb/timucin.yalcinkaya/Risk,BelirsizlikveIktisadiDavranislar.doc](http://www.deu.edu.tr/userweb/timucin.yalcinkaya/Risk,BelirsizlikveIktisadiDavranislar.doc)

2

Amaçlarımız

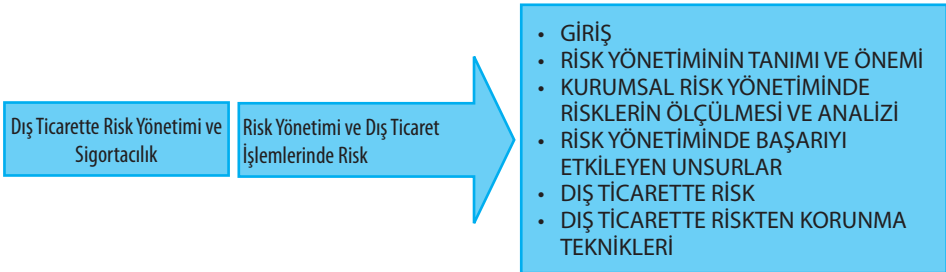
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Risk yönetiminin önemini açıklayabilecek,
- Risk analiz yöntemlerini sıralayabilecek,
- Risk yönetimde başarıyı etkileyen unsurları listeleyebilecek,
- Dış ticarete oluşabilecek riskleri tanımlayabilecek,
- Dış ticarete riskten korunma tekniklerini örneklendirebilecek bilgi ve beceriler kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Risk Yönetimi
- Risk Analizleri
- Kurumsal Risk Yönetimi
- Dış Ticarete Risk Türleri

İçindekiler

Risk Yönetimi ve Dış Ticaret İşlemlerinde Risk

GİRİŞ

Risk kavramı bireylerden başlayarak, işletmeleri, sektörleri, ülkeleri etkileyebilecek düzeyde sonuçları olan olumsuz bir kavramdır. Olumsuz algı, ülke şartları, deneyimler ve eğitim şekllinden de kaynaklanan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Oysa birçok başarılı şirket hikâyesine bakıldığında, söz konusu başarı ortaya çıkmadan önce derslerde örnek olarak sunulan bir vak'a analizi şeklinde bir sorun olarak bahsedilse, belki bu başarıyı yakalayan ekip bile riski üstlenmeyecek kadar yüksek görebilir. Açık bir şekilde ifade edilmesi gerekirse, üstlenilen risk arttığında, riskin gerçekleşmemesi durumunda elde edilecek kâr artmakla birlikte, riskin gerçekleşmesi durumunda da amaçlara ulaşılması o oranda güçleşecektir. Ancak risk etkin bir şekilde yönetilirse riskin ortaya çıkması engellenebilecektir. Risk yönetimi, kavramın ortaya atıldığı ilk zamanlara göre ortaya çıkan yeni risk türleri ve mevcut risklerin etkilerinin daha zararlı ve kimi zaman dünya genelinde bir krize yol açabilecek boyutlara ulaşmasının etkisiyle daha karmaşık bir hâl almıştır. Gerekli eğitimi almış, inisiyatif alma yeteneğine sahip bireylerin olduğu, hedeflerin açık bir şekilde tanımlandığı, tam katılımın sağlandığı, yetki ve sorumluluk alanlarının ve buna bağlı olarak risk üstlenme derecesinin belirlendiği kurumlar başarı konusunda, önemli adımlar atmış olacaktırlar. Kurumsal risk yönetimi denilen ve tüm riskleri sadece tehdit olarak değil, aynı zamanda bir fırsat olarak gören modern bakış açısı etkili bir yönetim aracı olarak kullanılmakta ve kurumsal başarı konusunda önemli fırsatlar sunmaktadır. Süreçte, riskler belirlenmekte, değerlendirilmekte ve risklere uygun stratejiler geliştirilmektedir. Dış ticaret işlemleri de doğasına uygun bir şekilde riskler barındırmakta ve bu risklerin ortaya çıkması durumunda küresel krizlerin oluşmasına yol açmaktadır. Etkilerinin yerel anlamda yapılan ticarete göre çok daha büyük boyutlara ulaşması, uzun süreler boyunca ekonomik koşulları olumsuz etkileyebilmesi gibi nedenler ile dış ticarete risk yönetimi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, risk stratejileri dış ticaret işlemlerinde de kullanılmakta sadece sigorta uygulamaları ile sınırlı kalmamaktadır.

RİSK YÖNETİMİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

Risk türlerinin belirlenerek ilgili risklere ilişkin stratejilerin belirlenmesi ve muhtemel risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak durumları sürecin en başından itibaren engelleyebilmek veya zararlı etkilerin en az seviyede tutulmasını sağlamak amacıyla yürütülen çalışmalar risk yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Riski etkili bir şekilde yönetebilmek ise öncelikli olarak faaliyet gösterilen alana ilişkin riskleri doğru tahmin etmekten geçer. Tahminlerin sağlıklı yapılabilmesi ise, amaç ve hedeflerin belirlenmesi ve belir-

lenen başlıklara ilişkin risklerin tanımlanmasına bağlıdır. Daha sonra, aşağıda sıralanan amaçların takip edilmesi riskin etkin bir şekilde yönetilmesi ve sürecin başarılı olması için bir gerekliliktir. Buna göre;

- Risk unsurları etki ve olasılığa göre tanımlanır,
- Uygun kontrol mekanizmaları yerleştirilir,
- İlgili unsurların yapılan kontrollere göre ölçülerek raporlanması ve karar alıcılar tarafından raporlar doğrultusunda risk ile mücadele yöntemlerinin belirlenmesi aşamasına geçilir.

Böylelikle risklerin etkilerinin azaltılmasına veya ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler alınmış olur. Riskin ortaya çıkması veya etkisinin sınırlandırılması ise üretim maliyetlerini azaltıcı, rekabet gücü sağlayan ve pazar payının, faaliyet hacimlerinin ve kârlılığın gelişmesine aracı olacaktır (Poyraz, 2013, 483–485).

Resim 2.1

Risklerin
tanımlanması

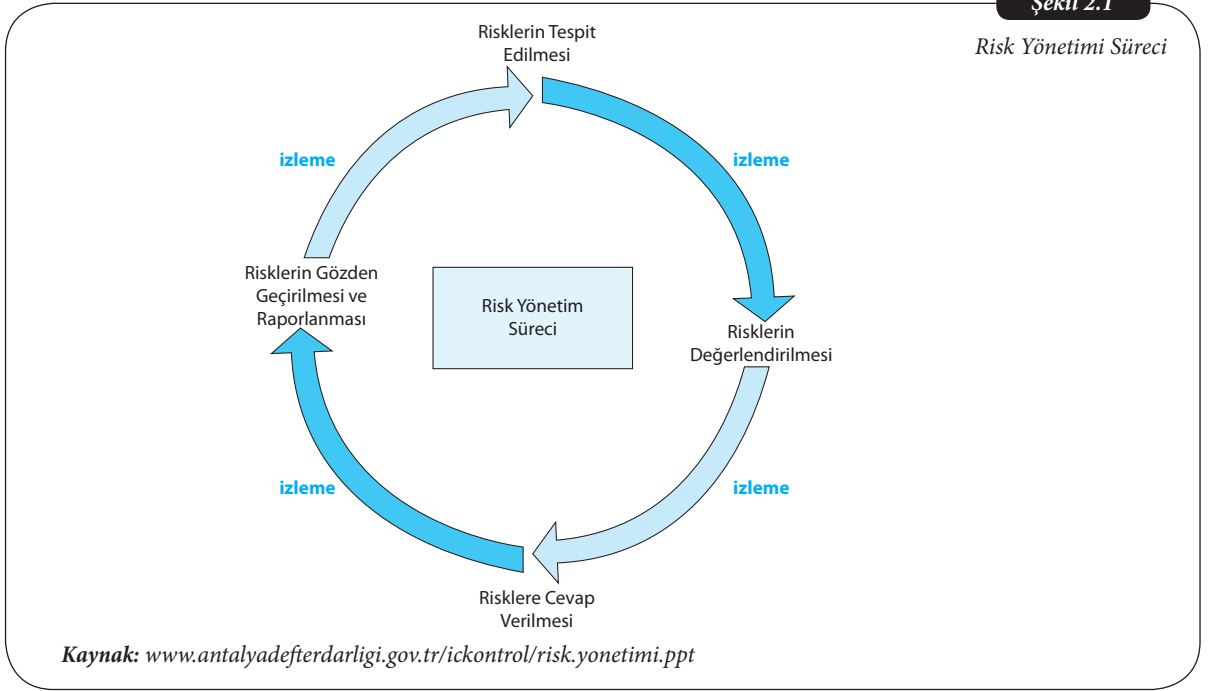
Risk yönetimi sürecine odaklanılması durumunda,

- İşletme faaliyetlerin kesintisiz devam ettirilmesi,
- Beklenmedik durumların en aza indirgenmesi,
- Ortaya çıkan zararların maliyetlerinin asgari seviyede tutulması,
- Nakit ve gelir akışının düzenli hâle gelmesi ve sürekliliğinin sağlanması,
- Büyümenin sürdürülebilir hâle gelmesi,
- Yasal düzenlemelere uyumun sağlanması,
- İşletme paydaşlarının zararlarının en aza indirgenmesi

gibi faydalar elde edilecektir (TÜSİAD, 2008: 17 – 19).

Şekil 2.1

Risk Yönetimi Süreci

Dış ticaret işlemlerine yönelik risk türleri sizce neler olabilir?

SIRA SİZDE

İlk olarak sigortacılık sektöründe kullanılan, kurumun hedeflerine ulaşmasını engelleyecek risklerin belirlenmesi, azaltılması ve başarıya ulaşılmasını sağlayacak fırsatların ortaya çıkarılarak kullanılması süreci olarak tanımlanan risk yönetimi süreci, risk türlerinin farklılaşarak ve direnç kazanarak gelişmesi nedeniyle, günümüzde tüm sektörlerde önemle üzerinde durulan bir kavram hâline gelmiştir. Bu nedenle, riski kontrol ederek, finansal tekniklerle yönetmeye çalışan dar bir bakış açısına sahip ve risklerin tek tek ele alınarak yönetilmesi anlayışına dayalı, sınırlı faydalı olan geleneksel risk yönetim süreci, gereklilikler nedeniyle özel sektör ve kamu sektörünün risk algılarının gelişmesi ile birlikte, her alanı düzenleyebilecek yeteneğe dönüştürülerek kurumsal risk yönetimi olarak adlandırılmaya ve daha geniş kapsamlı olarak ele alınmaya başlamıştır. Aşağıdaki tabloda geleneksel ve kurumsal risk yönetimi arasında bir karşılaştırma verilmiştir (Kızılboğa, 2012: 297–316)

Tablo 2.1
Geleneksel Risk Yönetimi – Kurumsal Risk Yönetimi Arasında Karşılaştırma

Kaynak: KIZILBOĞA Rüveyda (2012), “Geleneksel Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetim Sistemine Geçiş” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3): 297-316

Geleneksel Risk Yönetimi	Kurumsal Risk Yönetimi
Riskler ayrı ayrı birbirlerinden bağımsız ve diğer faktörlerle bütünleştirilmeden değerlendirilir	Riskler kurum stratejileri kapsamında değerlendirilir
Risk tanımlama ve değerlendirmesi söz konusudur	Risk portföy gelişimi söz konusudur
Risklerde önem sıralaması yapılmaz	Riskler önem derecesine göre sıralanır ve buna göre değerlendirilir.
Risk azaltma uygulaması söz konusudur	Risk optimizasyon uygulaması söz konusudur.
Risk limitleri vardır	Risk stratejileri vardır
Risk sahiplenicileri yoktur	Risk sorumluları belirlenir
Rastgele risk ölçümü yapılır.	Risklerin izlenme ve ölçümünde öncelik sıralaması yapılır.
Yapılanmamış ve tutarsız risk yönetim fonksiyonları vardır.	Risk yönetimi kurum genelinde organize edilir ve yürütülür.
“Risk benim sorumluluğum değil” algısı hâkimdir.	“Risk herkesin sorumluluğudur” algısı hâkimdir.

Resim 2.2

Risk iştahı

Risk alma iştahı: Yatırımcıların ve yöneticilerin belirli bir kazanç karşılığında üstlenmeyi göze aldıkları risk miktarıdır.

Kurumsal risk yönetim süreci, tüm riskleri azaltmak yerine, risk alma iştahı ile orantılı olarak değer sağlayacağı riskleri üstlenmekte ve bu yaklaşımıyla geleneksel yönetime göre risk yönetim kavramına farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Kurumsal risk yönetimi özetle, organizasyon hedeflerinin ortaya konulması, risklere ilişkin süreçlerin yürütülmesi ve kontrolleri kapsayan etkili bir süreçtir.

Kızılboğa (2012), çalışmasında kurumsal risk yönetiminin temel faydalarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Belirlenen amaçlara ulaşma ihtimalini artırır,
- Risklerin anlaşılması, doğru tanımlanması ve etkin önlemler olarak yönetme yeteneğinin geliştirilmesi noktasında yöneticilere katkı sağlar,
- Farklı birimlerce hazırlanmış risk raporlarının birleştirilmesini sağlar,
- Daha önemli riskleri ve etki alanlarının anlaşılma düzeyini geliştirir,
- Kurum içi çapraz risklerin belirlenmesi ve paylaşılmasını sağlar,

- Ortak ve kesişen riskleri tanımlar ve birimler arası iletişimin gelişimine katkı sağlar,
- Önemli konular üzerine odaklanılarak kaliteli bir yönetim sergilenmesini sağlar,
- Krizlerle karşılaşma ihtimalini azaltır,
- Faaliyetlere odaklanılmasını sağlar,
- Başarı için gerekli değişiklikleri yapmaya yönelik inisiyatif alma sorumluluğunu artırır,
- Başarı gerekli riskleri kabul etme yeteneğini artırır,
- Risk almaya yönelik karar vermede akılcı bir yöntem izlenmesini sağlar,
- Kurumsal verimliliği en uygun hâle getirir, korur ve kurumsal imajı güçlendirir,
- Hesap verebilirliği ve uyumlaştırılmış iç kontrol sistemini güçlendirir.

Kurumsal Risk Yönetiminin Sağlayabileceği Faydalar Nelerdir?

SIRA SİZDE

Risklerin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

Risklerin yönetilebilmesi için öncelikli olarak risklerin tanımlanması gerekmektedir. Riskleri tanımlamak için çalıştay, görüşme, senaryo planlaması, anket, beyin fırtınası, geçmiş hataların analizi, sektör karşılaştırmaları, tarihsel veri temelli tanımlamalar, performans gözden geçirmeleri, paydaşlardan elde edilen veriler kullanılmaktadır. Çalıştay, görüşme, beyin fırtınası ve anket teknikleri risk tanımlamada en yaygın kullanılan yöntemlerdir.

Çalıştay, bilgisayar destekli ve bilgisayar destekli olmayan çalıştaylar olarak iki şekilde gerçekleştirilirler. Katılımcılardan risk sürecine ilişkin olarak önceden hazırlanmış bir listeye göre değerlendirme yapmaları istenir. Çalıştay esnasında katılımcılar birbirleriyle etkileşim hâlinindedirler. Bu etkileşim sayesinde, önceden belirlenmiş risk listesinde bulunmayan riskler de tespit edilebilir.

Görüşme yöntemi, çalıştaylara göre daha kolay yürütülen bir süreçtir. Görüşmeye alınan kişiler, katılımcı sayısının az olması ve görüşmelerin diğer katılımcılarla etkileşim olmaksızın gerçekleştirilmesi nedeniyle katkı sağlamaya daha heveslidirler veya kendilerinden beklentilerin farkında olduklarından ve birebir görüşme yapıldığından katkı sağlamak zorunda hissedebilirler.

Resim 2.3

Görüşme yöntemi

Beyin fırtınası yöntemi, kurum yönetiminde görevli ve kurumu en iyi tanıyan çalışanların önceden belirlenmiş bir risk listesi üzerinde tartışmaları ve ortak sonuca varmalarını sağlayan etkili ve katılımcı bir yöntemdir.

Anket yöntemi, riske ilişkin çeşitli yargıların soru formları aracılığıyla katılımcılardan değerlendirilmesi istenmektedir (Pehlivanlı, 2010: 76–77).

Riskin tanımlanması aşamasından sonra riskin uygun bir şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Böylelikle olası kayıplar engellenmiş olacaktır. Bu amaçla, riskler önceliklerine göre sıralanmalıdır. Bu sıralama aşağıdaki gibi olacaktır (Emhan, 2009: 209–220):

SIRA SİZDE

Tanımlanan riskler sizce ne şekilde sınıflandırılmalıdır?

- Çok Önemli Riskler: İşletmenin devamlılığını güçleştirebilecek ve sonlandırabilecek derecede önemli risklerdir.
- Önemli Riskler: Devamlılığı etkilememekle beraber, borç düzeyini ciddi oranda artıracak risklerdir.
- Önemsiz Riskler: Mülkiyeti veya nakit girişlerini etkileyen finansal risklerdir.

Risklerin değerlendirilmesinde sadece somut faktörler değil, organizasyonun stratejik yönleri, rekabetin koşulları, organizasyonel gelişim ve sosyal faktörler de dikkate alınmalıdır.

DİKKAT

Risklerin işletmeleri etkileme düzeyleri aynı değildir. Her risk önemli değildir!!

Risklerin tanımlanıp değerlendirilmesinden sonra önem sırasının belirlenmesi, risklerin yönetiminde etkinliği sağlanmasında aktif bir rol oynayacaktır.

SIRA SİZDE

Risklerin Tanımlanması için kullanılacak yöntemler nelerdir?

KURUMSAL RİSK YÖNETİMİNDE RİSKLERİN ÖLÇÜLMESİ VE ANALİZİ

Kurumsal risk yönetimi yaklaşımının sağladığı bakış açısı ile faaliyet konusu ile ilgili sürecin başlatılıp başlatılmayacağına karar verebilmek için, risklerin kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin risk ölçümü süreci yürütülmesi gerekmektedir.

Risk ölçümü sürecinde öncelikle risk kaynaklarının ne olduğu ve risk türlerinin belirlenmesi gelmektedir. Buna göre, sektöre ilişkin sistematik riskler ve sistematik olmayan riskler sınıflandırılarak, kaynakların ne olduğu ve bu risklerin ne ölçüde yönetilebileceği ve risk iştahına göre risklerin üstlenilip üstlenil(e)meyeceğine ilişkin karar verilmesi gereklidir. Bu amaçla risk analizi süreci yürütülecektir.

Risk analizi, önceden belirlenmiş bulunan ve sınıflandırılmış olan risk başlıklarının, detaylı ve objektif yöntemlerle ölçülmesi ve bu süreç sonucunda, risklere karşılık verilip verilmeyeceği, karşılık verilecekse en uygun metodun belirlenmesine ilişkin aşamalardan oluşmaktadır. Analiz yöntemleri, kalitatif, yarı kalitatif, kantitatif veya karma analiz olarak sıralanmaktadır.

Kalitatif (nitel) analiz tipinde, gerçekleşmesi muhtemel olayların, işletme üzerindeki muhtemel etkileri ve gerçekleşme olasılıkları, analizi gerçekleştirenlerin kişisel yargılarının ölçen metinsel ölçekler vasıtasıyla ortaya konulmaktadır. Risk haritalarının çıkarılmasının, risk korelasyonlarının tanımlanması gibi metotlar kalitatif yöntemlerdir. Karar verme süreci hızlı olan yöntem yasal düzenlemelere kolayca uyumlaştırılabilmekte ve iyileştirmeye yönelik denetimlerde kolay kullanım ve değerlendirilmesinde aracı olmakla birlikte risk analizinde kullanılması için yeterli deneyim gerektirmektedir.

Yarı kantitatif analiz tipinde, kalitatif tekniklerdeki metinler yerine, daha geniş skalaların kullanılabilmesini sağlamak amacıyla rakamlar kullanılmaktadır. Risk etkisinin süresinin ve olasılığın süresinin belirlenmesi, risk korelasyon süresinin belirlenmesi, riske göre

Risk Analizi: Yönetimin tanımladığı risklerin ortaya çıkma sıklığı ve olası sonuçların belirlenmesine yönelik sistematik yaklaşım.

düzeltilmiş gelirler, kazanç/kayıp oranı tekniği, kazanç/kayıp çizgileri, kıyaslama net cari değer gibi yöntemler yarı kantitatif tipte analizlerdir. Yapılan hata ve ihtimaller kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Süreci yürütenlerin subjektif değerlendirmelerini içermesi nedeniyle eleştirilmektedir.

Kantitatif (nicel) analiz tipinde ise risklerin etki ve ihtimallerini sayısal olarak ele almaktadır. Riskli nakit akışları, riskli kazançlar ve kazanç dağılımında kullanılmaktadır. Objektif ve ayrıntılı sonuçlar veren bu yöntem, ihtimallerin belirsiz ve değişken olması nedeniyle hatalı sonuçlar verebilmektedir. (Arslan, 2008:57-61)

Risk yönetimine ilişkin süreçte yapılan analizler sonucunda verilen kararların ve yerleştirilen uygulamaların başarı derecesini ölçmek, gerektiğinde yeni yöntemler geliştirmek ve uygulamaların başarısının devamlılığını sağlamak ve riskleri denetim altında tutmak amacıyla kontrol faaliyetlerinin yürütülmesi gerekmektedir. Kontrol faaliyetleri ile risk yönetim sistemlerinin başarısı güvence altına alınmaktadır. Kontroller başlıca üç amaca hizmet etmektedir. Bu amaçlar;

Amaç 1: Risk iştahı ile üstlenilen risklerin etkisini azaltmaya yönelik olarak, kabul edilebilir risklerin etkisinin azaltılması amacı,

Amaç 2: Kabul edilen riskler dışında kalan risklerin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik olarak risklerin ihtimalini azaltma amacı,

Amaç 3: Mümkün olduğunca her iki durumu da kontrol altına alabilmek amacıyla riskin etkisini ve ihtimalini birlikte azaltma amacı olarak sıralanmaktadır (Duran, 2013: 63-64).

Geleneksel risk yönetiminde amaç risklerin gerçekleşme olasılıklarını azaltmak olduğundan, ikinci amaca yönelik faaliyetler tasarlanmaktadır. Kurumsal risk yönetimi ise tanımında da belirttiği gibi, riskleri değere dönüştürebildiği ölçüde yönetmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak birinci amaca ulaşmayı daha sonraki dönemlerde ise 3. amaca yönelik olarak riskle ilgili her iki yönlü faydaya yönelik faaliyetleri yürütmeyi hedefleyen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçlara ulaşmak amacıyla yürütülebilecek kontrol türleri ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Önleyici Kontroller: Kabul edilmeyen risklerin gerçekleşmesinin ve zararları etkilerinin incelenmesi amacıyla geliştirilen önlemlerdir. (Bu kontrol Amaç-2'ye ulaşmak için yürütülen kontrol faaliyetlerinden oluşmaktadır)

Düzeltilici Kontroller: Üstlenilen risklerin amaca uygun şekilde yönetilmesi ve tehlikeli etkilerin değere dönüşecek şekilde düzeltilmesini veya kabul edilmeyen risklerin ortaya çıkması durumunda tehlikeli sonuçlara yol açmaması veya etkilerini en aza indirebilmek amacıyla geliştirilen önlemlerdir. (Bu kontrol Amaç - 3'e ulaşmak için yürütülen kontrol faaliyetlerinden oluşmaktadır)

Yönlendirici Kontrol: Kabul edilebilir risklerin istenilen sonuçların değere dönüşecek sonuçlar ortaya çıkarmasını garantilemek için geliştirilen önlemlerdir. (Bu kontrol Amaç-1'e ulaşmak için yürütülen kontrol faaliyetlerinden oluşmaktadır)

Denetleyici Kontrol: Riskleri ortaya çıkaran nedenleri tespit için geliştirilen önlemlerdir (Derici, Tüysüz ve Sarı, 2007: 151 - 172)

Belirlenen risklere göre verilecek tepkiler farklılık gösterebilecektir. Bu tepkilerin amacı, tehditlerin sınırlandırılmasını ve fırsatların değerlendirilerek riskleri değere dönüştürebilmeştir. Riske dört şekilde karşılık verilebilecektir. Bu tepkiler;

Kaçınma; riski ortaya çıkaran veya arttıran faaliyetlerden kaçınarak, riskin ortaya çıkması engellenebilir.

Azaltma; riskin ortaya çıkma ihtimalini, etkisini veya ikisini de azaltmaya yöneliktir.
Paylaşma (devretme); riskin ortaya çıkma olasılığını, etkisini veya ikisini, çeşitli nedenlerle paylaşarak (devrederek) riski yönetmek istenebilir.
Kabullenme; riske ilişkin herhangi bir tepki verilmez (Topçu, 2013: 37).

SIRA SİZDE

5

Risk Analizi Sürecinde Yapılan Kontrollerin Amaçları Nelerdir?

Riskten Korunma Teknikleri

Riskten korunmak için birbirinden farklı teknikler kullanılmaktadır. Bu yöntemleri firma içi teknikler ve firma dışı teknikler olarak sınıflandırmak mümkündür.

İşletmenin döviz kuru riski ve faiz oranı riskine karşı **firma içi riskten korunma yöntemleri**, aşağıda sıralanmıştır:

Yabancı para cinsinden nakit akımları, aynı para ve zamanda yapılacak nakit ödemeleri ile **çakıştırılarak**, risk taşıyan para ile ilgili aynı zaman ve miktarda bir zıt akım oluşturularak **eşleştirme** yolu ile döviz fiyatlarındaki artış veya yükseliş beklentisi ile borçların veya alacakların vadesinden önce veya daha sonra tahsil edilmesi ve ödenmesi şeklinde adlandırılan **hızlandırma ve geciktirme** yöntemiyle, satışlar maliyet ile aynı para veya para birimi ile yapılacak şekilde **faturalama** yöntemi ile riski karşı tarafa devrederek, **döviz sepetleri** belirleyerek **döviz kuru riskinden** korunabilir.

Fon ihtiyacının vadesi ile finansmanın vadesinin uyumlaştırılması ile **çakıştırma** yolu ile veya nakit girişleri ile çıkışlarının vadesini uyumlaştırarak **hesaplar arası aktarma** yöntemleri ile **faiz oranı riskinden** korunabilir (Parlakkaya, 2005: 100 – 107).

Firma dışı riskten korunma yöntemleri ile pazar riski, kredi riski, yasal risk ve likidite riskinden korunulabilmektedir. Bu amaçla;

- Belirli bir varlık veya malın fiyatı, teslim yeri, tarihi, miktarı gibi bilgilerin yer aldığı bir gelecek sözleşmesi olan organize piyasalarda yapılan **futures işlemler**,
- Organize piyasalarda yapılmayan, fiyat, vade, miktar gibi unsurların tarafların karşılıklı anlaşmasıyla belirlendiği vadeli işlemler olarak tanımlanan **forward işlemler**,
- Genellikle organize borsalarda işlem gören fiyat, miktar, vade açısından standartlaştırılmış ve alım veya satım hakkı sağlayan **opsiyon sözleşmeleri**,
- Tarafların belirli bir zaman diliminde ödemelerinin karşılıklı olarak değişiminde anlaşmalarını ifade eden **swap işlemleri**,
- Bu ürünlerin birleştirilerek kullanıldığı diğer melez ürünler kullanılmaktadır.

Resim 2.4

Risk yönetiminde iletişim

Resim 2.5

Riskin anlaşılabilirliği

Risk Yönetiminde İletişim

İletişim her alanda olduğu gibi risk yönetimi alanında da önemli faydalar sağlayacaktır. Faaliyetler ile ilgili tüm paydaşların risk yönetim sürecine olan ilgileri ve bu konuda sağlanan karşılıklı iletişim kanallarının varlığı, riske ilişkin farklı bakış açılarının değerlendirilmesini sağlayacaktır. Farklı alanlarda tecrübelerin değerlendirilmesine imkân sağlayacak iletişim kanalları risk algısının değişebilmesine, riske ilişkin konulara daha iyi odaklanarak başarının sağlanmasına yardımcı olacaktır. Üstelik, geniş bir iletişim ağı ile paydaşların tamamına ulaşılması, risk yönetimine ilişkin politikaların daha yüksek bir düzeyde destek almasına da yardımcı olacaktır.

RİSK YÖNETİMİNDE BAŞARIYI ETKİLEYEN UNSURLAR

İşletmelerin içinde buldukları durumlar, sistematik ve sistematik olmayan risk olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Bu riskler, ülke, sektör ve işletme içi dinamikler nedeniyle her bir işletme için farklı düzeylerde kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle her işletmenin risk algısı, ekonomik gücünden, rekabet gücünden, yöneticilerin kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Risk yönetiminde başarılı olmak genel olarak aşağıdaki unsurların başarılarının toplamına eşit olmaktadır:

- **İşletme paydaşlarının deneyimleri**, deneyim arttıkça riskler doğru bir şekilde tanımlanabilmekte ve risk değerlemesine ilişkin başarı artmaktadır.
- **Paydaşların, tanımlanmış risk faktörlerini algılama düzeyi**, işletmeden menfaati olan tüm grupların tanımlanmış risk faktörlerini doğru bir şekilde algılaması ve bu risklere uygun davranış sergilemeleri ile risk yönetimi daha başarılı hâle gelecektir.
- **Risk unsurlarının anlaşılabilirliği**, risk unsurlarının açıkça ve tüm taraflara aynı şekilde algılanması, riske ilişkin faktörlerin doğru algılanmasına yardımcı olacaktır.
- **Organizasyonel kültür**, riskin yönetilebilmesi için süreçte rol alanların fikirlerini rahatlıkla ifade edebileceği bir ortamın varlığı ile süreci olumlu etkilemektedir.
- **Yetki ve sorumlulukların açıkça belirlenmiş olması**, üstlenilebilecek risklere ilişkin inisiyatif alma yetkisi ve ortaya çıkacak sonuçlardan sorumlu olacak bireylerin açıkça ifade edilmiş olması gerekmektedir.
- **Akılcı risk iştahı politikalarının varlığı**, amaçlar ile orantılı olarak üstlenilecek risklerin kabul düzeyi olarak tanımlanabilecek olan risk iştahı ve fayda maliyet analizlerinin objektif bir şekilde belirleneceği politikalar etkili bir araç olacaktır.
- **Üst yönetimin riskleri üstlenmesi**, başarılı bir risk yönetim süreci üst yönetimin risklerden doğacak sonuçları sahiplenme dereceleri ile yakından ilişkilidir.
- **Risk kontrol mekanizmalarının etkinliği**, kontrol mekanizması ile risk yönetim sürecine ilişkin belirlenen uygulamaların etkin olması ve sürekliliği sağlanacaktır.
- **Risk kontrol sürecinin takip edilmesi**, kontrol mekanizmasından beklenen faydaların elde edilebilmesi için sürekli olarak kontrol edilmesi sürecin güvenilirliğini ve başarı oranını arttıracaktır.

Risk iştahı ne demektir?

DIŞ TİCARETTE RİSK

Uluslararası dinamiklerin getirdiği yeni piyasa düzeni, işletmeleri ulusal ölçekli üretim ve ticaret kadar, uluslararası piyasalardan alım satım işlemlerine de zorlamaktadır. Bu durum ise, uluslararası ticaret sürecinde işletmeleri ve dolayısıyla ülkeleri, piyasa riski, kur riski, faiz oranı riski, tahsil edememe riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Söz konusu olan ticaret olduğundan genellikle dış ticaret işlemlerinde finansal riskler bulunmaktadır. Dış ticarete finansal risklerin ortaya çıkması, uluslararası piyasaların teknolojik gelişmeler ile birlikte bütünleşmesinden kaynaklanan nedenlerle büyük ölçekli krizlere dönüşme ihtimalini barındırmaktadır (Ayrıçay, Karataş, 2004: 525 – 541).

Piyasa Riski: Sistematik bir risk türü olan pazar riski, piyasalarda oluşabilecek dalgalanmaların neticesinde, faiz oranlarının, döviz kurlarının dış ticarete konu işlemi yapan taraflardan birisi veya tüm taraflar için istenmeyen şekilde gelişmesi ve dış ticaret ile hedeflenen faydaların sağlanamaması veya dış ticaret işleminin yapılamamasını ifade etmektedir.

Kur Riski: Tarafların, döviz kurundaki artışlardan olumsuz etkilenmesi nedeniyle ithalat işlemini yapamamaları sonucu üretimlerinin durması veya farklı ancak istenilen şartları tam sağlamayan mallara yönelmelerine veya ihrac eden tarafların daha az ithalat

SIRA SİZDE

Kriz, örgütsel amaçları ve yaşam sürecini tehdit eden, ortaya çıktığında konulacak önlemlerin önceden belirlendiği acil müdahale gerektiren olumsuz durumdur.

– bazı durumlarda ihracat işleminin yapılamaması gibi durumlarda ortaya çıkabilir – nedeniyle gelir kaybına uğramalarına yol açabilecek olan durumları ifade etmektedir.

Faiz Oranı Riski: Borçlanarak alım yapacak tarafların faiz oranlarındaki yükselmeler nedeniyle daha fazla maliyete katlanmalarına yol açan bu risk, ihrac eden ülkenin maliyetlerin artması nedeniyle daha az talepte bulunması durumunda veya ihrac işleminden vazgeçmesi durumunda ithalatçı için diğer finansal risk türlerinde olduğu gibi gelir kaybına yol açacak şekilde sonuçlanabilmektedir.

Tahsil Edememe Riski: İhracatı yapan tarafın, ihrac işleminden beklediği gelirin bir kısmını veya tamamını çeşitli nedenlerle tahsil edememesi durumunda ortaya çıkacak zararları ifade etmektedir. Bu risk, ithalatçı ülkedeki sektörde faaliyet gösteren diğer firmalarda da sıkça rastlanan bir şekilde gelişirse, o mala ilişkin ithalat duracak ve üretim veya pazarlama faaliyetleri iç kaynaklar ile sınırlı kalacaktır. Ayrıca, garantör olan tarafta bu süreçte olumsuz etkilenecektir.

Dış ticaret işlemleri, sıralanan finansal risklerin yanı sıra, dış ticarete konu olan malların çeşitli nedenlerle istenilen nitelikleri taşınamasından dolayı azalabilir veya durma noktasına gelebilir. Taşıma sürecinden kaynaklanan kaza, sabotaj, hırsızlık gibi **sosyal riskler**, doğal afetler ve hava şartları gibi **fiziki riskler**, enflasyon, ekonomik konjonktürden kaynaklanan sorunlar, piyasa ve rekabet şartlarından kaynaklanan **ekonomik riskler**, insan, ekipman ve yöntem gibi **süreç riskleri**, fiyatlandırma, yaşam çevrim ve kalite maliyetleri gibi **maliyet riskleri**, işlevsellik, güvenilirlik, kullanılabilirlik, etkinlik ve sürdürülebilirlik gibi **ürün riskleri** ve işletme riski, küresel risk, hukuki ve politik risk, ülke ve sektör riski gibi **idari kararlara ilişkin riskler** dış ticarete konu olan malların değerinin düşmesine, istenilen nitelikte olmamasına veya teslimat sürecinde gecikmeye yol açabilen risk grupları olarak sıralanabilir. Bu riskler aşağıda açıklanmıştır.

Sosyal Riskler; taşınan mallar yükleme noktasında, transfer esnasında, gümrüklerde veya teslimat esnasında çalınabilme ihtimali taşıdığından hırsızlık riski, rakipler veya terör örgütleri gibi ticaretin devam etmesini istemeyen gruplar tarafından sabote edilmesi riski, taşıma esnasında istenmeyen olumsuz ve önceden öngörülemeyebilen faktörlerden kaynaklanan kaza risklerini ifade etmektedir.

Fiziki Riskler; önceden öngörülemeyen ve tamamen engellenemeyen doğal afetler nedeniyle malların teslim edilememesi veya transfer esnasında değer kaybına yol açan doğal afet riski, zamanında teslimi engelleyebilecek olan iklim veya ani hava şartları değişikliklerinden kaynaklanan hava şartlarına ilişkin riskleri bünyesinde barındırmaktadır.

DİKKAT

Fiziki risklere sadece sizin hazır olmanız yetmez, faaliyette bulunulan çevrenin ve diğer işletmelerin de hazır olmaları gerekir.

Ekonomik Riskler; uluslararası ticaretin ülkeler ve işletmeler için her an değişebilecek dengeye sahip ekonomik faaliyetler üzerine kurulu olmasından kaynaklanmaktadır. Üretim faktörlerinin maliyetlerinde meydana gelen artışlar nedeniyle malların fiyat seviyelerinin yükselmesi ve bu seyrin süreklilik arz etmesi (enflasyon) riski, ticaret yapılan ülkelerin içerisinde bulunduğu ekonomik şartlardan kaynaklanan konjonktürel değişim riski, piyasalarda benzer mal ve hizmet üreten işletmelerin artmasından kaynaklanan ve rekabet koşullarını zorlaştıran değişikliklerden kaynaklanan piyasa daralması ve rekabet seviyesinin artması riski, ekonomik riskleri ortaya çıkarmaktadır.

Süreç Riskleri; kalifiye işgücünün temininde yaşanan zorluklar nedeniyle üretimin azalması veya durması veya istihdam maliyetlerinin artması nedeniyle daha pahalı hâle gelmesini ifade eden insan riski, üretimde kullanılan yöntemlerin teknolojik gelişme hı-

zına ayak uyduramamasını ifade eden yöntem riski, ekipmanların yetersizliği nedeniyle talebe yetişememe nedeniyle müşteri kaybı gibi riskleri barındırmaktadır.

Maliyet Riskleri; etkin maliyet kontrol sistemlerinin maliyet sistemlerine entegre edilememesi nedeniyle, maliyetlerin tam olarak belirlenememesinden dolayı düşük fiyatlandırma tabanlı zarar edilmesi veya yüksek fiyatlandırmadan kaynaklanan müşteri kayıplarına yol açacak fiyatlandırma riski, ürünün yaşam seyrini uzatacak girdilerden kaynaklanan yaşam çevrim maliyetleri riski, ürünün müşteri firma için istenilen nitelikleri taşıması için katlanılan kalite maliyetlerinin artması riski gibi risklerden oluşmaktadır.

Ürün Riskleri; ürünün müşteri firmaların beklentilerini karşılayamamasından kaynaklanan işlevsellik riski, ürünün beklenen işlevleri faydalı ömrü boyunca sürdürememesini ifade eden güvenilirlik riski, iletişim ve üretimde kullanılan teçhizat, donanım ve yazılımın istenildiği anda kendinden beklenene faydayı sağlayabilecek şekilde kullanılmamasından kaynaklanan kullanılabilirlik risklerini barındırmaktadır. Ayrıca, gerçekleştirilen işletme faaliyetlerinin ulaşılmak istenilen amaçları gerçekleştirmeye yönelik sonuç içermemesinden kaynaklanan etkinlik riski ve işletmenin talepleri karşılayacak faaliyetleri kesintisiz olarak devam ettirememesinden kaynaklanan sürdürülebilirlik riski de ürünlere ilişkin diğer riskleri ifade etmektedir.

İdari Kararlara İlişkin Riskleri; faaliyetleri esnasında vergiler, kotalar ve tarifelerin artırılması gibi pek çok ekonomik koşul işletmelerin dış ticaret yapma gerekçelerini ortadan kaldıracak işletme riski, uluslararası piyasalardaki değişikliklerden kaynaklanacak küresel risk, karşı ülkeler ile benzer nitelikte olmaması nedeniyle dış ticaret işlemine konu olan tarafların zarar görme ihtimallerini ifade eden yasal düzenlemelerin sebep olabileceği hukuki riskler bu grupta yer almaktadır. Ülkenin siyasi şartlarından kaynaklanan politik istikrarsızlıkların yol açacağı güvensizlik ortamı nedeniyle dış ticaret işlemlerini kısıtlayabilecek durumlara yol açabilecek gelişmeleri açıklayan politik risk, benzer şekilde ülke içi veya sektörel sorunlar nedeniyle yaşanabilecek dış ticaret hacmini azaltıcı durumlarda idari kararlar kapsamında ele alınabilecek riskler arasındadır. (Balıkçı, 2009: 81-117)

Sizce dış ticaret işlemleri sürecinde karşılaşılan risk türlerinin kaynakları neler olabilir?

SIRA SİZDE

DIŞ TİCARETTE RİSKTEN KORUNMA TEKNİKLERİ

Genel anlamıyla riskten korunma yöntemleri dış ticarete sayılan risklerden korunmak içinde kullanılabilir. Örneğin, akreditif, teminat mektubu, vadesiz poliçe, konşimento vb. teknikler ile tarafların yükümlülüklerini yerine getirmemesi tehlikesini ifade eden sözleşmeye uymaması riskinde etkili bir araç olacaktır (Seyidoğlu, 2009: 708-709).

Dış ticaret işlemlerinde, malların beklenen niteliklere sahip olmaması, zamanında teslim edilmemesi, talep edilen miktarda olmaması, ödeme ve tahsilat gibi konular riskin kaynağı olan başlıklar olarak sıralanabilir. Hatta risklerin özellikle teslimat ve ödeme noktalarında ortaya çıkacağını söylemek iddialı bir cümle olmayacaktır. Özellikle mal kalitesi, miktarı, teslimat ile ilgili konularda ortaya çıkabilecek riskler, anlaşmalar ile bertaraf edilebilecektir. Yine dış ticaret işlemlerinde istenen belgelerin birçoğu teslimat ve ödeme ile ilgili olarak tarafların daha güvenli işlem yapmasını tesis edebilecek düzenlemeler içermektedir. Bununla birlikte, ödeme yöntemleri de riskler barındırmaktadır. Örneğin, peşin ödeme işlemlerinde, ihraç eden taraf açısından, paranın zaman değerinin yol açabileceği enflasyon, döviz ve faiz oranlarındaki değişimlerin olumsuz etkilerinden korunma sağlanabilmekte, tahsil edilememesi riski ise tamamen ortadan kalkmaktadır. Ödemeyi gerçekleştiren tarafın malı geç teslim veya hiçbir surette teslim alamaması riski mevcuttur ve ancak anlaşmanın detaylı ve titiz bir şekilde hazırlanması, tarafların birbiri ile uzun

süredir ticaret yapıyor olması, birbirlerini iyi tanıyor olması, ithalatçının karşı taraf ile ilgili araştırmalar yapması ile riskin önlenmesi kısmen mümkün olacaktır.

Yine karşı ticaret veya bağlı ticaret gibi, döviz kuru ve faiz oranı gibi değişikliklerin olumsuz etkilerine karşı korunmak amacıyla yapılabilecek işlemlerde, tarafların uluslararası anlaşmalar ve ikili anlaşmalara rağmen ticaret sonrası taahhütlerini yerine getirmeme riski mevcuttur. Bu durumda, ödememeyi veya taahhüdü yerine getirmemeyi telafi edici önlemlerin alınması, taahhütler ile ilgili teminat mektubu, sigortalama, işlemlerde amir ve muhabir bankaların risk almasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi ve buna yönelik olarak bu durumları düzenleyen maddelerin anlaşmalarda yer almasının sağlanması ile olumsuz etkilerin karşı tarafa aktarılması sağlanabilecektir.

Mal mukabili ödeme yöntemlerinde, ihracat yapan taraf için mal bedelinin ödenme riski söz konusu olacaktır. Bu durumda alacağın devrine imkân sağlayan, faktöring, forfaiting, gibi finansman yöntemleri, ödemeyi garanti eden tarafların devrede olduğu anlaşmaların yapılması veya ödemeyi garanti edecek belgelerin alınması ile risk engellenilecektir. Kabul kredili ödemeler, akreditif işlemleri, teminat mektupları bu noktada çözüm önerileri olabilecektir.

Belge karşılığı yapılan işlemlerde ise ihracatçı mal bedelini ödemediği malın çekilememesi nedeniyle güvencede olmakla birlikte, ithalatçının çeşitli nedenlerle işlemden vazgeçmesi durumunda taşıma işlemleri, sigortalama gibi çeşitli maliyet kalemlerine katılmak zorunda kalacaktır.

Akreditifli işlemlerde de riskler söz konusudur. Örneğin, amir veya muhabir bankanın yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçması veya yerine getiremeyecek durumda olması, avans ödemesi yapılıyor ise, ihraç eden işletmenin mal teslimini geciktirmesi, eksik teslimat yapması, düşük kaliteli ürün teslim etmesi veya hiç teslimat yapmaması, sözleşme tarihinden sonra kur değişimlerinin tarafları etkilemesi gibi durumlarla karşılaşılabilir.

Bölümün başında da belirtildiği üzere, risk yönetiminin ilk olarak ortaya atıldığı ve riskin transfer edilmesi şeklinde kullanılan sigortacılık faaliyetleri, dış ticaret işlemlerinde önemli bir riskten korunma aracı olarak kullanılmaktadır. Bu faaliyetler kitabın diğer ünitelerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

SIRA SİZDE

8

Dış ticarete risklerin ana kaynakları nelerdir, ve korunmak için neler yapılmalıdır?

K İ T A P

Konu ile ilgili daha fazla okuma yapmak için bkz, Öztin AKGÜÇ (2010), Finansal Yönetim, Avcıol Basım Yayın Bölüm 16.

Özet

Risk Yönetimi

Risk yönetimi, risk türlerinin belirlenerek, ilgili risklere ilişkin stratejilerin belirlenmesi ve olası risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak durumları sürecin en başından itibaren engelleyebilmek veya zararlı etkilerin en az seviyede tutulmasını sağlamak amacıyla yürütülen çalışmalardır. Bu süreçte,

- Risk unsurları etki ve olasılığa göre tanımlanır,
- Uygun kontrol mekanizmaları yerleştirilir,
- Risk ile mücadele yöntemleri belirlenir.

Risk Analiz Yöntemleri

Riskin analiz edilmesinde, risk haritalarının çıkarılmasının, risk korelasyonların tanımlanması gibi yöntemlerin kullanıldığı ve gerçekleşmesi muhtemel olayların gerçekleşme olasılıkları ve işletme üzerindeki muhtemel etkilerinin değerlendirildiği kalitatif analiz, Risk etkisinin süresinin ve olasılığın süresinin belirlenmesi, risk korelasyon süresinin belirlenmesi, riske göre düzeltilmiş gelirler, kazanç/kayıp oranı tekniği, kazanç/kayıp çizgileri, kıyaslama net cari değer gibi yöntemler yarı kantitatif ve risklerin etki ve ihtimallerinin sayısal olarak ele alındığı kantitatif analiz teknikleri kullanılmaktadır.

Riskten Korunma Teknikleri

Riskten korunma teknikleri, firma içi riskten korunma teknikleri ve firma dışı riskten korunma teknikleri olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Firma içi riskten korunma teknikleri; çakıştırma, eşleştirme, hızlandırma, geciktirme, faturalama, döviz sepeti belirleme iken firma dışı riskten korunma teknikleri ise futures işlemler, forward işlemler, opsiyon sözleşmeleri, swap işlemleridir.

Dış Ticarete Risk Türleri

Dış ticarete yaşanan değişim ve dönüşüm ortamı beraberinde pek çok riski barındırmaktadır. Dış ticaret riskleri de bu riskler arasında yer almaktadır. Başlıca dış ticaret riskleri: Piyasa riski, kur riski, faiz oranı riski, tahsil edememe riski, sosyal riskler, fiziki riskler, ekonomik riskler, süreç riskleri, maliyet riskleri, ürün riskleri, idari kararlara ilişkin riskler.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi kurumsal risk yönetiminin temel faydalarından biri **değildir**?
  - a. Krizlerle karşılaşma ihtimalini azaltması
  - b. Faaliyetlere odaklanılmasını sağlaması
  - c. Belirlenen amaçlara ulaşma ihtimalini artırması
  - d. Kurum içi çapraz risklerin belirlenmesini sağlaması
  - e. Etki alanlarının anlaşılma düzeyini düşürmesi
2. Risk yönetim süreci ilk olarak aşağıdaki alanlardan hangisinde kullanılmaya başlanmıştır?
  - a. Dış ticaret işlemleri
  - b. Sigortacılık sektörü
  - c. İthalat işlemleri
  - d. Bankacılık sektörü
  - e. Sermaye piyasası
3. Aşağıdakilerden hangisi risk tanımlamada kullanılan yöntemlerden biri **değildir**?
  - a. Görüşme yöntemi
  - b. Beyin fırtınası yöntemi
  - c. Anket yöntemi
  - d. Çalıştay yöntemi
  - e. Mülakat yöntemi
4. Aşağıdakilerden hangisi risk analiz yöntemlerinden biri **değildir**?
  - a. Kantitatif
  - b. Karma analiz
  - c. Yarı kalitatif
  - d. Sosyal analiz
  - e. Kalitatif
5. Aşağıdakilerden hangisi amaca yönelik yürütülebilecek kontrol türlerinden biri **değildir**?
  - a. Önleyici kontrol
  - b. Düzeltici kontrol
  - c. Yönlendirici kontrol
  - d. Denetleyici kontrol
  - e. Birleştirici kontrol
6. Aşağıdakilerden hangisi firma içi riskten korunma yöntemlerinden biri **değildir**?
  - a. Eşleştirme yöntemi
  - b. Hızlandırma ve geciktirme yöntemi
  - c. Faturalama yöntemi
  - d. Döviz sepetleri yöntemi
  - e. Kaçınma yöntemi
7. Aşağıdakilerden hangi risk yönetiminde başarıyı etkileyen unsurlar arasında **yer almaz**?
  - a. Örgütsel yapı
  - b. İşletme paydaşlarının deneyimleri
  - c. Yetki ve sorumlulukların açıkça belirlenmiş olması
  - d. Risk kontrol mekanizmalarının etkinliği
  - e. İşletme paydaşlarının deneyimleri
8. Piyasalarda oluşabilecek dalgalanmaların dış ticaret işleminin yapılamamasına neden olan riske ne ad verilir?
  - a. Kur riski
  - b. Piyasa riski
  - c. Faiz riski
  - d. Yasal risk
  - e. Politik risk
9. Önceden öngörülemeyen ve tamamen engellenemeyen doğal afet veya iklim koşulları nedeniyle dış ticaret işleminde yaşanabilecek risk aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Fiziki risk
  - b. Ekonomik risk
  - c. Süreç riskleri
  - d. Sosyal riskler
  - e. Doğa riskleri
10. Gerçekleşmesi muhtemel olayların, işletme üzerindeki muhtemel etkileri ve gerçekleşme olasılıkları, analizi gerçekleştirenlerin kişisel yargılarını ölçen metinsel ölçekler vasıtasıyla ortaya konan analize ne ad verilir?
  - a. Karma analiz
  - b. Kantitatif analiz
  - c. Kalitatif (nitel) analiz
  - d. Yarı kantitatif analiz
  - e. Subjektif analiz

Yaşamın İçinden

“

TCMB Finansal İstikrar Raporu Kasım 2015

Genel Değerlendirme

Küresel büyümeye dair aşağı yönlü riskler nedeniyle finans piyasalarındaki oynaklıklar devam etmektedir. ABD Merkez Bankası'nın faiz artırımı süreci, Çin ekonomisindeki yavaşlamaya ilişkin endişeler ve emtia fiyatlarında oluşan aşağı yönlü eğilim, gelişmekte olan ülkeler üzerinde özellikle yılın üçüncü çeyreğinde önemli ölçüde etki yapmıştır. Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelere yönelik portföy hareketleri zayıf ve dalgalı bir seyir izlemiştir.

Kamuda uygulanan mali disiplin ve özel sektörde sağlanan basiretli borçlanma eğilimi devam etmektedir. Bu sayede cari işlemler açığının eğilimi GSYİH'ye oranla Avrupa Birliği normu olan yüzde 4 eşiğinin altında seyretmeye başlamıştır. Dış ticaret hadlerindeki olumlu gelişmeler ve tüketici kredilerinin ılımlı seyri de cari dengedeki iyileşmeyi desteklemiştir.

Yılın üçüncü çeyreğinden itibaren artan iç ve dış belirsizlikler nedeniyle kredilerin büyüme hızında ilave bir yavaşlama olduğu dikkat çekmektedir. Kredilerdeki yavaşlamanın iç ve dış belirsizliklerin kademeli olarak azalması sonucunda geçici olabileceği değerlendirilmektedir.

Hanehalkının borçluluğu makul ve sürdürülebilir düzeylerde seyretmektedir. Kur oynaklığının arttığı ve faiz oranlarının yukarı yönlü seyrettiği bu dönemde, hanehalkının döviz cinsinden ve değişken faiz oranı ile borçlanmasını önleyen düzenlemelerin faydaları görülmüştür. Reel sektör firmalarının borçluluğu döviz kuru gelişmelerinden sınırlı oranda etkilenmiştir. Firmalar yabancı para açık pozisyona sahip olmakla birlikte kısa vadeli pozisyonun fazla veriyor olması, yabancı para kredilerin uzun vadeli olması ve önemli bir kısmının sınırlı sayıda ve gerek doğal gerekse finansal koruma yöntemleriyle kur riski yönetiminde göre daha başarılı olan büyük ölçekli firmalar tarafından kullanılması, döviz kuru kaynaklı riskleri azaltan faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Bankaların aktif kalitesinde önemli bir değişiklik görülmemektedir. Takipteki alacak oranı yatay seyretmekle birlikte, özellikle teminatsız bireysel krediler ve KOBİ kredilerinin oranlarında bir miktar artış dikkat çekmektedir. Yabancı

para firma kredilerinde tahsili gecikmiş alacak oranı düşük seyrini korumaktadır. Bankaların sermaye yeterlilik oranları bir miktar azalmakla birlikte sektörün özkaynakları beklenmeyen zararları karşılayabilecek güçtedir.

Küresel risk iştahının dalgalı seyrettiği bu dönemde bankaların yurt dışı kaynak temininde ilave bir maliyet baskısı hissetmediği görülmektedir. Bankaların yurt dışı borçlanmalarında sınırlı bir düşüş görülürken, bu gelişmenin büyük ölçüde yurt içi bankaların tercihlerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Son Rapor tarihinden bu yana, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından Türk lirası cinsinden zorunlu karşılıklara çekirdek yükümlülükleri teşvik edecek şekilde ödenmekte olan faiz oranının artırılmasının yanı sıra bankaların çekirdek dışı yabancı para yükümlülüklerinin vadesini uzatma amacıyla ilave önlemler alınmıştır. Bu önlemler, bankaların kısa vadeli dış borçlarının azalmasına ve Finansal İstikrar Raporu – Kasım 2015 2 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kredi/mevduat oranının iyileşmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, TCMB'nin döviz likiditesi önlemleriyle, bankaların TCMB nezdindeki döviz ve efektif piyasalarında işlem yapma limitleri artırılmış, böylece bankalara tahsis edilen depo limitleri ile Rezerv Opsiyonu Mekanizması kapsamında TCMB'de bulundurulmuş döviz ve altın varlıklarının toplamının bankaların gelecek bir yıldaki dış borç ödemelerinin tamamını karşılayacak seviyeye ulaşması sağlanmıştır.

.....

”

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e Yanıtınız yanlış ise “Risk Yönetiminin Tanımı ve Önemi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise “Risk Yönetiminin Tanımı ve Önemi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Risklerin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise “Kurumsal Risk Yönetiminde Risklerin Ölçülmesi ve Analizi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Analiz” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. e Yanıtınız yanlış ise “Riskten Korunma Teknikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise “Risk Yönetiminde Başarıyı Etkileyen Unsurlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticarete Risk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticarete Risk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. c Yanıtınız yanlış ise “Kurumsal Risk Yönetiminde Risklerin Ölçülmesi ve Analizi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Dış ticaret işlemleri sürecinde firmaların karşılaşılabileceği riskleri dört ana grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi belirsizlik ve yetersiz bilgi durumundan firmaların gelecekle ilgili stratejik riskler, ikincisi sermaye temini ve varlıkların etkin kullanımını kapsayan finansal riskler, üçüncüsü firmanın kontrol imkânı olmayan dış unsurları ifade eden çevresel riskler ve sonuncusu dış ticaret işlemleri sırasında karşı karşıya kaldığımız operasyonel risklerdir.

Sıra Sizde 2

Riskleri ayrı ayrı ele alan geleneksel risk yöntemi, bazı riskler için ortak yöntemler kullanmak ve geliştirmek dolayısıyla daha az zaman harcamak noktasında dezavantajlara yol açmaktadır. Ayrıca, geleneksel yöntemde riskleri ortadan kaldırmaya yönelik stratejiler izlenmektedir. Bu durum ise özellikle firmadan kaynaklanmayan ve sistematik risk olarak adlandırılan riskler açısından başarısızlığa yol açabilmektedir. Bunların yanı sıra, riskler arasında bir öncelik sıralaması da yapılmamaktadır. Oysa kurumsal risk yönetimi, riskleri bir bütün olarak ele almakta, risklerin bir kısmını, fırsat barındırdıklarını düşünerek üstlenmektedir. Kurumsal risk

yönetimden ilgili risklerden sorumlu kişiler bulunmaktadır. Geleneksel yöntemin aksine kurumsal risk yönetimi uygulamaları, sorumluların ve paydaşların aktif rol almasını sağlayan dönüşümleri beraberinde yerleştirmektedir. İletişim ve raporlama ile farklı paydaşların tecrübelerinden yararlanmaktadır. Kurumsal risk yönetimi belirlenen amaçlara ulaşma ihtimalini artırır. Hedefler belli olduğu için hedefleri olabilecekleri risklerin belirlenmesini sağlar. Kaliteli bir yönetim sergilenmesini sağlar, faaliyetlere odaklanılmasını sağlar.

Sıra Sizde 3

İşletmeler gelecekte karşılaşılabilecekleri risk türlerini etki derecelerine göre sınıflandırmalıdır. Dolayısı ile riskler önem derecesine göre sıralanmalıdır. Bu sıralama işletme için önem derecesi yüksek riskler, önemli riskler ve önem derecesi düşük riskler şeklinde kategorize edilebilir.

Sıra Sizde 4

- Çalıştay,
- Görüşme,
- Senaryo Planlaması,
- Anket,
- Beyin Fırtınası,
- Geçmiş Hataların Analizi,
- Sektör Karşılaştırmaları,
- Tarihsel Veriler Temelli Tanımlama,
- Performans Gözden Geçirmeleri,
- Paydaşlardan Elde Edilen Veriler

Sıra Sizde 5

Risk yönetimi sürecinde öncelikli olarak hedefler belirlenmekte ve bu hedefler doğrultusunda gerçekleştirilecek risklerin neler olduğu belirlenmektedir. Daha sonra ise bu risklerin önem derecesine göre sıralamaları yapılmaktadır. Riskler ile ne şekilde başa çıkılacağını ilişkin olarak geliştirilen yöntemlerin, başarı derecesini ölçmeye yönelik olarak kontrol faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca bu kontroller ile ortaya çıktığında değer oluşturabileceği düşünülerek kabul edilen risklerin etkisinin azaltılmasına yönelik çalışmaların tasarlanabilmesi, kabul edilen riskler dışında kalan risklerin ortaya çıkmasını önlemek için, mümkün olduğu ölçüde risklerin gerçekleşme ihtimalini azaltmak ve riskin etkilerini azaltırken aynı zamanda riskin gerçekleşme ihtimalinin de azaltılması amaçlanmaktadır.

Sıra Sizde 6

İşletme hedefleri ile uyumlu ve etkin bir şekilde yönetildiğinde değer sağlayacak olan, üstlenilebilecek risklerin miktarının ifadesidir.

Sıra Sizde 7

Günümüz iş hayatının gelmiş olduğu seviye; paradigmalarda yaşanan değişime bağlı olarak uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Firmaların rekabetleri teknolojik gelişmelerin etkisiyle küresel bir yarışa dönüşmüştür. Bu gelişmeler çerçevesinde firmalar pazar olarak tüm dünya ülkelerine yönelik faaliyetler yürütmek zorunda kalmıştır. Günümüzde dış ticaret işlemleri ticari hayat için vazgeçilmez bir süreçtir. Dış ticaret faaliyetleri kapsamında risk faktörlerinin kaynakları bu unsurlar yanında; sermaye piyasalarının derinliğinin artması, küreselleşmeye bağlı olarak ekonomik ilişkilerin karşılıklı bağımlılığa dayalı yürütülmesi ve tüketici tercihleri olarak sıralanmaktadır.

Sıra Sizde 8

Mallardan kaynaklanan, yani malın istenen şartları haiz olmaması, anlaşmada beklenen miktardan az olması, teslimat sürecinde yaşanan aksaklıklar ve gecikmeler, teslimatın hiçbir zaman yapılmaması, ithalatçının alım işleminden sürecin ihracatçının malları teslimi aşamasında vazgeçmesi nedeniyle uğrayacağı zararlar gibi fiziki sebepler; ithalatının borcunu geç, eksik veya hiç ödememesi, aracılardan ve borca kefil olanların farklı sebeplerle ödeme yapmaması gibi nedenler dış ticaretteki ana risk kaynaklarıdır.

Söz konusu riskleri gidermek için, anlaşmanın açık ve anlaşılabilir bir şekilde hazırlanması, dış ticarete ilişkin belgelerin zamanında hazırlanması ve ilgili yerlere teslim edilmesi, uygun finansman ve ödeme yöntemlerinin sağlanması, ödemenin sağlam araçlarla teminat altına alınması vb. riskin aktarımı veya paylaşılması gibi yöntemler kullanılabilir. Tüm bunlarla beraber, en yaygın kullanılan risk yönetimi aracı olan sigortacılık uygulamaları da etkin bir risk korunma aracı olarak bir kenara bırakılmamalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Arslan Işıl (2008), Kurumsal Risk Yönetimi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mart 2008.
- Ayrıçay Yücel, A. Karataş (2004), "Risk Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar: Riske Değer Maruz Yöntemi" **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları**, Editör: İsmail Bakan, İstanbul: Beta Basım Yayım. ss: 525 – 541.
- Balıkçı Yalçın (2009), İşletmelerde Risk Yönetimi, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Derici Onur, Z. Tüysüz ve A. Sarı (2007), "Kurumsal Risk Yönetimi ve Sayıştay Uygulaması" **Sayıştay Dergisi**, 145. Yıl Özel Sayısı, Nisan Haziran 2007, ss: 151 – 172.
- Duran Erdal (2013), Kamu İdarelerinde Kurumsal Risk Yönetimi Uygulamaları, Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, Aralık 2013.
- [http://www.csb.gov.tr/db/strateji/editordosya/ErdalDURAN-Kamu_Idarelerinde_Kurumsal_Risk_Yonetimi_Uygulamalari\(4\).pdf](http://www.csb.gov.tr/db/strateji/editordosya/ErdalDURAN-Kamu_Idarelerinde_Kurumsal_Risk_Yonetimi_Uygulamalari(4).pdf)
- Emhan Abdurrahim (2009), "Risk Yönetim Süreci ve Riski Yönetmekte Kullanılan Teknikler", **Atatürk Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi**, Cilt:23 Sayı:3 ss: 209 – 220.
- Kızılboğa Rüveyda (2012), "Geleneksel Risk Yönetiminden Kurumsal Risk Yönetim Sistemine Geçiş" **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16 (3): 297-316.
- Seyidoğlu Halil (2009), Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 17. Baskı, İstanbul.
- TOPÇU Bünyamin (2013), İşletmelerde Kurumsal Risk Yönetimi, İTO Akademik Yayınlar, Yayın no: 2013 – 19.
- TÜSİAD (2008), Kurumsal Risk Yönetimi, Yayın No: 2008 – 02/452.
- Parlakkaya Raif (2005) Finansal Türev Ürünleri ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pehlivanlı Davut (2010) Modern İç Denetim, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Poyraz Erkan (2013), Finansal Yönetim, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.
- www.antalyadefterdarligi.gov.tr/ickontrol/risk.yonetimi.ppt
- TCMB Finansal İstikrar Raporu Kasım 2015, www.tcmb.gov.tr Dış Ticarete Risk Yönetimi

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigorta, risk ve tehlike gibi temel kavramları betimleyebilecek,
- Risk yönetimi ve riskin transferi işlemlerine örnek verebilecek,
- Sigorta sözleşmesinin temel unsurlarını açıklayabilecek,
- Sigortaları teknik ve hukuki açıdan sınıflandırabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sigorta
- Risk
- Risk Yönetimi
- Riskin Transferi
- Sigorta Sözleşmesi
- Sigortanın Sınıflandırılması

İçindekiler

Sigorta, Sigorta Sözleşmesi, Risk ve Riziko Kavramları

GİRİŞ

İnsanların günlük yaşamları, hatta gelecekleri sayılamayacak kadar çok risklerle, (tehlikelerle) karşı karşıyadır. Güvenlik içinde olmayan canlı varlıkların sağlıklarını veya yaşamlarını sürdürmesi olanaksızdır. Hava, su ve besin kadar yaşamsal önem taşıyan güvenlik gereksinimi, canlı türleri arasında en gelişmiş varlık olan insan için çok daha büyük önem taşır.

İnsan çağlar boyunca yarattığı toplumsal yaşam ve teknoloji ile yaşamını çok daha güvenli bir biçimde sürdürme olanağına kavuşmuştur. Fakat buna karşın, yaratılan bu teknoloji insan yaşamı için çok daha fazla sayı ve türdeki risklerin, tehlikelerin doğmasına da neden olmuştur. Her türlü önlem alınmış olmasına rağmen, kişiler, kurum ve kuruluşlar, akla hayale gelmeyecek kadar çok ve çeşitli rizikolar, tehlikelerle karşı karşıyadır.

Rizikoların fiziksel olarak ortadan kaldırılmaları imkânsız olduğundan, insanlar, en azından bunların ekonomik sonuçlarını ortadan kaldırmak veya hafifletebilmek üzere girişimlerde bulunmuşlar ve böylece tek başlarına üstlenmek zorunda kalacakları zararları aralarında bölüşmeleri anlamındaki sigorta sistemini oluşturmuşlardır.

“Sigorta, aynı türden tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin belirli bir miktar para ödemesi yoluyla toplanan tutarın, sadece o tehlikenin gerçekleşmesi sonucu bilfiil zarara uğrayanların zararlarının karşılanmasında kullanıldığı bir risk transfer sistemidir”.

Başka bir ifade ile sigorta, önceden ne zaman oluşacağı belli olmayan aynı türden rizikolarla, tehlikelerle karşı karşıya olan kişi, kurum ve kuruluşlardan belli bir ücret (prim) ödemeleri yoluyla toplanan tutarın, sadece o rizikolardan, tehlikelerden bazılarının gerçekleşmesi sonucu bilfiil zarara uğrayanların parayla ölçülebilir menfaatlerinin zararlarını karşılamada kullanılan bir risk (riziko) transfer yoludur. Böylece bazı kişilerin uğradığı zararların, birçok kişinin katkılarıyla karşılandığı bir riziko devri sağlanmış olur.

Değer taşıyan herhangi bir mal, gerçekleşmesi yasal bir hakkın ihlaline yol açabilecek veya **Hukuki (Mali) Sorumluluk** doğurabilecek herhangi bir olay, sigortanın konusunu oluşturabilir. Bu çerçevede, bir yangın sigortasının konusu, bir ev ya da fabrika veya muh-teviyyat, içeriği olabilir. Hayat sigortasında, sigortanın konusu, kişinin yaşamıdır. Ferdi kaza sigortasında ise, bundan, bir kimsenin gözü, bir organı veya o kimsenin, başkasının bedenine ya da malına karşı sorumluluğu anlaşılabilir. **Nakliyat (Taşıma) Sigortalarında**, sigortanın konusu, bir **Gemi, Yük (Emtia)** veya **Gemi Sahibinin** ya da **Taşıyıcının Üçüncü Kişilere Karşı Mali Sorumluluğu** vb. olabilir.

Sigorta, sigorta konusunun doğrudan doğruya kendisiyle değil, sigorta ettirenin/sigortalının o malla ya da olayla olan menfaati (çıkartı) ile ilgilidir. Yani, sigorta sözleşme-

sinin konusunu bu menfaat, (çıkar) oluşturur. Gerçekten de, sigorta edilen şey, sigorta ettirenin/sigortalının tehlikeye maruz maldaki para ile ölçülebilen maddi menfaatidir. Bu nedenle, sigorta konusu olarak bir mal, hayat ya da sorumluluktan söz edildiğinde anlaşılması gereken, bu şeyler üzerindeki sigortalanabilir meşru (yasal) finansal menfaattir.

Sigorta sistemi, özelde ekonomik, genelde toplumsal yaşam içinde, değişik önemlere sahip birçok işlevi yerine getirmektedir (Nomer ve Yunak, 2000).

Sigortanın, yukarıda **dayanışma** olarak da ifade edilen ana işlevi, belirli bir miktar para ödeyerek kişilerin, kurum ve kuruluşların (katılımcıların) maddi zararlarının, yalnızca o rizikoyla, tehlikeyle karşı karşıya olan diğer diğer kişi, kurum ve kuruluşlar arasında bölüştürülmesidir. Söz konusu dayanışma, sigortacı tarafından toplanan katkı payları ile ortak bir fon oluşturulması sonucu gerçekleştirilir. Aynı rizikoyla, tehlikeyle karşı karşıya olan çok sayıda katılımcının ödeyecekleri katkı payları, sigorta primleri ortak bir fon oluşturacak ve rizikoya, tehlikeye doğrudan doğruya maruz kalan az sayıda katılımcının zararları bu fondan karşılanacaktır.

Sigorta, esnafın, tüccar ve sanayicilerin, karşı karşıya kalabilecekleri riskleri, tehlikeleri düşünüp, paralarını ihtiyat (güvence) fonu oluşturmada kullanarak bağlamalarını önlemektedir. Böylece, göreceli olarak küçük bir prim karşılığında, bu tür güvence fonlarına yatırılacak kaynaklar yatırımların finansmanında kullanılmakta, bu da ticaret ve sanayinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Görülüyor ki, çağdaş ekonomik yaşamın sürdürülebilmesi için, sigorta kurumu tarafından sağlanan teminat (güvence) yaşamsal bir öneme sahiptir. Gerçekten de, yangın sigortası sayesinde binaların ipoteği karşılığı kredi sağlanması olanağı doğmaktadır. Bankalar ve diğer bazı ticari kuruluşlar, işletmeleri ve dış ticaret işletmelerini finanse etmek için **Nakliyat (Taşıma) Sigortası** isterler. *Bir bankadan ipotek teminatı karşılığında kredi talebinde bulunulması, ipotek gösterilen değerlerin sigortalı olması durumunda kredi talebi işlemlerini daha kolaylaştırır.* "Hayat ve Bireysel Emeklilik Sigortaları" tasarrufu özendirir. "Kaza Sigortaları" ise kişi ve kuruluşların tek başına karşılayamayacakları risklere, tehlikelere karşı güvence sağlar.

Sigorta kurumunun bir diğer işlevi de, sigorta şirketlerinin tahsil ettikleri primler sayesinde oluşan büyük fonların sermaye piyasasında yatırıma yönlendirilmesi yoluyla ülke ekonomisine katkıda bulunmasıdır. Özellikle uzun süreli hayat sigortası poliçeleri çerçevesinde toplanan primler ve özel emeklilik fonları bu amaç için çok elverişli kaynaklardır.

Sigorta, uluslararası bir niteliğe sahip bulunduğundan, yurt dışı sigortalardan elde edilen kazançlar, ülkenin ihracatında **görünmeyen işlemler - sigorta** kalemi altında büyük bir rol oynamaktadır.

Nihayet, sigorta, bir yandan ayrı bir sektör oluşturup yeni iş alanları yaratarak, bir yandan da önemli felaketlerin çalışma yaşamında asgari kesintiyle atlatılmasını sağlayarak istihdama katkıda bulunur. Aynı zamanda, toplumda genel bir güvence duygusunun yerleşmesine yardımcı olmak suretiyle ekonomik ve sosyal istikrarın güçlenmesini sağlar (Nomer ve Yunak, 2000).

Yukarıdaki işlevleriyle sigortanın ülke ekonomisine sağladığı makro ekonomik yararları görülmektedir. Kısaca mikro ekonomik işlevlerine baktığımızda ise; Sigorta, Bir Dayanışma Organizasyonu olup, Girişimcilerin Kararlarını Olumlu Yönde Etkilemekte, Girişimcilerin Ucuz Fiyatla Yatırım Sermayesi bulmalarını, dondurdukları risk karşılığı Sermaye Miktarının En Aza İndirilmesini sağlamaktadır (Uralcan, 2011).

Ayrıca Sigorta; girişimciye kredi olanakları yaratmakta, sigorta fiyatların daha gerçekçi bir düzeyde oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Resim 3.1

Sigorta hacmi-zaman ilişkisi

SİGORTA

Giriş bölümünde de ifade edildiği üzere, kişiler, kurum ve kuruluşlar, günlük yaşantı içinde, toplumsal veya ekonomik uğraşları yahut yangın, fırtına, sel, seylap, deprem... gibi doğal ve sosyal nitelikte sayılamayacak kadar çok rizikoların, tehlikelerin tehdidi altında bulunmakta olup, zaman zaman bu rizikoların, tehlikelerin gerçekleşmesi nedeniyle sahip olunan her şeylerini yitirme kaygısı ya da endişesi taşımaktadırlar. Bu kötü ihtimalin olmaması, varsa yok edilmesi arzu edilir ki, bu da bireylerin, kurum ve kuruluşların en önde gelen gereksinimlerinden biri olan güvence (emniyet) ihtiyacını doğurur. Bu bağlamda kişiler, kurumlar ve kuruluşlar emniyetlerini sağlamak amacıyla tehlikeleri, rizikoları olanaklar elverdiği ölçüde yok etmeye çalışırlar. Ancak yine de her zaman rizikoları, tehlikeleri fiilen yok etmek mümkün olmayabilir. Tehlikelerin, rizikoların fiilen bertaraf edilmelerinin mümkün olmadığı bu gibi durumlarda oluşacak zararları derhal gidermeye çalışmak da diğer bir yoldur.

Gerçek şudur ki, her devrin ve toplumun insanı kısa veya uzun yaşam süresince doğal, ekonomik ve sosyal nitelikteki çeşitli tehlikelere (rizikolara) muhatap olmuştur. Toplum içinde yaşayan insanların sahip oldukları mal varlıkları ve canları her zaman için sayılamayacak kadar çeşitli tehlikelerle, rizikolarla karşı karşıya bulunmaktadır. Depreme dayanıklı sağlam betonarme yapı, çelik konstrüksiyonlu yapı, yangına karşı sprinkler söndürücüler, hırsızlığa karşı alarm tertibatı... gibi her türlü önlem alınmış olsa dahi kişi veya kuruluşların, meydana gelecek maddi kayıpları tek başlarına göğüslemeleri her zaman olanaklı olmayabilir (Kaya, 2014, s. 7- 8).

Daha fazla bilgi edinebilmek için Editörlüğü'nü Ferudun KAYA'nın yapmış olduğu çok yararlı "Sigortacılık" (İstanbul, 2015) kitabını okuyabilirsiniz.

K İ T A P

İleride irdeleneceği üzere, kişiler, kurum ve kuruluşlar gelirlerinin bir bölümü tasarruf ederek meydana gelebilecek parasal kayıpları gidermeye çalışırlar ise de, mevcut tasarruflar her zaman oluşan zararı finanse edemeyebilir. Bu durumda zararın, zarar gören tarafından tek başına karşılanması yerine; aynı riskin, tehlikenin gerçekleşme olasılığına maruz kişiler, kurum ve kuruluşlar tarafından birlikte karşılanması da mümkündür. İşte, canları ve malları aynı cins tehlikenin, (riskin) tehdidi altında bulunan bireylerin, kurum ve kuruluşların toplumsal veya ekonomik uğraşları yahut doğal afet sonucu risklerin, tehlikelerin gerçekleşmesi hâlinde maruz kalacakları olası zararların bir ücret karşılığında, sigorta sözleşmesinde belirlenen koşullar içinde aralarında paylaştırılarak giderilmesi sistemine sigorta ya da sigortacılık denilmektedir. “Sigorta” sözcüğü de dilimize, Latin kökenli İtalyanca “Sigurta” sözcüğünden aktarılmış olup, “Güvence” veya “Tazmin” anlamına gelmektedir.

Sigorta; sözcüğü de dilimize, Latin kökenli İtalyanca “Sigurta” sözcüğünden aktarılmış olup, “Güvence” veya “Tazmin” anlamına gelmektedir.

Bireylerin, kurum ve kuruluşların uğradıkları bu kayıpların (zararların) tazmini, yani kısaca sigorta, onlara ekonomik ve sosyal bir güvence sağlamakta ve özellikle ekonomik uğraşlarının kesintiye uğramaması, sürdürülebilmesi işlevini üstlenmektedir. Bu işlevi nedeniyle sigorta ulusal ekonomiye önemli hizmet sunan bir uğraşı alanı olarak önümüze çıkmakta, toplumsal ve ekonomik yaşamın olmazsa olmaz bir parçası hâline gelmiş bulunmaktadır.

SIRA SİZDE

Sigorta nedir?

RİSK KAVRAMI, RİSK YÖNETİMİ VE RİSKİN TRANSFERİ

Risk, (Riziko), Tehlike sözlüklerde, “zarara yol açan ya da zarar verme kapasitesi olan kişi ya da nesne” olarak tanımlanmaktadır. Riskin bir diğer tanımı “herhangi bir tehdidin bir kıymette zarar oluşturma olasılığıdır. Sigorta literatüründe “ortaya çıkması olası bir tehlike” veya “zarar verici olayların gerçekleşmesi olasılığını anlatmak için “riziko” ifadesi kullanılmaktadır.

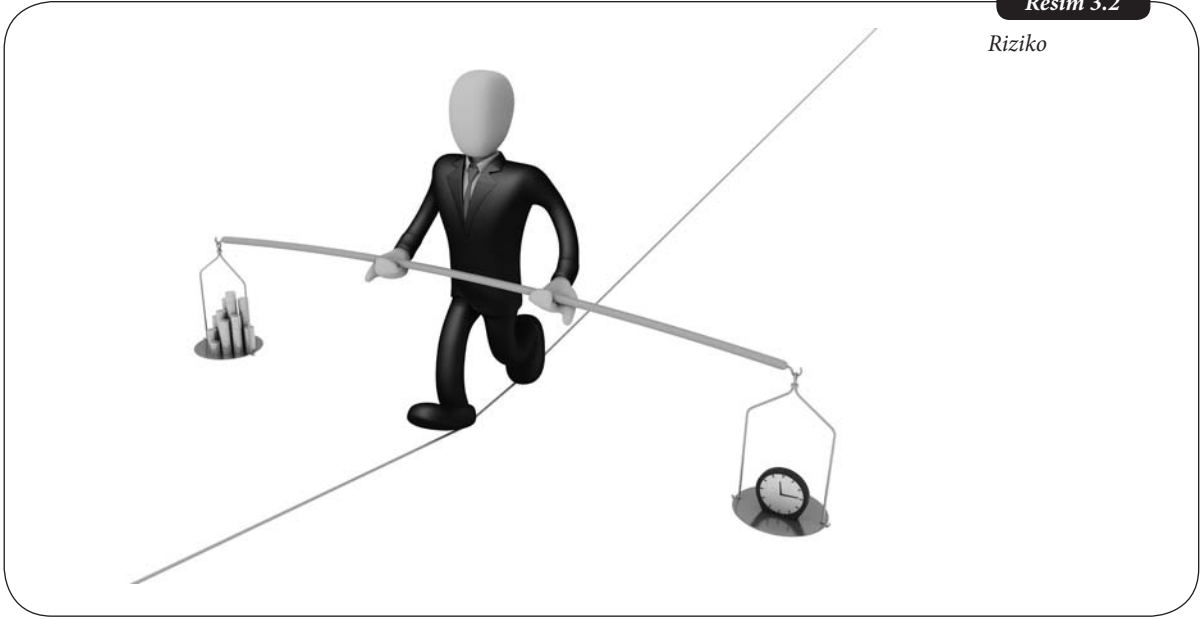
Sigortacılık dilinde risk, “riziko”, tehlike kavramı “dıştan gelen” ve “ani ve beklenmedik” veya “rastlantısal” olaylar olup rizikoların, tehlikelerin gerçekleşmesi **mutlak** değil **olasıdır**. Yani risk, tehlike belki gerçekleşecek, belki gerçekleşmeyecektir. Bu konuda tabiatıyla tesadüflerin de rolü olacaktır. Örneğin bir ev yangına uğrayabilir ama eskikip yıkılana kadar da hiç yangın görmeyebilir. Ancak hayat sigortasının konusunu oluşturan her insanın bir gün öleceği mutlaklıdır. Burada bilinmeyen, insanın ne zaman öleceğidir.

Bu kısa açıklamanın ışığı altında ana hatlarıyla tanımı yapılırsa risk, riziko, tehlike; “gerçekleşmesi mutlak olmayan (veya ölüm gibi gerçekleşmesi mutlak olmakla birlikte ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan) ve sigorta ettiren/sigortalı ile sigortacının iradeleri dışında ve ileride meydana gelebilecek bir olaydır” (Gautier, 1964, s.3). (“**Riziko**” sigorta dilinde, aynı zamanda “**sigortalı**” şey anlamında da kullanılmaktadır).

Risk; herhangi bir tehdidin bir kıymette zarar oluşturma olasılığıdır.

Resim 3.2

Riziko

- Doğal (fiziksel ortama bağlı) riskler, tehlikeler fiziksel ortama bağlı faktörlerin oluşturduğu risklerdir ki, doğanın dört temel elementinden, toprak, hava, ateş ve su kaynaklı riskleri bu tanım içine almamız mümkündür. Deprem, sel, su baskını, fırtına, toprak dolu, kar, çığ, yangın, yıldırım, infilak, sel, kuraklık gibi riskleri bu kategoride ele almak ve ayrıca tarımsal ürünlere doğadan gelecek zararlar ile hayvanlara verilecek hastalık ve kaza zararlarını da bu kategoriye dâhil etmemiz gerekir. Bu riskler, tehlikeler kazanç beklentisi olmayan, gerçekleşmeleri hâlinde bir kaybın, gerçekleşmemeleri hâlinde durumun muhafaza edildiği hâllerdir. Bir yandan kazanma olasılığı söz konusu iken, kayıp beklentisinin söz konusu olduğu (Borsa yatırımları, iddia, kumar... vb gibi hâller "Spekülatif Riskler"den olup, sigorta konusunun dışındadırlar.
- Bireylerin davranış bozukluklarından kaynaklanan ve insanın kendi canı ve mal varlığını tehdit eden riskler, tehlikeler insanın dikkatsizlik, deneyimsizlik, ihmal, kusur gibi fiillerinin sonucu kendi canı ve mal varlığına gelen zararlardır. Dikkatsizlik sonucu kazaya neden olunması ve açık unutulmuş eşyalara zarar vermesi gibi olaylar örnek oluşturur.
- Siyasi, askeri, sosyal olayların, bireylerin davranışlarından kaynaklanan riskler, tehlikeler ki bunları iki ana başlık altında toplayabiliriz.
  - a. Bireysel olmaktan çok, sosyal, dünya ve dünya siyasetinde meydana gelen riskler, tehlikeler ki savaş, ambargo, kamulaştırma, isyan, grev, halk hareketleri, terörist hareketler sonucu can ve mal varlığına gelecek riskler, tehlikeler bu sınıfta yer alır.
  - b. Ekonomik ve sosyal anlamda dünya ve ülke ekonomisinde meydana gelen değişimler (enflasyon, ekonomik durgunluk, işsizlik...); başka kişi, kurum ve kuruluşların kasıtlı veya kusurlu eylemleri sonucu mal ve can varlığına yönelik riskler, tehlikeler (yükünüzü taşıyan bir kamyonun hata ile trafik kazası sonucu malınızın zarar görmesi, hırsızlık, vandalizm (tahripkarlık) gibi bu gruba girer.

Daha önce de ifade edildiği gibi, yaşamın her evresinde sürekli var olan riskleri, tehlikeleri, ortadan kaldırmak, yok etmek olanaksızdır. Ancak risklerden, tehlikelerden çeşitli yollarla belli ölçüde kurtulma ya da bu riskleri, tehlikeleri hafifletme çabalarına yönelmek veya tepki göstermek mümkündür (Uralcan, 2005).

Davranışsal açıdan ele alındığında, risklerden, tehlikelerden korunmak için gösterilen çabaların veya tepkilerin kimi, “korunma”, “risklerden, tehlikelerden kaçınma”, “yardım”, “riskleri, tehlikeleri azaltma”, “riskleri, tehlikeleri bireysel olarak taşıma-tasarruf” gibi psikolojik ve bireysel türdendir. Kimi çabalar da, “risklerin, tehlikelerin paylaşılması” amacıyla küçük topluluklar (gruplar) oluşturulması, risklere, tehlikelere karşı belirli bir “fon” ayırarak kendi kendine “dahili fon” oluşturulması” ya da “**risklerin, tehlikelerin transferi (devri = sigorta)**” ve buna benzer türden olabilmektedir.

Korunma, esas itibariyle, riskin, tehlikenin gerçekleşme olasılığını tamamen ortadan kaldırmayı veya azaltmayı hedef alır. Örnek: İnsanın belli dönemlerde aşılması belirli hastalıklara yakalanma olasılığını, ürünün zamanında toplanması ise, doludan zarar görme olasılığını tamamen ortadan kaldırır. Buna karşılık, tedbirli bir şekilde araç sürülmesi, trafik kazasına karışma olasılığını, evin kapısına iyi bir kilit sisteminin montajı da hırsızlık olasılığını sadece azaltır.

Resim 3.3

Riskten kaçınma

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, korunma, belirli bazı olasılıklar dışında, rizikonun, tehlikenin gerçekleşme olasılığını, kural olarak, tamamen ortadan kaldırmamakta, sadece azaltmaktadır. Örneğin bir kimsenin (dama paratoner takılma, eve yangın söndürücüleri yerleştirilmesi vs. gibi) her türlü koruyucu önlem alınsa bile) kiracısının ütüsünü prizde unutması sonucu evi yanabileceği gibi, aynı ev, bitişikteki benzin istasyonuna dikkatsizce atılan bir sigara izmariti yüzünden çıkan yangın sonucunda da tamamen tahrip olabilir.

- **Riskten, Tehlikeden Kaçınma**, belirli bir riskten, tehlikeden her anlamda uzak durma olarak ifade edilebilir. Kaçınma; riskin, tehlikenin gerçekleşme olasılığını tamamen ortadan kaldırmayı veya azaltmayı hedef almaktadır. Örneğin ilk insanlar mağaralarda, ağaç kovuklarında, su üzerine yaptıkları barınaklarda yaşamayı seçmişlerdir. Kaçınma riskin, tehlikenin gerçekleşme olasılığını kural olarak ortadan kaldırmamakta sadece azaltmaktadır.

- **Yardım**, risk, tehlike ve zararlı sonuçları gerçekleştikten sonra başvuru olan bir mücadele yoludur. Bunun tek başına fazla bir pratik değeri yoktur. Zira yardım, genellikle felakete uğrayanın ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek ölçüde yapılmadığı gibi, kişiyi başkalarının (akraba, arkadaş, yardım kuruluşları, devlet yardımı... vs.'nin) irade ve insafına tabi kılması bakımından tam bir güvence sağlamaktan uzaktır.
- **Riski, Tehlikeyi Azaltma**, risk, tehlike ile karşılaşma olasılığını sınırlandırma şeklinde açıklanabilir. Yıldırıma karşı paratoner kullanmak, depreme karşı dayanıklı binalar yapmak, hırsızlığa karşı alarm tertibatı kurmak, yangın riskini “sprinkler söndürücüler” vasıtasıyla sınırlandırmak mümkündür.
- **Riski, Tehlikeyi Bireysel Olarak Taşıma (Tasarruf)**, ileriye düşünen bir kişinin çalışmaları sonucu elde ettiği kazancının bir kısmını bir tarafa ayırmasıyla biriken servettir. Riskin, tehlikenin gerçekleşmesi durumunda, karşılığını bulundurma (zararı üstlenme) şeklinde mümkün olabilir. Yani risk, tehlike taşıyıcıları, ileride karşılaşılabilecekleri risklere, tehlikelere karşı gelirlerinin bir bölümünü tasarruf ederek, bireysel anlamda önlem alabilirler.

Anonim şirketlerde kardan ayrılacak Genel Kanuni Yedek Akçe, Pay Senetleri İçin Ayrılan Yedek Akçe ve Yeniden Değerleme Fonları veya İsteğe Bağlı Yedek Akçe, Çalışanların ve İşçilerin Lehine Yardım Akçesi, Olağanüstü Yedek Akçe buna örnek oluşturur. Ancak, bu yöntem her ne kadar riskin, tehlikenin katastrof hâline dönüşmesini önlemektedir de ani, kesin ve yeterli bir emniyet sağlamadığı için, oluşan büyük bir hasar (zarar) durumunda birikimlerin tamamı yitirilebilmekte veya yetersiz kalabilmektedir.

- **Riskin, Tehlikenin Transferi (Sigorta)**; daha önce de sigorta hakkındaki bilgiler arasında yer verildiği gibi, “Sigorta fertlerin hayatta karşılaşacakları risklerin, tehlikelerin zarar ve gider doğuran sonuçlardan korunmak için önceden tedbir alma ihtiyacından doğmuştur”. Sigortanın esası; belli bir ücret karşılığında üstlenilen riskin, tehlikenin gerçekleşmesi sonucu oluşan zararın, zıyanın sigorta ettirenler/sigortalılar topluluğuna dağıtılmasıdır. Taşınması gereken riski, tehlikeyi belli bir bedel karşılığında tamamen ve/veya kısmen başkasına aktarma biçiminde gerçekleştirilir.

Riskin, tehlikenin transfer edilmesi şeklinde olan riskten, tehlikeden korunmanın modern ve sağlıklı yöntemi olan sigorta; diğer alternatiflere oranla, üstlenilen maliyet karşılığında elde edilen fayda açısından en uygun seçenek, tercih olmaktadır. Söz konusu önlem, riskin, tehlikenin olumsuz sonuçlarının belli bir bedel karşılığında devredilmesini içerdiğinden, sigortanın genel olarak kavramsal çerçevesi hakkında da fikir vermektedir.

Risk analizi, sigortacılık tekniğinde sigortalı ve/veya sigorta ettirenler nezdinde tehlike oluşturan risklerin ortaya konması ve yorumlanmasıdır. Risk analizi uzun ve ayrıntılı bir süreçtir. Risk analizinde sigortalı kıymetlerde tehlike oluşturacak ve bu kıymetleri etkileyecek tüm tehditler ortaya konulur.

Kaçınma; riskin, tehlikenin gerçekleşme olasılığını tamamen ortadan kaldırmayı veya azaltmayı hedef almaktadır.

Resim 3.4

Risk yönetimi

Risk yönetimi ise, risk analizi sonucunda ortaya konan ve yorumlanan risklerin önüne geçmek ve/veya azaltmak amacıyla uygun, maliyet etkin karşı önlemlerin alınması işlemidir. Risk analizi, değerlendirilmesi ve yönetimi sürekli birbirini takip eden süreçlerdir. Dolayısıyla, risk yönetimini; riskin tanımlanmasına, analiz edilmesine, değerlendirilmesine, mücadele edilmesine ve izlenmesine ilişkin yönetim politikalarının, süreçlerinin ve uygulamalarının sistematik bir bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bu süreç içerisinde, riskin, tehlikenin değerlendirilmesinden sonra riskin, tehlikenin yönetilmesinde kullanılacak araca karar verilmesi gelmektedir. Bu amaçla, yukarıda da değinildiği gibi, riskten, tehlikeden kaçınmak, riski, tehlikeyi kabullenerek üzerinde tutmak (üstlenmek), riski, tehlikeyi azaltmak veya riski, tehlikeyi transfer etmek gibi farklı yöntemlere başvurmak mümkündür.

Risk, tehlike transferinde, her hangi bir sebepten dolayı bir riskin, tehlikenin gerçekleşmesi sonucunda kişilerin, kurum ve kuruluşların ortaya çıkacak maddi kayıpları başka bir kişiler, kurumlar ve kuruluşlarla paylaşılmaktadır. Sigorta uygulamasında, riskin, tehlikenin gerçekleşmesi nedeniyle uğranılacak zarar bu alanda uzmanlaşmış ve yasalara göre kurulmuş bir kurum olan sigortacıya belli bir prim karşılığında yapılan bir sözleşme vasıtasıyla devredilmektedir.

Görüldüğü üzere, sigortanın ilk unsuru fertlerin, kurum ve kuruluşların ileride karşılaşacakları tehlikeler, rizikolar için kendilerini emniyette hissetme arzusu olarak ortaya çıkmaktadır. Daha öncede değinildiği gibi, sigorta, insanların, kurum ve kuruluşların karşılaşmaları olası tehlikelerin (rizikoların) ekonomik sonuçlarını ortadan kaldırmak ve de onları tehlikeler, rizikolar gerçekleşmeden önceki mali durumlarına iade etmek için kullanılan bir yöntem, bir sistemdir. Bu sistem devreye girince, gerçekleşen risklerden, tehlikelerden doğacak olan hasar tazminatları sigortacı tarafından sigortalılardan veya sigorta ettirenlerden tahsil edilen primlerle karşılanmaktadır.

İşte, deniz ve trafik kazaları, hırsızlıklar, yangınlar, hastalıklar, doğal afetler, ekonomik krizler... vs. gibi tehlikelerden doğabilecek bedeni ve maddi zararlara maruz kalan fertler, kurum ve kuruluşlar, kendi varlıklarını devam ettirme içgüdüsüne dayanan bir korunma iradesiyle, zaman içinde, aşağıda açıklanan bir takım risklerle mücadele yol ve yöntemleri' ne başvurmuşlar ve başvurumaktadırlar.

Sigorta kavramında, aynı tehlikelere, rizikolara uğrayacak kimseler arasında karşılıklı **yardımlaşma** ve bu yardımlaşmanın, **istatistik, olasılık hesapları, "Büyük Sayılar Yasası"** sayesinde teknik ve rasyonellik ilkesine göre organize edilme fikri hâkimdir.

Büyük Sayılar Yasası, eldeki riziko, tehlike sayısı arttıkça, hasar oranının o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşılacağını öngören istatistik yasası olup, "herhangi bir olay çok büyük sayıda yinelenenirse, bu yinelenme ile elde edilen sonuçlar, o olay için elde edilen teorik sonuçları doğrular" şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin, bir tavla oyununda bir/bir veya altı/altı atabilme olasılığı teorik olarak 1/36'dır. Yine yazı/ tuğra atıldığında bir paranın yazı veya tuğra gelmesi olasılığı birbirine eşit; 1/2-1/2 iken, 20 atışta: 15 kez yazı, 5 kez tuğra; 7 kez yazı, 13 kez tuğra gelme olasılığı vardır. Atış sayısı, 1000'e çıkarılırsa 500 kez yazı, 500 kez tuğra gelme olasılığına çok yaklaşıyor. Hatta bu deneyler sonsuza yakın yinelenildiğinde teorik olasılıklar ile deneysel sonuçların birbiri ile çakıştığı da görülebilir. Sigortacılıkta ise bir rizikonun, tehlikenin çok sayıdaki sonuçları toplanırsa, ortaya çıkan netice **Büyük Sayılar Yasası** uyarınca o riziko, tehlike için hesap edilen teorik gerçekleşme olasılığı olarak kabul edilebilir. Bu da sigortacılara riziko, tehlike maliyetini hesaplama olanağını vermekte ve sigorta yapılabilmesini olası kılmaktadır. Varsayalım ki; uzun yılları kapsayan bir istatistik çalışması sonucu örnek olarak alınan apartman dairelerinde yangın çıkma olasılığı % 00,4 olarak bulunmuş olsun. Sigortacı 50.000 TL değerindeki benzer bir apartman dairesini sigortaladığı zaman $50.000 \times 0,04 = 200$ TL zarar giderimi olasılığı ile karşı karşıya kalacağını hesaplayacak ve bu tutarın üzerine aracı komisyonunu, işletme masraflarını, katastrof payını, karını vs. ekleyerek sigorta sözleşmesinin temel öğelerinden biri belirlenmiş ve sigorta yapabilme olanağı doğmuş olmaktadır.

Büyük Sayılar Yasası, eldeki riziko, tehlike sayısı arttıkça, hasar oranının o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşılacağını öngören istatistik yasası olup, "herhangi bir olay çok büyük sayıda yinelenenirse, bu yinelenme ile elde edilen sonuçlar, o olay için elde edilen teorik sonuçları doğrular" şeklinde tanımlanmaktadır.

Sigorta Tahkim Komisyonu hakkında detaylı bilgi edinebilmek için <http://www.sigortatahkim.org> adreslerini inceleyebilirsiniz.

INTERNET

Kısaca, sigortanın esası, zararın sigortalılar topluluğuna dağıtılması olup, bu dağıtımı aracı sıfatıyla, sigorta organizasyonu yapmaktadır.

Gerçekten tecrübe ve araştırmalar göstermiştir ki;

- Belli bir tehlike, riziko pek çok kişiyi tehdit etmektedir.
- Belli bir riziko, tehlike dolayısıyla tehdit altında bulunan kişilerin, kurum ve kuruluşların tamamı değil, ancak, bir kısmı bu rizikonun, tehlikenin gerçekleşmesinden doğan zarara maruzdur.

Bu zararın, zarara uğrayanlar tarafından tek başlarına yüklenilmesi ekonomik açıdan büyük bir külfet oluşturur. Hâlbuki söz konusu zarar, aynı rizikoya, tehlikeye maruz insanlar topluluğunun iştiraki ile karşılanırsa, yani zarar sigortalılar/sigorta ettirenler topluluğuna dağıtılsa, ekonomik sonuçları açısından daha kolay tahammül edilebilir bir hâle gelir.

Varsayalım ki uzun yılları kapsayan bir istatistik çalışması sonucu İstanbul'da evlerin yanma olasılığı % 03 olarak bulunmuş olsun,

Bir evin maddi kaybı da 1.000.- TL ise;

1.000 evde 3 evin yanma olasılığı için $3 \times 1.000 = 3.000$.- TL'lik bir "**Fona**" gereksinim vardır. Bu fonu kütleye bölersek; $3.000 / 1.000$ kişi = 3 TL'lik bir ücret (**Prim**) alınarak fon oluşturulur ve % 03 yanma olasılığının maddi kaybı topluma yayılabilir.

Sigorta, hukuki, teknik finansal anlamda çok özel prensipleri olan ve uygulama alanı bulunan ve ekonomik açıdan değer kaybını en aza indiren bir risk yönetim türüdür

Sigorta teminatının, güvencesinin olmaması hâlinde, kişilerin zarara uğramaları sonucu mağdur olmamaları ve yaşantılarını zarardan bir gün önceki duruma getirebilmeleri için yedek akçeye ihtiyaçları vardır. Verilen örnekte rakamlar küçük olmasına rağmen 1.000 ev için;

$$1.000 \text{ ev} \times 1.000 \text{ TL} = 1.000.000.- \text{ TL gerekmektedir.}$$

Böyle bir fonu yedek akçe (karşılık) olarak tutmak ve bunu pratiğe dökmek olanaksızdır. Bu nedenle, kişilerin yaşamın kaçınılmaz felaketlerinden bir kayba uğramamalarının tek yolu riskin transferi yani “**Sigorta**”dır.

Örnek: Bütün evler yangın tehlikesine maruzdurlar. Bir şehirde 100.000.-TL değerinde 1000 ev olduğunu ve istatistiklere göre de senede 1 evin yanma olasılığı bulunduğunun farz edelim.

1000 evden yalnızca 1 tanesinin yanma olasılığı bulunduğundan, doğacak zarar 100.000.- TL'sini aşmayacak, dolayısıyla da, bütün evlerin toplam değerinin (100.000 x 1000 = 100.000.000) ancak (100.000.000 / 100.000) % 01'ini bulacaktır. Şu hâlde tek ev sahibinin 100.000.- TL ödemesi yerine, her ev sahibinin % 01(Binde bir) oranında, yani;

$(100.000 \times 1) / 1000 = 100 \text{ TL}$ **ödeyerek** tehlikeye iştiraki, zararı daha kolay tahammül edilir hâle getirecektir.

Yukarıda sözü edilen bu çabaların ki, bunların hepsi birer risk, tehlike yönetim türüdür, kendilerine özgü uygulama kolaylığı vardır. Fakat sigorta, **hukuki, teknik finansal anlamda çok özel prensipleri olan ve uygulama alanı bulunan ve ekonomik açıdan değer kaybını en aza indiren bir risk yönetim türüdür** (Uralcan, s.5). Bunun yanı sıra sigorta kuruluşu nezdinde biriken önemli büyüklükteki tasarrufların yatırım alanlarına kaydırılması ile ekonomide fon sağlayan önemli mali kurumların başında gelmektedir. Diğer risk yönetim türlerinde böyle bir özellik yoktur.

Yaşadığımız dünyada karşı karşıya olduğumuz riskleri, tehlikeleri önlemeye yönelik “korunma”, “risklerden, tehlikelerden kaçınma”, “yardım”, “riskleri, tehlikeleri azaltma”, “riskleri, tehlikeleri bireysel olarak taşıma-tasarruf”, “risklerin, tehlikelerin paylaşılması” amacıyla küçük topluluklar (gruplar) oluşturulması, risklere, tehlikelere karşı belirli bir “fon” ayırarak kendi kendine dahili fon oluşturulması” gibi çaba ve tepkiler basit ve ekonomik kayıpların önüne geçemeyecek özellikte risk yönetim türleridir.

Risklerin, tehlikelerin paylaşılması ve dağıtılması çabaları eğer sigorta yaklaşımı dışında organize edilmişse, kapsadığı kişi sayısının azlığı nedeniyle, sigortadaki sayılar kadar büyük sayılara ulaşması olanaksızdır. Dolayısıyla riskin, tehlikenin güvence altına alınmasının maliyetinin sigortada olduğu kadar ucuz olması olanaksızdır (Uralcan, 2015).

Kişilere akrabaların, arkadaşların, yardım kuruluşlarının, devletin irade ve insafına kalmış yardımlar ve sağlanan olanaklar da, zaman ve kapsadığı kişi sayısı bakımından sınırlıdır.

“Sigorta” ile uzun vadeli bir işlem olan “riski aktarma” kavramı birbirine karıştırılması gereken iki kavramdır. Bir tür spekülasyon işlemi olan risk aktarımı ile sigortanın amaçları benzerdir. İkisinin de riskten kurulmak için riski başkalarına devretmek amacı vardır. Ancak, uygulamada büyük farklılıklar vardır. Sigortada her ne kadar riskin, rizikonun devri söz konusu imiş gibi görünse de aslında hasar tazminatı sigorta ettirenlerden/sigortalılardan toplanan primlerle karşılanmakta, risk çoğunluğa dağıtılarak telafi edilmektedir. Risk, tehlike herhangi bir kuruluş yerine sigorta şirketini yıkarsa, güvence altına alma işlevinin bir anlamı kalmaz.

Sigorta kanalıyla güvence altına alınan risklerde, tehlikelerde hasar yukarıda kısaca anlatılan büyük sayılar yasası çerçevesinde çokluğa dağıtılarak telafi edilmelidir. Çünkü hesaplarda büyük bir yanılma olmadığı takdirde, sigorta şirketinin riskinin sıfır olması gerekir. Halbuki riskin aktarımında transfer metodu geçerli olduğu için zarar bir baş-

ka yeri mutlaka ekonomik kayba uğratacaktır, etmediği takdirde zenginleştirecektir. Bu tür spekülasyon riskler, tehlikeler normal olarak sigortacıların kabul edemeyeceği türeden risklerdir.

Sonuç olarak, sigorta ile diğer risk yönetim türleri genellikle birbiriyle karıştırılmakta ve sigorta kapsamına girmeyen risk yönetim türleri, sigorta gibi değerlendirilmektedir. Hâlbuki sigorta, teknik ve hukuki özellikleri ve prensipleri bakımından, benzer risk yönetim türlerine göre hasarın etkisini en aza indiren, bireylere, kurumlara, kuruluşlara ve ekonomiye katkı sağlayan en ekonomik bir risk yönetim türüdür.

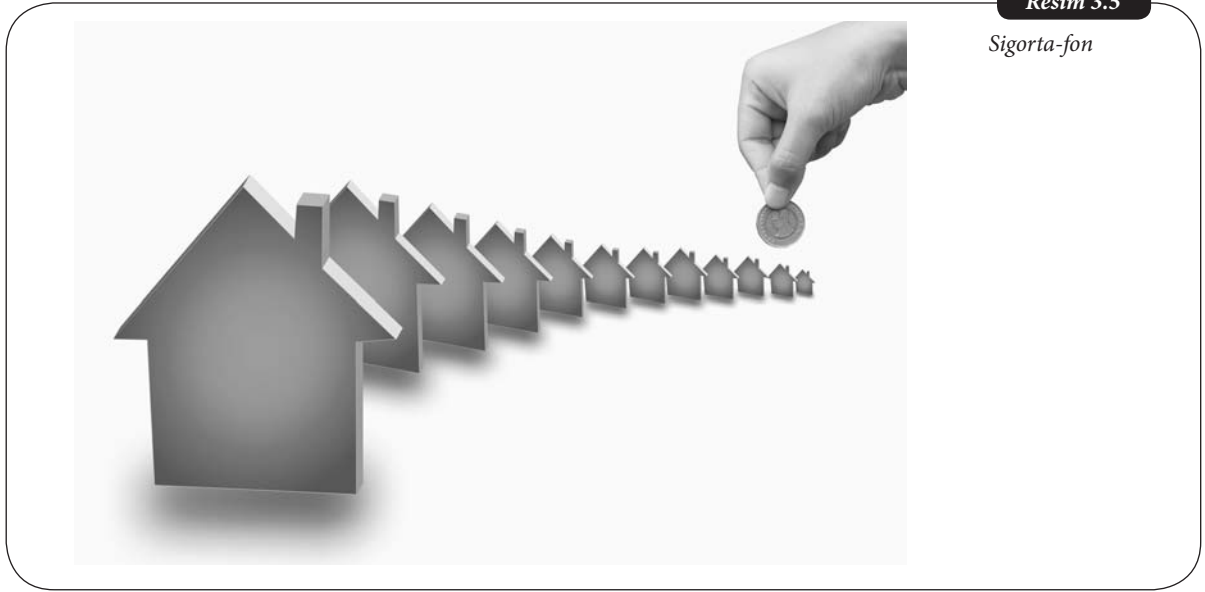
Sigortacılık hangi ihtiyaçtan doğmuştur?

SIRA SİZDE

Resim 3.5

Sigorta-fon

SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TANIMI, SİGORTANIN SINIFLANDIRILMASI

Sigorta Sözleşmesinin Tanımı

Doktrinde sigorta sözleşmesinin tanımının veriliş verilmemesi tartışma konusu olmuş, sigortaların tümünü kapsayan bir tanım vermenin önemliliği ve güçlülüğü yanında, sigortanın, matematik, istatistik ve ekonomi bilimiyle de ilgili olmasının tatminkâr bir tanım verilmesini zorlaştırdığı ileri sürülmüştür. Buna rağmen TTK 'da, mülga TTK'da olduğu gibi sigorta sözleşmesinin tanımı yapılmıştır (Metezade, Güreli, 2011).

Oluşabilecek zararların olumsuz sonuçlarının giderilmesinde, zararlara maruz kalanlara parasal kolaylık ve rahatlık sağlayan bir finansman tekniği olan ve “Finansal Sigortalar” içinde yer alan sigorta basit ve kısa olarak Yeni Türk Ticaret Kanunumuzun 1401/1. Maddesinde;

“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir” şeklinde tanımlanmıştır.

Doktrinde yapılan ve sigorta sözleşmesinin niteliğine daha uygun bir başka tanıma göre ise sigorta sözleşmesi, sigortacının sigorta himayesini ve sigorta ettirenin/sigortalının

Bir sözleşmenin kurulması amacıyla belli bir kişiye ya da genele yöneltilen lüzumlu unsurları içeren ve bunların kabulü ile de sözleşmenin kurulmasını sağlayan irade beyanına "İcap" "Öneri" adı verilir. Bu İcaba dayanarak verilecek olumlu cevaba ise "Kabul" adı verilir.

da prim ödeme borcunu üzerine aldığı karşılıklı taahhütleri içeren, (iki taraflı) iltizami (borç doğuran) bir sözleşmedir.

Borçlar Hukuku alanındaki sözleşmelerde olduğu gibi sigorta sözleşmesinin kurulabilmesi için de sözleşmenin iki kişi arasında yapılması ve her ikisinin de birbirine uygun irade beyanlarının bulunması gerekmektedir.

Bir sözleşmenin kurulması amacıyla belli bir kişiye ya da genele yöneltilen lüzumlu unsurları içeren ve bunların kabulü ile de sözleşmenin kurulmasını sağlayan irade beyanına "İcap" "Öneri" adı verilir. Bu İcaba dayanarak verilecek olumlu cevaba ise "Kabul" adı verilir.

Resim 3.6

İcap-öneri ilişkisi

Sigortacılık uygulamasında "İcap'ta" "Öneri'de bulunan kimse genellikle sigorta ettirendir. Sigorta ettiren/sigortalı çok kere aynı kimsedir. Ancak hukuksal açıdan bunların ikisi de ayrı kavramlardır. Sigorta ettiren, sigortacı ile sigorta sözleşmesini yapan kişi, sigortalı ise sigortalanabilir yasal menfaati sigorta ile güvence altına alınan kişidir.

İcap, kural olarak sözleşenlerden herhangi bir tarafından yapılır. İcap, sözleşmenin kurulması için gerekli tüm esaslı (noktaları) unsurları içermelidir. Genel olarak İcap, belli bir kişiye (muhataba) yöneliktir. İşte sigorta Sözleşmeleri de (İcap = Öneri + Kabul'den oluşmaktadır. Kabul beyanı açık ve örtülü olabilir. Uygulamada, sigortacı kabul beyanını poliçeyi vermekle açıklamış olur.

İleride ilgili bölümünde de yer verileceği gibi, sigorta ettirenin/sigortalının yaptığı öneri, çok kere sigorta şirketinin sigorta yaptırmak isteyene verdiği teklifnamenin (soru formu) doldurulması ile olur. Sigorta şirketi tarafından soru formunun sigorta ettirene/sigortalıya verilmesi bir icaba davettir.

Her şeyden önce zaman itibarıyla önce gelen irade beyanı "İcap" tır. Bu kesin ve ciddi bir irade beyanı olmalıdır. İcaptan söz edebilmek için, icabın muhataba bildirilmiş olması gerekir. Yoksa icaptan söz edilemez.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere, sigorta sözleşmesinin (sigortanın) esaslı öğeleri, sigortacı, prim, kişi (sigorta ettiren/sigortalı), para ile ölçülebilir menfaat ve risk (riziko), tehlikedir. Ancak bu aşamada önemli olan bir noktayı da vurgulamakta yarar var-

dır. Tanımda sigortanın prim ile tazminat arasında oluşan hassas bir dengeye dayandığı, bu dengenin çok önemli olduğu örtülü olarak belirtilmek istenmiştir. Gerçekten biriken primlerin ödenecek tazminata karşılık olduğu düşünülürse bu dengenin taraflar için ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır

Şimdi bu tanımın içinde yer alan unsurları tek tek irdeleyelim.

- Para ile ölçülebilir bir menfaatin zarar görmüş olması gerekir. Tanımdan anlaşılacağı üzere malın maliki olmak gerekmez, mal üzerinde bir menfaat olması şarttır. Malik olunmasa da menfaat var ise sigorta akdi ve tazminatı konu olur.
- Risk (Riziko), Tehlike bulunması ve bu tehlikenin, riskin ileride ortaya çıkabileceği nitelikte bulunması gerekir. Zaten meydana gelmiş bir risk sigorta edilemez, riskin gerçekleşme olanağı artık kalmamışsa sigorta da yapılamaz.

Genel olarak “sigorta; istatistik metotlarla gerçekleşme olasılığı hesaplanabilen ve gerçekleşmesi hâlinde ekonomik sonuçlarının para ile ölçülmesi veya belirlenmesi mümkün olan rizikoların, tehlikelerin tehdidi altında bulunan çok sayıda benzer birimlerin, bu sonuçları karşılayabilmek üzere bir fon yaratacak şekilde bir araya getirilmesidir” (Genç, 2002, s.3).

Bu çerçeveden bakıldığında sigorta sözleşmesini oluşturan unsurları şöyle sıralanabilir:

- Öncelikle sigortalanacak bir menfaatin varlığı gerekmektedir. Yani bir kimsenin parayla ölçülebilir bir ekonomik kıymetinin, bir menfaatinin bulunması şarttır” (Acinan, 1998, s. 21).
- Rizikonun, tehlikenin ileride ortaya çıkma olasılığı bulunmalıdır. Eğer riziko, tehlike önceden tahakkuk etmişse veya riziko, tehlike zaten ileride de doğmayacak ise bunlar sigortaya konu oluşturamaz.
- Bir tehlikenin, rizikonun ileride doğması karşılığında da sigortalının/sigorta ettirenin bir prim (ücret) vermesi gerekmektedir.
- Nihayet rizikonun, tehlikenin tahakkuku hâlinde sigortacı bir tazminat ödemeyi taahhüt etmektedir.

Sonuç olarak, az önce de ifade edildiği gibi, sigorta sözleşmesi, sigortacının sigorta himayesini, sigortalının/sigorta ettirenin de prim ödeme borcunu üzerine aldığı karşılıklı taahhütleri içeren, borç doğuran bir akit” olmaktadır.

Sigorta akdinin mekanizmasının nasıl işlediği, sigorta ettiren/sigortalı, sigortacı, prim, riziko, hasar vs. yönünden ilerideki bölümlerde ele alınarak irdelenecektir.

sigorta; istatistik metotlarla gerçekleşme olasılığı hesaplanabilen ve gerçekleşmesi hâlinde ekonomik sonuçlarının para ile ölçülmesi veya belirlenmesi mümkün olan rizikoların, tehlikelerin tehdidi altında bulunan çok sayıda benzer birimlerin, bu sonuçları karşılayabilmek üzere bir fon yaratacak şekilde bir araya getirilmesidir

Büyük Sayılar Kanununun işlerliği nasıl sağlanır?

Sigortanın Sınıflandırılması

Çok geniş bir alanı kapsayan sigortayı, akademik çalışma alanları veya farklı bakış açıları ile çeşitli ölçütler göz önüne alarak sınıflandırmak mümkündür. Bu kapsamda, Özel Sigorta ve Sosyal Sigorta en temel ayrımlardandır. Bu iki bölüm arasında kesin ayırım çizgisi yoktur, uygulama ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Genel olarak kamu kuruluşları tarafından yürütülen Sosyal Sigortalar, esas itibariyle toplumun karşılaştığı birtakım temel risklere, tehlikelere karşı güvence sağlanabilmesi amacıyla devlet desteği ve güvencesi ile uygulamaya konulan sigorta türüdür. Diğer taraftan, Özel Sigorta daha çok uygulamada oluşmuş, gerçek ya da tüzel kişilerin sigorta konusu ile karşı karşıya kaldıkları riskleri, tehlikeleri transfer etmek için ihtiyari ya da zorunlu olarak alınan sigortadır.

Özel Sigortaları çeşitli şekilde sınıflandırmak mümkündür. Bu konuda kullanılan bir sınıflandırmaya göre sigortalar, ihtiyacın karşılanması ölçütü açısından (Soyut Olarak) Bedel (Meblağ) Sigortaları ve (Somut Olarak) Zarar <Tazminat> (Aktif ve Pasif) Sigortaları diye iki gruba ayrılmaktadır.

“Özel Sigorta” daha çok uygulamada oluşmuş, gerçek ya da tüzel kişilerin sigorta konusu ile karşı karşıya kaldıkları riskleri, tehlikeleri transfer etmek için ihtiyari ya da zorunlu olarak alınan sigortadır.

Zarar (Tazminat) Sigortalarında sigorta sözleşmesiyle güvence altına alınan fertlerin maruz buldukları rizikoların, (tehlikelerin) gerçekleşmesi veya hukuki (mali) sorumluluğun ortaya çıkması sonucunda uğrayacakları maddi zararlar somut olarak karşılanır yani meydana gelen maddi zararlar tazmin edilir.

Meblağ Sigortalarında ise sigortacı, sigorta ettirenin veya onun tayin edeceği bir şahsın hayatında gerçekleşen bazı rizikoların, tehlikelerin olması hâlinde miktarı önceden belirlenmiş sigorta sözleşmesinde gösterilen bir meblağı sigorta ettiren şahsa veya lehtara öder. Bu tür sigortalara hayat ve ferdi kaza sigortaları örnektir. Ölüme karşı sigortada, sigortacı, sigorta ettirenin/sigortalının ölümü hâlinde varislerine veya lehtara sigorta meblağını ödemeyi taahhüt eder. Yaşama olasılığına karşı sigortada; sigorta ettirenin belli bir tarihte hayatta olması durumunda sigorta bedelini ödemeyi taahhüt eder. Kaza sigortası, sigorta ettirenin/sigortalının şahsını güvence altına alır. Sigorta ettirenin/sigortalının iradesi dışında meydana gelen bir olay sonucu maruz kalınan ekonomik sarsıntı tazmin edilir.

Tazminat Sigortalarında amaç uğranılan gerçek ekonomik kaybın karşılanmasıdır. Poliçede yazılı sigorta bedeli, sigortacının sorumluluğunu sınırlar. Tazminat prensibinin doğal bir sonucu olarak, tazminat sigortası gerçek değer üzerinde yaptırılamaz, yaptırılsa aşan kısım geçerli olmaz. Yangın, hırsızlık, sorumluluk, tarım sigortaları vb. bu gruba girer.

Meblağ (Bedel) Sigortalarında poliçede yazılı sigorta bedeli tazminata esas oluşturur. Örneğin bedel sigortalarından olan hayat sigortalarında insan hayatının değeri para ile ifade edilmekle beraber sınırlandırılmamaktadır. Bu nedenle, fertler istediği sigorta bedeli üzerinden sigorta yaptırabilir ve tazminata bu bedel esas teşkil eder.

Şekil 3.7

Sigorta konuları

Sigortacılıkta çok önemli bir yer tutan zarar sigortaları da ikiye ayrılmaktadır.

Bir Zarar (Tazminat) Sigortası, eğer mal varlığındaki bir Varlığın (Aktifin) azalmasını karşılıyorsa Aktif [(**Mal** (Yangın, Hırsızlık...); **Alacak** (Navlun, Kira), **Kar**] Sigortası, bir Pasifin [**Kanuni Borçlar, Sözleşmeden Doğan Borçlar, Zorunlu Giderler...**] ortaya çıkmasını veya artmasını karşılıyorsa **Pasif Sigortası** adını almaktadır. **Aktif (Varlık) Sigortası** bir menfaat sigortasıdır. Çünkü bu sigorta türünde, mal varlığında mevcut bir aktif (varlık) ile belirli bir şahıs arasındaki değer ilişkisi esas alınmaktadır ki, bu sigorta hukuku anlamında menfaat kavramını oluşturmaktadır.

Sigorta türlerini rizikonun, tehlikenin niteliği açısından **Deniz ve Kara Sigortaları** olarak; rizikonun yönelik olduğu şey açısından yani **Rizikonun Konusuna** göre **Malvarlığı Sigortaları, Kişi (Şahıs) Sigortaları** olarak sınıflandırmak mümkündür.

Denizcilik risklerine, tehlikelerine göre sigortada; deniz yoluyla yapılan taşımalar geminin veya yükün denizcilik risklerine, tehlikelerine karşı uğranılabilecek zararlar güvence altına alınmaktadır.

Kara sigortalarında; deniz dışında meydana gelebilecek risklere, tehlikelere karşı güvence verilmektedir. Ancak günümüzde büyüyen hava yolu taşımacılığı nedeniyle artık hava sigortacılığı da ayrı sınıflandırılmaktadır.

Diğer yandan sigorta konusu işlevsel bir bölümlendirme yapıldığında;

- Poliçe sahibinin malı ile ilgili sigortalar,
- Poliçe sahibinin sorumluluğu ile ilgili sigortalar,
- Poliçe sahibinin şahsı ile ilgili sigortalar,
- Poliçe sahibinin hakları ve mali menfaati, (çıkartı) ile ilgili sigortalar şeklinde gruplandırılabilir.

Sigortanın sınıflandırılmasında yaygın olarak kullanılan bir diğer ayırım ise aşağıdaki üçlü sınıflandırmadır:

- Mal Sigortaları
- Sorumluluk Sigortaları
- Can Sigortaları

Risk nedir? Tehlike nedir?

Mal Sigortaları

Mal Sigortaları insan hayatı ile ilgili olmayıp, piyasa değeri hesaplanabilen ve bir bedeli olan sigorta türüdür. Bu sigortalar, çeşitli rizikoların işletme bilançosunun aktifinde bulunan, bina, makine, stok gibi somut değerler ile işletmenin üçüncü şahıslardan alacaklarını ifade eden somut olmayan haklar üzerinde yol açacağı hasarlardan kaynaklanan finansal kayıpları güvence altına almaktadır (Güven ve Güven, 2014).

Bu sigortanın amacı, sigorta ettirenin/sigortalının uğradığı zararı tazmin etmektir. Bu nedenle mal sigortalarına tazminat sigortaları da denmektedir. Mal sigortasının konusu, değeri para ile ölçülebilen ve önceden belirlenebilen her türlü mal, hak ve alacaklardır. Mal sigortalarında temel kural, sigortaya konu olan malın değerinin sigorta değerine eşit olmasıdır. Aksine durumda aşkın ve eksik sigorta hükümleri uygulanır. Mal sigortalarına örnek olarak Yangın, Kaza, Nakliyat, Mühendislik, Tarım ve benzeri sigortalar gösterilebilir.

Mal sigortaları insan hayatı ile ilgili olmayıp, piyasa değeri hesaplanabilen ve bir bedeli olan sigorta türüdür.

Şekil 3.8

Şahıs sigortaları

Mal sigortalarından bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- **Yangın Sigortaları:** Taşınır ya da taşınmaz mallarda doğrudan çıkan veya çevreden sirayet eden yangının, yangına sebebiyet vermiş olsun olmasın yıldırımın veya infilakın, doğrudan doğruya vereceği zararları sigorta teminatı altına almaktadır. Yangın ana teminatına ek olarak Deprem, Grev-Lokavt-Kargaşalık-Halk Hareketleri-Kötü Niyetli Hareketler-Terör, Fırtına, Kar Ağırlığı, Sel ve Su Baskını, Yer Kayması Dâhili Su, Kara Taşıtları, Hava Taşıtları, Deniz Taşıtları, Duman ek teminatları poliçelerde güvence altına alınabilmektedir. Ayrıca, DASK tarafından sunulan zorunlu deprem sigortaları da yangın sigortaları içinde değerlendirilmektedir.
- **Kaza Sigortaları:** Ülkemizde sigorta şirketlerinin toplam portföylerinde önemli bir payı olan Kaza Sigortaları, uygulamada Oto ve Oto Dışı Sigortalar olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Oto Sigortaları kapsamında Trafik, Yeşil kart, Kasko ve İhtiyari Mali Sorumluluk sigortaları yer almaktadır. Oto Dışı Sigortalar kapsamında ise Cam Kırılması yer almaktadır.
- **Nakliyat Sigortaları:** En eski sigortacılık dalı olan Nakliyat Sigortaları, emtia ve Kıymet Nakliyatı Sigortaları, Navlun, Tekne Sigortaları ve Sorumluluk Sigortaları (**Yurtiçi - Yurt dışı Taşıyıcı Mali Sorumluluk Sigortaları...** gibi) bölümlere ayrılmaktadır.
- **Mühendislik Sigortaları:** Sigortacılık sektöründe Makine-Montaj Sigortaları olarak da ifade edilen Mühendislik Sigortaları; İnşaat (All Risks) Sigortaları (CAR), Montaj (All Risks) Sigortaları (EAR), Makine Kırılması Sigortaları ve Elektronik Cihaz Sigortaları olmak üzere dört alt branşa ayrılmaktadır.
- **Tarım Sigortaları:** Tarımsal üretimi ve hayvanları beklenmeyen risklere karşı sigorta güvencesi altına alan Tarım Sigortaları; Dolu Sigortaları, Sera Sigortaları ve Hayvan Hayat Sigortaları... gibi alt branşlara ayrılmaktadır. Ayrıca, 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ile oluşturulan Tarım Sigortaları Havuzu tarafından kapsama alınacak bitkiler, bitkisel ürünler ve seralar, tarımsal yapılar, tarım alet ve makineleri ile çiftlik hayvanları için, Devlet destekli sigorta teminatı sunulmaktadır (SEGEM, s.24).

Tarım sigortaları hakkında detaylı bilgi edinebilmek için Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü (<http://www.sagem.gov.tr/>) adresini inceleyebilirsiniz.

İNTERNET

Sorumluluk Sigortaları

Sorumluluk Sigortaları, kişi ve kuruluşların yaslardan doğan sorumluluklar dâhilindeki eylem ve fiillerinden veya kazalardan dolayı üçüncü şahısların mallarında ve canlarında meydana gelen zararları tazmin eden sigorta türüdür. Sorumluluk sigortaları ile sigortalı sorumluluğunu kabul etmekte, ancak sorumluluğun neticesi olan zararı karşılama veya tazminat ödeme borcundan kurtulmaktadır. Hukuki sorumluluk sigortaları, motorlu taşıt üçüncü şahıs mali sorumluluk sigortası ve tehlikeli maddeler sorumluluk sigortası... bu tür sigortalara örnek olarak verilebilir.

Sorumluluk Sigortaları, kişi ve kuruluşların yaslardan doğan sorumluluklar dâhilindeki eylem ve fiillerinden veya kazalardan dolayı üçüncü şahısların mallarında ve canlarında meydana gelen zararları tazmin eden sigorta türüdür.

Can Sigortaları

Can Sigortaları, insanları ölüm, sakatlık, hastalanma, yaşlanma, kaza geçirme gibi tehlikelere karşı teminat altına alır. Can sigortaları ferdi kaza sigortası, sağlık sigortası ve hayat sigortalarından oluşur.

Örneğin can sigortaları kapsamında yer alan hayat sigortaları, sigorta konusu insan hayatı olan, genellikle uzun vadeli sigortalardır. Hayat sigortaları, meblağ sigortalarındanır. Başlangıçta, hayatı sigorta konusu olan kişinin sigorta süresi içerisinde ölmesi hâlinde, poliçeden yararlanan kişi veya kişilere ya da sigortalının yasal varislerine toplu para ödemesi amacıyla düzenlenen hayat poliçeleri, zaman içinde kişilerin emeklilik programlarına bir destek niteliğinde ve yatırım amaçlı kullanılır olmuştur. Bu nedenle hayat sigortaları kendi içinde risk ağırlıklı ve birikimli olarak gruplanabilir.

Ferdi kaza sigortaları sigortalının iradesi dışında meydana gelen ani ve harici olaylar neticesinde (kaza) bedensel bir sakatlığa maruz kalmasına veya ölmesi durumlarına karşı teminat sunmaktadır.

Can sigortaları kapsamındaki bir diğer sigorta olan sağlık sigortaları, sigortalıların sigorta süresi içinde hastalanmaları ve/veya herhangi bir kaza sonucu yaralanmaları hâlinde tedavileri için gerekli masrafları ve varsa gündelik tazminatlarını karşılar.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunumuz ise bu üçlü sınıflandırma yerine **Zarar Sigortaları** ve **Can Sigortaları** başlığını taşıyan ikili bir sınıflandırma yolunu seçmiş olup, bu sınıflandırmada yer alan sigorta türleri aşağıda yer almaktadır.

Zarar Sigortaları

- Mal Sigortaları
- Sorumluluk Sigortaları

Can Sigortaları

- Hayat Sigortası
- Kaza Sigortası
- Hastalık ve Sağlık

Genel ayrıma göre sınıflandırma ise aşağıdaki gibidir:

- Mal Sigortaları
- Sorumluluk Sigortaları
  - Zorunlu Sorumluluk Sigortaları
  - İhtiyari Sorumluluk Sigortaları
- Can Sigortaları
  - Hastalık ve Sağlık Sigortaları
  - Kaza Sigortaları
  - Hayat Sigortaları

Şekil 3.9

Farklı açılardan sigorta

“Sigortacılığın branşlar itibarıyla sınıflandırılması ile ilgili olarak en çok bilinen tasnif şekli üçlü tasniftir. Bunlar, “Zarar Sigortaları”, “Mal Sigortaları” ve “Can Sigortaları”dır. Ancak bizim hukukumuzda **Mal Sigortaları** ve **Sorumluluk Sigortaları** **Zarar Sigortaları** içinde tasnif edilmiştir. Can Sigortalarında sigortanın konusu insan hayatı olup, Hayat, Kaza, Hastalık ve Sağlık Sigortası Can Sigortaları türlerini oluşturmaktadır.” Sigorta sektöründe faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin uğraşı konularına göre sigortalar **Hayat Sigortaları** ve **Hayat Dışı (Elementer) Sigortalar** olarak da gruplanabilmektedir.

Hayat Dışı Sigortalarda sigorta konusu emtia (mal) olmakta ve bu malın mutlaka bir piyasa alım-satım değeri bulunmaktadır. Biraz sapmalar olsa bile, aşağı yukarı sigorta konusu bedel tespit edilebilmektedir. Bir hasar olduğunda, sigorta şirketinin, sigorta konusunda oluşan hasarı telafi etme imkânı her zaman bulunmaktadır. Örneğin bir aracın kaza yapması durumunda, sigorta şirketi sigorta ettirenin/sigortalının ya aracını tamir ettirip hasar tazminatını karşılar ya da tam zıya hâlinde yerine aynı araç modelini vererek hasarı tazmin edebilir. Ancak Hayat Sigortalarında ölen ya da sakat kalan bir insanın tazminatını hiçbir sigorta şirketi tazmin edemez. Bu sigortalarda başlangıçta sigorta sözleşmesi ile belirlenen olayın meydana gelmesi durumunda, sigorta şirketi, sözleşmede yazılı meblağı ödeyerek üzerine aldığı riski tazmin edebilmektedir. Bundan dolayı da birçok gelişmiş ülkede sigorta sınıflandırılırken **Tazminat Sigortaları** ve **Meblağ (Tutar) Sigortaları** ayrımı yapılmıştır.

Özet

Sigorta, risk ve tehlike gibi temel kavramları betimleyebilmek

Sigorta, insanların karşılaşmaları olası risklerin, tehlikelerin ekonomik sonuçlarını ortadan kaldırmak ve de onları riskler, tehlikeler, gerçekleşmeden önceki mali durumlarına iade etmek için kullanılan bir yöntem, bir sistemdir.

Sigortanın esası; belli bir ücret karşılığında üstlenilen riskin (rizikonun) gerçekleşmesi sonucu oluşan zararın, zıyanın sigorta ettirenler/sigortalılar topluluğuna dağıtılmasıdır. Taşınması gereken riski, tehlikeyi belli bir bedel karşılığında tamamen ve/veya kısmen başkasına aktarma biçiminde gerçekleştirilir.

Risk, Tehlike; gelecekte gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde insanların, kurum ve kuruluşların hayatında, mal varlıklarında, menfaatlerinde bir azalmaya veya borçlarında bir artışa sebep olabilecek olayların tümüdür.

Risk yönetimi ve riskin transferi işlemlerine örnek verebilmek

Risk yönetiminin amacı her hangi bir işletmenin kendi üzerinde taşıdığı risklerine saptanarak, bu risklerin gerçekleşme olasılıklarının veya gerçekleşmeleri hâlinde oluşacak zararlarını en aza indirmesini sağlamaktır. Sigorta bir risk yönetim türüdür.

Yaşamın her evresinde sürekli var olan riskleri, tehlikeleri, ortadan kaldırmak, yok etmek olanaksızdır. Ancak risklerden, tehlikelerden çeşitli yollarla belli ölçüde kurtulma ya da bu riskleri, tehlikeleri hafifletme çabalarına yönelmek veya tepki göstermek mümkündür.

Risk, Tehlike karşısında insanın davranışları ya Kaçınma (Mağarada Yaşama), Önleme (Sağlam Betonarme Yapı), Sınırlandırma (Sprinkler Söndürücüler), Riski Transfer (Sigorta) seçeneklerinden birinin tercihi, ya da Riskin Sonuçlarını Kabul Etme (Zararı Üstlenme) şeklinde olabilmektedir.

İnsanlar, kurum ve kuruluşlar için tehdit oluşturan risklerin, sigorta yoluyla transferi (devredilebilmesi); Riskin gerçekleşmesi sonucu doğacak zararın para ile ölçülebilir olmasına,

- Riskin gerçekleşmesi rastlantıya bağlı olmasına,
- Riskin yasalara uygun bir nitelik taşımamasına,
- Riskin sıklık derecesinin ne düşük, ne de çok yüksek olmasına,
- Büyük Sayılar Yasasının işlemesine olanak verecek sayıda, aynı özelliklere sahip risk biriminin varlığına bağlıdır.

Riskin, tehlikenin transfer edilmesi şeklinde olan riskten, tehlikeden korunmanın en modern ve sağlıklı yöntemi olan sigorta; diğer alternatiflere oranla, üstlenilen maliyet karşılığında elde edilen fayda açısından en uygun tercih olmaktadır.

Riskin, tehlikenin transferinde, her hangi bir sebepten dolayı bir riskin, tehlikenin gerçekleşmesi sonucunda kişilerin, kurum ve kuruluşların ortaya çıkacak maddi kayıpları başka bir kişiler, kurumlar ve kuruluşlarla paylaşılmaktadır. Sigorta uygulamasında, riskin, tehlikenin gerçekleşmesi nedeniyle uğranılacak zarar bu alanda uzmanlaşmış bir kurum olan sigortacıya belli bir prim karşılığında yapılan bir sözleşme vasıtasıyla devredilmektedir.

Sigorta sözleşmesinin temel unsurlarını açıklayabilmek

“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği” sözleşmedir.

Bununla kişi (sigortalı/sigorta ettiren), prim denilen belirli bir ücreti ödeme borcu altına girmekte, sigortacı da sigortalısının/sigorta ettireninin para ile ölçülebilir bir menfaatine veya canına gelecek hasar ve zararları ödeme yükümlülüğünü üstlenmektedir.

Sigorta sözleşmesi Borçlar Kanunundaki esaslar çerçevesinde “teklif” (öneri) ve “kabul” ile gerçekleşmektedir.

Sigortaları teknik ve hukuki açıdan sınıflandırabilmek

Çok geniş bir alanı kapsayan sigortayı, akademik çalışma alanları veya farklı bakış açıları ile çeşitli ölçütler göz önüne alarak sınıflandırmak mümkündür. Sigortanın sınıflandırılmasında yaygın olarak kullanılan bir ayırım Mal Sigortaları, Sorumluluk Sigortaları ve Can Sigortaları şeklindedir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunumuz ise bu üçlü sınıflandırma yerine Zarar Sigortaları ve Can Sigortaları başlığını taşıyan ikili bir sınıflandırma yolunu seçmiş olup, bu sınıflandırmada yer alan sigorta türleri; mal (zarar) sigortaları ve can sigortalarıdır.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden sayılanlardan hangisi sigortanın ülke ekonomisine sağladığı makroekonomik yararlarından biri **değildir**?

- Bir bankadan ipotek teminatı karşılığında kredi talebinde bulunulması hâlinde, ipotek gösterilen değerlerin sigortalı olması kredi talebi işlemlerini kolaylaştırması.
- Sigorta şirketlerinin tahsil ettikleri primler sayesinde oluşan büyük fonların sermaye piyasasında yatırıma yönlendirilmesi yoluyla ülke ekonomisine katkıda bulunması.
- Girişimciye kredi olanakları yaratarak, sigorta fiyatlarının daha gerçekçi bir düzeyde oluşmasına olanak sağlaması.
- Uluslararası bir niteliğe sahip bulunduğundan, yurt dışı sigortalılarından elde edilen kazançların, ülkenin ihracatında "görünmeyen işlemler-sigorta" kalemi altında büyük bir rol oynaması.
- Bir yandan ayrı bir sektör oluşturup yeni iş alanları yaratması, diğer yandan da önemli felaketlerin çalışma yaşamında asgari kesintiyle atlatılmasını sağlayarak istihdama katkıda bulunması.

2. Riskin gerçekleşmesi hâlinde zarar görecektir olan kişi, nesne veya değeri ifade eden kavrama ne ad verilir?

- Riziko
- Tehlike
- Sözleşme
- Sigorta
- Kaza

3. Herhangi bir konuda belli bir kişiye ya da genele yöneltilen lüzumlu unsurları içeren ve taraflardan birinin icabı (önerisi), diğerinin ise bu öneriyi kabulü ile ortaya çıkan ve tarafların serbest iradeleri zorlanmadan her bir tarafa hak ve mükellefiyetler yükleyen hukuki anlaşmaya ne denir?

- Sözleşme
- Sigorta Sözleşmesi
- Sigorta Poliçesi
- İlk Ateş Sigortası
- Sigorta

4. Aşağıdakilerden hangisi davranışsal açıdan, risklerden, tehlikelerden korunmak için gösterilen çabalardan veya tepkilerden biri **değildir**?

- Korunma
- Yardım
- Riski, tehlikeyi azaltma
- Riski, tehlikeyi bireysel olarak taşıma
- Müşterek sigorta

5. Aşağıdakilerden hangisi sigorta sözleşmesinin asli unsurlarından biri **değildir**?

- Bir kimsenin parayla ölçülebilir bir menfaatinin bulunması
- Rizikonun, tehlikenin ileride ortaya çıkma olasılığının bulunması
- Bir tehlikenin, rizikonun ileride doğması karşılığında da sigortalının/sigorta ettirenin bir prim (ücret) vermesi
- Rizikonun, tehlikenin tahakkuku hâlinde sigortacının bir tazminat ödemeyi yükümlenmesi
- Poliçenin sigortalıya teslim edilmesi

6. Sigorta sözleşmesi,.....bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan ....., meydana gelmesi hâlinde bunu ..... ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı .....sözleşmedir." cümlede boş bırakılan yerleri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar.

- Sigortacının, katastrofun, ödemeyi, taahhüt ettiği
- Sigortalının, olayın, aynen temin etmeyi, yüklediği
- Sigortacının, tehlikenin, rizikonun, tazmin etmeyi, yükümlendiği
- Aracının, yıkımın, yerine koymayı, üstlendiği
- Brokerin, kazanımın, nakden ödemeyi, benimsediği

7. Sigorta sözleşmesinin tanımı aşağıdaki kanunlardan hangisinde yer almaktadır?

- Büyük Sayılar Kanunu
- Sigortacılık Kanunu
- Türk Ticaret Kanunu
- Borçlar Kanunu
- Anayasa

8. 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunumuz sigortayı sınıflandırırken aşağıda yer alan hangi sınıflandırma yolunu seçmiştir?

- Zarar Sigortaları, Can Sigortaları
- Mal Sigortaları, Sorumluluk Sigortaları, Can Sigortaları
- Zarar Sigortaları, Mal Sigortaları, Can Sigortaları
- Mal Sigortaları, Sorumluluk Sigortaları, Zarar Sigortaları
- Hayat Sigortaları, Hayat Dışı (Elemantar) Sigortalar

9. İnsanlar, kurum ve kuruluşlar için tehdit oluşturan risklerin sigorta yoluyla devredilebilmesi için aşağıdaki niteliklerden hangisinin olmasına gerek yoktur?

- Riskin gerçekleşmesi sonucu doğacak zararın para ile ölçülebilir olması
- Riskin gerçekleşmesi rastlantıya bağlı olması
- Riskin yasalara uygun bir nitelik taşıması
- Riskin sıklık derecesinin ne düşük, ne de çok yüksek olması
- Büyük Sayılar Yasasının işlemesine imkân verecek sayıda farklı özelliklere sahip risk biriminin varlığına bağlı olması

10. Sigorta ilişkisi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- Sigorta bir sözleşmedir
- Sigorta ettiren/sigortalı bir prim öder.
- Sigortacı sigortalının para ile ölçülebilir bir menfaatinin koruma altına alır.
- Risk, tehlike gerçekleştiğinde sigortacı belli bir para öder.
- Sigortacı her yıl belli bir ödemeyi sigorta ettirene/sigortalıya yapar.

Kendimizi Sınavım Yanıt Anahtarı

- c Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Risk (Riziko = Tehlike) Kavramı, Risk Yönetimi ve Riskin Transferi ” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise “Risk (Riziko = Tehlike) Kavramı, Risk Yönetimi ve Riskin Transferi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise “Sigortanın Sınıflandırılması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise “Özet” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bir tanımlamaya göre sigorta, önceden ne zaman oluşacağı belli olmayan aynı türden rizikolarla, tehlikelerle karşı karşıya olan kişi, kurum ve kuruluşlardan belli bir ücret (prim) ödemeleri yoluyla toplanan tutarın, sadece o rizikolardan, tehlikelerden bazılarının gerçekleşmesi sonucu bilfiil zarara uğrayanların parayla ölçülebilir menfaatlerinin zararlarını karşılama da kullanılan bir risk (riziko) transfer yoludur.

Sıra Sizde 2

Kişiler arzu etmedikleri halde karşılaşma ve bunun sonucunda da zarar ve giderlere neden olan doğal, teknik, ekonomik ve sosyal nitelikteki olayların gerçekleşmesi nedeniyle bir kayba maruz kalma ihtimali bulunan çeşitli risklere, tehlikelere karşı korunma ihtiyacı hissetmişler, önlem alma yoluna gitmişlerdir. Bu önlemlerden biri de, kişilerin taşıdıkları riski, tehlikeyi sistemli bir şekilde yasalara göre oluşturulan organizasyonlara devretmeleridir.

İşte sigorta, kişilerin yaşamlarında bazı koşullar altında karşılaştıkları zarar ve giderlere neden olan doğal, teknik, ekonomik ve sosyal nitelikteki olayların sonuçlarından kendilerini korumak için veya karşılaşılabilecekleri risklere, tehlikelere karşı önceden önlem alma ihtiyacından doğmuştur.

Sigorta edilebilirlik normlarının en önemli olanı, aynı riske, tehlikeye maruz kalabilecek çok sayıda ve benzer birimlerin bir araya getirilmesi zorunluluğuna ilişkindir. Başka bir deyişle, Büyük Sayılar Kanunu'nun işlerliğini sağlayacak bir grup oluşturulma olanağının olması sigorta edilebilirlik açısından gereklidir.

Risk, tehlike tek bir obje için belirsizlik hâindedir. Ama aynı risk, tehlike, nu yaşayabilecek tüm objeler için ölçüldüğünde, hasar olasılığı belirlenmiş bir risk, tehlike hâline getirilmiş olur. Böylece, bir birim için belirsiz olan hasar oranı, birçok birim için belirli ve tahmin edilebilir hasar oranı hâline getirilebilir. Bu durum riske, tehlikeye uğrayan birimlerin ve bu riski, tehlikeyi dağıtarak yıkımları önünü almaya çalışan sigortacıların güveni için gerekli olan risk, tehlike dengesini sağlar. Gerekli büyük sayılara ulaşıldığında sigorta şirketinin hiçbir riski, tehlikesi yoktur. Risk, tehlike sigortalı grup içinde dağıtılarak yıkıcı güç bertaraf edilmiş olur.

Sıra Sizde 3

Büyük Sayılar Yasası, eldeki riziko, tehlike sayısı arttıkça, hasar oranının o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşılacağını öngören istatistik yasası olup, "herhangi bir olay çok büyük sayıda yinelenenirse, bu yineleme ile elde edilen sonuçlar, o olay için elde edilen teorik sonuçları doğrular" şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin, bir tavla oyununda bir/bir veya altı/altı atabilme olasılığı teorik olarak 1/36'dır. Yine yazı/tuğra atıldığında bir paranın yazı veya tuğra gelmesi olasılığı birbirine eşit; 1/2-1/2 iken, 20 atışta: 15 kez yazı, 5 kez tuğra; 7 kez yazı, 13 kez tuğra gelme olasılığı vardır. Atış sayısı, 1000'e çıkarılırsa 500 kez yazı, 500 kez tuğra gelme olasılığına çok yaklaşıyor. Hatta bu deneyler sonsuza yakın yinelenildiğinde teorik olasılıklar ile deneysel sonuçların birbiri ile çakıştığı da görülebilir. Sigortacılıkta ise bir rizikonun, tehlikenin çok sayıdaki sonuçları toplanırsa, ortaya çıkan netice "Büyük Sayılar Yasası" uyarınca o riziko, tehlike için hesap edilen teorik gerçekleşme olasılığı olarak kabul edilebilir. Bu da sigortacılara riziko, tehlike maliyetini hesaplama olanağını vermekte ve sigorta yapılabilmesini olası kılmaktadır. Varsayalım ki; uzun yılları kapsayan bir istatistik çalışması sonucu örnek olarak alınan apartman dairelerinde yangın çıkma olasılığı %0,4 olarak bulunmuş olsun. Sigortacı 50.000.- TL değerindeki benzer bir apartman dairesini sigortaladığı zaman $50.000 \times \%0,4 = 200$ TL zarar giderimi olasılığı ile karşı karşıya kalacağını hesaplayacak ve bu tutarın üzerine aracı komisyonunu, işletme masraflarını, katastrof payını, karını vs. ekleyerek sigorta sözleşmesinin temel öğelerinden biri belirlenmiş ve sigorta yapabilme olanağı doğmuş olmaktadır.

Sıra Sizde 4

Risk, tehlike; gerçekleşmemiş, gelecekte gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde de insan hayatında, malvarlığında, menfaatinde azalmaya veya borçlarında artışa sebep olabilecek arzu edilmeyen olayların tümüdür. Ne zaman gerçekleşeceği ve doğuracağı zararın boyutları belirsiz tehlikeler manzumesidir.

Sigortacılık anlamında risk, tehlike; "gelecekte gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde insanın beden varlığında sakatlık, ölüm gibi bir sonuç doğuran; malvarlığında, hak ve menfaatlerinde bir azalmaya ve nihayet borçlarında bir artmaya neden olan, kişinin iradesi ve kontrolü dışında ani ve harici olarak ortaya çıkabilecek istenmeyen olay, eylem veya olumsuz unsurların tümü" dür.

Sıra Sizde 5

Türk Ticaret Kanunumuzun 1401/1. Maddesinde; “Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir” şeklinde tanımlamıştır.

Sigorta bir risk yönetim türüdür; ancak hukuksal bir sözleşmeyle düzenlenir. Sigortanın olabilmesi için kesinlikle böyle bir sözleşmenin varlığı gerekir. Sigortacı ile sigorta ettirenin/sigortalının karşılıklı hak ve borçları bu sözleşmede yer alır bu sözleşmeye uygulamada poliçe adı verilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Acinan, H. (1998). **Sigortaya Giriş**, İstanbul: Can Matbaası Yayınevi.
- Gautier, M. (1964). **L'Assurance Contre L'Incendie**, Paris: Editions de L'Observateur.
- Genç, Ö. (2002). **Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi**, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları.
- Güvel, E. ve Güvel, A. (2014). **Sigortacılık**, Ankara: Seçkin Yayınları, Ankara.
- Işıl, U. (1998). **Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları**, (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- İşgören, Tokgöz, T. (1988). **Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul: Anadolu Sigorta Yayını.
- Kâhya, M. (2012). **Sigorta ve Sigortacılık Hizmet İçeri Basılmamış Ders Notları**, İstanbul.
- Kaya, F. (2014). **Sigortacılık**, İstanbul: Beta Yayını.
- Metezade, Z. ve Güreli, N.T. (2011). **Türk Ticaret Kanunu, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku**. Açıklamalı ve İhtihatlı, İstanbul: Gürer Yayıncılık.
- Nomer, C. ve Yunak, H. (2000). **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul: Ceyma Matbaacılık.
- Resmi Gazete, 5684 sayılı **Sigortacılık Kanunu**, 14 06. 2007 Tarih ve 26552 sayılı.
- Resmi Gazete, 6102 sayılı **Türk Ticaret Kanunu**, 24 06. 2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012’de yürürlüğe girmiştir).
- SEGEM (2013). **Acente Eğitimi Ders Notları**, Ankara. www.sagem.gov.tr/iletisim.aspx
- Uralcan G.Ş. (2005). **Sigortacılık Uygulamaları “Risk Yönetim Türleri ve Sigorta**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

4

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigorta sözleşmesinde taraflarını sıralayabilecek,
- Sigorta sözleşmesinin unsurlarının nelerden oluştuğunu açıklayabilecek,
- Sigorta sözleşmesinin niteliklerini özetleyebilecek,
- Sigorta sözleşmesinin tabi olduğu hükümlerini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sigorta Sözleşmesi
- Sigorta Sözleşmesinde Taraflar
- Sigorta Sözleşmesinin Unsurları
- Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri
- Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hükümler

İçindekiler

Sigorta Sözleşmesinin Tarafları, Unsurları ve Nitelikleri

GİRİŞ

Her an rizikolarla, tehlikelerle karşı karşıya olan kişi, kurum ve kuruluşların bu rizikoların, tehlikelerin neden olabileceği ekonomik, politik, sosyal ve hukuksal... risklere, tehlikelere karşı kendilerini belli bir ölçüde korumak amacıyla başvurdukları sigorta olgusu bir "Sigorta Sözleşmesi" ile meydana gelmektedir.

Doktrinde sigorta sözleşmesinin niteliğine daha uygun bir tanıma göre; "Sigorta sözleşmesi sigortacının sigorta korumasını ve sigorta ettirenin de prim ödeme borcunu üzerine aldığı karşılıklı taahhütleri içeren, (iki taraflı) iltizami (borç doğuran) bir sözleşmedir.

Sigorta sözleşmesini yapıp yapmamakta özgürlük olmakla birlikte, kanun koyucu bu özgürlüğe (5684 sayılı yasanın 13'üncü maddesinde göre veya özel kanunlarla ihdas ortaya konulan zorunlu sigortalar gibi) müdahale etmektedir.

3. Bölümde de yer verildiği gibi, Sigorta sözleşmesi [İcap (öneri) + Kabul] ile kurulur. Kabul beyanı açık ve örtülü olabilir. Tatbikatta, sigortacı kabul beyanını poliçeyi vermekle açıklamış olur.

Sigorta sözleşmesinin tanımının yapan Türk Ticaret Kanunu'nun 1401/1. Maddesine bakıldığında tanımda yer alan noktalar; belli bir primin ödenmesi, bu sözleşmenin yapılmasında kişinin (sigorta ettirenin/sigortalının) "para ile ölçülebilir bir menfaatinin bulunması", sözleşmenin bu menfaati zarara uğratabilecek tehlikeye, rizikoya karşı yapılması ve riziko, tehlike gerçekleştiğinde de bunun tazmin edilmesidir. Belirtilen bu noktalarda taraflarca bir anlaşmaya varılmadığı durumlarda sigorta sözleşmesi kurulmaz.

Sigorta ilişkisi bir sözleşme ile kurulduğundan bu ilişkide biri "Sigorta Ettiren" / "Sigortalı" öteki de "Sigortacı" olmak üzere en az iki taraf bulunmalıdır. Sigorta ettiren, prim ödemek suretiyle tehlikeyi, rizikoyu sigorta şirketine devreden ve bunun karşılığında bu sözleşmeden doğan yükümlülükleri üstlenen kişidir. Sigortacılık uygulamasında öneride bulunan sigorta ettirendir. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesini bizzat yaptırabileceği gibi temsilci aracılığı ile de yaptırabilir. Sözleşmeden doğan hak ve yükümlülükler temsil olunan şahsa aittir. Sigorta ettiren sözleşmeyi yaptıran kişi olduğu halde "sigortalı", menfaati sigortayla güvence altına alınan kişidir.

Lehdar; Can Sigortalarında, sigorta sözleşmesine taraf olmamakla birlikte, lehine sigorta sözleşmesi yapılan ve riskin, tehlikenin gerçekleşmesi hâlinde kural olarak sigorta tazminatını sigortacıdan isteme hakkına sahip olan kişiyi ifade eder. Lehdarın, mal, zarar sigortalarındaki sigortalıdan farkı rizikonun şahsında gerçekleşmeyecek olmasıdır.

İpotekli Alacaklı; Sigortalı Kıymet üzerinde yasal olarak tanınmış öncelikli bir hakka sahip olan taraf ve gerçek hak sahibidir. Poliçede tanımlanan riziko gerçekleşmeden

önce tesis edilmiş olması şartıyla, sigorta tazminatını talep hakkı bu öncelikli alacaklıya ait olur; sigortacı onay almak şartıyla sigorta tazminatını buna ödeyebilir.

Sorumluluk Sigortalarında "zarar gören üçüncü şahsa"; yasa ya da sigorta sözleşmesi ile doğrudan doğruya sigortacıya başvurma hakkı tanınabilir. Bu halde zarar gören, doğrudan doğruya sigortacıya başvurup sigorta tazminatının kendisine ödenmesini talep edebilir.

Sigortacı ise sigorta sözleşmesinde sigorta himayesi sağlama borcunu üzerine alan taraf olup, bir prim karşılığında kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatine zarar verecek bir riskin, tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat ödemeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlenen ticari işletme sahibidir. Sigortacılığın ekonomik alandaki önemi nedeniyle, sigortacılık yapacak müesseselerin kuruluş şekli de çok defa kanunla tayin ve tespit edilmiştir.

İnsanların canları ve malları, kurum ve kuruluşların mal varlıkları çeşitli risklerin, tehlikelerin tehdidi altındadır. Genel anlamda, gerçekleştiğinde bireysel ve toplumsal zarar doğurabilecek şekilde istegimiz ve kontrolümüz dışında meydana gelen olay veya olaylar zincirinin kaynağına risk, tehlike denilmektedir. Sigortacılık dilinde risk, riziko, tehlike terimleri, zarara veya kayba sebebiyet verebilecek unsurun ve olayın kendisi için kullanılmaktadır. Buna göre sigortacılık anlamında risk, tehlike; "gelecekte gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde insanın beden varlığında sakatlık, ölüm gibi bir sonuç doğuran; malvarlığında, hak ve menfaatlerinde bir azalmaya ve nihayet borçlarında bir artmaya neden olan, kişinin iradesi ve kontrolü dışında ani ve harici olarak ortaya çıkabilecek istenmeyen olay, eylem veya olumsuz unsurların tümü" şeklinde tanımlanabilir.

risk, tehlike; "gelecekte gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde insanın beden varlığında sakatlık, ölüm gibi bir sonuç doğuran; malvarlığında, hak ve menfaatlerinde bir azalmaya ve nihayet borçlarında bir artmaya neden olan, kişinin iradesi ve kontrolü dışında ani ve harici olarak ortaya çıkabilecek istenmeyen olay, eylem veya olumsuz unsurların tümü" şeklinde tanımlanabilir.

Resim 4.1

Sigorta ve tehlike

Sigortalanabilir menfaate gelince, kişilerin, kurum ve kuruluşların sigorta konusu nesne veya değerler üzerinde sigorta yaptırabilme hakkı olarak tanımlanabilen bu kavram gereği; sigorta yaptıracak kişi ile sigortalanacak nesne ya da kişi arasında bir menfaat ilişkisi aranmaktadır. Hukuksal olarak bir mala sahip olan kişi, o mal üzerinde menfaati olduğundan, para ile ölçülebilir menfaatinin mal sigortası ile sigorta ettirebileceği gibi, mal sigortalarında malik sıfatını taşımaksızın da sigortalanabilir menfaatin doğduğu durumlar da ortaya çıkabilir.

Bu duruma göre kişiler; Mülkiyet Hakkı Sahipleri (Malik), İpotek ve Rehin Hakkı Sahipleri (Dain-i Mürtehin), İntifa Hakkı Sahipleri, Kiracı, Emanetçi ve Yeddi Emin, gibi sıfatlarla mal üzerinde hukuki menfaatlerini veya sorumluluklarını sigortalatabilirler.

Sigortalanabilir menfaat ilişkisinin sözleşme süresi içerisinde başkasına devredilmesinin söz konusu olduğu hallerde, nakliyat-yük sigortalarının dışında sigortacının onayına başvurulur.

Sigortanın Genel İlkeleri Bölümünde ayrıntılı olarak irdelenen Sigortalanabilir Menfaat olgusu sadece taşınır ve taşınmaz mallar için değil, mal varlığını etkileyen haklar veya alacaklar, yaşam ve sorumluluklarla ilgili olabilir. Daha önceden de ifade edildiği gibi, sigortalı/sigorta ettiren ile sigorta konusu arasında finansal bir ilişkinin varlığı şeklinde ortaya çıkacak bu menfaatin, yasal olması ve para ile ölçülebilmesi temel ilkedir.

Bir sigorta sözleşmesinin nitelikleri ise aşağıda ana başlıklar itibarıyla sayılmıştır:

- Sigorta sözleşmesi iki taraflı bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi ivazlı akitlerden olup, tarafların iradesinde bağışlama yoktur.
- Süreli bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi dayanışma ve tedbir sözleşmesidir.
- Sigorta sözleşmesi iltihaki bir akittir.

Sigortanın Genel İlkeleri bölümünde ayrıntılı olarak verildiği gibi, Sigorta Sözleşmesi, sözleşmenin taraflarından sigorta ettireni/sigortalıyı riskin, tehlikenin gerçekleşmesinden önceki finansal seviyesine getirmek için düzenlenir. Bu itibarla sigorta, kişiler için bir kazanç ve zenginleşme aracı değil, ancak onları olanaklar elverdiği ölçüde hasardan önceki finansal güçlerine kavuşturan bir uygulamadır.

Tazmin edilecek zarar, sigorta olunan menfaatin riskin, tehlikenin gerçekleştiği andaki değerine göre saptanır. Sigorta Bedeli kavramı tazminat sigortalarında, sigorta ettirenin/sigortalının beyan ettiği ve sözleşmede yazılı olan bedel olup sigortacının azami sorumluluğunu belirler. Bu bedelin yeterli olması halinde sigorta ettirenin/ sigortalının zararı eksiksiz olarak tazmin edilebilecektir.

Bir de sigortalanan malın günün piyasa koşullarına göre uygun rayiç (makul) değeri vardır ki, buna Sigorta Değeri denir.

Sigorta Bedelinin, piyasa rayiçlerine göre gerçek değere eşit olması gerekir. Sigorta Bedeli, Sigorta Değeri eşit ise; hasar anında sigorta ettirenin/sigortalının gerçek zararı tam olarak ödenir. Bir hasar anında sigorta ettirenin/sigortalının kayba uğramaması için; poliçede yer verilen Sigorta Bedeli Sigorta Değeri eşit olmalıdır. Sigorta Bedelinin, Sigorta Değeri az veya çok olması durumu, tazminat ödemelerinde bazı problemlere neden olmaktadır.

Sigorta bedelinin sigorta değerinden küçük olmasına **eksik sigorta** denir. Sigortacı, Tam Hasar halinde, maksimum poliçede yazılı tutara kadar sorumludur. Kısmi Hasar anında ise, sigorta ettirenin/sigortalı eksik yaptırdığı kısım kadar kendi kendinin sigortacısıdır.

Sigorta Bedeli < Sigorta Değeri olması halinde;

- Tam Hasarda, poliçede yazılı tutar ödenir.
- Kısmi Hasarda, Sigorta Bedelinin Sigorta Değeri oranına göre tazminat ödenir.

Sigorta bedelinin sigorta değerinden büyük olmasına Aşkın Sigorta denir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, sigortada amaç kar olmayıp, gerçek zararın karşılanmasıdır. Bu nedenle, Sigorta Bedeli, gerçek değerden fazla dahi olsa, hukuken gerçek değer üzerinde bir ödeme yapılamayacağı için aşkın sigorta ile gereksiz yere fazla prim ödenmiş olur. Bu da sigorta ettirenin/sigortalının aleyhinedir.

“Bir menfaat birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara (tehlikelere) karşı sigortalırsa, yapılan birden çok sigorta sözleşmesinin hepsi, ancak sigorta olunan menfaatin değerine kadar geçerlidir. Bu takdirde sigortacılardan her biri, sigorta ettikleri bedellerinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olurlar.

Sigorta bedelinin sigorta değerinden küçük olmasına **eksik sigorta** denir.

Sigorta bedelinin sigorta değerinden büyük olmasına aşkın sigorta denir.

Çifte Sigortaya gelince konu, Türk Ticaret Kanunu'nda Çifte Sigorta başlığı altında düzenlenmiş olup, gerçek değer ile sigorta olunan bir menfaat, aynı süreler ve aynı rizikolar, tehlikeler için aynı veya farklı kişiler tarafından sigorta ettirilemez denilerek Çifte Sigorta Hukukumuzda yasal kabul edilmemiştir. Sigorta ettirilmişse,

- Sonraki ve önceki sigortacılar onay verilerse; bu takdirde, sigorta sözleşmeleri aynı zamanda yapılmış sayılarak riziko gerçekleştiğinde sigorta bedeli, 1466'ncı maddede gösterilen oranda sigortacılar tarafından ödenir;
- Sigorta ettiren, önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devir veya o haklardan feragat etmişse; bu takdirde, devir veya feragatin ikinci sigorta poliçesine yazılması şarttır; yazılmazsa ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır;
- Sonraki sigortacının, ancak önceki sigortacının ödemediği tazminattan sorumluluğu şart kılınmış ise; bu hâlde önceden yapılmış olan sigortanın ikinci sigorta poliçesine yazılması gerekir; yazılmazsa, ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır.

Ancak Kanunda yer alan bu hallerin uygulamada pek rastlanmadığını belirtmek gerekir. Çünkü ülkemizde sigorta ihtiyacı henüz tam anlamıyla hissedilmemiştir. Değil ki çifte sigorta ihtiyacı duyulsun.

Değerin tamamı sigorta edilmemişse kalan kısım sigortalanabilir. Örneğin; banka kredisi alan bir sigorta ettirenin/sigortalının mal varlığının krediyi aşan kısmı ayrı bir poliçe ile belirtmek suretiyle kısmen sigortalanabilir. Ancak, riskin bir başka sigorta şirketinde de kısmen sigortalı olduğu hususu belirtilmelidir. Aksi takdirde hasar olduğunda eksik sigorta uygulanır.

Değerin tamamı sigorta edilmemişse kalan kısım sigortalanabilir. Örneğin; banka kredisi alan bir sigorta ettirenin/sigortalının mal varlığının krediyi aşan kısmı ayrı bir poliçe ile belirtmek suretiyle kısmen sigortalanabilir.

Resim 4.2

Eksik sigorta

SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI

Sigortada Sigorta Şirketi (Sigortacı), Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Lehdar bulunmaktadır. Ancak, sigorta ilişkisi bir sözleşme ile kurulduğundan bu ilişkide en az iki taraf bulunur. Zira bir kişinin kendi kendisiyle sözleşme yapması, temsil haricinde olanaksızdır.

Girişte verilen tanımdan da anlaşılacağı gibi, sigorta sözleşmesinde, bir tarafta sigorta güvencesi vermek üzere ilgili kanun ve mevzuata göre sigortacılık faaliyetinde bulunmaya yasal olarak yetkili bulunan **sigortacı** (sigorta şirketi) yer alırken; diğer tarafta da riziko, tehlike ile karşı karşıya olan **sigortalı/sigorta ettiren** bulunmaktadır.

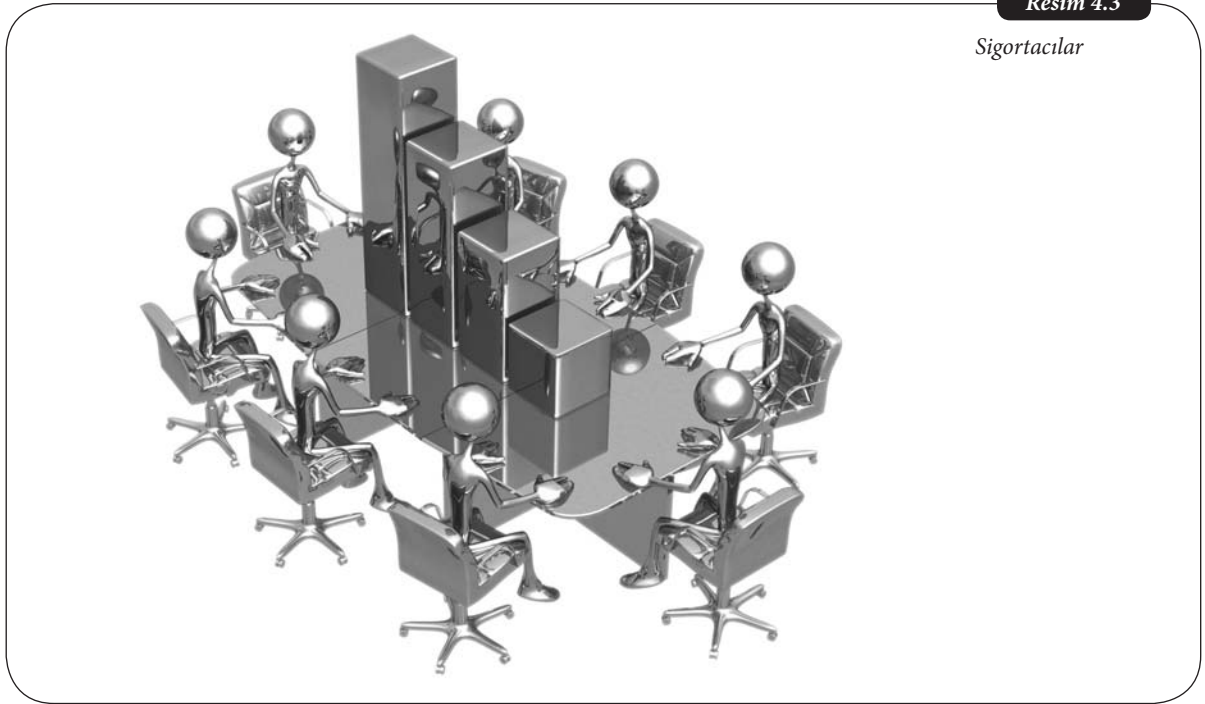
Sigorta sözleşmesinin taraflarını kısaca şöyle tanımlamak mümkündür.

Sigortacılar (Sigorta Şirketleri)

TTK'nın 1401. Maddesinde yer alan sigorta sözleşmesinin en önemli taraflarından biri sigortacıdır. "Sigortacı" deyiminin her ne kadar "Sigorta" konusunda çalışan hemen herkesi ifade edebileceği düşünülebilirse de, bu kelimenin hukuki içeriği; sadece "sigortalanmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlara, güvence veren (kuruluşları yasalarla saptanmış bulunan) ticari işletmelerden ibarettir (İşgören, Tokgöz, 1988, s.13). Bir tanımlamaya göre; sigortacılar (sigorta şirketleri), sigorta sözleşmesi gereğince belli bir sigorta primi karşılığında rizikoyu, tehlikeyi üstlenip güvenceyi veren ve olayın gerçekleşmesi halinde tazminat ve kapital ödemeyi taahhüt eden (sigorta himayesini sağlama borcu altına giren) kurumlardır. Başka bir ifadeyle, sigortalanmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlara, sigorta sözleşmesi gereğince belli bir ücret (prim) karşılığında güvence (teminat) veren sigorta şirketleridir.

Resim 4.3

Sigortacılar

Sigorta sektörünün ekonomik alandaki önemi nedeniyle, sigortacılık yapacak müesseselerinin şekli de çok defa kanunla tayin ve tespit edilmiştir.

Sigorta şirketleri hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Rayegan Kender'in Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku (1990, s.25) kitabını okuyabilirsiniz.

K İ T A P

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun Sigorta şirketlerinin ve reasürans şirketlerinin kuruluşu başlığını taşıyan 3/1'inci Maddesine göre, "Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya **kooperatif** şeklinde kurulmuş olması şarttır. Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır. Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, sigortacılık işlemleri ve bunlarla doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka işle iştigal edemez."

Sigorta Ettiren / Sigortalı / Lehdar

Yürürlükten kaldırılan Türk Ticaret Kanununda kanun koyucunun kullandığı terminoloji uygulamada tartışmalara yol açmıştı. Özellikle Kanunda “**sigorta ettiren**”, “**sigortalı**” ve “**lehdar**” terimlerinin kullanımında gereken özen gösterilmemişti. Ancak, sigorta ettiren, sigortalı ve lehtarın farklı kimseler olması durumunda sigorta sözleşmesinden her birisi için doğabilecek hak, borç ve yükümlülükler farklı olacağından bu ifadelerin birbirleri yerine kullanılmış olması Kanunda bir kavram kargaşası yaşanmasına neden olmuştu. Türk Ticaret Kanununda kavram kargaşasını ortadan kaldırmaya özen gösterilmiştir (Öntürk Ö, Sezgin E, 2010, S. 3).

K İ T A P

Sigorta ettiren/Sigortalı hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için İşıl Ulaş'ın Uygulamalı Sigorta Hukuku (Ankara 2010, S. 38) kitabını okuyabilirsiniz.

Sigorta sözleşmesini yaptıran kimseye sigorta ettiren denilmektedir. Genellikle sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişidir. Ancak, bazı durumlarda sigorta ettiren kendi menfaatini değil de, bir başkasının menfaatini sigorta ettirmiş ise, sigorta ettiren bu durumda sigortalı sıfatını taşımaz. Sigorta bedelini alma, zararı tazmin ettirme hakkı lehine sözleşme yapılan kimseye aittir ki bu kişiye sigortalı denir. Bu şekilde yapılan sözleşmelerde sigorta akdinden doğan borç ve yükümlülükler sigorta ettirene aittir.

Görülüyor ki, **Sigorta Ettiren**, sigortacı ile sözleşme yapan, sigorta şirketine prim ödeyerek sözleşmeye taraf olan kimsedir. Başka bir ifadeyle sigorta sözleşmesinin karşı tarafı sigorta ettirendir. Sigortacı ile bir prim ödeyerek bunun karşılığında riski, tehlikeyi devrederek sigorta sözleşmesini yaptıran gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir. Örneğin, çalışanları için bir grup ferdi kaza sigortası yaptıran bir işveren sigorta ettiren konumdadır; ancak sigortanın sunduğu güvenceden kişi başkası ya da çalışanlardır. Kanun koyucu, sigorta sözleşmesi yapılabilmesi için özel bir ehliyet şartı öngörmemiştir. Yasa gereğince yurttaşlık haklarını kullanma yetkisine sahip ve reşit olan herkes sigorta sözleşmesi yapabilir.

Sigorta sözleşmesine taraf olan ve prim borçlusu olmaksızın bu sözleşmeden doğan hakları elde eden kimseye **sigortalı** denir. Genellikle sigorta ettiren kendi menfaatini teminat altına almak amacıyla kendi lehine sigorta yaptırdığı için sigorta ettiren ile sigortalı sıfatı aynı şahısta birleşmektedir. Örneğin, evini yangına karşı sigorta ettiren kişi hem sigorta sözleşmesini yapan, diğer bir ifade ile **sigorta ettiren** hem de **sigortalıdır**. Ancak, bazı sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren ile sigortalı sıfatı, aynı şahısta birleşmeyip, başkası hesabına sigortada olduğu gibi başka kimselerin üzerinde bulunabilir. Yani sigorta sözleşmesi ile güvence altına alınan menfaat eğer sigorta ettirene ait ise, **kendi hesabına sigorta**, sigorta sözleşmesi ile güvence altına alınan menfaat sigorta ettirene ait değil ise **başkası hesabına sigorta** söz konusu olmaktadır.

Başkası hesabına yapılan sigortalarda sigortalı ile sigorta ettiren ayrı ayrı kimselerdir ki, bu konu aşağıda sigorta genel prensipleri bölümünde **Sigortalıdan Alınan Menfaat** prensibi irdelenirken izah edilmiştir.

Sigorta ettiren ile sigortalının başka kimseler olabilmesi Hayat Sigortalılarında da mümkündür. Hayat sigorta sözleşmesi başkası lehine yapılabilir, lehine sigorta yapılan şahsa **Lehdar** denir. Riziko gerçekleştiği takdirde sigorta bedelini talep etme hakkı Lehdara aittir. Lehdar, sigortanın sonuçlarından faydalanan kişidir.

Sigortalı, zarar sigortalılarında menfaati teminat altına alınan, can sigortalılarında ise üzerinde riziko gerçekleşme olasılığı bulunan kişiyi ifade etmek için kullanılır. Aynı zamanda hayat sigortalılarında hayatı sigorta edilen şahsın belirli bir tarihte hayatta olması ya da ölümü rizikoyu oluşturduğundan sigortalıya **riziko şahsı** da denilir.

Sigorta ettiren, sigortacı ile sözleşme yapan, sigorta şirketine prim ödeyerek sözleşmeye taraf olan kimsedir.

Sigorta sözleşmesine taraf olan ve prim borçlusu olmaksızın bu sözleşmeden doğan hakları elde eden kimseye **sigortalı** denir.

Hayat sigorta sözleşmesi başkası lehine yapılabilir, lehine sigorta yapılan şahsa “**Lehdar**” denir.

Resim 4.4

Tazminat

Zarar sigortalarında ise sigortalı, zarar oluşması durumunda sigortadan tazminat almaya hak kazanan şahıstır. Sigorta ettiren tarafından akdedilen sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Diğer bir ifadeyle, güvence kapsamındaki tehlikelerden, rizikolardan herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, sigortalı meydana gelen zararın tazmini talebinde bulunmaya yasal olarak yetkili olan kişidir.

Lehdar, çoğunlukla Can Sigortalarında, sigorta sözleşmesine taraf olmamakla birlikte, lehine sigorta sözleşmesi yapılan ve rizikonun gerçekleşmesi hâlinde kural olarak, sigorta tazminatını sigortacıdan talep ve tahsil etme hakkına sahip olan kişiyi ifade eder. Lehdar, sigorta ettiren tarafından başlangıçta veya sözleşmenin devamı sırasında atanabilir.

Sigortalı kıymet üzerinde kanunen tanınmış öncelikli bir hakka sahip olan taraf ve gerçek hak sahibidir. Poliçede tanımlanan riziko, tehlike gerçekleşmeden önce tesis edilmiş olması şartıyla, sigorta tazminatını talep hakkı bu öncelikli alacaklıya ait olur; sigortacı onay almak şartıyla sigorta tazminatını ödeyebilir.

Sorumluluk sigortalarında aslında sözleşmenin bir tarafı olmamakla birlikte zarar gören üçüncü şahsa kanun ya da sigorta sözleşmesi ile doğrudan sigortacıya başvurma hakkı tanınabilir.

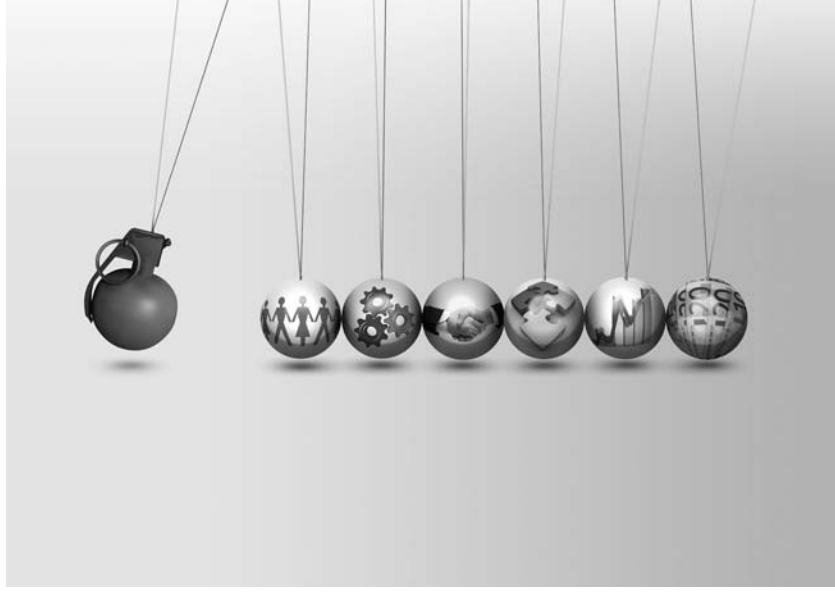
DİKKAT

Bu durumda zarar gören, doğrudan sigortacıya başvurup sigorta tazminatının kendisine ödenmesini talep edebilir (örneğin, Trafik ve İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortalarında otomobiliyle bir araca veya yayaya çarpan kişi yapılan kusurlu davranışından dolayı üçüncü kişilere karşı sorumluluğunda olduğu gibi).

Anlaşılabacağı gibi, sigorta sözleşmesinde genelde iki taraf bulunmakta, biri **sigortalı** / **sigorta ettiren** diğeri de **sigortacı** adı verilen bir sermaye şirkettir. Ancak, sigorta sözleşmesinin tarafları sadece bununla sınırlı olmayıp, sigorta sözleşmeleri direkt işler hariç, sigortacı nam ve hesabına hareket eden **şubeler**, **acenteler** yanı sıra, sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenle sigorta şirketini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan **brokerler** de devreye girebilmektedir.

Resim 4.5

Sigorta sektöründe taraflar

SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI

Keza yine yukarıda verilen yasal tanıma göre bir sigorta sözleşmesinin unsurlarını ise şöyle sıralamak mümkündür.

Sigorta Ettirilebilir (Sigortalanabilir) Menfaat

Sigortalanabilir Menfaat; poliçe sahibi ile sigorta konusu arasındaki (meşru) yasal bir finansal ilişkiden doğan sigorta ettirme hakkı olarak tanımlanabilir. Sigortayı ancak bir konuda sigortalanan menfaati olan kimse yaptırabilir. Böyle bir menfaati olmayan kişi sigortalı/sigorta ettiren olamaz. Ancak, sigortalanan şey ile sigortalı/sigorta ettiren arasında maddi, para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır. Sigortanın konusu, yangın sigortalarında mülkiyete “bina, muhteviyata”, yaşam sigortalarında “cana” veya sorumluluk sigortalarında “bir kimsenin yasal sorumluluğuna” gelebilecek tehlike olasılıkları riskleridir. Buna karşılık, sigorta sözleşmesinin konusu ise; yukarıda sayılan mal-can ve sorumluluk üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatlerdir.

Sigorta şirketleri her sigorta önerisinde bulunan kişinin (sigorta ettirenin/sigortalının) güvence altına alınmasını istediği riskin (potansiyel bir hasarın) sigortalanan bir menfaat olup olmadığından emin olmak isterler ve bunun için başvuruları sıkı bir değerlemeye tabi tutarlar. Örneğin kendisine ait olmayan bir binayı yangına karşı sigorta ettirmek isteyen bir kişinin bu talebinin sigorta şirketi tarafından kabul edilmesi mümkün değildir. Sigortanın yapılabilmesi için kişiyle şey arasında ahlaka aykırı olmayan, meşru (yasal) bir finansal (mali) menfaat ilişkisi olması gerekir. Örnekte olduğu gibi kendisine ait olmayan bir binanın yanması sonucunda kişinin katlanmak zorunda olduğu ekonomik bir kaybın olmaması, bu tür bir riskin sigortanın konusu dışında kalmasına sebep olmaktadır. Buna göre sigorta sözleşmesinin temel ilkelerinden biri “**sigortalananabilir menfaattir**”. O halde sigorta ettirenin/sigortalının sigorta konusu şeyin güvence altına alınmasında meşru (yasal) bir finansal menfaatinin olması şarttır.

Sigorta poliçesi ile sigortalanan şey/değer değil, onun üzerindeki sigortalanan meşru mali (finansal) menfaat ilişkisi güvence altına alındığına göre, poliçe sahibinin (sigorta ettirenin/sigortalının) sigorta konusu şeyin/değerin korunup muhafaza edilmesindeki yasal

menfaati “sigortalanabilir menfaat” olmaktadır. Bu menfaat, sigorta yaptırabilmenin yasal hakkını ifade eder. Malik (sahip) olunmakla sigortalanabilir menfaate sahip olunmaktadır.

Yasal olarak, her insanın kendi yaşamı üzerinde sigortalanabilir meşru, finansal bir menfaati vardır ve bu menfaat sınırsızdır. Bu nedenle bir kimse hayatını istediği meblağa (tutara) sigorta ettirebilir.

Ancak mal zarar sigortalarında; hukuken malik (sahip) olunmaksızın da sigortalanan şey/değer üzerinde sigortalanabilir bir menfaate sahip olunabilmektedir. Bu sigortalarda, sigortalanan şey/değer üzerinde sigortalanabilir menfaate sahip olunabilmesi için o şeyin/değerin sahibi olunması yanı sıra; bu malda adi ve rehinli alacaklı, intifa hakkı vb. gibi sigortalanabilir haklara da sahip olunması gerekmektedir.

Sigortalanabilir menfaat, TTK'nun sigortanın tanımına ilişkin 1401. Maddesinin 1. fıkrasında “...kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi halinde...” demek suretiyle söz konusu edilmiştir. Bu hükümlerle yasa koyucu, menfaat ilkesini benimsemiş ve sigorta konusu üzerinde bir menfaati olan kişinin bu menfaatini sigorta ettirebileceği kuralını koymuştur. Bundan dolayı sigorta edilen şey/değer, mal değil malın üzerindeki menfaat olmaktadır.

Nitekim TTK'nun Zarar Sigortaları ana başlıklı 1453. Maddesinde aynen;

*“(1) Rizikonun gerçekleşmemesinde menfaati bulunanlar, bu menfaatlerini **mal sigortası** ile teminat altına alabilirler.*

*(2) Rizikonun gerçekleşmesi sonucu doğan kazanç kaybı ile sigorta edilen malın ayıbından doğan hasarlar, aksine sözleşme yoksa sigorta kapsamında değildir. **Mal bağlamında kazancın, makul sınırı aşan kısmı sigorta edilemez.***

(3) Mal sigortası niteliğindeki grup sigortalarında; mal girmesi veya çıkması sebebiyle mal topluluğunda değişiklikler meydana gelmiş olsa bile, sözleşme bütün hükümleriyle geçerlidir.

(4) Mal topluluğu için yapılan mal sigortası, topluluğa dâhil münferit parçaları da kapsar. denilmektedir.

Birinci Fıkra; sigorta sözleşmesinin önemli unsuru olan menfaat kavramına işaret edilmekte, rizikonun gerçekleşmesindeki çıkarı yani menfaati olmayanların sigorta talep edemeyecekleri ilke olarak vurgulamaktadır. Menfaat sigorta hukukunda, bir kişi ile şey arasında bulunan ekonomik ilişki anlamına gelen bir kavramdır. Aslında sigorta güvencesi altına alınan mal veya can değil, bilakis, bunların üzerindeki menfaatlerdir. Menfaat sigorta hukukunda, bir kişi ile şey arasında mutlaka maddi yani ekonomik bir değer taşınması gerekir. Ancak, bu menfaatin ekonomik değer taşınması yanında sigorta edilebilmesi için mutlaka maddi yani para ile ölçülebilir ve yasal cinsten olması, (yasalara aykırı işlemler sonucu doğacak menfaatler sigortalanamaz) Örneğin, kaçak bir malın taşıma sigortasının yapılması olanaklı değildir, ahlaka ve adaba uygun olması, sigortacı ile sigorta ettirenin bir bedel üzerinde anlaşabilmeleri gerekir. Öyle ekonomik değerler vardır ki, para ile ölçülmesi olanaklı değildir. Örneğin, çok değerli bir sanat eserinin ekonomik bir değeri vardır ama paha biçilemez. Bu eser sigortalananak ise, o zaman bir paha biçmek ve belli bir bedel üzerinde anlaşmak gerekir.

İkinci Fıkra da kazanç kaybı ile sigorta edilen malın ayıbından doğan hasarların da aksine sözleşme ile sigorta konusu içine alınabileceği ifade edilmektedir. Kazanç kaybı sigorta uygulamalarında halen yangın ve mühendislik sigortalarında kar kaybı sigortaları genel ve özel şartlarıyla konu edilmektedir. Ancak ikinci cümle kazancın mal bağlamında kazancın makul sınırını aşan kısmının sigorta edilemeyeceği hükmünü içermekte olup, emredicidir ve makul sınırı aşan kazanç kaybının sigorta kapsamına alınamayacağına işaret etmektedir. Örneğin bir faaliyet kolunda normal kar marjı ortalama % 10 seyretmekte ise % 30 kar kaybı teminatı içeren bir sigorta söz konusu edilemeyecektir.

Bu hükmün bir anlamı da doğaldır ki sigortanın asla bir kar elde etme aracı ve kumar olgusu içinde düşünülmemeyeceğidir.

Malın ayıbından, kusurundan doğan zararlar ise ayrıca istenirse sözleşme kapsamına alınabilecektir. Ancak tüm poliçe genel şartlarında ve ayrıca özel şartlarda malın bizzat kendi ayıp ve kusurundan ileri gelen zararların teminat konusu edilmediğini belirtmek gerekir. Patatesin uzun süren bir nakliyat sırasında filizlenmesi, asetonun uçması gibi (Karaosmanoğlu, 2013, s18).

Mal topluluğunda oluşan değişikliklerin sigorta konusu edilmesi de uygulamada yangın emtia abonman sigortaları olarak yapılagelmektedir.

Resim 4.6

Başkası lehine sigorta

Türk Ticaret Kanunu'nun Başkası Lehine Sigorta başlığını taşıyan 1454. Maddesi hükmüne göre ise;

(1) Sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatini, onun adını belirterek veya belirtmeyerek, sigorta ettirebilir. Sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Sigortalı, aksine sözleşme yoksa, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir.

(2) Üçüncü kişinin adının belirtildiği durumlarda, tereddüt hâlinde, sigorta ettirenin, üçüncü kişinin temsilcisi olarak değil, kendi adına fakat üçüncü kişi lehine hareket ettiği kabul edilir.

(3) Sözleşmede, sigortanın kimin menfaati için yaptırıldığı açık da bırakılabilir. "Kimin olacaksa onun lehine" yapılan böyle bir sigortanın, üçüncü kişi lehine yaptırıldığı anlaşılırsa, ikinci fıkra hükmü uygulanır.

1455/1. Maddeye göre ise, "Bir malın veya o mala ilişkin bir hakkın yalnız bir kısmında menfaat sahibi olan kişi, kendisine ait kısımdan fazlasını da sigorta ettirmişse, sigortanın bu fazlaya ilişkin kısmı, sigorta ettirenle aynı menfaati olanlar lehine yapılmış sayılır.

Başkası lehine sigortada sigorta ettiren bir başka kimsenin (ki buna sigortalı denir) menfaatini sigorta konusu etmektedir. Sigorta ettiren, mal üzerinde menfaati bulunan kimsenin yani sigortalının menfaatini sigorta ettirmektedir. Sigorta ettirenin de o mal

üzerinde menfaati olmasına rağmen bunun pratik bir önemi yoktur ve asıl sigortalının menfaati söz konusudur. Sigorta ettiren sigorta poliçesinin yapılmasında ve priminin ödenmesinde taraftır, ancak tazminat ödemesinden sigortalı yararlanır.

Fıkıradaki aksine sözleşme yoksa ifadesi, bunun emredici nitelikte hüküm olmadığını göstermektedir. Bir malı rehin alan kimse o malın maliki olmadığı halde kendi adına ve lehine sigorta ettirebilir. Bu durumda sigortalı rehin hakkı sahibi olduğundan tazminat talep etme hakkına da sahiptir. **Finansal Kiralama Kanunu'nun 17. Maddesine göre yapılması zorunlu olan sigortada olduğu gibi, finansal kiralama şirketi menfaat sahibi olarak tazminat ödemesinden yararlanacak kişidir, malı kullanan sigorta ettiren konumundadır. Mal üzerinde onun da menfaati olmasına rağmen asıl olan finansal kiralama şirketinin menfaatidir.**

Risk (Riziko), Tehlike

Daha önceden de işaret edildiği gibi, Sigorta Hukukunda iç içe girmiş bu iki kavram olan **risk (riziko)** ve **tehlike** kavramları sigortacılıkta aynı anlamda kullanılmaktadır. Karşılaşma olasılığı bulunan ve sigorta sözleşmesinin en önemli unsuru riziko, tehliktir. Soyut anlamda riziko, "tehlike" sigorta sözleşmesinin taraflarının iradeleri dışında kalan genel olarak henüz gerçekleşmemiş, ne zaman gerçekleşeceği veya gerçekleşme tarihi belirsiz, zarar veya başkaca uygun olmayan bir hâl doğuran ileride meydana gelecek olan geleceğe yönelik bir olaydır". Sigortacılık uygulamasında riziko olarak da adlandırılan tehlike, doktrinde genellikle zarar verici özellikleri olan olayların gerçekleşmesi olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Münhasıran tarafların, özellikle sigortalının/sigorta ettirenin iradesine bağlı bir olay riziko, tehlike olarak kabul edilemez. Gerçekleşip gerçekleşmeyeceği veya ne zaman gerçekleşeceği belli değildir. Gerçekleşmesi olası rizikolar, tehlikeler, daha çok zarar sigortalarında söz konusudur. Sigorta poliçelerinde hangi rizikolara, tehlikelere karşı güvence verildiği yer almaktadır. Yangın, hırsızlık gibi. Gerçekleşme zamanı belli olmayan rizikolar, tehlikeler de (ölüm gibi) hayat sigortalarında söz konusudur. Gerçekleşmiş bir risk, tehlike için normal olarak sigorta yapılamaz. Ancak burada şu olasılıklar ortaya çıkabilir:

- Rizikonun, tehlikenin gerçekleştiği veya gerçekleşme olasılığının ortadan kalkmış olduğu, sözleşmenin yapılması sırasında, sigortacı ile sigorta ettiren ve sigortadan haberi olmak şartıyla, sigortalı tarafından biliniyorsa sözleşme geçersizdir.
- Rizikonun, tehlikenin gerçekleştiği veya gerçekleşme olasılığının ortadan kalktığına sigorta ettiren veya sigortalı tarafından bilinip sigortacı tarafından bilinmediği durumlarda, sigortacı sözleşme ile bağlı olmamakla birlikte, ödenmesi gereken primin tamamına hak kazanır (TTK, Md. 1458/1).

Aktüeryal hesaplara göre, riskin, tehlikenin meydana gelme olasılığının saptanmasının mümkün olmadığı hallerde sigortacılar sözleşme yapmaktan kaçınırlar. Bu bakımdan, riskin, tehlikenin çok şiddetli ve yaygın olduğu devrelerde, özellikle savaş halinde, sigorta sözleşmesi ya yasak edilir ya da ağır prim ödenmesi şartına bağlanabilir.

TTK'nun 1401/1. Maddesinde "kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlike" şeklinde tanımlanan **risk**; sigorta ettirenin, sigortalının güvence altına almasını istediği **olası tehlike, risk**'tir. Yukarıda da kısaca değinildiği gibi, rizikonun, tehlikenin sigortalanabilirliği için şu özelliklere sahip olması gerekir:

Risk; kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlike şeklinde tanımlanır.

Resim 4.7

Sigorta ve güvence

1. Sözleşme kurulurken gerçekleşmemiş olmalıdır.
Sözleşme tehlikenin, riskin gerçekleşmesine rağmen yapılmışsa ve taraflar bunu biliyorsa sözleşme geçersizdir. Yanan ev, kaza yapan araba sigortalanamaz.
2. Muhtemel (olası) olmalıdır.
Riskin, tehlikenin **gerçekleşmesi** kadar **gerçekleşmeme** olasılığı da olmalıdır. **Mutlaka olacak** veya **olmayacak** bir risk, tehlike sigortalanamaz.
3. Belirsiz (gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin veya gerçekleşme tarihi belirsiz) olmalıdır.
Geçmişte gerçekleşen kazalar, riskin, tehlikenin gerçekleşme oranını verse dahi, kimin nerede başına ne geleceği belirsizdir.
4. Tarafların iradesi dışında olmalıdır.
5. Sigorta ettirenin veya sigortalının, kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı bir fiilinden doğabilecek bir zararını teminat altına almak amacıyla sigorta yapılamaz (TTK Md. 1404/1).

Bir esrar kaçakçısının nakliyat sigortası, bir silah kaçakçısının depo yangın sigortası yapılamaz.

Bu anlamda tehlike, risk sigorta akdinin en esası bir unsurudur. Sigorta akdinde tanımlanmamışsa, akid geçersizdir (Bkz. TTK. Md. 1401/1).

Sigorta Bedeli

Poliçede gösterilen sigorta bedeli (para ile ölçülebilir menfaat) istisnai haller dışında (Trafik Sigortalarında Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenir) sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan ve riskin, tehlikenin gerçekleşmesi durumunda sigortalının ödemesi gerekli azami tazminat miktarıdır. Genellikle sözleşmede (poliçede) gösterilir (TTK Md. 1401/1, 1409/1). Sigorta sözleşmesinin yapılması anında, sigortalanan menfaat mevcut değilse, sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşmenin yapıldığı anda var olan menfaat, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkarsa, sözleşme o anda geçersiz olur (TTK Mad. 1408/1).

Sigortacı, sözleşmede öngörülen riskin, tehlikenin gerçekleşmesinden doğan zarardan veya bedelden sorumludur.

Sözleşmede öngörülen risklerden, tehlikelerden herhangi birinin veya bazılarının sigorta teminatı dışında kaldığını ispat yükü sigortacıya aittir (TTK Mad. 1409/1-2).

Sigortalının düzenlediği sözleşme dolayısıyla sigortalısına karşı bir tazminat sorumluluğundan bahsedilebilmesi için öncelikle sözleşmede öngörülen rizikoların, tehlikelerin sözleşmede belirtilen süre ve coğrafi alan ve/veya yerde, **sigorta genel şartlarında** yer alan ve sigortalının sorumluluğuna girdiği beyan ve kabul olunan hallerden birinin somut bir şekilde ortaya çıkması suretiyle ve varsa sigorta genel şartlarına ekli **özel şartlar** dâhilinde gerçekleşmesi şartları aranır. Genel ve varsa özel şartlara göre teminat verildiği belirtilmiş risklerin, tehlikelerin gerçekleşmesi sonucu doğrudan etkisiyle zararın meydana gelmiş olması aranır. Poliçe ile teminat altına alınmamış riskin gerçekleşmesi sonucunda ve bunun etkisiyle poliçede teminatta bulunan bir riskin, tehlikenin oluşumu ile meydana gelmiş ise sigortacı zarara neden olan esas riskin teminatta bulunmadığı gerekçesi ile tazminat ödemesini kabul etmez. Örneğin, deprem teminatı olmayan bir poliçede, deprem olmuş ve bu nedenle de yangın meydana gelmiş ise yangın riski teminatta olmasına rağmen hasarın esas nedeni deprem olduğundan ve poliçede bu teminat bulunmadığından tazminat ödenmez. Sigorta tekniğinde daha önce de açıklandığı gibi hasarı yakın sebebinin teminat altında bulunması gerekir. Burada yakın sebep olan deprem temin edilmemiştir.

Sözleşmede öngörülen rizikolardan herhangi birinin veya bazılarının riziko gerçekleştiğinde sigorta kapsamı dışında kaldığını ispat yükü sigortacıya aittir. Eski TTK'da da bu hüküm 1281/2. Maddede "Sigortalının sorumlu olduğu rizikolardan biri sigorta poliçesinin hükmünden istisna edilmiş ise hasarın istisna edilen risklerden doğduğunun ispatı sigortacı-

ya aittir” şeklinde kaleme alınmıştır ve bu hüküm emredici (buyurucu) bir hükümdür, yani sigortacı sigorta poliçesine, “hasar halinde sigortalı olayın poliçede gösterilen risklerden, tehlikelerden biri tarafından oluştuğunu ispat etmek zorundadır” şeklinde bir hüküm koyamaz, koysa bile geçersiz olur. 1409. madde aksine sigorta sözleşmesi yapılamayacak bir maddedir.

TTK 1459/1. Maddeye göre sigortacı sigortalının uğradığı zararı tazminle yükümlüdür. Hayat sigortalarında ise riskin, tehlikenin gerçekleşmesi halinde hayat sigortası ile sigortacı, sigorta ettirene veya onun belirlediği kişiye, sigortalının ölümü veya hayatta kalması halinde poliçede gösterilen sigorta bedelini ödemeyi üstlenir.

İlgili yerlerde de işaret edildiği gibi, sigortanın hiçbir şekilde kazanç sağlama amacıyla yapılamayacağını ve sebepsiz zenginleşme nedeni olamayacağını ifade etmektedir. Amaç sigorta ettirenin/sigortalının ekonomik durumunun zarar öncesi konumuna getirilmesidir.

Kural olarak zararı sigortacı tespit eder ve sigorta ettiren/sigortalı kabul eder ve alır. Ancak zararın sigortacının tespit ettiği gibi olmadığını iddia ediyorsa bunu ispat etmek zorundadır.

“Sigorta Değeri” ile “Sigorta Bedeli”nin birbiriyle karıştırılmaması gerekir.

DİKKAT

Sigorta Değeri, sigorta olunan menfaatin tam (gerçek) değeridir (*Sigorta değerinin tespiti mal sigortalının en belirli ilkesidir. Eksik veya aşkın sigorta hallerinin tespit edilebilmesi sigorta değerinin hesaplanabilmesine, objektif olarak belirlenebilmesine bağlıdır. Hasar anındaki rayiç değer piyasa değeri gibi kavramlar mal sigortalı poliçeleri genel şartlarında açıklıkla tanımlanmıştır Sigorta değerinin tanımı için ifade edilen hasardan, zararın oluştuğu tarihten bir gün önceki değer kavramı sigortalının ekonomik durumunun zarar öncesi durumuna getirilmesine bir delil oluşturmaktadır.*). Asıl anlamıyla **Sigorta Değeri**, sigortalanan değer (malın) günün piyasa koşullarına uygun rayiç (makul) değeridir. Bu değer sigorta poliçesinde gösterilebilir veya gösterilmeyebilir. Sigorta değeri poliçede gösterilmişse, bu değer sözleşmenin kuruluşundaki değerdir. Sigorta değeri sözleşme süresince artıp eksilebilir. Sigorta değerinin poliçede gösterilenden eksik olduğunu sigortacı ispatlayabilir. Takseli, mutabakatlı sigortada ise taraflar sözleşme ile sigorta değerini belirli bir para olarak belirlemişlerse, bu para taraflar arasında, sigorta değeri için esas olur. Takse esaslı şekilde fahiş ise, sigortacı taksenin indirilmesini isteyebilir. Umulan kazanç takselenmiş ise, taksenin sözleşme yapıldığı sırada ticarî tahminlere göre elde edilmesi mümkün görülen kazanç aşması hâlinde sigortacı bunun indirilmesini isteyebilir (TTK Mad. 1460/1-2).

Sigorta Değeri hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun 1460. maddesi 1 ve 2. bendine bakınız.

K İ T A P

Sigorta Bedeli: Sigorta ettirenin/sigortalının beyan ettiği ve poliçede yazılı olan meblağa sigorta bedeli denir. Sigortacının sorumluluğu sigorta bedeli ile sınırlıdır. Sigortacının hasar halinde ödeyebileceği en yüksek tazminat miktarı, poliçede yazılı olan bu bedeldir. Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşıya bile, sigortacı uğranılan zarardan fazlasını ödemez.

Aynen tazmini öngören yeni değer sigortalı hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz (TTK Mad. 1461/1-2).

Sigorta bedeli genellikle sigortalının beyanına bağlı olarak ve sigorta yapılırken bildirilmiş olduğu bedel esas alınarak poliçede gösterilen bedeldir. Sigortacı bunun rayiç değere yani sigorta değerine uygun olup olmadığını bu aşamada yani sigorta poliçesi yapılırken araştırmaz ve uyarımaz. Ancak zarar ortaya çıktığında bu araştırma yapılır. Bu sebeple bir malın değerinin ne olduğunu eni yi bilecek durumda olan sigorta ettirenin/sigortalının bu beyanı önemlidir.

Sigorta bedeli; sigorta ettirenin/sigortalının beyan ettiği ve poliçede yazılı olan meblağa, tutara sigorta bedeli denir.

İkinci Fıkra'da eksik sigorta halinden kaçınmak ve bedel tespitinde sorun yaşamamak amacıyla uygulama konusu edilmekte olan yeni değer esaslı sigortalarda malın yenisini yerine koymak şartı ile teminat verildiğinden sigorta bedeli değeri ilişkisi bu tür kayıtlı yapılan sigortalarda uygulanmaz.

Sigorta Tazminatı: Tehlikenin gerçekleşmesi sonucunda sigortalının uğradığı zararı gidermek amacıyla ödenecek meblağa ise sigorta tazminatı denir.

Resim 4.8

Sigorta tazminatı

Hasar halinde sigorta ettirenin/sigortalının tazminatını tam alabilmesi için ideal olan;

Sigorta Bedeli = Sigorta Değeri durumudur.

Sigorta Bedelinin Sigorta Değerine eşit olması prensip olmakla birlikte uygulamada sıkça görülen, bu eşitliğin her zaman sağlanmadığıdır. Eşitlik prensibinin temel dayanağı sigortanın zenginleşme müessesesi değil uğranılan gerçek zararın karşılanması prensibi-

bine dayanmasıdır. Sigorta ile sağlanan, riske, rizikoya maruz kalan sigorta konusunun rizikonun gerçekleşmesinden önceki haline getirilmesidir.

Bu bakımdan, Sigorta Bedelinin doğru ve Sigorta Değerine eşit ya da en yakın biçimde tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bir sigorta tazminatına hak kazanabilmek için gerçekleşen risk riziko ile meydana gelen hasar arasında doğrudan bir ilişki olması gerekir ki, buna “**Sebep-Sonuç İlişkisi**” (**İllyet Bağıntısı**) adı verilir.

Tazminatın ödenmesinde ortaya çıkabilecek iki önemli sorun vardır ki, bunlar; “**Eksik Sigorta**” ve “**Aşkın Sigorta**” dır.

Mal sigortalılarının bazılarında aksi genel şartlarda yazılmamışsa sigorta bedelinin gerçek ve tam değerinin altında kalması halinde “**eksik sigorta**” uygulanır.

Mal sigortalılarının bazılarında aksi genel şartlarda yazılmamışsa sigorta bedelinin gerçek ve tam değerinin altında kalması halinde “**eksik sigorta**” uygulanır.

SIRA SİZDE

1

Eksik Sigortayı neyi ifade eder?

Eksik Sigorta

Sözleşme yapılırken **Sigorta Bedelinin, Sigorta Değerinden** küçük olmasına Eksik Sigorta denir. Bu duruma uygulamada sık olmasa da rastlanmaktadır. Sigorta bedeli, sigorta değerinden az olduğu takdirde, sigorta edilmiş menfaatin bir kısmının zarara uğraması halinde sigortacı, **aksine sözleşme yoksa** sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre tazminat öder (TTK Mad. 1462/1). Bu durum hasar halinde, sigortacı ile sigortalı arasında anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Böyle üzücü olayların ortaya çıkmaması bakımından sigortayı yaparken teklifi alan sigorta şirketleri ve sigorta araçlarının titiz davranarak olayı sigorta ettirenlere/sigortalılara açıklamalı ve rizikonun gerçek değeri üzerinden sigorta yapmalıdırlar.

Örneğin; Sigorta Bedeli 10.000.- TL ve Sigorta Değeri 20.000.- TL olan bir poliçe düzenlenmiş ve poliçe süresi içerisinde 4.000.- TL'lik hasar meydana gelmiş olması halinde ödenecek tazminat 2.000.- TL olmaktadır.

Eksik sigortada, sigortalı malın hasara uğraması halinde; “**tam hasar**” meydana gelmişse, malın rayiç değeri ne olursa olsun poliçede yazılı olan bedel tazminat olarak ödenir.

Kısmi Hasar halinde ise; sigorta bedelinin hasar tarihindeki tam ve gerçek değere bölünmesi ile bulunacak orana göre yani; $\text{Ödenecek Tazminat Tutarı} = \frac{(\text{Hasar}) \times (\text{Sigorta Bedeli})}{\text{Sigorta Değeri}}$ formülü yardımıyla hesaplanarak ödenir. Bu konuya son vermeden önce, sigortacının sigortalanan menfaatin konusunu oluşturan malın değerini inceleme yetkisi üzerinde de durmak yerinde olur.

Ticaret Kanunu'nun 1469'uncu Maddesi, sigortacıya, sigorta süresi içinde sigorta olunan menfaatin konusu olan malın değerini inceleme olanağını vermektedir. Sigorta ettiren/sigortalı, sigortacının sorduğu sorulara bilerek veya bilmeyerek doğru cevap vermemiş olabilir. Her ne kadar sigorta ettiren/sigortalı, sigortacıya doğru beyanda bulunma yükümlülüğü altında ise de, sigortacının bu beyanla yetinmeyerek sigorta konusu malı hem değer hem de değere etkili olabilecek diğer yönlerden incelemesi yerinde olacaktır. Sigortacı bu hakkını sözleşmenin yapılmasından önce veya sonra kullanabilir. Sigortacı, sigorta konusu malı kendi memurlarına ya da özel eksperlere kontrol ettirmiş ise, artık bundan sonra o malın gerçek durumunu bilmediğini ve sigorta ettirenin/sigortalının doğru beyanda bulunmadığını ileri süremez. Sigorta ettiren/sigortalı, malın kontrolüne izin vermemiş olmasına rağmen sözleşme yapılmış olursa, sigorta ettiren gerçeğe aykırı beyan ve hareketlerden dolayı sigortacıya karşı sorumludur. Sözleşme yapıldıktan sonra sigortacı sigortalı malı kontrol etmek ister ve sigorta ettiren/sigortalı buna izin vermezse, sigortacının sözleşmeyi feshetme yetkisi doğar.

Sigorta ettiren (sigortalı) sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır (TTK Mad. 1435/1).

Sigortacı sigorta ettirene (sigortalıya), cevaplaması için sorular içeren bir liste vermişse, sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlara ilişkin olarak sigorta ettirene (sigortalıya) hiçbir sorumluluk yüklenemez; meğerki sigorta ettiren (sigortalı) önemli bir hususu kötü niyetle saklamış olsun (TTK Mad. 1436/1). Sigortacı, liste dışında öğrenmek istediği hususlar varsa bunlar hakkında da soru sorabilir. Söz konusu soruların da yazılı ve açık olması gerekir. Sigorta ettiren bu soruları cevaplamakla yükümlüdür (TTK Mad. 1436/2).

Tazminat ve bedel ödemelerinde, bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir husus ile tehlikenin rizikonun gerçekleşmesi arasındaki bağlantı, 1439'uncu maddede öngörülen kurallar uyarınca dikkate alınır (1437/1). (1439. Madde 1437 ve 1438. Maddelerde belirtilen hallerde sigortacının uygulamaya koyabileceği seçenekleri belirtmekte olup, TTK'da yer alan şekliyle şöyledir:

(1) *Sigortacı için önemli olan bir husus bildirilmemiş veya yanlış bildirilmiş olduğu takdirde, sigortacı 1440 ıncı maddede belirtilen süre içinde sözleşmeden cayabilir veya prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının on gün içinde kabul edilmemesi hâlinde, sözleşmeden cayılmış kabul olunur. Önemli olan bir hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilememiş olması veya sigorta ettiren tarafından önemli sayılmaması durumu değiştirmez.*

(2) *Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmâli ile beyan yükümlülüğü ihlâl edildiği takdirde, bu ihlâl tazminatın veya bedelin miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmâlin derecesine göre tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesinde ise beyan yükümlülüğünün ihlâli ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.*

Bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun ya da olgunun gerçek durumu sigortacı tarafından biliniyorsa, sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlâl edilmiş olduğunu ileri sürerek sözleşmeden cayamaz. İspat yükü sigorta ettirene aittir.

İspat yükü hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun 1438. maddesi 1. bendine bakınız.

Caymanın, sigorta ettirene bir beyanla yöneltilmesi şarttır.

Cayma, onbeş gün içinde sigorta ettirene bildirilir. Bu süre sigortacının bildirim yükümlülüğünün ihlâl edilmiş olduğunu öğrendiği tarihten itibaren başlar (TTK Mad. 1440/1-2).

Süre sigorta türü ne olursa olsun belirtilen gün ile sınırlıdır ve başlaması durumun öğrenildiği tarihtir.

Cayma hâlinde, sigorta ettiren kasıtlı ise, sigortacı rizikoyu taşıdığı süreye ait primlere hak kazanır.

Caymanın gerçekleşmesine rağmen sigortacı cayma hakkını kullandığı tarihe kadar rizikoyu taşıdığı için prime de hak kazanmıştır.

Cayma hakkı aşağıdaki hâllerde kullanılamaz.

- Cayma hakkının kullanılmasından açıkça veya zımnen vazgeçilmişse.
- Caymaya yol açan ihlâl sigortacı sebebiyet vermişse.
- Sigortacı, sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapmışsa (TTK Mad.1442/1).

Aşkın Sigorta

Aşkın Sigorta terimi, tazminat poliçelerinde söz konusu olan bir kavramdır. Poliçede yer alan Sigorta Bedelinin, sigorta konusunun Gerçek ve Makul Değerinin üzerinde olması halidir. Tazminat prensibiyle amaçlanan sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği olmakla birlikte, uygulamada sıkça görülen, bu eşitliğin her zaman sağlanamadığıdır. Çeşitli nedenlerle sigorta bedeli sigortalı malın gerçek yani makul değer üzerinde olabilmektedir. Aşkın sigorta durumunda sigorta bedelinin sigorta olunan menfaatin değerinin üstünde olan kısmı geçersizdir. Yani sigorta bedeli gerçek değer üstünde de olsa ödenecek tazminat gerçek değeri aşamaz.

Bu konuda, **Türk Ticaret Kanunu'nun 1463. Maddesinde;**

(1) Sigorta bedeli, sigorta olunan menfaatin değerinin üstünde ise aşan kısım geçersizdir. Bu duruma "Aşkın Sigorta" adı verilir. Bu sebeple, sigorta bedeli ile sigorta priminin onu karşılayan kısmı indirilir ve tahsil edilmiş fazla prim geri verilir.

(2) Sigorta ettirenin, mali çıkar sağlamak amacıyla kötü niyetle yaptığı aşkın sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşme yapılırken geçersizliği bilmeyen sigortacı, durumu öğrendiği sigorta döneminin sonuna kadar prime hak kazanır. denmektedir.

2. Fıkroda belirtilen yeni bir ifade olup sigorta ettiren/sigortalı tarafından kasıtlı ve çıkar amaçlı yapılan aşkın sigorta bedeli için cezalandırma maddesidir.

Söz konusu Kanun maddesi, emredici (buyurucu) bir hüküm mahiyetinde olup aksine sözleşme yapılması halinde sözleşme şartları geçersizdir. Bu madde hükmü ile sigorta bedelinin sigorta değerini aşan kısmı batıl sayılmış ve fazladan alınan prim sigorta ettirene/sigortalıya iadesi düşünülerek haksız kazanç elde edilmesi önlenmek istenmiştir. Aşkın sigortayı, eksik sigortadan ayıran en önemli özellik aşkın sigortanın hukuken geçersiz olmasıdır.

Örneğin, 30.000 TL bedelle sigortalanan ve tamamen yanan bir işyeri binasının hasardan sonra yapılan ekspertizinde, sigorta değerinin 20.000 TL olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, sigorta değerini aşan sigorta bedelinin 10.000 TL'lik kısmı aşkın sigorta nedeniyle hükümsüzdür. Bu bedele ait primin gün esaslı üzerinden hesaplanarak sigortalıya iade edilmesi gerekmektedir.

Aşkın Sigorta hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Editörlüğünü Ferudun Kaya'nın yapmış olduğu çok yazarlı "Sigortacılık" (İstanbul, 2015) kitabını okuyabilirsiniz.

Takseli (Mutabakatlı Kıymet) Sigorta

Mutabakatlı kıymet sigortası; sigorta ettiren/sigortalı ile sigortacının sigorta konusu malın değerini birlikte tespit etmeleridir. Bu sigortanın amacı, hasar anında eksik sigorta anlaşmazlıklarının önüne geçmektir.

Takseli sigorta, TTK'un 1464'üncü maddesinde; "Taraflar sözleşme ile sigorta değerini belirli bir para olarak belirlemişlerse, bu para taraflar arasında, sigorta değeri için esas olur.

Takse esaslı şekilde fahiş ise, sigortacı taksenin indirilmesini isteyebilir. Umulan kazanç takselenmiş ise, taksenin sözleşme yapıldığı sırada ticarî tahminlere göre elde edilmesi mümkün görülen kazancı aşması hâlinde sigortacı bunun indirilmesini isteyebilir" şeklinde ifade edilmiştir.

Bu madde hükmü, tespit edilen sigorta bedelinin sigorta değerini aşan kısmına, sigortacının itiraz hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, sigortacılığın tazminat prensibine uygun düşmemektedir. Bu aykırılığın, kısmen de olsa ortadan kaldırılabilmesi için mutabakatlı kıymet listeleri, aşkın sigortaya yer verilmeyecek şekilde düzenlenmeli ve sigorta değeri ile paralellik sağlanmalıdır. Belirli dönemlerde, mutabakatlı kıymet liste değerleri yeniden gözden geçirilmeli, eksik ve aşkın sigortanın ortaya çıkması önlenmelidir.

Mutabakatlı kıymet sigortasının sigorta değeri sık değişen kıymetler için uygulanması çok zor olduğundan, genellikle ticarî emtia üzerine mutabakatlı kıymet sigortası yapılmaktadır. Bir yıllık süre için düzenlenen mutabakatlı kıymet sigorta poliçelerinin sigorta değerleri, her yıl poliçe yenilenirken yeniden gözden geçirilmelidir. Mutabakatlı kıymet sigortası, enflasyonist ortamda, sigorta ettirenin/sigortalının eksik sigorta dolayısıyla uğrayacağı kaybın giderilmesi açısından önemlidir.

Resim 4.9

Eksik sigorta

Kısmî Sigorta nedir?

Sigorta Olunan Menfaatin Birden Çok Sigortacı Tarafından Temin Olunması Hali

Mal sigortalarında bazen aynı menfaat aynı rizikolara karşı yine aynı süre için birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmektedir. Buna doktrinde "birden çok sigorta" denilmektedir.

Aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya, aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi hâlinde sigorta ettirene sigorta bedelinden daha fazlası ödenmez.

Birden çok sigortada, sigorta ettiren, sigortalılardan her birine hem rizikonun gerçekleştiğini hem de aynı menfaat için yapılan diğer sigortaları bildirir. Bu hükme aykırılık hâlinde 1446 ncı madde (TTK Mad. 1446 aynen);

"(1) Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirir

(2) Rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirim yapılmaması veya geç yapılması, ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmuşsa, kusurun ağırlığına göre, tazminattan veya bedelden indirim yoluna gidilir.

SIRA SİZDE

2

Mal sigortalarında bazen aynı menfaat aynı rizikolara karşı yine aynı süre için birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmektedir. Buna doktrinde "birden çok sigorta" denilmektedir.

(3) Sigortacı rizikonun gerçekleştiğini daha önce fiilen öğrenmişse, ikinci fıkra hükmünden yararlanamaz hükmü uygulanır” şeklindedir (TTK Mad. 1465/1-2).

Görülüyor ki, birden çok sigortada şu koşulların hep birlikte ve aynı zamanda bulunması gerekmektedir.

Birden çok sigortacı olmalıdır: Bu itibarla, bir mal sigortalandıktan sonra başka bir sigorta şirketine sigortalırsa, bu halde birden fazla sigortadan söz edilebilir. Bir mal sigortalandıktan sonra başka bir poliçeyle aynı sigorta şirketine tekrar sigortalırsa, bunun birden fazla sigorta kapsamına girdiği kanunda öngörülmemiştir.

Sigorta edilen menfaat aynı olmalıdır: Bu menfaat aynı rizikolara karşı sigortalıdır. Bir malını yangına karşı sigortalayan kimse başka sigortacı nezdinde hırsızlığa karşı sigortalırsa birden fazla sigortadan söz edilemez.

Sigorta poliçelerinin süreleri aynı olmalıdır.

Bu tür sigorta Yasada “müşterek sigorta”, “çifte sigorta” ve “kısmi sigorta” üç ayrı bölümde ele alınmıştır.

Müşterek Sigorta (Koasürans)

TTK'nun 1466. Maddesine göre **Bir menfaat birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara (tehlikelere) karşı sigorta edilmişse, yapılan birden çok sigorta sözleşmesinin hepsi, ancak sigorta olunan menfaatin değerine kadar geçerli sayılır. Bu takdirde sigortalılardan her biri, sigorta bedellerinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olur.** Örneğin; A Sigorta Şirketi riskin, tehlikenin ¼'ünü üstlenmiş ise, hasarı da aynı oranda paylaşır Bu hükme göre müşterek sigorta, bir menfaatin birden çok sigortacı tarafından aynı süreler için ve aynı tehlikelere, rizikolara karşı sigorta edilmesi diye tanımlanabilmektedir.

Müşterek sigortada, çeşitli sigorta sözleşmeleri bir bütün olarak kabul edilmektedir. Bu durumda sigortalılardan her biri üzerlerine aldıkları rizikonun yani sigorta bedelinin toplamına nazaran, sigorta ettikleri bedel oranında sorumlu olurlar. Sigortalılar toplam hasara sigortaladıkları sigorta bedelleri oranında iştirak ederler. Başka bir ifadeyle; A Sigorta Şirketi riskin, rizikonun ¼'ünü üstlenmiş ise, hasarı da aynı oranda paylaşır.

Şayet, müşterek sigorta bedelleri toplamı, sigorta değerini aşıyorsa, aşan kısım için aşkın sigorta hükmü uygulanır.

Sözleşmelerde kabul edilen bedellerin toplamı sigorta değerini aştığı takdirde, sigorta ettiren/sigortalı, uğradığı zarardan fazla bir para isteyemeyeceği gibi, sigortalılardan her biri sigorta bedellerinin toplamına göre yalnız kendi sigorta ettikleri oranda yani ödemekle yükümlü oldukları bedeller kadar sorumlu olurlar. Bu hâlde ödemede bulunan sigortalının diğer sigortalılara karşı haiz olduğu rücu hakkı, sigortalıların sigorta ettirene/sigortalıya sözleşme hükümlerine göre ödemek zorunda oldukları bedeller oranındadır.

Müşterek sigortada, aynı zamanda sigortalılara müracaat ile aynı riskler için alınan teminat söz konusudur. Sigortalıların her birinin üzerine aldığı riskin toplamı sigorta edilen menfaatin toplamına eşit olur. Örneğin, üç şirket bir binayı, 10.000, 20.000, 30.000 TL bedelle sigorta poliçesi ile teminat altına almış olsun. Binanın değeri de 60.000 TL ise sigorta bedeli toplamı sigorta edilen menfaatin değerine eşit olur ve her şirketin poliçesinde sigortalının müşterek sigorta şeklinde yapıldığı belirtilir. Buna uygulamada koasürans da denilir.

Sigorta ettiren/sigortalı sigortalılara aynı zamanda değil ayrı ayrı da müracaat ederek poliçe yaptırabilir ve bu halde de sigortalıların kabulü ile müşterek sigorta yapılmış sayılır ve her şirketin poliçesinde belirtilir. Bütün sigorta poliçeleri menfaat değerine kadar geçerli sayılır. Örneğin, üç sigortalının poliçelerindeki bedeller şöyle olsun:

A Sigorta Şirketi	10.000
B Sigorta Şirketi	20.000
C Sigorta Şirketi	30.000
Sigorta Bedeli Toplamı	60.000 TL,

Sigorta edilen menfaatin, binanın sigorta değeri de 30.000 TL ise tam hasarda ve kısmi hasarda sigortacıların sorumlulukları da şöyle olacaktır.

- Tam hasarda, sigorta değeri / sigorta bedeli $30.000 / 60.000 = \frac{1}{2}$ olduğundan, her sigortacı sigorta bedellerinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel itibarıyla bu oran dâhilinde sorumlu olacaktır. Yani,
A 5000 TL, B 10.000 TL, C 15.000 TL tazminat ödeyecektir.
- Kısmi hasarda, 6.000 TL tutarında kısmi hasar var ise,
A, $10.000 / 60.000 \times 6.000 = 1.000$ TL,
B, $20.000 / 60.000 \times 6.000 = 2.000$ TL,
C, $30.000 / 60.000 \times 6.000 = 3.000$ TL tutarında tazminat öder.

Müşterek sigortanın bu şekilde, sigorta bedellerinin toplamı sigorta değerini aşıyorsa, aşan kısım çifte sigorta sayılmaz, sigorta bedellerinin toplamına göre aşkın sigorta var sayılır ve sigorta sözleşmeleri bir bütün olarak değerlendirilir. Temel kural sigorta sözleşmelerinin müşterek sigorta şeklinde yapıldığının sözleşmelerde belirtilmesidir.

Resim 4.10

Sigorta ve güvence

Çifte Sigorta

Değerinin tamamı sigorta olunan bir menfaat, aynı kişiler tarafından aynı süreler ve aynı rizikolara, tehlikelere karşı sigorta ettirilemez.

Gerçekten de konu, Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) Çifte Sigorta başlığı altında düzenlenmiş olup, gerçek değer ile sigorta olunan bir menfaat, aynı süreler ve aynı rizikolar, tehlikeler için aynı veya farklı kişiler tarafından sigorta ettirilemez denilerek Çifte Sigorta Hukukumuzda yasal kabul edilmemiştir.

Nitekim TTK 1467. Maddesinin 1. Fıkrası ile "Sigorta değerinin tamamının sigorta poliçesi ile teminat altına alınmış bir menfaatin sonradan aynı veya farklı kişilerce aynı risklere (tehlikelere) karşı, aynı süreler için sigorta ettirilemeyeceği; sigorta ettirilmişse, sigortanın ancak aşağıdaki hâl ve şartlarda geçerli sayılacağı hüküm altına alınmıştır:

- a. **Sonraki ve önceki sigortacılar onay verirlerse;** bu takdirde, sigorta sözleşmeleri aynı zamanda yapılmış sayılarak riziko gerçekleştiğinde sigorta bedeli, 1466. Maddede gösterilen oranda sigortacılar tarafından ödenir;
- b. **Sigorta ettiren, önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devir veya o haklardan feragat etmişse;** bu takdirde, devir veya feragatin ikinci sigorta poliçesine yazılması şarttır; yazılmazsa ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır;
- c. **Sonraki sigortacının, ancak önceki sigortacının ödemediği tazminattan sorumluluğu şart kılınmış ise;** bu hâlde önceden yapılmış olan sigortanın ikinci sigorta poliçesine yazılması gerekir; yazılmazsa, ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır.

Çifte sigortanın bu üç halinin sigorta poliçeleri üzerinde belirtilmiş olduğu hallerde geçerli olabileceği 1467. Maddede belirtilmiş ancak Kanunda yer alan bu hallerin uygulamada pek rastlanmadığını belirtmek gerekir. Çünkü ülkemizde sigorta ihtiyacı henüz hissedilmemiştir. Değil ki çifte sigorta ihtiyacı duyulsun.

Yukarıda yer verilen hâl ve şartlarda önceki ve daha sonraki sigortacıların onay vermesi halinde bütün sigorta sözleşmeleri aynı zamanda yapılmış sayılır ve sigorta tazminatı müşterek sigortada olduğu gibi TTK'nun 1466. Maddesinde belirtilen oranda sigortacılar tarafından karşılanır. Yani, sigortacıardan her biri sigorta bedellerinin toplamına nazaran sigorta edilen bedel oranında sorumlu olurlar.

Örneğin, menfaat değeri 100.000 TL olan bir ev yangına karşı iki defa sigorta edilmiştir diyelim. Bu durumda, Türk Ticaret Kanunu'nun 1466. Maddesi hükmüne göre müşterek sigorta yapılmış sayılacak ve sigortacıardan her biri, sigorta bedellerinin toplamına göre sigorta ettikleri bedel oranında sorumlu olacaktır. Tam ziya (hasar) halinde her bir sigortacı 50.000 TL ile sorumlu olacaktır.

Kısmi Sigorta

Değerin tamamı sigorta edilmemişse kalan kısım sigortalı olabilir. Örneğin; banka kredisi alan bir sigorta ettirenin/sigortalının mal varlığının krediyi aşan kısmı ayrı bir poliçe ile belirtmek suretiyle kısmen sigortalı olabilir. Ancak, riskin bir başka sigorta şirketinde de kısmen sigortalı olduğu hususu belirtilmelidir. Aksi takdirde hasar olduğunda eksik sigorta uygulanır.

TTK'nun emredici (buyurucu) 1468. Maddesinin **kısmi sigorta** başlığı altında hükme bağlanan ve "Sigorta olunan menfaatin değeri önceki sözleşmeyle tamamen teminat altına alınmamışsa bu menfaat, geri kalan değerine kadar bir veya birkaç defa daha teminat altına alınmaktadır. Bu takdirde, o menfaati sonradan sigorta eden sigortacılar, bakiyeden dolayı sözleşmenin yapılış tarihleri sırasıyla sorumlu olurlar. Aynı günde yapılmış olan sözleşmeler, aynı anda yapılmış sayılır" şeklinde kaleme alınan 1. fıkrasında kısmi sigortanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir.

Açıklama ve Kanun Maddesinden anlaşılacağı üzere, değerinin tamamı sigorta edilmiş bir menfaatin değeri sonradan başka sigortacı veya sigortacılar tarafından değerinin tamamı kadar sigorta ettirilmesi mümkün olup, sigorta bedel, değer denkliği ilkesi yine korunmaktadır.

Bir menfaatin bir sigorta şirketine sigorta ettirildikten bir süre sonra, ikinci hatta üçüncü bir şirkete de sigorta ettirilebilmesi söz konusudur. Sigorta ettiren poliçe bedelini yetersiz görerek sonradan bu şekilde diğer sigortacılar başvurarak teminat satın alabilir. Burada müşterek sigortada olduğu gibi sigortacıların, sözleşmelerinde sigortanın müşterek sigorta şeklinde yapıldığına ilişkin bir kayıt mevcut değildir.

Müşterek sigortada olduğu gibi, sözleşmeler bir bütün olarak değerlendirilmez, ayrı ayrı ele alınır ve her sigortacı, sözleşmesinin, poliçesinin tarihi itibarıyla sorumlu olur. Sigorta bedelinin sigorta değerini aşan kısım çifte sigorta sayılır ve geçersiz olur.

Örneğin, 100.000 TL sigorta değeri olan bir mal, malın sahibi tarafından, ayrı ayrı tarihlerde, A Sigortacısına 60.000, B Sigortacısına 30.000 TL bedelle sigorta ettirildikten sonra bedeli yetersiz görülüp, C Sigortacısından da 20.000 TL tutarında bir poliçe satın alınmış olduğunu varsayalım.

a. **Tam hasar meydana gelmiş olduğu durumda;**

A ve B sigortacıları 60.000 ve 30.000 TL tazminat tutarından sorumlu olacak, C Sigortacısı ise 10.000 TL bedelden sorumlu olacaktır. Sigorta değerini aşan 10.000 TL aşkın sigorta sayılarak geçersiz olacaktır.

b. Kısmi hasar olmuş ve 5.000 TL tutarında hasar meydana gelmiş ise,

$$A - 60.000 / 100.000 \times 5.000 = 3.000$$

$$B - 30.000 / 100.000 \times 5.000 = 1.500$$

$$C - 10.000 / 100.000 \times 5.000 = 500 \text{ TL tazminat ödeyecektir.}$$

Tam hasarda ödemeler hiçbir şekilde sigorta değerini, kısmi hasarda hasar Tutarını geçemeyecektir.

Eksik sigorta olduğu takdirde ise her sigortacının bağımsız olarak sigorta bedeli sigorta değeri oranına göre tazminat ödemesi gerektiğini ekleyelim.

Mutabakatlı Değer (Takseli) Sigorta ne anlama gelmektedir?

Prim (Sigorta Ücreti)

5. Bölümde detaylı bir şekilde irdelenen sigorta sözleşmesinin en önemli unsurlarından Prim sigortacının sigorta himayesini sağlama borcunun karşılığıdır. Yani sigortanın ücreti veya riskin, rizikonun bedelidir.

Prim = Riziko Primi (Net Prim)+Prim Yükünden oluşur. Prim yükü Net Prime yapılan zamdır. Net Prim, tam anlamıyla rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatın veya sigorta bedelinin karşılığıdır. Bir bakıma, Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı gibi ikincil giderler hariç (çıplak) prim tutarıdır.

Brüt Prim; Net Prime (Riziko Primine) ek olarak sigortacının yapacağı Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı ve sair giderlerin eklenmesiyle bulunan primdir.

Sigorta Süresi

Süre sözleşmenin kuruluş anından itibaren başlar. Sigorta süresi, sigortacının teminat kapsamındaki riskler, tehlikeler nedeniyle meydana gelmesi olası hasarlara ilişkin sorumlulukların devam ettiği süredir. Sigorta sözleşmeleri, kısa (1 gün - 1 yıl), normal (1 yıl), uzun (1 yıldan fazla) süreli yapılırlar. Hayat dışı branşlarda bu süre genellikle bir yıldır.

Sigorta süresi sözleşmenin kuruluş anından itibaren başlar.

SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN NİTELİKLERİ

Sigorta olgusu hukuki bir dayanağa sahip olduğu oranda var olabilir. Bu da sigorta sözleşmesiyle (poliçe) meydana gelir.

TTK'nun 1401'inci Maddesinde tanımlanan sigorta sözleşmesi hiçbir şekilde tabi tutulmamıştır. Sigorta sözleşmesi tarafların birbirine uygun irade açıklamaları ile meydana gelir.

Bu tanımda da belirtildiği üzere, Sigorta Sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun 1. Maddesinde ifadesini bulan ve her iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun surette rızalarını beyan etmeleri ile vücut bulan iki taraflı bir sözleşmedir.

Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur.

Sigorta sözleşmesi, Borçlar Kanunu'ndaki esaslar dairesinde, **İcap (Öneri)** ve **Kabul** ile in'ikad eder.

Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur.

Sigorta ettiren poliçesini kaybederse, gideri kendisine ait olmak üzere, yeni bir poliçe verilmesini sigortacıdan isteyebilir.

Poliçenin verilmediği hâllerde, sözleşmenin ispatı genel hükümlere tâbidir (TTK Mad. 1424/1-3)

Poliçe Verme Mükellefiyeti: TTK'da sigorta sözleşmesinin sigortacının acentesi tarafından yapılması halinde sigorta ettirene poliçe verilmesi süresi 10 günden 15 güne çıkarılmıştır. Ayrıca poliçenin geç verilmesi, hiç verilmemesi, kaybı halleri de düzenlenmiştir. Eski Yasada poliçe tanzimine kadar sigortalı isterse sigortacının "muvakkat ilmühaber" vermesi gerektiği hükmü vardı. Yeni Yasada gerekirse poliçe düzenlenir düşüncesiyle buna gerek görmemiştir.

Bu hüküm önceki Yasada da bulunmaktadır. Sigorta sözleşmesinin sözlü olarak de kurulabilmesine karşılık, eğer ortada bir sözleşme yok ise bunun gerçekte var olduğunu sigorta ettirenin/sigortalının kanıtlaması gerektiği hususu bilinmektedir. Sigorta sözleşmesinin geçerliliği bir şekilde tabi olmadığından sözleşmenin var olduğunun kanıtlanması gerekmektedir.

Madde sigortacıyı belirlenen süre içinde poliçenin sigortalıya verilmesini şart koşmuştur. Bunda gecikme olmuş ise "doğan zarardan sigortacı sorumludur" ifadesinden hasar tazminatı kast edilmektedir.

Sigorta poliçesi, tarafların haklarını, temerrüde ilişkin hükümler ile genel ve varsa özel şartları içerir, rahat ve kolay okunacak biçimde düzenlenir.

Poliçenin ve zeyilnâmenin eklerinin içeriği teklifnâmeden veya kararlaştırılan hükümlerden farklıysa, anılan belgelerde yer alıp teklifnameden değişik olan ve sigorta ettirenin, sigortalının ve lehdarın aleyhine öngörülmüş bulunan hükümler geçersizdir.

Kanunlarda aksine hüküm bulunmadıkça, genel şartlarda sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın lehine olan bir değişiklik hemen ve doğrudan uygulanır. Ancak, bu değişiklik ek prim alınmasını gerektiriyorsa, sigortacı değişiklikten itibaren sekiz gün içinde prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının sekiz gün içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşme eski genel şartlarla devam eder.

Eski TTK'da poliçenin içeriğinde bulunması gereken hususlar maddeler halinde sıralanmış ve hayat sigortaları için ayrıca düzenlenmiştir. Yeni TTK ise böyle bir düzenleme yerine daha genel bir düzenleme tarzını tercih ederek poliçede tarafların hakları, temerrüde ilişkin hükümler, genel ve özel şartların yer alması gerektiği belirtilmiştir. Eski TTK'ya göre sigortacının, sigorta ettirenin, sigortadan faydalanan kimsenin adı, soyadı, ticaret unvanı, ikametgâhları, sigortanın konusu, sigortacının üzerine aldığı rizikolar, başlayacağı ve son bulacağı an, pirimin tutarı, ödeme zamanı, yeri, rizikoların hakiki mahiyetlerini tamamen tayine yarayacak bütün haller ve tanzim tarihi hususlarına poliçede yer verilmiştir. Yeni TTK'da böyle bir sıralama yapılmamıştır. Genel şartlarda ek prim alınmasını gerektiren bir değişiklik yapılırsa sigortacı 8 gün içinde bu prim farkını talep edebilir.

TTK'da teklifnamede farklılık varsa sözleşmenin geçersiz sayılacağı ve genel şartlardaki değişikliklerin mevcut sözleşmeler etki etmesi düzenlemeleri getirilmiştir.

1453. Madde bu hükümleri emredici hükümler arasına koymamıştır.

Sigorta Tahkim Komisyonu hakkında detaylı bilgi edinebilmek için <http://www.sigortatahkim.org> adreslerini inceleyebilirsiniz.

İNTERNET

Bir sigorta sözleşmesinin nitelikleri ise aşağıda özetlenmiştir:

- Yukarıdaki tanımda da belirtildiği üzere, Sigorta Sözleşmesi, Borçlar Kanunu'nun 1. Maddesinde ifadesini bulan ve her iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun surette rızalarını beyan etmeleri yani icap (öneri) ve kabul ile vücut bulan iki taraflı bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi ivazlı akitlerden olup, tarafların iradesinde bağışlama yoktur.
- Süreli bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi dayanışma ve tedbir sözleşmesidir.
- Sigorta sözleşmesi iltihaki bir akittir. Sigorta sözleşmesinin bu niteliği çoğu zaman devletin sigortalıyı/sigorta ettireni himaye etmesine neden olmuştur. TTK'nun 1425/1. Maddesinde yer alan poliçedeki genel ve varsa özel sigorta şartlarının rahat ve kolayca okunabilme şartının yerine getirilmemiş olması halinde dahi genel şartname hükümlerinden sigorta ettirenin zararına olanlar yerine kanun hükümlerin tatbik olunacağı hükmü bu himayenin bir sonucudur.
- Sigorta sözleşmesinin en belirgin niteliği "**İyi Niyet**"e dayanmasıdır, İyi niyet sözleşmelerde esas olmakla birlikte Sigorta Sözleşmesinin temel ilkesi "**Azami İyi Niyet**"tir. Zira sigortacı, sigortalayacağı malı çoğu zaman görmek, muayene etmek olanağından mahrum bulunmaktadır. Sigorta ettirenin meyanına itimat edilerek teminat verilmektedir. Bu itibarla, sigortacı sigorta ettirenin iyi niyetli olduğunu kabul etmek zorundadır. Bu nedenledir ki, iyi niyetli olmayan sigorta ettirene karşı Kanun Koyucu çok şiddetli yaptırımlar vazedmiştir.

İyi niyet sözleşmelerde esas olmakla birlikte Sigorta Sözleşmesinin Temel İlkesi "**Azami İyi Niyet**"tir.

Mevzuatımızda bazı sözleşmelerin geçerli olabilmesi için bir şekilde uygun olarak yapılmaları öngörülmüştür. Bu sözleşmelerin geçerlilik şartıdır. Sözleşmeler bu şekilde uyularak yapılmamışlarsa geçerli olmayacaklar ve tarafların arzu ettikleri sonuçları doğurmayacaklardır.

Sigorta sözleşmeleri ise şekilde tabi olmayan sözleşmelerden olup, Kanunlarımıza göre geçerlilikleri herhangi bir şekilde tabi kılınmamıştır. Tarafların karşılıklı iradelerinin, karşılanmak istenilen "Tehlike", "Sigortalanacak Konu", "Sigorta Bedeli", "Prim" ve "Sigorta Süresi ve Şartları" üzerinde birleşmesiyle sigorta sözleşmesi meydana gelmiş olmaktadır.

Yargıtay müstakar içtihatlarından (TD.28.11.1984 T.963/5813 E. 1964/3974 K. Sayılı Kararı ile "Sigorta akdinin in'ikadının özel bir şekilde bağlı olmadığını dolayısıyla Sigorta Poliçesi veya Geçici Sigorta İlmühaberinin "Geçerlilik Şartı" olmayıp "**İspat Belgesi**" olduğunu Kabul etmiştir.

Sigorta Sözleşmesinin varlığını ispat yazılı bir delil ile mümkün olabileceği için poliçe "Sigortanın Geçerlilik Şartı" değil "İspat Belgesi" olarak Kabul edilmelidir.

DİKKAT

Sigortacının düzenlediği sözleşme dolayısıyla sigortalısına karşı bir tazminat sorumluluğundan bahsedilebilmesi için öncelikle sözleşmede öngörülen rizikoların; sözleşmede belirtilen süre ve coğrafi alan ve/veya yerde, sigorta genel şartlarında düzenlenen ve sigortacının sorumluluğuna girdiği beyan ve kabul olunan hallerden birinin somut bir şekilde ortaya çıkması suretiyle ve varsa sigorta genel şartlarına ekli özel şartlar dâhilinde gerçekleşmesi şartları aranır.

SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TABİ OLDUĞU HÜKÜMLER

Sigorta sözleşmesi borç doğuran bir akit olduğundan her şeyden önce Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir. TTK'nın sigorta hukukuna tahsis edilen 6. Kitabında sigorta sözleşmesine dair özel hükümler yer almaktadır.

Sigorta sözleşmesi, kanun hükümleri dışında Sigorta Genel Şartlarına da tabi olmaktadır. Sigorta Genel Şartları, önceden tespit edilen, mutad ve standart şartlardır.

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 11. Maddesinde;

*“Sigorta sözleşmelerinin ana muhtevası, Müsteşarlıkça onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan **genel şartlara uygun olarak düzenlenir. Ancak, sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılığa neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilir**”* denilmektedir.

Genel şartların poliçe ekinde poliçe ile birlikte sigorta ettirene/sigortalıya verilmesi ve bu genel şartlarda yer alan hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

Bu genel şartlar haricindeki şartlar sigortacı ile sigorta ettiren/sigortalı arasındaki özel anlaşma ile değiştirilebilir. Örneğin, münferit bir sigorta sözleşmesi yapılırken, bu somut sigorta ilişkisinin özellikleri ve tarafların isteği göz önünde tutularak bazı şartların sözleşmeye eklenmesi gerekebilir. Ki bunlara sigorta özel şartları denilmektedir. Bunlar ferdi ve standart olmayan şartlardır ve genel şartları tamamlarlar.

Özet

Sigorta sözleşmesinde taraflarını sıralamak

Sigorta ilişkisi bir sözleşme ile kurulduğundan bu ilişkide biri “**Sigorta Ettiren**”/“**Sigortalı**” öteki de “**Sigortacı**” olmak üzere en az iki taraf bulunmalıdır. Sigorta ettiren, prim ödemek suretiyle tehlikeyi, riski sigorta şirketine devreden ve bunun karşılığında bu sözleşmeden doğan yükümlülükleri üstlenen kişidir. Sigortacılık uygulamasında öneride bulunan sigorta ettirendir. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesini bizzat yaptırabileceği gibi temsilci aracılığı ile de yaptırabilir. Sözleşmeden doğan hak ve yükümlülükler temsil olunan şahsa aittir. Sigorta ettiren sözleşmeyi yaptıran kişi olduğu halde “sigortalı”, menfaati sigortayla güvence altına alınan kişidir.

Lehdar; Can Sigortalarında, sigorta sözleşmesine taraf olmamakla birlikte, lehine sigorta sözleşmesi yapılan ve riskin, tehlikenin gerçekleşmesi hâlinde kural olarak sigorta tazminatını sigortacıdan isteme hakkına sahip olan kişiyi ifade eder. Lehdarın, zarar sigortalarındaki sigortalıdan farkı rizikonun şahsında gerçekleşmeyecek olmasıdır.

İpotekli Alacaklı; Sigortalı Kıymet üzerinde yasal olarak tanınmış öncelikli bir hakka sahip olan taraf ve gerçek hak sahibidir. Poliçede tanımlanan riziko gerçekleşmeden önce tesis edilmiş olması şartıyla, sigorta tazminatını talep hakkı bu öncelikli alacaklıya ait olur; sigortacı onay almak şartıyla sigorta tazminatını ödeyebilir.

Zarar Gören Üçüncü Şahıs

Sorumluluk Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Şahsa; yasa ya da sigorta sözleşmesi ile doğrudan doğruya sigortacıya başvurma hakkı tanınabilir. Bu halde zarar gören, doğrudan doğruya sigortacıya başvurup sigorta tazminatının kendisine ödenmesini talep edebilir.

Sigortacı ise, sigorta sözleşmesinde sigorta himayesi sağlama borcunu üzerine alan taraf olup, bir prim karşılığında kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatine zarar verecek bir riskin, tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat ödemeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlenen ticari işletme sahibidir.

Sigorta sözleşmesinin unsurlarının nelerden oluştuğunu açıklamak

Bir sigorta sözleşmesinin esaslı unsurlarından bazılarını şöyle sıralamak mümkündür.

Sigorta Ettirilebilir (Sigortalanabilir) Menfaat

Sigortalanabilir Menfaat; poliçe sahibi ile sigorta konusu arasındaki (meşru) yasal bir finansal ilişkiden doğan sigorta ettirme hakkı olarak tanımlanabilir. Sigortayı ancak bir konuda sigortalanabilir menfaati olan kimse yaptırabilir. Böyle bir menfaati olmayan kişi sigortalı/sigorta ettiren olamaz. Ancak, sigortalanan şey ile sigortalı/sigorta ettiren arasında maddi, para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır. Sigortanın konusu, yangın sigortalarında mülkiyete “bina, muhteviyata”, yaşam sigortalarında “cana” veya sorumluluk sigortalarında “bir kimsenin yasal sorumluluğuna” gelebilecek tehlike olasılıkları rizikolarıdır. Buna karşılık, sigorta sözleşmesinin konusu ise; yukarıda sayılan mal-can ve sorumluluk üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatlerdir.

Risk (Riziko), Tehlike

Sigorta Hukukunda iç içe girmiş bu iki kavram olan “risk” (riziko) ve “tehlike” kavramları sigortacılıkta aynı anlamda kullanılmaktadır. Karşılaşma olasılığı bulunan ve sigorta sözleşmesinin en önemli unsuru riziko, tehlikedir. Soyut anlamda riziko, “tehlike” sigorta sözleşmesinin taraflarının iradeleri dışında kalan genel olarak henüz gerçekleşmemiş, ne zaman gerçekleşeceği veya gerçekleşme tarihi belirsiz, zarar veya başkaca uygun olmayan bir hâl doğuran ileride meydana gelecek olan geleceğe yönelik bir olaydır”. Rizikonun, tehlikenin gerçekleştiği veya gerçekleşme olasılığının ortadan kalkmış olduğu, sözleşmenin yapılması sırasında, sigortacı ile sigorta ettiren ve sigortadan haberi olmak şartıyla, sigortalı tarafından biliniyorsa sözleşme geçersizdir.

Sigorta Bedeli

Poliçede gösterilen sigorta bedeli (para ile ölçülebilir menfaat) istisnai haller dışında (Trafik Sigortalarında Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenir) sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan ve riskin, tehlikenin gerçekleşmesi durumunda sigortacının ödemesi gerekli azami tazminat miktarıdır. Genellikle sözleşmede (poliçede) gösterilir. Sigorta sözleşmesinin yapılması anında, sigortalanan menfaat mevcut değilse, sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşmenin yapıldığı anda var olan menfaat, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkarsa, sözleşme o anda geçersiz olur.

Sigortacı, sözleşmede öngörülen riskin, tehlikenin gerçekleşmesinden doğan zarardan veya bedelden sorumludur.

Sözleşmede öngörülen risklerden, tehlikelerden herhangi birinin veya bazılarının sigorta teminatı dışında kaldığını ispat yükü sigortacıya aittir.

Prim (Sigorta Ücreti)

5. Bölümde detaylı bir şekilde irdelenen sigorta sözleşmesinin en önemli unsurlarından Prim sigortacının sigorta himayesini sağlama borcunun karşılığıdır. Yani sigortanın ücreti veya riskin, rizikonun bedelidir.

Prim = Riziko Primi (Net Prim)+Prim Yükünden oluşur. Prim Yükü Net Prime yapılan zamdır. Net Prim, tam anlamıyla rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatın veya sigorta bedelinin karşılığıdır. Bir bakıma, Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı gibi ikincil giderler hariç (çıplak) prim tutarıdır.

Brüt Prim; Net Prime (Riziko Primine) ek olarak sigortacının yapacağı Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı ve sair giderlerin eklenmesiyle bulunan primdir.

Sigorta Süresi

Süre sözleşmenin kuruluş anından itibaren başlar. Sigorta süresi, sigortacının teminat kapsamındaki riskler, tehlikeler nedeniyle meydana gelmesi olası hasarlara ilişkin sorumlulukların devam ettiği süredir. Sigorta sözleşmeleri, kısa (1 gün-1yıl), normal (1 yıl), uzun (1 yıldan fazla) süreli yapılır. Hayat dışı branşlarda bu süre genellikle bir yıldır.

Sigorta sözleşmesinin niteliklerini özetlemek

Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri şunlardır:

Sigorta sözleşmesi iki taraflı bir sözleşmedir.

Sigorta sözleşmesi ivazlı akitlerden olup, tarafların iradesinde bağışlama yoktur.

Süreli bir sözleşmedir.

Sigorta sözleşmesi dayanışma ve tedbir sözleşmesidir.

Sigorta sözleşmesi iltihaki bir sözleşmedir.

Sigorta sözleşmesinin tabi olduğu hükümlerini açıklamak

Sigorta sözleşmesi borç doğuran bir akit olduğundan her şeyden önce Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir. TTK'nın sigorta hukukuna tahsis edilen 6. Kitabında sigorta sözleşmesine dair özel hükümler bulunur.

Sigorta sözleşmesi, kanun hükümleri dışında Sigorta Genel Şartlarına da tabidir. Sigorta Genel Şartları, önceden tespit edilen, mutad ve standart şartlardır.

5684 sayılı Yasanın 11. Maddesinde;

“Sigorta sözleşmelerinin ana muhtevası (içeriği), Müsteşarlıkça (Hazine Müsteşarlığı) onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenir. Ancak, sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yamıya neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilir” denilmektedir.

Genel şartların poliçe ekinde poliçe ile birlikte sigorta ettirene/sigortalıya verilmesi ve bu genel şartlarda yer alan hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

Bu genel şartlar haricindeki şartlar sigortacı ile sigorta ettiren/sigortalı arasındaki özel anlaşma ile değiştirilebilir. Ki bunlara sigorta özel şartları denilmektedir. Bunlar ferdi ve standart olmayan şartlardır ve genel şartları tamamlarlar.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdaki kişilerden hangisi sigorta sözleşmesinin taraflarından biri **değildir**?
  - a. Hissedar
  - b. Sigorta Ettiren
  - c. Sigortalı
  - d. Lehdar
  - e. Sigortacı
2. Aşağıdakilerden hangisi sigorta sözleşmesinin unsurlarından **sayılmaz**?
  - a. Sigortacı
  - b. Prim
  - c. Kişi (Sigorta Ettiren)
  - d. Para İle Ölçülebilir Menfaat
  - e. Dain ve Mürtehin
3. Sigortacının düzenlediği sözleşme dolayısıyla sigortalısına karşı bir tazminat sorumluluğundan bahsedilebilmesi için aşağıda sayılan şartlardan hangisi **aranmaz**?
  - a. Sözleşmede öngörülen rizikoların gerçekleşmesi
  - b. Rizikoların; sözleşmede belirtilen süre ve coğrafi alan ve/veya yerde gerçekleşmesi
  - c. Sigorta genel şartlarında düzenlenen ve sigortacının sorumluluğuna girdiği beyan ve kabul olunan hallerden birinin somut bir şekilde ortaya çıkması
  - d. Sigorta genel şartlarına ekli özel şartlar dahilinde gerçekleşmesi
  - e. Sigorta ettirenin gecikmeksizin sigorta şirketine rücu etmesi
4. Soyut anlamda riziko, "tehlike" nin tanımında aşağıdaki unsurlardan hangisi **yer almaz**?
  - a. Geçmişten geleceğe yönelik tehlikeler manzumesi olması
  - b. Ne zaman gerçekleşeceği veya gerçekleşme tarihi belirsiz olması
  - c. Zarar veya başkaca uygun olmayan bir hâl doğuran bir olay olması
  - d. İleride meydana gelecek olan geleceğe yönelik bir olay olması
  - e. Sigorta sözleşmesinin taraflarının iradeleri dışında kalan genel olarak henüz gerçekleşmemiş olması
5. Sigorta sözleşmesinin **en belirgin** niteliği aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Azami iyi niyet
  - b. Kötü niyet
  - c. Vahdaniyet
  - d. Hakkaniyet
  - e. İyi niyet
6. Sigorta sözleşmesi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
  - a. Sigorta sözleşmesi iki taraflı bir sözleşmedir.
  - b. Sigorta sözleşmesi taraflara borç yükler.
  - c. Sigorta sözleşmesi karşılık irade açıklamalarına bağlı sözleşmedir.
  - d. Sigorta sözleşmesi diğer sözleşmelerle birebir örtüşür.
  - e. Sigorta sözleşmesi karşılıklı taahhütleri içerir.
7. Sigorta ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
  - a. Sigorta Poliçesi Sigorta Ettiren/ Sigortalı ile Sigortacının karşılıklı hak ve yükümlülüklerinin yer aldığı sözleşmedir.
  - b. Sigortalı, Sigorta Poliçesinde tazminata hak kazanan kişidir.
  - c. Sigortacı, sigortalanacak riski, tehlikeyi üstlenip, güvenceyi veren ve riskin, tehlikenin gerçekleşmesi halinde tazminat veya kapitali ödemeyi taahhüt eden kurumdur.
  - d. Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir riskin, meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım olaylar dolayısıyla para ödemeyi üzerine alır.
  - e. Sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikolardan herhangi birinin veya bazılarının sigorta kapsamı dışında kaldığını ispat yükü sigortacıya aittir.
8. Sigortacının, sigorta sözleşmesi kendisinin veya acentesi tarafından yapılması halinde, yetkililerce imzalanmış poliçeyi kaç gün içinde sigorta ettirene vermek zorundadır?
  - a. 1
  - b. 5
  - c. 7
  - d. Sözleşmenin yapılmasından itibaren 24 saat, diğer hallerde 15 gün
  - e. 20

9. Sigorta sözleşmesi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Sigorta Sözleşmesi, her iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun surette rızalarını beyan etmeleri yani icap (öneri) ve kabul ile vücut bulan iki taraflı bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi ivazlı akitlerden olup, tarafların iradesinde bağışlama yoktur.
- Süresiz bir sözleşmedir.
- Sigorta sözleşmesi dayanışma ve tedbir sözleşmesidir.
- Sigorta sözleşmesi iltihaki bir akitir.

10. Sigorta sözleşmelerinin ana muhtevasını onaylayan nihai onay makamı aşağıdakilerden hangisidir?

- Dışişleri müsteşarlığı
- Sigorta Şirketleri Birliği
- Hazine Müsteşarlığı
- Sigorta Denetleme Kurulu
- Gümrük müsteşarlığı

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tarafları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Bedeli” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise “Risk, (Riziko) Tehlike” başlıklı konusunu gözden geçiriniz.
5. a	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise “Giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. d	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Nitelikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hükümler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Sözleşme yapılırken Sigorta Bedelinin, Sigorta Değerinden küçük olmasına Eksik Sigorta denir. Bu duruma uygulamada sık olmasa da rastlanmaktadır. Sigorta bedeli, sigorta değerinden az olduğu takdirde, sigorta edilmiş menfaatin bir kısmının zarara uğraması halinde sigortacı, aksine sözleşme yoksa sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre tazminat öder (TTK Mad. 1462/1).

Örneğin; Sigorta Bedeli 100.000.- TL ve Sigorta Değeri 200.000.- TL olan bir poliçe düzenlenmiş ve poliçe süresi içerisinde 40.000.- TL’lik hasar meydana gelmiş olması halinde ödenecek tazminat 20.000.- TL olmaktadır.

Sıra Sizde 2

Sigorta olunan menfaatin değeri önceki sözleşmeyle tamamen teminat altına alınamamışsa bu menfaat, geri kalan değerine kadar bir veya birkaç defa daha sigorta ettirebilir. Bu takdirde, o menfaati sonradan sigorta eden sigortacılar, bakiyeden dolayı sözleşmenin yapılış tarihleri sırasıyla sorumlu olurlar. Aynı günde yapılmış olan sözleşmeler, aynı anda yapılmış sayılır.

Örnek: Bir fabrika binası üç farklı tarih taşıyan poliçelerle üç şirkete sigortalattırılmıştır.

D Sigorta Şirketine: 5.000 TL,

Poliçe başlangıç ve bitiş tarihi 15.04.2014/2015

G Sigorta Şirketine: 7.000 TL,

Poliçe başlangıç ve bitiş tarihi 11.02.2014/2015

K Sigorta Şirketine: 8.000 TL,

Poliçe başlangıç ve bitiş tarihi 01.01.2014/2015

Söz konusu fabrika binasında 6.000 TL tutarında bir hasar meydana gelmişse, poliçe tarihi ve sigorta bedeline göre;

D Sigorta Şirketi: 5.000 TL,

G Sigorta Şirketi: 1.000 TL, ödeyecekler,

K Sigorta Şirketi: herhangi bir tazminat ödemeyecektir.

Sıra Sizde 3

Mutabakatlı Değer (Kıymet), sigorta sözleşmesinin tarafları olan sigorta ettiren/sigortalı ile sigortacı tarafından üzerinde mutabık kalınmış ve tam hasar halinde sigortalıya ödenecek olan bedeldir. Mutabakatlı değer, sigorta poliçesi düzenlendiği sırada belirlenmekte, poliçe süresi içerisinde meydana gelebilecek piyasa dalgalanmalarından etkilenmemektedir. Tam hasar halinde sigortalıya ödenecek olan bedelin başlangıçta belirlenmiş olması, olası bazı sigorta sahtekârlıklarının da önüne geçmektedir. Mutabakatlı poliçe, tekne ve nakliyat sigortalarında sık olarak kesilmektedir.

Mutabakatlı kıymet sigortası; sigorta ettiren/sigortalı ile sigortacının sigorta konusu malın değerini birlikte tespit etmeleridir. Böyle bir anlaşmanın poliçeye yazılması sonucu sigortanın tarafları tespit edilen sigorta değerine itiraz edemezler. Nitekim Mutabakatlı Kıymet Sigortası, TTK'un 1464'üncü maddesinde; "Taraflar sözleşme ile sigorta değerini belirli bir para olarak belirlemişlerse, bu para taraflar arasında, sigorta değeri için esas olur" şeklinde kaleme alınmıştır.

Takse esaslı şekilde fahiş ise, sigortacı taksenin indirilmesini isteyebilir. Umulan kazanç takselenmiş ise, taksenin sözleşme yapıldığı sırada ticarî tahminlere göre elde edilmesi mümkün görülen kazancı aşması hâlinde sigortacı bunun indirilmesini isteyebilir" şeklinde ifade edilmiştir.

Sıra Sizde 4

Sigorta sözleşmesi (poliçe) sözleşme yapamaya ehil kişilerin karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamaları ile gerçekleşir. Sözleşmenin yazılı bir belgeye bağlanması ancak "ispat" açısından önem kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle Sigorta Poliçesi, sigortacı ile sigorta ettiren/sigortalı arasındaki sigorta sözleşmesinin yazılı, yasal delilidir. Sigorta sözleşmesi Borçlar Kanunundaki esaslar çerçevesinde "teklif "(öneri) ve "kabil" ile gerçekleşmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Işıl, U. (2010). **Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları**, (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- İşgören, T. (1988). **Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul: Anadolu Sigorta Yayını.
- Karaoşmanoğlu, V.Ü. (2013). **Eski ve Yeni TTK Hükümlerinin Karşılaştırılması**, İstanbul: Yeni Yüzyıl Üniversitesi Ders Notları.
- Kaya, F. (2015). **Sigortacılık**, İstanbul: Beta Yayını, İstanbul.
- Kender, R. (1990). **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müesseseleri Hukuku**, (4. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kender, R. (2001). **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi - Sigorta Sözleşmesi**, (7. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Metezade, Z. ve Güreli, N. (2011). **Yeni TTK, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Açıklamalı ve İctihatlı**, İstanbul: Güner Yayınları.
- Öntürk, Ö. ve Sezgin, E. (2010). **Eski ve Yeni TTK'nun Karşılaştırması**, İstanbul: Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı'na Sunulan Yayınlanmamış Çalışma.
- Resmi Gazete, 5684 sayılı **Sigortacılık Kanunu**, 14 06. 2007 Tarih ve 26552 sayılı.
- Resmi Gazete, 6102 sayılı **Türk Ticaret Kanunu**, 24 06. 2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012'de yürürlüğe girmiştir).

5

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigorta sözleşmesi kavramını ve kapsamını açıklayabilecek,
- Sigorta sözleşmesi ile ilgili kavramları tanımlayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sigorta Sözleşmesi (Poliçe)
- Abonman Sözleşmesi
- Zeyilname (Poliçe Eki)
- Tecditname (Poliçe Yenileme)
- Sigorta Konusu
- Sigorta Süresi (Başlangıç ve Bitiş süresi)
- Prim, Net Prim, Brüt Prim

İçindekiler

Diő Ticarete Risk Yönetimi ve Sigortacılık

Teknik ve Hukuksal Açıdan Bazı Sigorta Kavramları

- GİRİŞ
- SİGORTA SÖZLEŞMESİ (POLİÇE)
- SİGORTA SÖZLEŞMESİ İLE İLGİLİ DİŐER KAVRAMLAR

Teknik ve Hukuksal Açıdan Bazı Sigorta Kavramları

GİRİŞ

Türkiye sigorta sektöründe Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar uzun yıllar bir terim ve kavram kargaşası yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sigortacılığın Yabancıların iştilal (uğraşı) konusu olması ve bunların yabancı dil bilmeleri nedeniyle, o yıllarda İtalyanca, Fransızca, Almanca daha sonra İngilizce ve bu arada Türkçeleştirilmeye çalışırken Arapça, Osmanlıca terimler doğru yanlış, yerli yersiz kullanım alanı bulmuştur. Ne varki, bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasının da etkisiyle, sigorta şirketlerinin teknik ve finansal tablolarında zorunlu olarak bir örneklige yönelmeleri, tek düzen hesap planını kullanmaları, bir bakıma kavram kargaşasına çözüm getirmiş, öz Türkçe olmasa da sektörde daha yaygın kullanılan terimler diğerlerine üstünlük sağlayarak şirketlerce kullanılmıştır. Bu kavram kargaşasına çarpıcı örnek İtalyanca Sigurta (Sigorta) ve Fransızca Reassurance (Reasürans), tekrar sigorta terimleridir. Mutabakatlı Poliçe, Mütehavvil Teminat... kavramları Arapçadan gelmiştir.

Sigorta dünyasında, aşağıda birer birer sıralanarak irdelenen Sigorta Sözleşmesi, Abonman Sözleşmesi, Zeyilname (Poliçe Eki), Tecditname (Yenileme), İbraname (Akla-ma Belgesi), Sigorta Süresi, Sigortanın Başlangıç Tarihi, Sigortanın Sona Ermesi, Sigorta Konusu, Prim, Net Prim, Brüt Prim vb. kavramlar dışında daha bir çok sigortacılığa ilişkin teknik ve hukuki olduğu kadar istatistiksel ve matematiksel kavram kullanılmaktadır.

Yukarıda sıralanan kavramlar dışında var olan daha önceki bölümlerde sıralanan kavramların ve bunların uygulamadaki kavramsal çerçevesi çizilerek yeterli bir dizin oluşturmak ve çalışmanın sonuna sözlük şeklinde vermek yerinde bir yaklaşım olurdu. Ancak, bu çalışmanın cesametini arttırmak demek olacağından, biz kavram kargaşası yaratmadan her bölüme ilişkin özellikli kavramları (Örneğin; Sigorta Ettiren/Sigortalı, Sigorta Şirketi, Hasar ve Tazminat, Mutabakatlı Değer, Zarar Gören Üçüncü Kişi, İpotekli Acaklı, Lehdar... gibi) her bölümün kendi içerisinde dercetmeye çalıştık.

Sigotacılık gibi teknik ve olduğu kadar, istatistiksel ve matematiksel yönleri bulunan sigortacılığın uluslararası bir organizasyon olduğu da göz önüne alınması halinde tüm çalışmada sıralanan kavramlar ve bunların bir kısmının uygulamaları ile bilgiler şüphesiz böylesi önemli bir sektör ile ilgili kavramlar açısından yetersizdir Gerçek şu ki; sigortacılığımızda hâlen bir kavram karmaşası yaşanmaktadır.

Biz burada, bazı önemli gördüğümüz kavramları vermeye çalıştık. Şayet Editörlerimiz ve Hocalarımız uygun görürlerse diğer sigorta kavramlarının bir kısmını da bir sonraki Çalışmamızın sonuna ek olarak koymayı düşünmekteyiz.

SİGORTA SÖZLEŞMESİ (POLİÇE)

Sigorta şirketleri (sigortacılar) sigorta sözleşmesinin koşullarını, her iki tarafın hak ve borçlarını kanıtlamaya yarayan bir belge niteliğinde olan (Poliçeyi) düzenlemek ve sigortalı ve/veya sigorta ettirene vermekle yükümlüdürler. Buna sigorta sözleşmesi de denir.

Sigorta sözleşmesinin varlığı, yazılı delil mahiyetinde olan poliçe ile ispatlanır. Ancak poliçe, sigorta sözleşmesinin tamamlanması için gerekli şart değildir. Sigorta sözleşmesi poliçeden önce gerçekleşir. Sözleşmenin varlığı poliçeden başka sigortacının ikrarı, yemin ve defterlerle de ispat edilebilir.

Sigorta sözleşmeleri hakkında önemli bilgiler şöyle özetlenebilir:

- “Sigorta sözleşmesi (akdi), TTK’da düzenlenmiş olmasına rağmen, bir Borçlar Hukuku sözleşmesidir”. Borçlar Hukuku akidleri, borç doğuran, borcu değiştiren, borcu kaldıran akidler olarak kendi aralarında bir ayrıma tabi tutulurlar. Sigorta akdi borç doğuran bir akiddir. Sigorta ettiren/sigortalı sigortacıdan sigorta himayesini, sigortacı da sigorta ettirenden prim ödemesini talep eder.
- Sigorta sözleşmesi tam iki tarafa da borç yükleyen bir sözleşmedir. Bu tip sözleşmelerde her iki taraf için de borç doğar. Borç konusu edimler arasında bir değiş tokuş ilişkisi mevcuttur. Her biri diğeri için kararlaştırılmıştır. Karşılıklı borçlardan biri yoksa veya hükümsüzse, diğeri borç ve bütün sözleşme hükümsüzdür. Sigorta sözleşmesinde, sigorta ettirenin/sigortalının prim ödeme borcunun karşılığını, sigortacının sigorta himayesini sağlama borcu oluşturur. Her iki tarafın borcu, kural olarak, sözleşmenin kurulması ile meydana gelir.
- Sigorta sözleşmesi ivazlı (karşılıklı, bedelli) bir sözleşmedir. Bu tip sözleşmelerde taraflardan her biri edindiği istifadeye (sigorta himayesine) karşılık bir külfet (prim ödenmesi) altına girer. Her nimetin bir külfeti olduğu gibi, sigorta nimetinin külfeti de primdir.
- Sigorta sözleşmesi sürekli bir borç ilişkisi doğuran bir sözleşmedir. Sigorta sözleşmesinden doğan borç ilişkisinin sonuçları bir anda gerçekleşmez. Kısa veya uzun süren bir icra sürecine ihtiyaç gösterir.
- Sigorta sözleşmesi rızai bir akittir. Sigortacı ve sigorta ettirenin/sigortalının birbirine uygun irade beyanları neticesinde meydana gelir. Ayrıca borç konusu şeyin teslimi gibi bir maddi olayın meydana gelmesine ihtiyaç yoktur.
- Sigorta sözleşmesi objektif iyi niyetin, geniş bir uygulama alanına sahip olduğu bir sözleşmedir. Örneğin; sözleşmenin yapılması sırasında sigorta ettirenin risk, riziko hakkındaki beyanlarıyla (TTK Md. 1435), rizikonun gerçekleştiğini bildirim beyanlarının (TTK Md. 1446/1-2) geçerlilik derecesi, bir noktada, onun samimi ve dürüst davranışına bağlıdır.
- Türk Ticaret Kanunu, Eski TTK paralel bir düzenlemeyle sigorta sözleşmesini hiçbir şekilde bağlı kılmamıştır. Sigorta sözleşmesi, tarafların karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanları ile gerçekleşmektedir. Sigorta sözleşmesinin kurulmuş sayılması için iradelerin belli şekil kalıpları içinde, örneğin, yazılı olarak açıklanmış olmalarına gerek yoktur.
- Sigorta sözleşmesi şansa bağlı bir sözleşme değildir. Şansa bağlı sözleşmelerde yani, sonuçları az çok talih ve tesadüfe bağlı sözleşmelerde her iki taraf içinde kazanç ve kayıp şansı vardır. Sözleşmenin kazanç ve kayba ilişkin hukuki sonuçları her iki taraf içinde belirsiz önceden görülmeyen bir olaya bağlıdır.

Sigorta sözleşmesi tam iki tarafa da borç yükleyen bir sözleşmedir.

Sigorta sözleşmesi rızai bir akittir. Sigortacı ve sigorta ettirenin/sigortalının birbirine uygun irade beyanları neticesinde meydana gelir.

- Sigorta sözleşmesi şarta bağlı bir sözleşme değildir. Hiçbir kayıt ve şarta tabi olmadan her iki tarafa da borç yükler. Sigortacının sigorta himayesini sağlama borcu rizikonun gerçekleşmesinden sonra değil, sigorta sözleşmesinin kuruluşundan itibaren doğar.
- Sigorta sözleşmesi fer'i (esasa ait olmayan) mükellefiyeti içeren bir sözleşme değildir. Fer'i mükellefiyeti kapsayan sözleşmeler, (örneğin kefalet sözleşmesi gibi) diğer bir sözleşmenin işbirliğini temin için vücut bulmuş sözleşmelerdir. Hâlbuki sigorta sözleşmesi, başka bir sözleşmeye bağlı olmayıp, asli (veya bağımsız) mükellefiyeti içeren bir sözleşmedir.

Bir sigorta poliçesinde, sigortacı, sigorta ettiren/sigortalı) veya varsa sigortadan faydalanan kimselerin ad-soyad veya ticari unvanları, adresleri, sigorta konusu menfaat ve özellikleri (rizikonun tanımı), azami teminat limiti (sigorta bedeli), sigortanın başlama ve bitiş tarihleri, ek rizikolar, prim tutarı ile ödeme zamanı ve yeri, poliçenin düzenlenme tarihi, sigortacının üzerine aldığı risklerin, tehlikelerin niteliğini belirlemeye yarayacak bütün durumlar sistemli, açık ve okunaklı bir şekilde yer almalıdır.

Sigorta Sözleşmesi (Poliçe), Sigortacı-Sigortalı-Sigorta Ettiren veya Lehdar (Menfaattar) arasında herhangi bir sorun çıktığında sorunu çözmek açısından başvurulabilen en önemli belgedir.

D İ K K A T

Sigorta poliçesine bunlardan başka sigorta genel şartları da yazılır. 5684 sayılı Kanunun 11. Maddesine göre sigorta sözleşmelerinin ana içeriği Hazine Müsteşarlığınca onaylanan “genel şartlara” uygun olarak düzenlenir.

Sigorta sözleşmelerinin içeriği için 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 11. ve TTK'nun 1425/1. Maddelerine bakınız.

K İ T A P

Yukarıda da değinildiği gibi, poliçede genel şartlardan başka işin özelliğine göre değişebilen “sigorta özel şartları” da bulunabilir. Bu şartlar, poliçe metninde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılgıya neden olmayacak şekilde açıkça belirtilir.

Önemine binaen, daha önceki bölümlerde de yer verilen Sigorta Sözleşmesi, TTK 1401/1'den esinlenilerek, öзде; *sigortacı bir prim karşılığında bir kişinin sigorta ettirenin/ (sigortalının) para ile ölçülebilir yasal bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin, (rizikonun) meydana gelmesi halinde oluşan zararı karşılamak için bir para ödemeyi ve sair edimlerde bulunmayı üzerine alır...* şeklinde tanımlanabilir.

Sigorta sözleşmesinin bu tanımına göre, sigortalının/sigorta ettirenin bir prim ödemesiyle sigortacının sorumluluğunun başlayacağı ve zarar meydana geldiğinde de bir para (tazminat) ödeneceği ve sair edimlerde bulunulacağı taahhüt edilmektedir.

Yazılı delil mahiyetinde ispat vasıtası olan sigorta sözleşmesi, hiçbir şekle bağlı olmasına rağmen, TTK'nun 1424. Maddesi, sigortacının sigorta poliçesini sigorta ettirene vermekle yükümlü kılmıştır. TTK'nın 1424. Maddesinde “Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmi-dört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur.

Sigorta ettiren poliçesini kaybederse, gideri kendisine ait olmak üzere, yeni bir poliçe verilmesini sigortacıdan isteyebilir.

Poliçenin verilmediği hâllerde, sözleşmenin ispatı genel hükümlere tâbidir” denilmektedir (TTK, Madde 1424/1-3).

SIRA SİZDE

Sigorta Sözleşmesi Şekle Tabi Bir Sözleşme Midir?

Sigortacılıkta genellikle sigortacı tarafından sigorta ettirene/sigortalıya sigorta edilecek rizikonun mahiyeti hakkında bilgi edinilmek için önceden hazırlanmış gerekli bilgileri içeren bir soru listesi verilir. Bu listeye uygulamada “Teklifname” adı verilir.

Sigortacılıkta genellikle sigortacı tarafından sigorta ettirene/sigortalıya sigorta edilecek rizikonun mahiyeti hakkında bilgi edinilmek için önceden hazırlanmış gerekli bilgileri içeren bir soru listesi verilir. Bu listeye uygulamada **Teklifname** adı verilir. Sigorta ettiren tarafından doldurularak sigortacıya verilen bu belgenin, doktrinde hukuki bakımdan sigorta sözleşmesinin ortaya çıkması için bir **icap- (öneriyi)** oluşturduğu kabul edilmektedir. Sigorta sözleşmesi Borçlar Kanunumuzdaki esaslar dâhilinde sigortacının **icabı (öneriyi) kabul** etmesi ile meydana gelir. Sigortacının kabulü de herhangi bir şekle tabi değildir.

Bilindiği üzere, sigortacılıkta sigorta şirketleri tarafından sigorta edilecek rizikoların içeriği hakkında bilgi edinebilmek için önceden hazırlanmış, gerekli soruların her sınıf riziko için tek düze biçimde sıralandığı soru formları düzenlenir ve bu soruların olası sigorta ettirenler/sigortalılar tarafından yanıtlanması istenir. Bu soru formuna uygulamada **Sigorta Teklifnamesi** veya **Bilgi Formu** adı verilmektedir.

Sigorta Teklifnamesi (Soru Formu), fiyatın (primin) hesaplanması ve poliçenin doldurulması için gerekli bütün bilgileri kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Sigorta ettiren/sigortalı tarafından doldurularak sigortacıya verilen bu belgenin, yasal açıdan sigorta sözleşmesinin ortaya çıkması için bir zorunluluktur. Çünkü sigorta sözleşmesinin kurulabilmesi için gerek sigorta ettirenin/sigortalının gerekse sigortacının karşılıklı olarak irade beyanlarını poliçede birleştirmeleri gerekir.

Teklifnamede yer alan soruları yanıtlarken teklif sahibi riziko ile ilgili tüm bilgileri, esaslı unsurlar sorulmuş olsa da olmasa da, yani soru formunda yer almamış bile olsa, açıklamak zorundadır. Sigortalanması teklif edilen riziko, tehlike ile ilgili tüm gerçeklerin açıklanması zorunluluğu “azami iyi niyet kuralının” bir gereği ve sonucudur. Bilindiği üzere, Türk Ticaret Kanunu’nun 1435. maddesinde “*Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür*” denilerek, sigorta ettirene doğru beyanda bulunma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu nedenle, sigorta ettiren teklifnameyi gerçeğe uygun bir biçimde doldurmalıdır.

K İ T A P

Sigorta teklifnamesi hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun 1453. maddesine (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>) bakınız.

Bu bakımdan, sigorta ettirenin/sigortalının rizikoyu teminat altına aldrabilmesi için sigortacıya lüzumlu unsurları içeren bir öneride bulunması, sigortacının da bu öneriyi kabul etmesi ve daha sonra düzenlenecek poliçedeki primi sigorta ettirenin/sigortalının sigortacıya ödemesi gerekmektedir.

SİGORTA SÖZLEŞMESİ İLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Muvakkat (Sigorta İlmühaberi) Geçici Sigorta Poliçesi

Geçici sigorta ilmühaberi de poliçe gibi her iki tarafın haiz olduğu hak ve borçları gösterir. Eski TTK'nun 1265. maddesi hükmüne göre, sigorta mukavelesinin düzenlenmesinden sonra sigortacı poliçeyi hemen veremeyebilir. Poliçe verinceye kadar geçen süre içinde gerçekleşecek rizikolara, tehlikelere karşı sigorta ettiren/sigortalı kişi kendisini teminat altına almak isterse, bu süre içinde meydana gelecek tehlikeler dolayısıyla sigortacının sorumluluğunu belirlemek amacıyla geçici sigorta ilmühaberi düzenlenir. Bazı hallerde de sigortacı rizikoyu, tehlikeyi teminat altına almak konusunda tereddüt edebilir. Bu tereddüt sırasında, sigorta ettirenin/sigortalının menfaatini güvence altına almak amacıyla geçici sigorta ilmühaberi düzenlenebilir. Bazı geçici sigorta ilmühaberleri belirli bir sürenin geçmesiyle kesin belge mahiyetini kazanırlar. Geçici sigorta ilmühaberleri üzerinde sigortacının ve sigorta ettirenin imzaları bulunur. Eski TTK'nun 1265. maddesi hükmüne göre, ancak sigortacı veya akit yapmaya yetkili temsilcisi geçici sigorta ilmühaberini düzenleyebilir. Sigorta ilmühaberleri sigortanın fiilen yapıldığını ispatlamazlar, sadece ne şekilde yapılacağını gösterirler.

Yeni TTK'nun 1424. Maddesinde ise;

“Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur.

Sigorta ettiren poliçesini kaybederse, gideri kendisine ait olmak üzere, yeni bir poliçe verilmesini sigortacıdan isteyebilir.

Poliçenin verilmediği hâllerde, sözleşmenin ispatı genel hükümlere tâbidir.”

hükümleri getirilmiş bulunmaktadır.

Bu madde ile sigortacıya belli bir süre içinde poliçe ve eklerini sigorta ettirene verme yükümlülüğü ve geç verilmesinden doğan zarardan sigortacının sorumlu olduğu hüküm altına alınmış ve Eski TTK'nun 1265 ve 1267'nci maddeleri korunmuştur.

Ancak, maddede, geçici sigorta ilmühaberi düzenlenmesinin yükümlülük olarak tanzimine gerek duyulmamıştır. Zira bu ilmühaber hukuki açıdan sigorta poliçesinden farklı değildir. Dolayısıyla, sigortacı, kesin kabule kadarki dönem için sigortalanacak menfaati teminat altına almak için ilmühaber yerine sigorta poliçesi düzenleyebilir.

Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur.

Sigorta poliçesi hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Meteade ve Gürel'in yazmış olduğu Yeni TTK (Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Açıklamalı ve İctihatlı) (İstanbul, 2011) kitabını (s.56) okuyabilirsiniz.

K İ T A P

Abonman Sözleşmesi

Zarar sigortalarının bir sözleşme çeşididir. Abonman sözleşmesi sadece emtialara uygulanabilen bir sigorta türüdür. Bu sigorta, emtia değerinin sürekli değişkenlik gösterdiği durumlarda sigorta ettirenin/sigortalının azami değer üzerinden sigorta yaptırıp boşuna fazla prim ödemesini önlemek amacıyla uygulanmaktadır. Burada, sigorta edilen menfaatler sözleşmenin akdi sırasında sadece nev'i ile tayin edilir ve ancak bunlar somut hale geldikten sonra sigortacıya bildirilir. Özellikle Mal Taşıma Sigortalarında ve Ardiyecilerin Muhafaza Ettikleri Mallar İçin Yaptıkları Yangın Sigortalarında bu çeşit sözleşmeler kullanılmaktadır. Ancak sigorta edilen menfaat somut hale geldikten sonra o sigortalı mal için sigorta teminatı teselsül eder.

Zeyilname (Poliçe Eki)

Zeyilname; Sigorta sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonra, sözleşme şartlarında veya sigorta konusunun ekonomik değerinde yapılacak herhangi bir değişiklik olması veya buna benzer herhangi bir poliçe üzerinde değişiklik yapılması durumunda, yeniden poliçe düzenlemek yerine ek bir belge düzenlenmektedir.

Sigorta sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonra, sözleşme şartlarında veya sigorta konusunun ekonomik değerinde yapılacak herhangi bir poliçe üzerinde değişiklik yapılması durumunda, yeniden poliçe düzenlemek yerine ek bir belge düzenlenmektedir. Primli veya primsiz olabilir. Sigorta konusunu oluşturan mal bir başkasına satılabilir, adresi değiştirilebilir veya rizikoyu ağırlaştırılan bir değişiklik oluşabilir. Sigortalı malın bir başka kişi adına veya başka adreste devam etmesi şirketçe sakıncalı görülüyorsa bir zeyilname ile poliçeye bu hususlar eklenerek, poliçenin yeni koşullarla devamı sağlanır. Bir sigorta sözleşmesi yapıp poliçe düzenlendikten sonra sigorta poliçesinde gösterilen koşullarda değişiklikler yapılması istenirse ve sadece bu değişiklikler nedeniyle sigorta poliçesi değiştirilmek istenmediği takdirde asıl sigorta poliçesine ek olarak yeni bir belge düzenlenmesine sigortacılık uygulamasında zeyilname adı verilmektedir.

Rizikoyu ağırlaştırıcı durumda da prim alınarak aynı yöntem uygulanabilir. Şirket, koşulları kabul etmiyorsa gereken bildirim yaparak poliçeyi iptal edebilir.

Sigortacı sözleşmeyi iptal ederse, işlemeyen sigorta süresine ilişkin primleri sigortalıya geri vermek zorundadır.

Tecditname (Poliçe Yenileme)

Tecditname; poliçeyi bir yıl veya daha fazla uzatan, hukuksal olarak, yeni bir poliçenin hazırlanmasıyla aynı sonuçları doğuran bir belgedir.

Tecdit kavramı hukukta, eski borcun yerine yeni bir borç koyarak eski borcun ortadan kaldırılmasını ifade ederse de sigortacılık uygulamasında **tecditnamelerin** sigortalının eski borcu yerine yeni bir borç yüklenmesini değil eski borcun devamının teyidi amacıyla düzenlendiği kabul edilir. Tecditname ilk sigorta poliçesinin eki sayılmaktadır. Süresi dolan poliçenin yerine yeni bir poliçe düzenlenmeyip, sözleşmenin bir süre daha yürürlükte olduğunu gösteren bir belgedir.

Tecditname; poliçeyi bir yıl veya daha fazla uzatan, hukuksal olarak, yeni bir poliçenin hazırlanmasıyla aynı sonuçları doğuran bir belgedir. Yıllık poliçede yazılı sigortalının adı, adresi; rizikonun niteliği, adresi ve bedeli gibi bilgilerde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece poliçe, "Tecditname"lerle yenilenir. Ancak, yukarıda yazılı koşullarda bir değişiklik olursa, bu durumda poliçe eki veya yeni bir poliçe düzenlenir.

SIRA SİZDE

Tecditnamenin kavramsal çerçevesini çiziniz?

Hasar Tazminat Makbuzu/İbraname Aklama Belgesi

Resim 5.2

*Hasar Tazminat
Makbuzu/İbraname
Aklama Belgesi*

Hasar Tazminat Makbuzu/İbraname (aklama belgesi), onaylanan hasar bedelinin sigortalıya veya menfaattara ödenmesi aşamasında gerekli ve önemli bir hukuki fonksiyon görecektir. Bu belge özellikle sigorta şirketi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu belge sigorta ettirene/sigortalıya veya sigorta ettirenin/sigortalının kanuni vekiline veya menfaattarına imzalatılmakta, bu şekliyle ve belgenin içeriği itibarıyla özellikle sigorta ettireni/sigortalıyı hukuki anlamda bağlayıcı olmaktadır. Belge ile sigortalı, sigorta şirketinin onayladığı ve hasar için uygun gördüğü tazminat bedelini kabul etmektedir. Sigorta ettiren/sigortalı kendisine nakden ve tamamen ödenen tutar ile tüm hasar zarar bedelini aldığını, bu bedel dışında sigorta şirketinden hiçbir bedel talebinde bulunmayacağını, yapılan ödeme sonrası sigorta şirketinin sigorta sözleşmesinde yer alan tüm yükümlülüklerini sigorta ettirene/sigortalıya karşı tamamen ve eksiksiz olarak yerine getirdiğini, bu hasar nedeniyle sigorta şirketinin sorumlu bulunduğu her türlü borç, yükümlülük, faiz ve taahhütlerinden şirketi ibra ettiğini kabul etmiş olmaktadır.

Görüldüğü gibi **Hasar Tazminat Makbuzu (İbraname)** hasar bedelinin sigortalıya ödenmesi sonrası ortaya çıkabilecek toplam tazminat tutarı konusundaki sigorta ettirenin/sigortalının itirazı hallerinde ve diğer hususlardaki olası olumsuzluklarda veya bu olumsuzlukların hukuki alana taşınması durumlarında sigorta şirketini koruyucu önemli bir işlev görebilecek bir belgedir. Bu nedenle her türlü hasar tazminat ödemesi sırasında, ödeme öncesi sigorta ettirene/sigortalıya veya yasal vekiline mutlaka imzalatılır ve belgenin imzalanması sonrası tazminat bedeli ödemesi yapılır.

Hasar Tazminat Makbuzu/İbraname (aklama belgesi), onaylanan hasar bedelinin sigortalıya veya menfaattara ödenmesi aşamasında gerekli ve önemli bir hukuki fonksiyon görecektir. Bu belge özellikle sigorta şirketi açısından büyük önem taşımaktadır.

Sigorta Süresi ve Dönemi

Resim 5.3

Sigorta kanunları

Sigorta süresi, sigortacının teminat kapsamındaki tehlikeler nedeniyle meydana gelmesi muhtemel hasarlara ilişkin sorumluluklarının devam ettiği süredir. Sigorta sözleşmeleri, kısa (1 gün-1 yıl), normal (1 yıl), uzun (1 yıldan fazla) süreli yapılır. Hayat dışı branşlarda bu süre genellikle bir yıldır. Süre sözleşmeyle kararlaştırılmamış ise taraf iradeleri, yerel teamül ile hal ve şartlar göz önünde bulundurularak, mahkemece belirlenir (TTK, Madde 1410).

Sigorta süresi ve dönemi hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun (http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm) 1410. maddesine bakınız.

DİKKAT

Sigorta sözleşmelerinde Şekli (Formel), Maddi (Materyal), Teknik olmak üzere başlıca 3 tür süre bulunmaktadır.

Sigorta sözleşmelerinde Şekli (Formel), Maddi (Materyal), Teknik olmak üzere başlıca 3 tür süre bulunmaktadır.

Şekli Formel Süre; en kısa tanımı poliçenin tanzim tarihidir. Sigorta ettirenin/sigortalının önerisini kabul eden sigortacının sigorta sözleşmesinin kurulduğunu gösteren yazılı belgeyi (poliçeyi) tanzim ettiği tarihtir.

Maddi (Mataryel) Süre; sigorta teminatının başlayacağı tarihtir. Bu sürenin başlaması sigorta ettirenin/sigortalının primini ödemesi ile veya pirimin taksitle ödenmesi kararlaştırılmıyorsa ilk pirimi ödemesi ile başlar. Aksine bir durumda meydana gelen riskin verdiği zararlar sigortacı tarafından karşılanmayacaktır. Teminatsız geçen süre sözleşmeye ilave edilmez.

Teknik Süre ise, poliçenin başlangıç ve bitiş tarihleridir. Mesela 21.12.2015'de başlayan ve bir yıl süreli olan bir poliçenin bitim tarihi 21.12.2016 olacaktır. Türkiye'de poliçenin başlangıç ve bitiş saatleri öğlen saat 12.00'dir. Teknik süre sigorta teminatının geçerli olduğu süreyi gösterir ancak bu sürenin başlaması da Maddi (Mataryel) süreye bağlıdır.

Sigorta süresi ve sigorta dönemi birbirinden farklı kavramlar olup; sigorta süresi sözleşmenin kapsadığı süreyi, sigorta dönemi ise primlerin hesap edildiği dönemi ifade eder. Bu bağlamda bir sigorta süresi içerisinde birden fazla sigorta dönemi yer alabilir.

SIRA SİZDE

Sigortanın başlangıç tarihi ne zamandır?

Sigorta Başlangıç Tarihi

Sigorta teminatının başladığı yani poliçenin yürürlüğe girdiği tarihtir. Sigorta sözleşmesi, sigortan ettiren/sigortalı ile mutabık kalındığında, sigortacının sorumluluğu ise; sigorta ettirenin/sigortalının sigorta primini ödemesiyle (peşin veya taksit) başlar. Bazı branşlarda sigorta teminatının başlayabilmesi için sigorta priminin genellikle bir kısmının ödenmesi gerekirken, bazı branşlarda böyle bir zorunluluk olmayıp tarafların anlaşmasıyla teminat (güvence) başlamış kabul edilir.

Sigortanın Sona Ermesi (Fesih) ve Cayma

Fesih, sigorta sözleşmesinin her iki taraf ve üçüncü şahıslar bakımından artık geçerli olmaması halidir. Sözleşmenin sona ermesi çeşitli durumlarda söz konusu olabilir.

Olağanüstü Durumlarda Fesih

Sigortacının konkordato ilân etmesi, ilgili sigorta dalına ilişkin ruhsatının iptal edilmesi veya sözleşme yapma yetkisinin kaldırılması gibi hâllerde; sigorta ettiren/sigortalı, bu olguları öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde sigorta sözleşmesini feshedebilir.

Primlerin tamamını ödememişken sigorta ettiren konkordato ilân etmişse, sigortacı, bunu öğrendiği tarihten itibaren, bir aylık bildirim süresine uyarak, sigorta sözleşmesini feshedebilir.

Zorunlu sigortalar ile prim ödemesinden muaf hâle gelmiş can sigortalarına ikinci fıkra uygulanmaz (TTK Madde 1413/1-3).

Sigorta Priminin Artırılmasında Fesih

Sigortacı, sigorta teminatının kapsamında değişiklik yapmadan, ayarlama şartına dayanarak primi yükseltirse, sigorta ettiren, sigortacının bildirimini aldığı tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir (TTK Madde 1414/1).

Kısmî Fesih ve Cayma

Sigortacının sigorta sözleşmesini, bazı hükümlerine ilişkin olarak feshetmesi veya ondan cayması haklı sebeplere dayanıyorsa ve sigortacının sözleşmeyi geri kalan hükümlerle, aynı şartlarla yapmayacağı durumdan anlaşılıyorsa, sigortacı sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir.

Fesih, sigorta sözleşmesinin her iki taraf ve üçüncü şahıslar bakımından artık geçerli olmaması halidir.

Sigortacı sözleşmeyi kısmen feshetmiş veya ondan caymışsa, sigorta ettiren sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir (TTK Madde 1415/1-2).

DİKKAT

Resim 5.4

Sigorta primi

Sigorta Konusu

Kaybedilmesi veya hasarlanması halinde, üzerinde menfaat sahibi kişi/kişiler için mali kayıplara neden olan;

- Taşınır veya taşınmaz bir mal,
- Meydana gelmesi durumunda yasal bir hakkın kaybedilmesine veya yasal bir sorumluluk oluşmasına neden olan bir olay,
- Ölüm veya yaralanma halinde kişinin kendisi veya menfaat bağı ile bağlı bulunduğu kişiler için parasal kayıplara neden olabilecek bir hayat,
- Sorumluluk poliçesi için ilgili kişinin başkalarına verebileceği zararlar bakımından söz konusu olan yasal sorumluluk,
- Hayat poliçesi için sigorta ettirenin yaşamı, sigortanın konusu üzerine birer örnektir.

Risk Primi, (Riziko Primi =Net Prim)'in açılımını yapınız?

SIRA SİZDE

4

Prim

Sigorta sözleşmesine göre, her hangi bir riske, tehlikeye ilişkin olarak, sigortacının hasar meydana gelmesi halinde tazmin edilmesi yolunda verdiği güvenceye karşılık olmak üzere, sigorta ettirenden/sigortalıdan para olarak bir ücret alır. Bu ücrete sigorta primi denir.

Sigortanın başarısı, herhangi bir kişinin sigorta teminatında, riski, tehlikeyi taşıyabilmek için ne kadar ücret (prim) alınabileceğinden Underwriter tarafından doğru olarak değerlendirilebilmesindedir. Bir hasar tazminat talebi için ödenebilecek yeterli primin alınması gerekir ve hatta altına prim sigorta şirketinin Üretim Masraflarını (Aracı Komisyonları vs.) + Genel Giderlerini karşılamalı, giderek Emniyet (Katastrof) Payı yanı sıra Makul Kar Payını da finanse edebilmelidir.

Riziko Primi (Net Prim)

Riziko Primi (Net Prim) ticari primden (brüt primden) farklıdır. Riziko primi başlıca iki öğeden oluşur. Birincisi, geçmişteki istatistiksel kanıtlara (hasarların sıklığı ve miktarı) dayanarak sigortalanan şeyin değerini karşılamayı amaçlayan net primdir.

Her hangi bir riske, tehlikeye ilişkin olarak, sigortacının hasar meydana gelmesi halinde tazmin edilmesi yolunda verdiği güvenceye karşılık olmak üzere, sigorta ettirenden/sigortalıdan para olarak bir ücret alır. Bu ücrete sigorta primi denir.

Riziko Primi (Net Prim) ticari primden (brüt primden) farklıdır. Riziko primi başlıca iki öğeden oluşur. Birincisi, geçmişteki istatistiksel kanıtlara (hasarların sıklığı ve miktarı) dayanarak sigortalanan şeyin değerini karşılamayı amaçlayan net primdir.

Diğeri ise, gelecekle ilgili çalışma sonuçlarını (hasarların sıklığı ve miktarı üzerine etki yapmaya uygun genel koşullar) değerlendirerek net primin yükselme ve düşmelerini ayarlayan bileşimdir.

Net prim, tam anlamıyla rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatın veya sigorta bedelinin karşılığıdır. Bir bakıma, Üretim Masrafları, Gene Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı gibi ikincil giderler hariç (çıplak) prim tutarıdır.

Brüt Prim

Sigorta ettirenin/sigortalının ödeyeceği **Brüt Prim; Net Prime (Riziko Primine)** ek olarak sigortacının yapacağı **Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı** ve sair giderlerin eklenmesiyle bulunan primdir.

Sigortacı primi hesaplarırken normal şartların gerçekleşmesi olasılığı ile yetinmez. İş hacminin düşmesi, hasar oranlarının yükselmesi ve riskin iyi dağıtılamaması gibi nedenlerle beklentilerde sapma olabilir. Bazen hiç beklenilmeyen olağanüstü hasarlarla karşılaşılabilir. Bu nedenlerle sigortacılar istatistiki olarak belirlenen **“Safi (Net) Prim”e “Emniyet Payı”**nı eklemektedirler. **Emniyet Payı, Brüt Primin** hesaplanmasında **“Net Prime”** eklenen özel gider unsurlarındandır.

Emniyet Payı; Net Primin hesaplanmasında hasarın meydana gelme sıklığı ve ortalama hasar yüksekliğinin değişmediği kabul edilmekle birlikte, değişmesi sonucu acı tecrübelere ve beklenmedik sürprizlerle karşılaşılmasına hazırlıklı olmak gereksinmesinden doğmuştur. Çünkü beklenmedik sürprizler olağanüstü hasar ya da tazminat ödemelerine neden olabilmekte, bu nedenle de sigorta işletmeleri **Net Prime** belirli oranlarda yapılacak eklemeler ile **“Emniyet Payı” (Katastrof Payı)** adı verilen bir ihtiyat oluşturmak zorunluluğu duymaktadırlar. Özetle **Emniyet Marjı** adı da verilen **“Emniyet Payı”**; hasar ihtimalindeki olağan dışı dalgalanmaları karşılamak üzere, aslında riziko primi niteliğinde bulunan, ancak meydana gelişi istatistiklerle belirlenemeyen deprem, fırtına gibi doğal afetleri ya da katastrofik bir veya birkaç hasarı karşılamak üzere ilave edilen bir paydır.

Bundan başka, sigorta işletmesinin net primden brüt prime ulaşırken göz önüne alacağı ve brüt prim oranı içinde yer alması gereken diğer bir unsur da **“Kar Payı”**dır. Ülkemiz uygulamasında prim yükünün içerisinde Gider Vergisi vb. gibi devlete ödenecek vergiler de bulunmaktadır.

Tazminat Talebi

Hasar/zarar, sigorta güvencesi altına alınan risklerden, tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi halinde, sözleşme gereği sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğması durumudur.

Sigorta ettirenin/sigortalının sahip olduğu değerleri sigortacı nezdinde sigorta güvence kapsamına aldırmasının temel nedeni, güvence altına aldırıldığı değerlerde herhangi bir olumsuzluk nedeniyle oluşan hasarının/zararının karşılanması, yani tazminat almaktır. Sigorta ettiren/sigortalı herhangi bir zarara uğraması durumunda poliçe genel ve özel şartları çerçevesinde zararının giderilmesini talep edecek, sigorta şirketi de poliçeyi inceleyerek oluşan hasar yasalara, poliçe genel ve özel şartlarına uygunsuzsa tazminat miktarını hesaplayarak sigorta ettirene/sigortalıya ödeme yapacaktır.

Bu bağlamda Tazminat Talebi; sigorta sözleşmesi kapsamındaki bir riskin, tehlikenin neden olduğu ziya veya hasarın tazmin edilmesi amacıyla, sigorta ettirenin/sigortalının, lehdar veya üçüncü şahısların sigorta şirketinden yapmış oldukları taleptir.

Hasar/zarar, sigorta güvencesi altına alınan risklerden, tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi halinde, sözleşme gereği sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğması durumudur.

Özet

Sigorta sözleşmesi kavramını ve kapsamını açıklayabilmek

Sigorta Poliçesi, Sigorta Sözleşmesi olup, sigorta güvencesi alım satımının temelini oluşturur. Sigorta Sözleşmesi, TTK 1401/1'den esinlenilerek, öзде; “**sigortacı bir prim karşılığında bir kişinin sigorta ettirenin/ (sigortalının) para ile ölçülebilir yasal bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi halinde oluşan zararı karşılamak için bir para ödemeyi ve sair edimlerde bulunmayı üzerine alır...**” şeklinde tanımlanabilir.

Bir sigorta poliçesinde, sigortacı, sigorta ettiren, (sigortalı) veya varsa sigortadan faydalanan kimselerin ad-soyad veya ticari unvanları, adresleri, sigorta konusu menfaat ve özellikleri (rizikonun tanımı), azami teminat limiti (sigorta bedeli), sigortanın başlama ve bitiş tarihleri, ek rizikolar, primin tutarı ile ödeme zamanı ve yeri, poliçenin düzenlenme tarihi, sigortacının üzerine aldığı risklerin, tehlikelerin niteliğini belirlemeye yarayacak bütün durumlar sistemli, açık ve okunaklı bir şekilde yer almaktadır.

Sigorta sözleşmesi ile ilgili kavramları tanımlayabilmek

Abonman Sözleşmesi, Mal (Zarar) Sigortalarının bir sözleşme çeşididir.

Abonman sözleşmesi sadece emtealara uygulanabilen bir sigorta türüdür. Bu sigorta, emtea degeninin sürekli değişkenlik gösterdiği durumlarda sigorta ettirenin/sigortalının azami değer üzerinden sigorta yaptırıp boşuna fazla prim ödemesini önlemek amacıyla uygulanmaktadır. Burada, sigorta edilen menfaatler sözleşmenin akdi sırasında sadece nev'i ile tayin edilir ve ancak bunlar somut hale geldikten sonra sigortacıya bildirilir. Özellikle Mal Taşıma Sigortalarında ve Ardiyecilerin Muhafaza Ettikleri Mallar İçin Yaptıkları Yangın Sigortalarında bu çeşit sözleşmeler kullanılmaktadır. Ancak sigorta edilen menfaat somut hale geldikten sonra o sigortalı mal için sigorta teminatı teselsül eder.

Zeyilname

Bir sigorta sözleşmesi yapılıp poliçe düzenlendikten sonra sigorta poliçesinde gösterilen koşullarda değişiklikler yapılması istenirse ve sadece bu değişiklikler nedeniyle sigorta poliçesi değiştirilmek istenmediği takdirde asıl sigorta poliçesine ek olarak yeni bir belge düzenlenmesine sigortacılık uygulamasında zeyilname adı verilmektedir.

Primli veya primsiz olabilir. Sigorta konusunu oluşturulan mal bir başkasına satılabilir, adresi değiştirilebilir veya rizikoyu ağırlaştırılan bir değişiklik oluşabilir. Sigortalı malın bir başka kişi adına veya başka adreste devam etmesi şirketçe sakıncalı görülüyorsa bir zeyilname ile poliçeye bu hususlar eklenerek, poliçenin yeni koşullarla devamı sağlanır.

Tecditname; poliçeyi bir yıl veya daha fazla uzatan, hukuksal olarak, yeni bir poliçenin hazırlanmasıyla aynı sonuçları doğuran bir belgedir. Yıllık poliçede yazılı sigortalının adı, adresi; rizikonun niteliği, adresi ve bedeli gibi bilgilerde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece poliçe, “**Tecditname**”lerle yenilenir. Ancak, yukarıda yazılı koşullarda bir değişiklik olursa, bu durumda poliçe eki veya yeni bir poliçe düzenlenir.

Hasar TazminatMakbuzu/İbraname (Aklama Belgesi) ile sigorta ettiren/sigortalı, kendisine nakden ve tamamen ödenen tutar ile tüm hasar/zarar bedelini aldığını, bu bedel dışında sigorta şirketinden hiçbir bedel talebinde bulunmayacağını, yapılan ödeme sonrası sigorta şirketinin sigorta sözleşmesinde yer alan tüm yükümlülüklerini sigorta ettirene/sigortalıya karşı tamamen ve eksiksiz olarak yerine getirdiğini, bu hasar/zarar nedeniyle sigorta şirketinin sorumlu bulunduğu her türlü borç, yükümlülük, faiz ve taahhütlerinden şirketi ibra ettiğini kabul etmiş olmaktadır. **Sigorta Süresi**, sigortacının teminat kapsamındaki tehlikeler nedeniyle meydana gelmesi muhtemel hasarlara ilişkin sorumluluklarının devam ettiği süredir. Sigorta sözleşmeleri, kısa (1 gün -1yıl), normal (1 yıl), uzun (1 yıldan fazla) süreli yapılır. Hayat dışı branşlarda bu süre genellikle bir yıldır. Süre sözleşmeyle kararlaştırılmamış ise, taraf iradeleri, yerel teamül ile hal ve şartlar göz önünde bulundurularak, mahkemece belirlenir.

Sigorta süresi ve sigorta dönemi birbirinden farklı kavramlar olup; sigorta süresi sözleşmenin kapsadığı süreyi, sigorta dönemi ise primlerin hesap edildiği dönemi ifade eder. Bu bağlamda bir sigorta süresi içerisinde birden fazla sigorta dönemi yer alabilir.

Sigorta Başlangıç Tarihi, Sigorta teminatının başladığı yani poliçenin yürürlüğe girdiği tarihtir. Sigorta sözleşmesi, sigortan ettiren/sigortalı ile mutabık kaldığında, sigortacının sorumluluğu ise; sigorta ettirenin/sigortalının sigorta primini ödemesiyle (peşin veya taksit) başlar. Bazı branşlarda sigorta teminatının başlayabilmesi için sigorta priminin genellikle bir kısmının ödenmesi gerekirken, bazı branşlarda böyle

bir zorunluluk olmayıp tarafların anlaşmasıyla teminat (güvence) başlamış kabul edilir.

Sigortanın Sona Ermesi (Fesih), sigorta sözleşmesinin her iki taraf ve üçüncü şahıslar bakımından artık geçerli olmaması halidir. Sözleşmenin sona ermesi çeşitli durumlarda söz konusu olabilir.

Sigortacının konkordato ilân etmesi, ilgili sigorta dalına ilişkin ruhsatının iptal edilmesi veya sözleşme yapma yetkisinin kaldırılması gibi hâllerde; sigorta ettiren/sigortalı, bu olguları öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde sigorta sözleşmesini feshedebilir.

Primlerin tamamını ödemişken sigorta ettiren konkordato ilân etmişse, sigortacı, bunu öğrendiği tarihten itibaren, bir aylık bildirim süresine uyararak, sigorta sözleşmesini feshedebilir.

Zorunlu sigortalar ile prim ödemesinden muaf hâlde gelmiş can sigortalılarına ikinci fıkra uygulanmaz.

Sigortacı, sigorta teminatının kapsamında değişiklik yapmadan, ayarlama şartına dayanarak primi yükseltirse, sigorta ettiren, sigortacının bildirimini aldığı tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir. Sigortacının sigorta sözleşmesini, bazı hükümlerine ilişkin olarak feshetmesi veya ondan cayması haklı sebeplere dayanıyorsa ve sigortacının sözleşmeyi geri kalan hükümlerle, aynı şartlarla yapmayacağı durumdan anlaşılıyorsa, sigortacı sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir.

Sigortacı sözleşmeyi kısmen feshetmiş veya ondan caymışsa, sigorta ettiren sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir.

Sigorta Konusu; kaybedilmesi veya hasarlanması halinde, üzerinde menfaat sahibi kişi/kişiler için mali kayıplara neden olan;

Taşınır veya taşınmaz bir mal, meydana gelmesi durumunda yasal bir hakkın kaybedilmesine veya yasal bir sorumluluk oluşmasına neden olan bir olay, ölüm veya yaralanma halinde kişinin kendisi veya menfaat bağı ile bağlı bulunduğu kişiler için parasal kayıplara neden olabilecek bir hayat, Sorumluluk poliçesi için ilgili kişinin başkalarına verebileceği zararlar bakımından söz konusu olan yasal sorumluluk, hayat poliçesi için sigorta ettirenin yaşamı, sigortanın konusu üzerine birer örnektir.

Riziko Primi (Net Prim) ticari primden (brüt primden) farklıdır. Riziko primi başlıca iki öğeden oluşur. Birincisi, geçmişteki istatistiki kanıtlara (hasarların sıklığı ve miktarı) dayanarak sigortalanan şeyin değerini karşılamayı amaçlayan net primdir. Diğeri ise, gelecekle ilgili çalışma sonuçlarını (hasarların sıklığı ve miktarı üzerine etki yapmaya uygun genel koşul-

lar) değerlendirerek net primin yükselme ve düşmelerini ayarlayan bileşimdir. Net prim, tam anlamıyla rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatın veya sigorta bedelinin karşılığıdır. Bir bakıma, Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı gibi ikincil giderler hariç (çıplak) prim tutarıdır.

Sigorta ettirenin/sigortalının ödeyeceği **Brüt Prim, Net Prime (Riziko Primi) ve Emniyet Payı** yüklemesine ek olarak sigortacının yapacağı **Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı** ve sair giderlerin eklenmesiyle bulunan primdir. Sigortacı primi hesaplarken normal şartların gerçekleşmesi olasılığı ile yetinmez. İş hacminin düşmesi, hasar oranlarının yükselmesi ve riskin iyi plase edilememesi (dağıtılamaması) gibi nedenlerle beklentilerde sapma olabilir. Bazen hiç beklenilmeyen olağanüstü hasarlarla karşılaşılabilir. Bu nedenlerle sigortacılar istatistiki olarak belirlenen **“Safi (Net) Prim”e “Emniyet Payı”**nı eklemektedirler. **Emniyet Payı, Brüt Primin** hesaplanmasında **“Net Prime”** eklenen özel gider unsurlarındandır.

Kendimizi Sıyalım

1. Aşağıdakilerden hangisi sigorta sözleşmesinin özelliklerinden biri **değildir**?
  - a. Sigorta sözleşmesi, TTK'da düzenlenmiş olmasına rağmen, bir Borçlar Hukuku sözleşmesi olması
  - b. Sigorta sözleşmesi tam iki tarafa da borç yükleyen bir sözleşme olması
  - c. Sigorta sözleşmesi ivazlı bir sözleşme olması
  - d. Sigorta sözleşmesi sürekli bir borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olması
  - e. Sigorta sözleşmesi subjektif iyi niyetin, geniş bir uygulama alanına sahip olduğu bir sözleşme olması
2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi makul bir ifade **sayılmaz**?
  - a. Sigorta Sözleşmesi, özde; "sigortacı bir prim karşılığında bir kişinin sigorta ettirenin/ (sigortalının) para ile ölçülebilir yasal bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin, (rizikonun) meydana gelmesi halinde oluşan zararı karşılamak için bir para ödemeyi ve sair edimlerde bulunmayı üzerine alır..." şeklinde tanımlanabilir.
  - b. Sigorta sözleşmesinin tanımına göre, sigortalının/ sigorta ettirenin bir prim ödemesiyle sigortacının sorumluluğunun başlayacağı ve zarar meydana geldiğinde de bir para (tazminat) ödeneceği ve sair edimlerde bulunulacağı taahhüt edilmektedir.
  - c. Yazılı delil mahiyetinde ispat vasıtası olan sigorta sözleşmesi, hiçbir şekilde bağlı olmamasına rağmen, TTK'nun ilgili maddesi, sigortacının sigorta poliçesini sigorta ettirene vermekle yükümlü kılmıştır.
  - d. Sigorta ettiren poliçesini kaybederse, gideri kendisine ait olmak üzere, yeni bir poliçe verilmesini sigortacıdan isteyebilir.
  - e. Poliçenin verilmediği hâllerde, sözleşmenin ispatı özel hükümlere tâbidir.
3. Sigortacının düzenlediği abonman sözleşmesinin kavramsal çerçevesinin çizilebilmesi için aşağıdaki hususlardan hangisinin düzeltilmesi gerekir?
  - a. Abonman sözleşmesi, zarar sigortaları dışında bir sözleşme türüdür
  - b. Abonman sözleşmesi, emtea değerinin sürekli değişiklik gösterdiği durumlarda sigorta ettirenin/sigortalının azami değer üzerinden sigorta yaptırıp boşuna fazla prim ödemesini önlemek amacıyla uygulanır
  - c. Sigorta edilen menfaatler sözleşmenin akdi sırasında sadece nev'i ile tayin edilir
  - d. Ancak bu menfaatler somut hale geldikten sonra sigortacıya bildirilir.
  - e. Abonman sözleşmesi, sadece emtialara uygulanabilir
4. Sigortacının teminat kapsamındaki tehlikeler nedeniyle meydana gelmesi muhtemel hasarlara ilişkin sorumluluklarının devam ettiği sigorta süresi, hayat dışı branşlarda genellikle ne kadardır?
  - a. 1 hafta
  - b. 3 ay
  - c. 6 ay
  - d. 1 yıl
  - e. 1 yıldan fazla
5. Aşağıdakilerden hangisi kaybedilmesi veya hasarlanması halinde, üzerinde menfaat sahibi kişi/kişiler için mali kayıplara neden olan sigorta konusu dışında kalır?
  - a. Taşınır veya taşınmaz bir mal
  - b. Meydana gelmesi durumunda yasal bir hakkın kaybedilmesine veya yasal bir sorumluluk oluşmasına neden olan bir olay
  - c. Ölüm veya yaralanma halinde kişinin kendisi veya menfaat bağı ile bağlı bulunduğu kişiler için parasal kayıplara neden olabilecek bir hayat
  - d. Ahlaka ev adaba aykırı olarak yapılan eylem
  - e. Sorumluluk poliçesi için ilgili kişinin başkalarına verebileceği zararlar bakımından söz konusu olan yasal sorumluluk
6. Sigorta ettirenin/sigortalının ödeyeceği Net Prime (Riziko Primine) hangi kalem **eklenmez**?
  - a. Üretim Masrafları
  - b. Genel Giderler
  - c. Emniyet (Katastrof) Payı
  - d. Ar-Ge Giderleri
  - e. Kar Payı ve Sair Giderler
7. Riskin gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan zararın giderilmesi için sigortacı tarafından sigortalıya ödenen para miktarına ne ad verilir?
  - a. Umulan Zarar
  - b. Tazminat
  - c. Teminat
  - d. Umulan Kâr
  - e. Ödenek

8. Tazminat talebinin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?
- Sigorta güvencesi altına alınan risklerden, tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi halinde, sözleşme gereği sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğması durumudur.
  - Sigorta ettirenin/sigortalının güvence altına aldığı değerlerde herhangi bir olumsuzluk nedeniyle oluşan hasarının/zararının karşılanmasıdır.
  - Sigorta ettirenin/sigortalının herhangi bir zarara uğraması durumunda poliçe genel ve özel şartları çerçevesinde sigorta şirketinin poliçeyi inceleyerek oluşan hasar yasalara, poliçe genel ve özel şartlarına uygunsa tazminat miktarını hesaplayarak sigorta ettirene/sigortalıya ödemesidir.
  - Tazminatı almaya hak kazanmasıdır.
  - Sigorta sözleşmesi kapsamındaki bir riskin, tehlikenin neden olduğu zıya veya hasarın tazmin edilmesi amacıyla, sigorta ettirenin/sigortalının, lehdar veya üçüncü şahısların sigorta şirketinden yapmış oldukları taleptir.

9. Aşağıdaki terimlerden hangisi kavram kargaşasına yol açmaktadır?

- Sigorta
- Reasürans
- Katastrof
- Mutabakatlı Poliçe
- Ödeşke

10. Sigorta sözleşmesine göre, herhangi bir riske, tehlikeye ilişkin olarak, sigortacının hasar meydana gelmesi halinde hasarın tazmin edilmesi yolunda verdiği güvenceye karşılık olmak üzere, sigorta ettirenden/sigortalıdan alınan paraya ne ad verilir?

- Tellaliye
- Komisyon
- Prim
- Gider Karşılığı
- Tazminat Gideri

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

- e Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Sözleşmesi (Poliçe)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Sözleşmesi (Poliçe)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise "Abonman Sözleşmesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Süresi ve Dönemi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Konusu" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Riziko Primi(Net Prim)-Brüt Prim" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- b Yanıtınız yanlış ise "Tazminat Talebi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Tazminat Talebi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Giriş" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise "Prim" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

TT Kanunu, Eski TTK paralel bir düzenlemeyle sigorta sözleşmesini hiçbir şekle bağlı kılmamıştır. Sigorta sözleşmesi, tarafların karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanları ile gerçekleşmektedir. Sigorta sözleşmesinin kurulmuş sayılması için iradelerin belli şekil kalıpları içinde, örneğin, yazılı olarak açıklanmış olmalarına gerek yoktur.

Sıra Sizde 2

Tecdit kavramı hukukta, eski borcun yerine yeni bir borç koyarak eski borcun ortadan kaldırılmasını ifade ederse de sigortacılık uygulamasında tecditnamelerin sigortacının eski borcu yerine yeni bir borç yüklenmesini değil eski borcun devamının teyidi amacıyla düzenlendiği kabul edilir. Tecditname ilk sigorta poliçesinin eki sayılmaktadır. Süresi dolan poliçenin yerine yeni bir poliçe düzenlenmeyip, sözleşmenin bir süre daha yürürlükte olduğunu gösteren bir belgedir.

Tecditname; poliçeyi bir yıl veya daha fazla uzatan, hukuksal olarak, yeni bir poliçenin hazırlanmasıyla aynı sonuçları doğuran bir belgedir. Yıllık poliçede yazılı sigortalının adı, adresi; rizikonun niteliği, adresi ve bedeli gibi bilgilerde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece poliçe, "Tecditname"lerle yenilenir. Ancak, yukarıda yazılı koşullarda bir değişiklik olursa, bu durumda poliçe eki veya yeni bir poliçe düzenlenir.

Sıra Sizde 3

Sigorta teminatının başladığı yani poliçenin yürürlüğe girdiği tarihtir. Sigorta sözleşmesi, sigortan ettiren/sigortalı ile mutabık kalındığında, sigortacının sorumluluğu ise; sigorta ettirenin/sigortalının sigorta primini ödemesiyle (peşin veya taksit) başlar. Bazı branşlarda sigorta teminatının başlayabilmesi için sigorta priminin genellikle bir kısmının ödenmesi gerekirken, bazı branşlarda böyle bir zorunluluk olmayıp tarafların anlaşmasıyla teminat (güvence) başlamış kabul edilir.

Sıra Sizde 4

Riziko Primi (Net Prim) ticari primden (brüt primden) farklıdır. Riziko primi başlıca iki ögeden oluşur. Birincisi, geçmişteki istatistikî kanıtlara (hasarların sıklığı ve miktarı) dayanarak sigortalanan şeyin değerini karşılamayı amaçlayan net primdir.

Diğeri ise, gelecekle ilgili çalışma sonuçlarını (hasarların sıklığı ve miktarı üzerine etki yapmaya uygun genel koşullar) değerlendirilerek net primin yükselme ve düşmelerini ayarlayan bileşimdir.

Net prim, tam anlamıyla rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatın veya sigorta bedelinin karşılığıdır. Bir bakıma, Üretim Masrafları, Genel Giderler, Emniyet (Katastrof) Payı, Kar Payı gibi ikincil giderler hariç (çıplak) prim tutarıdır.

Resmi Gazete, 5684 sayılı **Sigortacılık Kanunu**, 14 Ocak 2007 Tarih ve 26552 sayılı.

Resmi Gazete, 6102 sayılı **Türk Ticaret Kanunu**, 24 Ocak 2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012'de yürürlüğe girmiştir).

Ulaş, I. (1998). **Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları**, (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

Uralcan, G.Ş. (2005). **Sigortacılık Uygulamaları**, Eskişehir: AÜ Yayını.

Yararlanılan Kaynaklar

- İşgören Tokgöz, T. (1988). **Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul: Anadolu Sigorta Yayını.
- Kahya, M. (2011). **Maliyet Açısından Sigorta Hizmetinin Fiyatlandırılması**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Karaosmanoğlu, V.Ü. (2013). **Eski ve Yeni TTK Hükümlerinin Karşılaştırılması**, İstanbul: Yeni Yüzyıl Üniversitesi Ders Notları.
- Kender, R. (1990). **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müesseseleri Hukuku**, (4. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kender, R. (2001). **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi - Sigorta Sözleşmesi**, (7. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Metezade, Z. ve Güreli, N. (2011). **Yeni TTK, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Açıklamalı ve İçtihatlı**, İstanbul: Güner Yayınları.
- Öntürk, Ö. ve Sezgin, E. (2010). **Eski ve Yeni TTK'nun Karşılaştırması**, İstanbul: Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı'na Sunulan Yayınlanmamış Çalışma.

6

Amaçlarımız

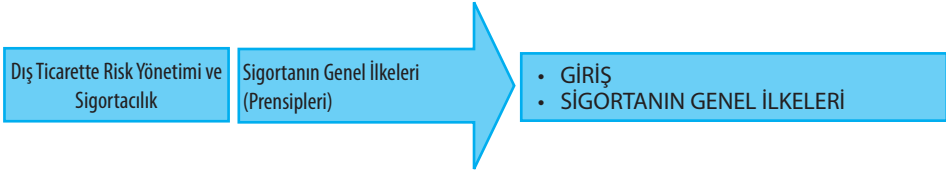
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigortanın genel ilkelerini (prensiplerini) sıralayabilecek,
- Sigorta ettirilebilir menfaat ilişkisi ilkesini açıklayabilecek,
- Riskin (rizikonun) varlığı ilkesini betimleyebilecek,
- Sebepsiz zenginleşme yasağını (tazminat ilkesini) tartışabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- İyi Niyet
- Sigortalanabilir Menfaat
- Riskin Varlığı
- Tazminat
- Yakın Sebep
- Rücu (Halefiyet)
- Birden Çok Sigorta

İçindekiler

Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipleri)

GİRİŞ

Sigorta Sözleşmesi, Sigorta Sözleşmesinde Taraflar, Sigorta Sözleşmesinin Unsurları, Nitelikleri, Tabi Olduğu Hükümler başlığını taşıyan 4. Bölümde de ifade edildiği gibi, Sigorta Sözleşmelerinde Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Sigortacı olmak üzere genel olarak iki taraf bulunmaktadır. Bunlar aralarında düzenledikleri Sigorta Sözleşmesi ile hukuksal bir ilişki içerisine girmiş olurlar. Yani Ettiren/Sigortalı ile Sigortacı arasındaki ilişki “Sigorta Sözleşmesi” ile başlamaktadır. TTK’da yer alan Sigorta Sözleşmesinin tanımının incelenmesinde de görüleceği gibi, sigorta ilişkisinde sigorta ettiren/sigortalı ile sigorta şirketine ayrı ayrı sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak, Sigorta Sözleşmesinin düzenlenmesinde söz konusu tarafların sigorta tekniğine göre uyması gereken ve dünyanın her yerinde geçerli olan ve bizim kanunlarımızı da kapsayan bazı prensipler vardır.

Gerçek şu ki, sigorta, ekonomide ve iş yaşamında zarar ve kayıpları önlerken, özellikle ve prensipleri (ilkeleri) ile de sigorta aracılığıyla elde edilebilecek haksız kazançların önüne de geçmektedir. Böylelikle sigorta işlemleri, keyfi, uygulamalara göre değişen, haksız kazançlar sağlayan, istikrarsız işlemler değil, bilakis, ekonomi ve iş yaşamı açısından düzen ve istikrar getiren ve istatistiksel-matematiksel hesaplamalara dayanan risk yönetimi işlemleri olmaktadır. Bu özellik ve ilkeler, bir risk yönetim türü olarak sigortacılığı diğer risk yönetim türlerine göre üstün kılan özellik ve ilkelerdir. Bir risk yönetim türü olarak sigorta faaliyetlerinin kabul görmesi ve diğer risk yönetim türlerine üstünlük sağlaması, sigorta konusuyla ilgili özellik ve ilkelerin sisteme getirdiği disiplin sayesinde mümkün olmuştur. İşte sigorta sözleşmelerine (poliçe) uygulanan ve ilgililer tarafından göz önüne alınarak uyulması gereken bazı ilkeler koyulmuştur ki, bunlara **Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipleri)** denir. Bu ilkeler her sigorta sözleşmesi için ortak hükümler niteliğini taşımakta ve sigorta sözleşmesinin temel özelliklerini belirlemektedir. Bu açıdan bu ilkelerin iyi bilinmesi ve onlara uyulması gerekli ve şarttır.

Bu bölümde dayanaklarını sigortacılık mevzuatından alan **Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipleri)** üzerinde durulacaktır. Genel kabul görmüş **Sigortanın Genel İlkeleri**’ni aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Azami Hüsniyet (İyi Niyet) İlkesi
- Sigorta Ettirilebilir (Sigortalanabilir) Menfaat İlişkisi İlkesi
- Riskin (Rizikonun) Varlığı İlkesi
- Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)
- Yakın Sebep (Neden) İlkesi
- Rücu (Halefiyet=Hakların Devri) Prensipleri
- Birden Çok Sigorta veya Hasara Katılım Prensipleri

SİGORTANIN GENEL İLKELERİ

Sigortanın Genel İlkelerinden genel kabul görmüş olanları aşağıda detaylı şekilde irdelenmiştir.

Azami Hüsünüyet (İyi Niyet) İlkesi

Sigorta sözleşmeleri “**azami iyi niyet ilkesi**” üzerine kurulur.

İyi niyet prensibine uyulmamışsa, başka bir ifade ile beyan doğru değilse ya da gerçeğe aykırı veya eksik ise, sigortalı bu prensibe aykırı davrandığı için sigortacı akdi doğmamış sayarak poliçeyi **batıl (geçersiz)** addedebilir.

Bilindiği gibi, beşeri (insani) münasebetlerde iyi niyet esastır. Alım satım sözleşmelerinin aksine, sigorta sözleşmeleri iyi niyetin temel ilke olarak kabul edildiği sözleşmelerdir. Ancak sigortacılıkta bu ifade yeterli olmayıp, sigorta sözleşmeleri “**azami iyi niyet ilkesi**” üzerine kurulur. Bu ilke sigorta ettiren/sigortalı ve sigorta şirketi yani her iki taraf için de geçerlidir. Sigorta sözleşmesi sigorta ettirenin/sigortalının beyanına dayanır. Sigorta talebinde bulunan sigortalı veya sigorta ettiren, riziko (sigorta konusu) ile ilgili tüm bilgileri “**teklifname**” denilen soru formu ile doğru ve dürüst olarak açıklamakla yükümlüdür. Bu açıklamalara beyan adı verilir. Sigortacı beyanı teminata dönüştürür ve teklifname ile açıklanan bilgilere göre sigorta sözleşmesini düzenler yani akdin yazılı şekli olan poliçeyi oluşturur. Eksik ve yanlış beyan poliçenin teminatının da eksik ve yanlış olmasına neden olur. Bu nedenle sigorta ettiren/sigortalı ve sigortacı iyi niyetli olmalıdır. İyi niyet prensibine uyulmamışsa, yani beyan doğru değilse ya da gerçeğe aykırı veya eksik ise, sigorta ettiren/sigortalı bu prensibe aykırı davrandığı için sigortacı akdi doğmamış sayarak poliçeyi **batıl (geçersiz)** addedebilir. Sigorta araçlarının kusuru da sigorta talebinde bulunanın kusuru gibi işlem görür ve sözleşme fesh olunabilir. Sigortanın başlangıcında olduğu kadar süresi içinde de tarafların iyi niyetli olmaları gerekmektedir. Azami iyi niyet, akdin başlangıcında ve yürürlükte olduğu sürede geçerlidir. Poliçedeki değişikliklerin sigortacıya bildirilmesi gerekir.

Bu prensibin diğer bir sonucu ise, sigorta ettiren/sigortalının hasarın meydana gelmesinden sonra sigortalı değilmişçesine hareket ederek zararın azaltılmasında yardımcı olması ve hasarın tespitinde sigorta şirketine her türlü kolaylığı göstermesidir.

Sigorta şirketi yönünde de, hasarın gerçekleşmesi hâlinde sigortalının maddi ve manevi kayıplara uğramasını önlemek bağlamında, saptanan hasarı kısa sürede ödemek bu prensibin bir gereğidir.

Sigorta şirketi, sigorta edilecek olan mal, hayat veya sorumluluk konusu olan şey ile ilgili hiçbir bilgiye sahip değildir ve karşı tarafın vermiş olduğu bilgiye güvenmek durumundadır.

Diğer taraftan, menfaatini sigorta ettirmek üzere teklif formunu doldurmakta olan kişi de, kendi ihtiyaçlarına yönelik ürünü belirlemede sigortacının vermiş olduğu teknik bilgiye güvenmek durumundadır. Dolayısıyla, sigorta sözleşmesinin oluşturulması aşamasında her iki taraf için de söz konusu olan ortak nokta, tamamen karşı tarafın vermiş olduğu bilgiye güvenmek durumunda olmalarıdır. Taraflardan birinin iyi niyetli olmaması nedeniyle karşı tarafa gerçek olmayan bilgi vermesi, karşı tarafı yanıltmak ve istemediği bir sözleşmeye girmesini sağlamaktır ve iyi niyet prensibinin ihlali karşı tarafa sözleşmenin feshi hakkını vermektedir.

Bu kapsamda, daha önceki bölümde ayrıntılı olarak irdelenen teklifname özel bir önem taşımaktadır. Teklifnamelerin ileride ortaya çıkacak uyuşmazlıkların önlenmesini teminen tarafların imzasını taşıması gerekir. Teklifnameler genelde sigorta ettirenin/sigortalının adını, adresini, sigortanın konusunu, istenen rizikoların ayrı ayrı ismini, sigorta bedelini ve de sigorta süresi ile tanzim tarihini ihtiva eder. Azami iyi niyet prensibine göre, sigorta ettirenin/sigortalının esasla ilgili tüm bilgileri eksiksiz beyan etmek suretiyle sigortacının prim tespitine yardımcı olması gerekmektedir. Sigortacının sigortalı talep olunan rizikoyu kabulüne esas oluşturacak bilgilerin teklifnamede yer alması gerekir. Sigortacı teklifnamede yer alan bilgileri kullanarak primi saptar.

TTK'da sigorta teminatı verilecek rizikonun tayin ve takdiri açısından önem taşıması sebebiyle, sigortacının sözleşme yapıp yapmayacağı, yapacaksa hangi koşullarla yapacağı konusundaki kararına etkili olabilecek bilmesi gereken tüm önemli hususları sigorta ettirenin/sigortalının sigortacıya bildirmekle yükümlü olduğu öngörülmüştür.

Özet olarak, sigortacı, dürüstlük ilkeleri çerçevesinde; sözleşmenin müzakeresi, kurulması ve devamı sırasında sigorta ettirene/sigortalıya, sigortayla ilgili teknik konularda yardımcı olmak, yapılacak veya yapılmış sigortacılık işleminin özellikleri ve sözleşmeye konu sigorta teminatı ile sigortanın işleyişi hakkında gerekli her türlü bilgiyi sözlü ve yazılı olarak sağlamak ve sigorta ettireni yanıltıcı her türlü hâl ve davranıştan kaçınmak zorundadır.

Hayat sigortalarında azami iyi niyet akdin başlangıcında geçerlidir. Kişinin riskini artıran bir görev değişikliği sözleşmeyi etkilemez.

“Azami iyi niyet”, hem sigorta ettiren/sigortalı hem de sigortacı açısından gerekli olmakla birlikte, uygulamada, daha çok sigorta ettireni/sigortalıyı ilgilendiren bir yükümlülük olarak ortaya çıkar. Bunun başlıca iki nedeni vardır.

- Sigortalı/sigorta ettiren yada teklif sahibi, sigorta konusuyla ilgili hususları en iyi bilen veya bildiği varsayılan kimsedir. Sigortacının bilgisi ise, sadece sigortalı veya teklif sahibinin kendisine aktardıkları ile sınırlıdır. Verilen bilgi, tedbirli bir sigortacının sigorta teminatı verip vermeme kararında etkili olabilecek bütün noktaları içermelidir. Şunu da belirtmek gerekir ki, sigortacının kendi olanaklarıyla elde edeceği bilgiler, sigortalı ya da teklif sahibi tarafından verilenleri tamamlayıcı nitelikte olacaktır.

- Sigortalı, genellikle, sigorta konusu üzerinde, sürekli bir denetim olanağına ve özel koşul ya da yükümlülük söz konusu olmadıkça, dilediği biçimde tasarruf ve kullanım hakkına sahiptir. Sigortacı ise, sigortalının ihmalden doğmuş olsa bile hasarı karşılamak durumundadır.

Sigortanın genel ilkelerinden Azami Hüsniyet İlkesi ve Sigorta Ettirilebilir Menfaat İlişkisi İlkesi nedir? Kısaca bilgi veriniz.

SIRA SİZDE

1

Resim 6.1

Sigorta ve menfaat koruma

Sigorta Ettirilebilir Menfaat İlişkisi İlkesi

Sigorta menfaati, sigorta hukukunda, bir kimse ile bir şey arasında bulunan ekonomik ilişkiyi tanımlamak için kullanılır. Bu prensip sigorta yaptırabilme hakkı olarak da bilinmektedir. Sigortayı ancak bir konuda sigortalanabilir menfaati olan kimse yaptırabilir. Böyle bir menfaati

Sigorta menfaati, sigorta hukukunda, bir kimse ile bir şey arasında bulunan ekonomik ilişkiyi tanımlamak için kullanılır.

olmayan kişi sigortalı/sigorta ettiren olamaz. Ancak, sigortalanan şey ile sigortalı/sigorta ettiren arasında maddi, para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır. Sigortanın konusu, yangın sigortalarında mülkiyete “bina, muhteviyata, yaşam sigortalarında “cana” veya sorumluluk sigortalarında “bir kimsenin yasal sorumluluğuna” gelebilecek tehlike olasılıkları-rizikolarıdır. Buna karşılık, sigorta sözleşmesinin konusu ise; yukarıda sayılan mal-can ve sorumluluk üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatlerdir. Bu prensip (ilke), TTK’nun 1401/1. Maddesinde “... Sigortacı bir prim karşılığında bir kişinin “para ile ölçülebilir bir menfaatini” zarara uğratan bir rizikonun meydana gelmesi hâlinde...” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu hükümle yasa koyucu, menfaat ilkesini benimsemiş ve sigorta konusu üzerinde bir menfaati olan kişinin bu menfaatini sigorta ettirebileceği kuralını koymuştur. Bundan dolayı sigorta edilen şey, mal değil malın üzerindeki menfaat olmaktadır. Örneğin taşınan bir malın maliki (sahibi), o malın sahibi olarak o şeyi sigorta ettirebilirken, **malı taşıyan da navlun alacaklısı olarak o mal üzerindeki menfaatini (navlun alacağını)** sigorta ettirebilecektir. Örnekten de görüleceği gibi mal ile ilgili değişik menfaatler sigorta konusu olabilmektedir.

Bu noktada **sigorta edilen şey** ile **sigorta konusunun** birbirinden farklı kavramlar olduğuna ve aralarındaki farka işaret etmekte yarar vardır. Sigorta edilen şey risklerle (rizikolarla) karşı karşıya olan ve ziya ve hasara uğraması olası maldır. Hâlbuki sigortanın konusu olan sigorta edilebilir menfaat, sigorta edilen şey ile o şey üzerinde menfaat sahibi kişi arasındaki ilişkiyi belirleyen bir olgudur. Bu yangın sigortalarında bina ve muhteviyatı, nakliyat sigortalarında gemi ve yük, sorumluluk sigortalarında bir kimsenin hukuki (finansal) sorumluluğu, hayat sigortalarında yaşam olabilmektedir. Buna karşılık sigorta sözleşmesinin konusu ise yangın sigortalarında bina ve muhteviyatı, **nakliyat sigortalarında gemi ve yük, sorumluluk sigortalarında bir kimsenin hukuki (finansal) sorumluluğu**, hayat sigortalarında yaşam değil, bilakis, poliçe sahibinin bunlar üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatidir.

Sigortalanabilir menfaat ilke olarak sigortanın yapıldığı ve hasarın meydana geldiği anda var olmalıdır. Sigortalanabilir menfaatin unsurları şöyle sıralanabilir:

- Sigorta ettirilebilir nitelikte bir mal (eşya), yaşam, sorumluluk vb. gibi hususlar sigorta konusunu oluşturmaktadır.
- Sigortalı rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigorta ettiren/sigortalı fiziki zarara (kayba) uğramalıdır.
- Hasar (zarar) sigortanın asıl konusunda olmalıdır.
- Sigorta ettiren/sigortalı ile sigorta konusu arasındaki menfaat, ziya veya hasara uğradığı zaman tazmin edilebilmesi için meşru (yasal) ve parayla ölçülebilir olmalıdır.

Ayrıca hukuken mal sahibi olunmadan sigortalanabilir menfaat sahibi de olunabilmektedir. Örneğin; İpotek ve Rehin hakkı, İntifa hakkı sahibi, Emanetçi ve Yeddi emin, Kiracı gibi.

Bu noktada “sigorta edilen şey” ile “sigorta konusunun” birbirinden farklı kavramlardır.

SIRA SİZDE

2

Tam Değerine Sigorta, Aşkın ve Eksik Sigortayı karşılaştırınız.

Resim 6.2

Sigorta ve risk

Riskin (Rizikonun) Varlığı İlkesi

Günlük hayat ve gelecek, birçok risk ve belirsizliklerle dolu olup, değişik kaynaklar riskin tanımını farklı farklı yapmaktadırlar. Ayrıca riskin tanımı yapılırken konulara göre değişiklik gösterebilmektedir. Daha önceden de işaret edildiği gibi, sigortacılıkta risk (riziko) genel anlamda kısaca gerçekleşmesi kesin olmayan veya ölüm gibi gerçekleşmesi kesin olmakla birlikte ne zaman gerçekleşeceği belirsiz ve sigorta ettirenin/sigortalının iradesi dışında meydana gelebilecek ani ve dıştan gelen bir olay diye tanımlanabilir.

Sigorta ile ilgili birçok yazında “**risk**”, “**riziko**”, “**tehlike**” kavramı “dıştan gelen” ve “ani veya beklenmedik” veya “rastlantısal” olaylar olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler risk (riziko) kavramının temel niteliği olup, bunlara sahip olmayan herhangi bir olay risk (riziko), tehlike olarak kabul edilemez.

Kişi veya kurumların ya da bunların sahip oldukları varlıkların karşı karşıya oldukları rizikolar, tehlikeler yukarıda işaret edilen özellikleri taşıyorsa sigorta edilebilmektedir. Riziko, tehlike olmadan bir sigorta sözleşmesinin düzenlenmesi mümkün değildir. Bu bakımdan rizikonun varlığı ilkesi, sigortanın ilkelerinden bir diğeridir.

Riskin Temel Özellikleri bölümünde de işaret edildiği gibi, sigortanın yapılabilmesi için;

- Ortada gerçekleşmesi olası (rastlantısal) olan, sigortacılar tarafından bilinen gerçek bir riziko, tehlike olması gerekmektedir. Ortada olası ve gerçek bir riziko, tehlike yoksa teminat verilecek bir durum da söz konusu değildir.
- Sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda riziko, tehlike gerçekleşmemiş olmalıdır.
- Risk (riziko) meşru (yasal) olmalıdır.
- Risk (riziko) ödenebilir ölçülerde olmalıdır. Katastrofik hasarlarda, sigorta şirketinin üstlendiği teminatı karşılayabilecek müşterelerde, riskin (rizikonun) dağılımını gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde sigortaya olan güven duygusu kaybolur.

Sigorta ile ilgili birçok yazında “**risk**”, “**riziko**”, “**tehlike**” kavramı “dıştan gelen” ve “ani veya beklenmedik” veya “rastlantısal” olaylar olarak tanımlanmaktadır.

Sigortalanabilir menfaat ilişkisi prensibi nedir? Kısaca açıklayınız?

SIRA SİZDE

Resim 6.3

Rizikonun dağılımı

Sigorta edilen malın zarara uğraması talebi oluşturur. Zararın ödenmesi ve malın eski hâline getirilmesi ise “**tazminat prensibidir**”.

Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)

Bir sigorta sözleşmesine göre; sigortacı, sigortanın tanımında yer verilen “bir kimsenin, bir prim karşılığında para ile ölçülebilir nitelikte sigortalanabilir menfaatini (yararını) zarara uğratan bir riskin, tehlikenin meydana gelmesi hâlinde taahhüt ettiği tazminatı ödemekle yükümlüdür”. Sigorta edilen malın zarara uğraması talebi oluşturur. Zararın ödenmesi ve malın eski hâline getirilmesi ise, “**tazminat prensibidir**”. Buradaki amaç, ödenen tazminat ile gerçek hasarın karşılanmasıdır. Bundan kasıt ise, bir gün önceki durumdan “**ne daha iyi, ne daha kötü**” olmamadır. Başka bir ifadeyle, sigorta ettirenin/sigortalının durumu, hasar öncesine göre ne iyileşmeli ne de kötüleşmelidir. Böylece, poliçe ile teminat altına alınan riskin, tehlikenin neden olduğu zarar ve ziyan tazmin edilmekte, sigortalının hasardan bir gün önceki ekonomik durumuna getirilmesi sağlanmış olmaktadır. Mesela; eskimiş ve kullanılmış bir malın zararı karşılanırken, eskime payı düşülür. Zarar ya nakden ödenir, ya da onarılır, ya da değiştirilerek yerine konulur. **Sigorta sözleşmesi sigortalıyı hasardan önceki finansal durumunun üzerine çıkarmayı gaye edinmez.** Tazminat Prensibi, hasar nedeniyle sigortalının kar sağlamasını önler. Bu hâliyle anılan prensip, “**Sigortalanabilir Menfaat Prensibi**” ile birebir örtüşmektedir.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu prensip, yalnızca mal ve sorumluluk sigortalarında geçerlidir. Tazminat prensibinin geçerli olmadığı, yani sigortalının/sigorta ettirenin hasardan bir gün önceki hâline getirilemediği sigortalardan Hayat ve Ferdi Kaza sigorta poliçeleri de vardır. Hayat ve Ferdi Kaza sigortalarının konusu insan hayatı olduğu için burada mal sigortalarında olduğu gibi sigorta değeri söz konusu değildir. İnsan kendi yaşamına veya organına değer biçemez. Onu için Hayat, Daimi ve Kısmi Maluliyet teminatı veren poliçelerde tazminat prensibi işlemez.

Bu tür sigortalarda, bir zararın tazmininden ziyade sigortalıya belirli bir olayın olması hâlinde önceden saptanmış bir meblağın ödenmesi söz konusudur. Bir hayat sigorta ettireninin lehtarı herhangi bir zararı kanıtlamak zorunda değildir. Bu nedenle tazminat bir zararla sınırlı değildir.

Tazminat prensibi uygulamasında aşkın ve eksik sigorta kavramlarına dikkat çekilmesinde fayda bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, sigortalının/sigorta ettirenin sigorta yapılırken beyan ettiği ve poliçenin ön yüzünde yazılı olan meblağa “**Sigorta Bedeli**” denilmektedir. Hasar hâlinde sigortalının ödeyebileceği en yüksek tazminat miktarı, poliçede yazılı olan bu bedeldir. TTK Madde 1461’de yer alan ifadesiyle “*Sigortacının sorumluluğu sigorta bedeli ile sınırlıdır. Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşıya bile, sigortacı uğranılan zarardan fazlasını ödemez*”.

Aynen tazmini öngören yeni değer sigortaları hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

Bir de sigortalanan malın günün piyasa koşullarına uygun rayiç değeri vardır ki buna “Sigorta Değeri” denir. TTK Madde 1460/1’de yer verilen tanımıyla “*Sigorta değeri sigorta olunan menfaatin tam değeridir*”.

Sigorta Bedelinin, piyasa rayiçlerine göre “Gerçek Değer”e (Makul Değer) eşit olması gerekir. “Sigorta Bedeli, Sigorta Değeri”ne eşit ise; bir hasar olduğunda sigortalının/sigorta ettirenin “Gerçek Zararı” tam olarak ödenir. Hasar anında sigortalının/sigorta ettirenin bir kayba uğramaması için zarar sigortalarında temel kural poliçede gösterilen şeyin değeri yani;

SİGORTA BEDELİ = SİGORTA DEĞERİ birbirine eşit olmalıdır.

“Sigorta Değeri” ile “Sigorta Bedeli”nin birbiriyle karıştırılmaması gerekir.

DİKKAT

“Sigorta Bedelinin”, “Sigorta Değerinden” az veya çok olması hâli, tazminat ödemelerinde bazı problemlere neden olmaktadır:

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Eksik Sigorta, poliçede yazılı sigorta bedelinin, sigortaya konu olan malın gerçek ve makul değerinin altında olması durumudur. Sigorta ettiren sigortalı, bilmeyerek veya daha az prim ödemek amacıyla malın gerçek değerinin altında bir beyanda bulunabilmektedir. Eksik sigorta hâlinde sigortalı, uğranılan maddi kayıpların bütünüyle giderilmesinden yeterince yararlanamamaktadır. Örneğin, tam hasar hâlinde, sigorta şirketinin ödeyeceği en fazla miktar, poliçede beyan edilmiş sigorta bedeli kadar olacaktır. Kısmi hasarlarda ise sigorta şirketinin ödeyeceği tazminat; gerçekleşen zarar tutarı sigorta bedelinin sigorta değerine oranı kadar indirilecektir.

SİGORTA BEDELİ < SİGORTA DEĞERİ olması hâlinde;

- Tama Hasar (Zıya) hâlinde, poliçede yazılı bedel ödenecektir.
- Kısmi Hasar (Zıya) hâlinde, Sigorta Bedelinin Sigorta Değerine oranına göre tazminat ödenecektir. Yani;

Sigorta bedeli; sigortalının/ sigorta ettirenin sigorta yapılırken beyan ettiği ve poliçenin ön yüzünde yazılı olan meblağa denilmektedir.

Sigorta Bedeli

----- X Hasar (Zıya) = Tazminat

Sigorta Değeri

Kanundaki bu zorunluluğu bilmeyen sigorta ettiren/sigortalı, hasarını poliçede yazılı meblağa kadar alacağını ummakta ve genellikle “nasılsa evin veya eşyanın tamamı yanmaz, söndürülür, zarar olsa olsa 50.000 TL olur” gibi yanlış bir kaniya sahip olmaktadır.

TTK’nın 1462/1’inci Maddesine göre, aksine sözleşme yapılarak eksik sigorta hâlinde yukarıda belirtilen oran kuralının uygulanmayacağı kararlaştırılabilir. Bu durumda, sigorta bedelini aşmamak kaydıyla zararın tamamı ödenecektir.

Daha önce ilgili bölümünde açıklanan **Aşkın Sigorta**, tazminat poliçelerinde söz konusu olan bir kavramdır. Poliçede yer alan Sigorta Bedelinin, sigorta konusunun Gerçek ve Makul Değerinin üzerinde olması hâlidir. Tazminat prensibiyle amaçlanan sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği olmakla birlikte, uygulamada sıkça görülen, bu eşitliğin her zaman sağlanmadığıdır. Çeşitli nedenlerle sigorta bedeli sigortalı malın gerçek yani makul değerinin üzerinde olabilmektedir. Aşkın sigorta durumunda sigorta bedelinin sigorta olunan menfaatin değerinin üstünde olan kısmı geçersizdir (TTK Madde 1463/1). Bu sebeple, sigorta bedeli ile sigorta priminin onu karşılayan kısma isabet eden kısmı indirilir ve tahsil edilmiş fazla prim sigorta ettirene geri verilir. Rizikonun gerçekleşmesi anında da söz konusu eşitsizlik mevcut ise sigortacının azami sorumluluğu sigorta değeri ile sınırlıdır. Dolayısıyla, sigorta şirketi, bir tam hasar (zıya) durumunda, o malın gerçek değerini ödemek veya ikame etmek durumundadır.

Sigorta şirketi, bir tam hasar (zıya) durumunda, o malın gerçek değerini ödemek veya ikame etmek durumundadır.

Aşkın Sigorta hakkında detaylı bilgi öğrenmek için TTK’nunun (27846 sayılı ve 14.02.2011 tarihli) 1460/1. maddesine bakınız. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>)

K İ T A P

Sigorta ettirenin/sigortalının, mali çıkar sağlamak amacıyla kötü niyetle yaptığı aşkın sigorta sözleşmesi geçersizdir. Sözleşme yapılırken geçersizliği bilmeyen sigortacı, durumu öğrendiği sigorta döneminin sonuna kadar prime hak kazanır (TTK Madde 1463/2).

Yakın Sebep İlkesi ve Rücu Prensibi Nedir?

SIRA SİZDE

4

Resim 6.4

Sigorta ettirenler

Yakın Sebep (Neden) İlkesi

Sigortacılık uygulamasında, sigorta poliçeleri, sigorta konusu ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek bütün hasarları güvence altına almamaktadır. Temin edilen rizikolar, poliçede gösterilenlerle sınırlıdır. “All Risks” “Bütün Rizikolar Dâhil” tipindeki geniş kapsamlı poliçelerde bile birtakım rizikolar istisna edilmiştir. Dolayısıyla hasarın nedeninin belirlenmesi, tazminat ödenmesi yapılıp yapılmaması bakımından, sigortacı için büyük önem taşır. Sigorta ettirenin/sigortalının, karşı karşıya kaldığı zarardan ötürü, sigortacısından bir tazminat isteminde bulunabilmesi için, meydana gelen zıya veya hasarın sigorta sözleşmesi ile güvence altına alınan bir risk, tehlike veya olaydan ileri geldiğini saptamak gerekir. Bir başka ifade ile hasarın “Yakın Neden” inin, poliçede güvence altına alınan bir riskten, tehlikeden biri veya birkaçının olması zorunluluğu vardır. O hâlde, bir hasarla karşılaşıldığında, bu hasarın yakın nedeninin ne olduğunun belirlenmesi şarttır.

Örneğin, ferdi kaza poliçesi yaptırmış bir kişinin merdivenden inerken ayağı takılır ve düşer ölürse ölüm tazminat ödenir. Ama kalp krizi nedeniyle öldükten sonra düşerse veya kriz sebebiyle düşme veya ölüm olursa ferdi kaza poliçesi kapsamında tazminat ödenmez.

Diğer bir örnek olarak, yangın poliçesine deprem teminatı almamış bir sigortalının işyerinde deprem sonucunda yangın çıkmışsa oluşan zarar tazmin edilmez. Çünkü yangının yakın sebebi olan deprem teminatı poliçede mevcut değildir. Maruz kalınan zarar nedeniyle sigortalının sigortacısından bir talepte bulunabilmesi için meydana gelen hasarın poliçede teminat altına alınmış olan bir riskten, tehlikeden ileri geldiğinin saptanması gerekmektedir.

Sigortacılık uygulamasında yakın sebep, bir hasarın meydana gelmesine neden olan en etkili ve hâkim sebeptir. Yakın sebebi diğer sebeplerden ayıran en önemli özellik, hasarın oluşumuna etki ya da katkıda bulunmasının ötesinde, tek başına belirleyici olmasıdır. Bazı hasarların meydana gelmesine tek bir olay neden olabilmektedir ve bu olay doğal olarak hasarın yakın sebebidir. Ancak, bazı durumlarda hasarlar, zincirleme olayların sonucunda meydana gelebildiği gibi, birden fazla olayın katkısıyla da oluşabilmektedir. Böyle bir durumda, hasarın yakın sebebinin tespit edilmesinde zorluklarla karşılaşılabilir.

Sigorta sözleşmesine göre, verilen teminatla, gerçekleşen riziko nedeniyle oluşan hasar arasında direkt bir ilişki olmalıdır. Zarar, verilen teminatın direkt bir sonucu ise ve verilen teminatla gerçekleşen hasar arasında oluşan halkanın zincirlerinde bir kopma yoksa ödemede bulunulur. Ancak, hasarın nasıl meydana geldiğine bakılır. Hasarın sebebi nedir? Hasar nasıl ve ne sebeple meydana gelmiş olursa olsun, sebebin sigorta teminatı kapsamında olması gerekir. Eğer poliçede yer almayan bir riziko tahakkuk etmişse bu taktirde yakın sebep odur, ancak, tazminat ödenmez. Çünkü teminat altında değildir. Sigorta şirketleri için önemli olan en yakın etkin hasar sebebini bulmaktır.

Rücu (Halefiyet = Hakların Devri) Prensibi

Bir kimsenin bir başkasına karşı sahip olduğu hakların, üçüncü bir kişiye devredilip bu üçüncü kişi tarafından kullanılmasına hukuk dilinde "Halefiyet" adı verilir. Sigortacılıkta da, sigortacı, bir hasar ya da ziya ile ilgili olarak sigorta ettirene / sigortalıya ödediği tazminat oranında, hukuken sigortalının yerine geçer ve sigortalının söz konusu zarardan ötürü üçüncü kişilere karşı bir dava hakkı varsa, bu hak, tazmin edilen zarar oranında sigortacıya devredilmiş olur.

Bu temel prensibin amacı şudur: Sigorta, tazminat prensibine ilişkin açıklamalarda da ifade edildiği gibi, fazladan bir kar sağlama aracı olmayıp poliçe sahibinin zararının giderilmesini amaçlayan bir kurumdur. Sigorta ettirilen değer, başkasının kusuru ile hasara uğramışsa, sigorta ettirenin/sigortalının bu kimseyi dava edip zararını ondan alma hakkı vardır. Eğer sigorta ettiren/sigortalı aynı zararı sigortacıdan da alıyorsa, sorumlu kişiden ikinci kez tazminat alınması, kendisi için haksız bir kazanç temini olacaktır. İşte bu durumun önüne geçmek ve sigorta ettirenin/sigortalının hem sigortacıdan hem de kusurlu kişiden tazminat alınmasını önlemek için, bu prensip uyarınca, sigorta konusunun uğradığı zarardan ötürü sigortacı sigorta ettirene/sigortalıya herhangi bir ödemede bulunmuşsa, yaptığı ödeme oranında sigorta ettirenin/sigortalının yerine geçer ve onun bütün haklarına halef olur. Gaye sigorta ettirenin/sigortalının zarardan fazlasını temin etmesine engel olmaktadır.

Rücu (Halefiyet) sigortacının Kanundan doğan bir hakkıdır. Hasar, poliçenin sahibi olmayan bir başka kişi tarafından verilebilir. Poliçe sahibi sigorta ettiren/sigortalı hasar talebinde bulunur, sigortacı da bir başkasının kusuru nedeniyle gerçekleşen hasarı öder. TTK'nun 1472. Maddesine göre; "Sigortacı, sigorta tazminatını (bedelini) ödediğinde, hukuken sigorta ettireninin / sigortalısının yerine geçer. Sigorta ettirenin/sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder". Sigortacı bu hakka dayanarak ödemiş olduğu sigorta tazminatının tamamını veya bir kısmını açacağı rücu davası sonucunda geri alma olanağına sahiptir. Kanundaki bu hükme göre, sigorta ettiren/sigortalı, hem sigorta şirketinden, hem de zarara sebep olandan talepte bulunamaz. Eğer sigortalı/sigorta ettiren aynı zararı sigortacıdan almakta ise, bir kere de sorumlu kişiden alması, kendisi için haksız bir kazanç demektir. Eğer böyle bir prensip olmasa idi, sigorta ettiren / sigortalı hem sigorta şirketinden hem de kendisine zarar veren kusurlu kişiden talepte bulunur ve zararı iki ayrı yerden karşılayarak kar olanağı yaratabilirdi. Sigorta kar vasıtası değildir, zararın bir taraftan karşılanmasıdır. Bu nedenle de gaye sigorta ettirenin/sigortalının zarardan fazlasını temin etmesine engel olmaktadır.

Bir kimsenin bir başkasına karşı sahip olduğu hakların, üçüncü bir kişiye devredilip bu üçüncü kişi tarafından kullanılmasına hukuk dilinde "Halefiyet" adı verilir.

Hasar, poliçenin sahibi olmayan bir başka kişi tarafından verilebilir. Poliçe sahibi sigorta ettiren/sigortalı hasar talebinde bulunur, sigortacı da bir başkasının kusuru nedeniyle gerçekleşen hasarı öder.

Resim 6.5

Hasara katılım prensibi

Birden Çok Sigorta veya Hasara Katılım Prensibi

Birden çok sigorta; mal sigortalarında bazen aynı menfaat, aynı rizikolara karşı yine aynı süre için birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesidir.

Mal sigortalarında bazen aynı menfaat, aynı rizikolara karşı yine aynı süre için birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmektedir. Buna doktrinde birden çok sigorta denilmektedir.

Hasara katılım; sigortanın gerçek zararın ödenmesi yani kar sağlama aracı olmaması nedeniyle, sigorta konusu menfaatin birden fazla sigortacıya aynı koşullarda, aynı sigortalı tarafından, aynı rizikolara karşı aynı süre için sigorta ettirilmesi hâlinde tazminat tutarının ilgili sigortacılar arasında bölüşülmesidir.

Aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya, aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi hâlinde sigorta ettirene sigorta bedelinden daha fazlası ödenmez.

Gerçek hasardan fazlasının ödenmesi sigortanın genel prensiplerine aykırıdır. Hasarın paylaşılabilmesi için; hasarla ilgili poliçelerin aynı rizikoları, tehlikeleri sigorta teminat kapsamına alması, aynı menfaatin olması ve aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi gerekmektedir.

Birden çok sigortada, sigorta ettiren, sigortacıardan her birine hem rizikonun gerçekleştiğini hem de aynı menfaat için yapılan diğer sigortaları bildirir. Bu hükme aykırılık hâlinde 1446'ncı madde hükmü uygulanır (TTK Mad. 1465/1-2). TTK Madde 1446 aynen şöyledir: (1) Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu **gecikmek-sizin** sigortacıya bildirir. (2) Rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirim yapılmaması veya geç yapılması, ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmuşsa, kusurun ağırlığına göre, tazminattan veya bedelden indirim yoluna gidilir. (3) Sigortacı rizikonun gerçekleştiğini daha önce fiilen öğrenmişse, ikinci fıkra hükmünden yararlanamaz.

Görülüyor ki, birden çok sigortada şu koşulların hep birlikte ve aynı zamanda bulunması gerekmektedir.

Birden çok sigortacı olmalıdır: Bu itibarla, bir mal sigortalandıktan sonra başka bir sigorta şirketine sigortalanırsa, bu hâlde birden fazla sigortadan söz edilebilir. Bir mal sigortalandıktan sonra başka bir poliçeyle aynı sigorta şirketine tekrar

Sigorta edilen menfaat aynı olmalıdır: Bu menfaat aynı rizikolara karşı sigortalanmalıdır. Bir malını yangına karşı sigortalayan kimse başka sigortacı nezdinde hırsızlığa karşı sigortalarsa birden fazla sigortadan söz edilemez.

Sigorta poliçelerinin süreleri aynı olmalıdır.

Aynı sigorta konusunun, birden çok sigorta şirketine sigorta ettirilmesi hâlinde daha önceki bölümlerde irdelemeleri ayrıntılı yapılan **Müşterek Sigorta (Koasürans)**, **Çifte Sigorta**, **Kısmi Sigorta** gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

Müşterek sigorta, bir menfaatin birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara karşı sigorta edilmişse yapılan birden çok sigorta sözleşmesinin hepsi, ancak sigorta olunan menfaatin değerine kadar geçerli sayılır. Bu takdirde sigortalardan her biri, sigorta bedellerinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olur.

“**Müşterek sigorta**” hakkında detaylı bilgi öğrenmek için TTK’nunun (27846 sayılı ve 14.02.2011 tarihli) 1466/1. maddesine bakınız. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>)

K İ T A P

Sözleşmelere göre sigortalıya mütelsilen sorumlu oldukları takdirde, sigortalı, uğradığı zarardan fazla bir para isteyemeyeceği gibi, sigortalılardan her biri yalnız kendi sözleşmesine göre ödemekle yükümlü olduğu bedele kadar sorumlu olur. Bu hâlde ödemede bulunan sigortalının diğer sigortalılara karşı haiz olduğu rücu hakkı, sigortalıların sigortalıya sözleşme hükümlerine göre ödemek zorunda oldukları bedeller oranındadır (TTK, Mad.1466/2).

Çifte sigorta da haksız kazanç elde etme söz konusu olduğundan sigorta hukukunda yasal olarak kabul edilmemiş hatta ilgili kanunlar açısından suç sayılmıştır.

TTK’nun 1467. Maddesinde, değerinin tamamı sigortalanan bir menfaatin sonradan aynı veya farklı kişi tarafından aynı rizikolara karşı, aynı süreler için, sigortalanamayacağı, diğer bir ifade ile haksız kazanç elde edilmesinin mümkün olamayacağı açıklanmış, ancak bazı şartların gerçekleşmesi hâlinde bu sözleşmenin de geçerli olacağını belirtmiştir.

Önceki ve sonraki sigortalılar onay verilerse; bu takdirde, sigorta sözleşmeler aynı anda yapılmış sayılacak ve tazimat bütün sigortalılar tarafından sigorta bedellerinin toplamına göre, kendi verdikleri teminat oranında tazmin edilecektir (TTK Mad. 1467/1-a).

Sigorta ettiren kişi önceki sigortadan doğan hakları ikinci sigortacıya devir veya o haklardan vazgeçmişse; Sigorta ettiren, önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devir veya o haklardan feragat etmişse; bu takdirde, devir veya feragatin ikinci sigorta poliçesine yazılması şarttır; yazılmazsa ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır (TTK, Mad.1467/1-b).

Sonraki sigortalının, ancak önceki sigortalının ödemediği tazminattan sorumluluğu şart kılınmış ise; bu hâlde önceden yapılmış olan sigortanın ikinci sigorta poliçesine yazılması gerekir; yazılmazsa, ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır (TTK, Mad. 1467/1-c).

TTK’nun 1468/1. Maddesinde;

“Sigorta olunan menfaatin değeri önceki bir sözleşmeyle tamamen teminat altına alınamamışsa bu menfaatin arta kalan değerine kadar bir veya birkaç kez sigorta edilebileceği” hükmü yer almaktadır.

Bu taktirde, o menfaati sigorta eden sigortalılar, bakiyeden dolayı yapmış oldukları sözleşmenin yapılış tarihleri sırasıyla sorumluluk taşırlar. Aynı günde yapılmış olan sözleşmeler, aynı anda yapılmış sayılır.

Çifte sigorta; haksız kazanç elde etme söz konusu olduğundan sigorta hukukunda yasal olarak kabul edilmemiş hatta ilgili kanunlar açısından suç sayılmıştır.

Özet

Sigortanın genel ilkelerini (prensiplerini) sıralayabilmek
Sigorta Sözleşmesinin düzenlenmesinde tarafların sigorta tekniğine göre uyması gereken ve dünyanın her yerinde geçerli olan ve bizim kanunlarımızı da kapsayan bazı prensipler vardır.

Sigorta, bu prensipleri (ilkleri) ile sigorta aracılığıyla elde edilebilecek haksız kazançların önüne geçmektedir. Bir risk yönetim türü olarak sigorta faaliyetlerinin kabul görmesi ve diğer risk yönetim türlerine üstünlük sağlaması, sigorta konusuyla ilgili özellik ve ilkelerin sisteme getirdiği disiplin sayesinde mümkün olmuştur. İşte sigorta sözleşmelerine (poliçe) uygulanan ve ilgililer tarafından göz önüne alınarak uyulması gereken bazı ilkeler koyulmuştur ki, bunlara “Sigortanın Genel İlkeleri (Prensipleri)” denir. Bu ilkeler her sigorta sözleşmesi için ortak hükümler niteliğini taşımakta ve sigorta sözleşmesinin temel özelliklerini belirlemektedir. Bu açıdan bu ilkelerin iyi bilinmesi ve onlara uyulması gerekli ve şarttır.

Genel kabul görmüş “Sigortanın Genel İlkeleri” şunlardır.

- Azami İyi Niyet İlkesi
- Sigorta Ettirilebilir Menfaat İlişkisi İlkesi
- Birden Çok Sigorta veya Hasara Katılım Prensipleri
- Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)
- Yakın Sebep İlkesi
- Rücu (Halefiyet) Prensipleri
- Riskin Varlığı İlkesi

Sigorta ettirilebilir menfaat ilişkisi ilkesini açıklayabilmek
Bu prensip sigorta yaptırabilme hakkı olarak da bilinmektedir. Sigortayı ancak bir konuda sigortalanan kimse yaptıırabilir. Ancak, sigortalanan şey ile sigortalı/sigorta ettiren arasında maddi, para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır. Sigortanın konusu, yangın sigortalarında mülkiyete “bina, muhteviyata, yaşam sigortalarında “cana” veya sorumluluk sigortalarında “bir kimsenin yasal sorumluluğuna” gelebilecek tehlike olasılıkları-rizikolardır.

Riskin (rizikonun) varlığı ilkesini betimleyebilmek

Günlük hayat ve gelecek, birçok risk ve belirsizliklerle dolu olup, değişik kaynaklar riskin tanımını farklı farklı yapmaktadırlar. Ayrıca riskin tanımı yapılırken konulara göre değişiklik gösterebilmektedir. Daha önceden de işaret edildiği gibi, sigortacılıkta risk (riziko) genel anlamda kısaca gerçekleşmesi kesin olmayan veya ölüm gibi gerçekleşmesi kesin olmakla birlikte ne zaman gerçekleşeceği belirsiz ve sigorta ettirenin/sigortalının iradesi dışında meydana gelebilecek ani ve dıştan gelen bir olay diye tanımlanabilir.

Sigorta ile ilgili birçok yazında “**risk**”, “**riziko**”, “**tehlike**” kavramı “dıştan gelen” ve “ani veya beklenmedik” veya “rastlantısal” olaylar olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler risk (riziko) kavramının temel niteliği olup, bunlara sahip olmayan herhangi bir olay risk (riziko), tehlike olarak kabul edilemez.

Sebepsiz zenginleşme yasağını (tazminat ilkesini) tartışabilmek

Bir sigorta sözleşmesine göre; sigortacı, sigortanın tanımında yer verilen “bir kimsenin, bir prim karşılığında para ile ölçülebilir nitelikte sigortalanan menfaatini (yararını) zarara uğratan bir riskin, tehlikenin meydana gelmesi hâlinde taahhüt ettiği tazminatı ödemekle yükümlüdür”. Sigorta edilen malın zarara uğraması talebi oluşturur. Zararın ödenmesi ve malın eski hâline getirilmesi ise, “**tazminat prensibidir**”. Buradaki amaç, ödenen tazminat ile gerçek hasarın karşılanmasıdır. Bundan kasıt ise, bir gün önceki durumdan “**ne daha iyi, ne daha kötü**” olmamadır. Böylece, poliçe ile teminat altına alınan riskin, tehlikenin neden olduğu zarar ve zıyan tazmin edilmekte, sigortalının hasardan bir gün önceki ekonomik durumuna getirilmesi sağlanmış olmaktadır. Mesela; eskimiş ve kullanılmış bir malın zararı karşılanırken, eskime payı düşülür. Zarar ya nakden ödenir, ya da onarılır, ya da değiştirilerek yerine konulur. **Sigorta sözleşmesi sigortalıyı hasardan önceki finansal durumunun üzerine çıkarmayı gaye edinmez.**

Kendimizi Sıyalım

1. Sigorta ettirenin/sigortalının, hasarın meydana gelmesinden sonra sigortalı değilmişçesine hareket ederek zararın azaltılmasında yardımcı olması ve hasarın tespitinde sigorta şirketine her türlü kolaylığı göstermesi sigortanın hangi **temel** ilkesi gereğidir?
  - a. Tazminat Prensibi
  - b. Halefiyet Prensibi
  - c. Azami İyi Niyet Prensibi
  - d. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi
  - e. Yakın Sebep (Neden) Prensibi
2. Tazminat prensibiyle aşağıdakilerden hangisi **amaçlanmaz**?
  - a. Sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği
  - b. Sigortalının ekonomik durumunun hasardan bir gün önceki düzeyine getirilmesi
  - c. Sigortanın sebepsiz zenginleşme aracı olarak kullanılabilmesi
  - d. Gerçek hasarın karşılanması
  - e. Hasar nedeniyle sigortalının kâr sağlamanın önlenmesi
3. Teminat kapsamındaki bir riskin, tehlikenin gerçekleşmesi durumunda, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu ve tazminata esas teşkil eden azami tutarı belirtmek amacıyla poliçenin ön yüzünde yer verilen kavrama ne denir?
  - a. Sigorta Değeri
  - b. Sigorta Primi
  - c. Sovtaj
  - d. Sigorta Bedeli
  - e) Riziko Bedeli
4. Yakın sebep (neden) nedir?
  - a. Sigortalanabilir menfaattir.
  - b. Hasara sebep olanın hasar yerine yakınlığıdır.
  - c. Poliçede güvence altına alınan bir riskten biri veya birkaçı poliçede güvence altına alınan bir riskten biri veya birkaçının gerçekleşmesi sonucu oluşan hasarın meydana gelmesine neden olan en etkili ve hakim sebeptir.
  - d. Rizikoyla ilgili olarak poliçede belirtilmeyen diğer hallerdir.
  - e. Hiç biri değildir
5. Sigorta ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
  - a. Sigorta, genel tazminat prensibi (ilkesi) ile sigorta aracılığıyla elde edilebilecek haksız kazançların önüne de geçmektedir.
  - b. Sigorta sözleşmeleri iyi niyetin temel ilke olarak kabul edildiği sözleşmeler olup, sigortacılıkta bu ifade yeterlidir.
  - c. Sigorta ettirilebilir menfaat ilişkisi ilkesi, TTK'nun 1401/1. Maddesinde "... Sigortacı bir prim karşılığında bir kişinin "para ile ölçülebilir bir menfaatini" zarara uğratan bir rizikonun meydana gelmesi hâlinde..." şeklinde ifade edilmiştir.
  - d. Sigorta Bedeli ile Sigorta Değeri birbirinden farklı değildir.
  - e. Tazminat prensibindeki asıl amaç, sigorta ettirenin/sigortalının bir gün sonraki durumundan "ne daha iyi, ne daha kötü" olmamasıdır.
6. Sigorta Bedelinin Sigorta Değerinden düşük olması ve kısmi hasar hâlinde tazminat ödemesi yapılan uygulamaya ne ad verilir?
  - a. Sigorta Değeri uygulaması
  - b. Sigorta Muafiyeti Uygulaması
  - c. Oran (Proporsiyon) Kuralı Uygulaması
  - d. Oransal İndirim Uygulaması
  - e. Paylaştırma Metodu Uygulaması
7. Sigorta Bedelinin Sigorta Değerini aşacak şekilde beyan edilmesi hâli aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?
  - a. Muafiyet
  - b. Sovtaj
  - c. Müşterek Sigorta
  - d. Aşkın Sigorta
  - e. Hiç biri
8. Sigorta Bedelinin, Sigorta Değerine eşit olması durumunda hasar gerçekleştiğinde sigortalının/sigorta ettirenin zararının ödenmesi için aşağıdaki hâllerden hangisi uygulamaya konulur?
  - a. Sigortalının/sigorta ettirenin "gerçek zararı" tam olarak ödenir.
  - b. Zararından muafiyet düşülür.
  - c. Zararı eksiltiyle Ödenir.
  - d. Zararının sigorta bedelini aşan kısmı ödenir.
  - e. Zarar muafiyete eklenir.

9. Türk Ticaret Kanunu'na göre sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu ne zaman sigortacıya bildirir?

- Gecikmeksizin
- Beşgün içinde
- Yirmidört saat içinde
- Bir hafta içinde
- Onbeş gün içinde

10. Aşağıdakilerden hangisi sigortanın yapılabilmesi için gerekli şartlardan biri **değildir**?

- Ortada gerçekleşmesi olası (rastlantısal) olan, sigortacılar tarafından bilinen gerçek bir riziko, tehlikenin olması
- Sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda riziko, tehlikenin gerçekleşmemiş olması
- Riskin (riziko) meşru (yasal) olması
- Riskin (riziko) ödenebilir ölçülerde olması
- Geçmiş deneyimlerden ve gerçekleşmiş hasar oranlarından yararlanılması

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

- c Yanıtınız yanlış ise "Azami Hüsünüyet (İyi Niyet) İlkesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise "Yakın Sebep (Neden) İlkesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- d Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise "Sebepsiz Zenginleşme Yasağı (Tazminat İlkesi)" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise "Birden Çok Sigorta veya Hasara Katılım Prensipleri" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Riskin (Rizikonun) Varlığı İlkesi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Azami iyi niyet prensibine göre; sigorta ettiren/sigortalı ile sigorta şirketi arasındaki ilişkinin başladığı "sigorta sözleşmesini" taraflardan her birinin diğerine sözleşmeyi kabul edip- etmemesinde etkili olabilecek tüm gerekli bilgileri vermesini, tarafların hile yapmaktan kaçınmalarını gerektirmektedir. Bir sigorta sözleşmesi karşılıklı güven esasına göre kurulmaktadır. Her iki tarafın sorumlulukları çerçevesinde bu güvenin sarsılmaması şarttır. Sigorta sözleşmesi yapılırken başlangıçta sigorta ettiren/sigortalı tarafın lüzumlu bilgileri içeren beyanı esas alınarak yapılmaktadır. Sigorta ettiren/sigortalı, güvence altına aldığı tüm riskler, tehlikeler hakkında sigortacıyı doğru bir şekilde bilgilendirmek durumundadır. Bütün sigorta genel şartlarında mevcut olan beyan yükümlülüğü bu prensipten yola çıkılarak getirilmiştir. Yanlış ve eksik beyan yaptırımlara bağlanmıştır.

Bu prensip her iki taraf için de gerekli olmakla birlikte, tatbikatta daha çok sigorta ettireni/sigortalıyı ilgilendiren yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni sigorta konusu yani riskler, tehlikeler hakkında beyan/bilgilendirme yükümlülüğüne tabi olan taraf olmasıdır.

Sıra Sizde 2

Tam (Makul) Değerine Sigorta durumunda yani Sigorta Bedeli = Sigorta Değeri hâlinde; Tam Hasar/Zarar Gerçekleşmişse Sigorta Ettiren/Sigortalı Tam Hasar / Zarar tutarı kadar tazminat alır. Kısmi Hasar Gerçekleştiği zaman ise, Sigorta Ettiren/Sigortalı Kısmi Hasar/Zarar tutarı kadar tazminat alır.

Eksik Sigorta hâlinde yani Sigorta Bedeli < Sigorta Değeri durumunda hasar gerçekleştiğinde Sigorta Ettirene/ Sigortalıya Sigorta Bedeli kadar tazminat ödenir. Kısmi Hasar Gerçekleştiğinde, Oran Kuralı gereğince Tazminat Sigorta Bedeli/ Sigorta Değeri arasındaki Oran kadar eksik ödenir.

Aşkın Sigorta hâlinde yani Sigorta Bedeli > Sigorta Değeri durumunda hasar gerçekleştiğinde Sigorta Ettirene/Sigortalıya Sigorta Değeri kadar tazminat ödenir. Kısmi Hasar Gerçekleştiğinde, Sigorta Değeri olan gerçek hasar/zarar miktarı tazminat ödenir.

Sıra Sizde 3

Bu prensip sigorta yaptırabilme hakkı olarak da bilinmektedir. Sigortayı ancak bir konuda sigortalanabilir menfaati olan kimse yaptırabilir. Böyle bir menfaati olmayan kişi sigortalı/sigorta ettiren olamaz. Ancak, sigortalanan şey ile sigortalı/sigorta ettiren arasında maddi, para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır. Sigortanın konusu, yangın sigortalarında mülkiyete “bina, muhteviyata, yaşam sigortalarında “cana” veya sorumluluk sigortalarında “bir kimsenin yasal sorumluluğuna” gelebilecek tehlike olasılıkları-rizikolarıdır. Buna karşılık, sigorta sözleşmesinin konusu ise; yukarıda sayılan mal-can ve sorumluluk üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatlerdir.

Sıra Sizde 4

Sigorta sözleşmesi ile verilen teminatla, yani sigorta poliçesinin arkasında yer alan sigorta genel şartları ile meydana gelen hasar/zarar arasında doğrudan bir ilişki olması gerekir. Zarar/hasar verilen güvencenin direkt bir sonucu ise ve verilen güvence ile gerçekleşen hasar/zarar arasında oluşan halkanın zincirlerinde bir kopma yoksa ödemedede bulunulur.

Sıra Sizde 5

Müşterek Sigorta, bir menfaatin birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara karşı sigorta edilmişse yapılan birden çok sigorta sözleşmesinin hepsi, ancak sigorta olunan menfaatin değerine kadar geçerli sayılır. Bu takdirde sigortacılardan her biri, sigorta bedelinin toplamına göre, sigorta ettiği bedel oranında sorumlu olur.

Sözleşmelere göre sigortacılar müteselsilen sorumlu oldukla-

rı takdirde, sigortalı, uğradığı zarardan fazla bir para isteye-meyeceği gibi, sigortacılardan her biri yalnız kendi sözleşme-sine göre ödemekle yükümlü olduğu bedele kadar sorumlu olur. Bu hâlde ödemedede bulunan sigortacının diğer sigorta-cılara karşı haiz olduğu rücu hakkı, sigortacıların sigortalıya sözleşme hükümlerine göre ödemek zorunda oldukları be-deller oranındadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Acinan, H. (2005). **Sigortanın Temel Prensipleri**, İstanbul: Güneş Sigorta AŞ Yayını.
- Kaya, F. (2014). **Sigortacılık**, İstanbul: Beta Yayını, İstanbul.
- Özbolat, M. (2010). **Temel Sigortacılık**, Ankara: Seçkin Ya-yıncılık.
- Resmi Gazete, **5684 sayılı Sigortacılık Kanunu**, 14 06. 2007 Tarih ve 26552 sayılı.
- Resmi Gazete, **6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu**, 24 06. 2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012’de yürürlüğe girmiştir).
- Uralcan, Ş. (2011). **Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektö-rünün Yapısal Analizi**, (Güncellenmiş ve genişletilmiş 3. Bası) İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Yunak, H. (2000). **Sigortanın Genel Prensipleri**, Milli Re. Yayını, Ceyma Matbaacılık.

7

Amaçlarımız

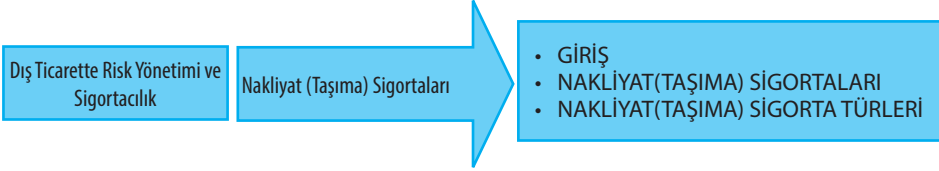
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Emtia nakliyat sigortası ve kıymet nakliyat sigortası türlerini açıklayabilecek,
- Tekne sigortası kavramını tanımlayabilecek,
- Taşımacılığa ilişkin sorumluluk sigortalarını betimleyebilecek,
- Uluslararası kara yolu taşıyıcı sorumluluğu sigortasını (CMR Sigortaları) ve sair sigortalarını açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Emtia Sigortaları
- Kıymet Nakliyat Sigortaları
- Ticari Tekne Sigortaları
- Yat Sigortaları
- Gemi İnşa (Yapım) Sigortaları
- Navlun Sigortaları
- Taşıyıcının Mali Sorumluluk Sigortaları

İçindekiler

Nakliyat (Taşıma) Sigortaları

GİRİŞ

Nakliyat (taşıma) sigortaları, sigorta türleri içinde uzun bir geçmişe sahiptir. Hatta diyebiliriz ki insanlar arasındaki ticari ilişkilerin doğduğu andan itibaren beraberinde nakil etme faaliyetini de getirmiştir. Nakil etme (taşıma) faaliyeti riskli, tehlikeli bir iş olduğundan birlikte maddi zararları yaratmış ve bu zararlar tek kişinin taşıyabileceği gücü sık sık aşmıştır. İnsanlar ve aralarında özellikle tüccar olanlar bu duruma tedbir almak için çareyi sigorta sistemini yaratmakta bulmuşlardır.

Nakliyat sigortası, bir yerden diğer bir yere yapılan taşıma esnasında gerek taşıt araçlarının gerekse taşınan malların uğrayabileceği hasarları güvence altına alan bir sigorta türüdür. Dünyanın en eski sigorta türlerinden olan nakliyat sigortalarının gerçek anlamda ilk uygulaması Lloyd's Londra bünyesinde olmuştur. Buradan hareketle gelişen emtia sigortaları, ticaretin zamanla yaygınlaşması, gelişmesi, çeşitlenmesi gibi aşamalarda da kendini düzenleyerek ve yeniliklere adapte olarak günümüz sigortaları haline gelmiştir. Bu hale gelinceye kadar geçirdiği evreler sonucu detaylanan bu sigorta türünün uygulanması büyük bir dikkat ve hassasiyet gerektirmektedir.

Temin edilecek bir malın sigortasının istenen şekilde yapılabilmesi veya ihtiyaca cevap verecek türde olabilmesi için gerek sigorta ettirenin/sigortalının gerekse aracının ve/veya sigortacının konuyla ilgili bilgileri eksiksiz ve özellikle zamanında temin edip ilgili mercilere iletmesi gerekmektedir. Bunların gerçekleşebilmesi ise nakliyat sigortalarının uygulamalarının bilinmesine bağlıdır.

Diğer sigorta branşlarında belirli bazı riskler, tehlikeler olmasına karşılık, nakliyat sigortasında taşıt aracına ya da taşınan mallara zarar verebilecek çok çeşitli riskler, tehlikeler bulunmaktadır. Bu sigortaların genel olarak ticaret ve özellikle deniz ticareti ile yakından ilişkisi vardır.

Nakliyat (taşıma) sigortaları, içerdiği bazı nitelikler ve kendine özgü kuralları ile sigortacılık içinde ayrı bir yer oluşturmaktadır.

Uluslararası ticaretin bugünkü boyutlara erişmesinde nakliyat sigortalarının oynadığı rol asla küçümsenemez. Deniz, kara ve hava taşıt araçlarıyla taşınan her türlü mal ve kıymetin taşıma sırasında beklenmeyen doğa olayları ve teknik aksaklıklar nedeniyle hasara uğrama ya da kaybolma olasılığı, doğabilecek bazı sorumlulukların boyutu büyük ve uğrayacağı zararlar bu oranda yüksek olmaktadır. Bu bağlamda; nakliyat sigorta güvencesi olmadan, kaç girişimci, rahatlıkla, malını dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna nakletmeye cesaret edebilir? Olay bu boyutuyla düşünülünce, bugünkü girişimci sayısı ve yaşadıkları risklere, tehlikelere rağmen taşımaya sürekli devam etmeleri konusunda bu

sigortanın ne denli etken olduğu anlaşılabilir. Bunun yanında yurt içi ve yurt dışı Taşıyıcıların müşterilerine ait malları taşıırken meydana gelebilecek risklerin, tehlikelerin gerçekleşmesi sonucu yasal sorumluluklarının güvence altına alınması da nakliyat sigortalarının uygulama alanı içinde yer almaktadır. Nakliyat sigortalarının diğer önemli bir uygulama alanı da inşa aşamasından başlayarak Gemi Tamircilerinin Mali Sorumluluk Sigortaları ile Nakliye Aracı Sigortalarının yapılmasıdır.

Günümüzde bu sigortaların yaptırılması yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte, özellikle mal (yük) sigortalarında bankaların sigorta güvencesi aramaları, tekne sigortalarında ise riske, tehlikeye maruz tutarların yüksekliği ve ipotek alacaklısının sigorta teminatı arzusu, bu sigorta kategorilerini finansal bir zorunluluk haline getirmiş, ulusal ve uluslararası ticaretin ve denizcilik yaşamının ayrılmaz bir parçası yapmıştır.

Şekil 7.1

Sigorta ve günlük hayat

NAKLIYAT (TAŞIMA) SİGORTALARI

Nakliyat Sigortalarının menşei kesin olarak bilinmemekle beraber deniz sigorta türlerine; deniz ticareti yapıldığından (MÖ 3000 yılından) beri değişik biçimlerde rastlanmaktadır. Tarihsel gelişim itibarıyla, nakliyat poliçeleri, deniz yolu ile taşımalarındaki ticari ilişkilerden doğmuş, nakliyat sigortaları sigorta bilincinin oluşmasında öncülük ederek diğer sigorta türlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

En eski sigorta türlerinden biri olan Nakliyat Sigortaları'nın, "deniz ödöncü" kurumu biçiminde Eski Yunan ve Roma'ya hatta Fenikelilere kadar dayandığı tahmin edilmektedir. "Deniz Ödöncü" şöyle bir işleyişe sahipti: Donatan deniz yolculuğunu finanse etmek için ödönc para almakta ve sefer salimen bittiğinde de bu parayı faiziyle birlikte geri ödemekteydi. Geminin seferi tamamlayamadan batması, kaybolması vb. hallerinde ise ödönc parayı veren kimse parasını kaybetmiş olmaktadır. Bu durumda ödönc para veren kişilerin uyguladıkları faiz oranı, dönemin yürürlükteki piyasa faiz oranından daha yüksek olmakta; bu iki faiz oranı arasındaki fark da bir anlamda sigorta priminin oranını ifade etmiş olmaktadır.

Ticaret yaşamının gelişmesinin bir sonucu olarak ve Papa Gregory IX'un 1236 yılında faizi yasa dışı ilan etmesinin de etkisiyle yeni bir arayış sürecine girilmiş ve 1369'da

Cenova-İtalya'da bu günkü anlamıyla ilk nakliyat sigortası poliçeleri düzenlenmeye başlanmıştır.

1492 yılında Amerika'nın Kristof Kolomb tarafından keşfi de denizcilik ile ticareti ve buna bağlı olarak deniz sigortalarındaki gelişimi hızlandırmıştır.

İlk nakliyat sigorta şirketi 1668 yılında Paris'te kurulmuş, bunu, 1720'de İngiltere'de London Assurances ve Royal Exchange Assurance'ın kurulmaları izlemiştir.

Ancak, nakliyat sigortacılığının gelişmesiyle ilgili en önemli oluşum XVII. yüzyılın ikinci yarısında Londra'da Edward T. Lloyd's'a ait kahvehane çevresinde biçimlenmiştir. Gemici, tüccar, banker vb. mesleklerden kişilerin uğrak ve buluşma yeri olan bu kahvehane zamanla bir bilgi ve iş alışveriş merkezi haline gelmiş ve E. Lloyd's'un 1713'deki ölümünden sonra da bu işlevini koruyarak gelişimini sürdürmüştür.

1871'de bir kurum niteliğine kavuşturulan Lloyd's, kendisi tüzel kişilik olarak iş kabul etmeyen, ancak sınırsız sorumluluğa sahip üyelerince iş kabul hizmetlerine olanak sağlayan bir kuruluş halini almıştır. Söz konusu üyeler sendika adı verilen gruplar oluşturarak iş kabul etmektedirler. Sigorta ettirenlerin/sigortalıların bu sendikalara doğrudan sigorta yaptırılmaları mümkün olmayıp, iş plasmanı, sadece, sigorta ettiren sigortalıyı temsil eden Lloyd's Broker'leri aracılığıyla yapılabilmektedir.

Günümüzde kullanılan sigorta türleri içinde yaygın olarak kullanılan nakliyat sigortaları ticaret sektörü için oldukça önemlidir.

Zamanla değişen çevresel şartlar, yaşanan teknolojik gelişmeler ve ülkeler arasındaki ilişkilerin artması; iç ve dış ticaret hacminin gelişmesine neden olmuş, bu gelişme, malların bir yerden başka bir yere aktarılması esnasında oluşabilecek kayıpların karşılanmasının gerekliliğini arttırmıştır. Böylece nakliyat sigortaları somut ve modern bir şekil almıştır.

Nakliyat sigortaları herhangi bir malın (eşyanın) herhangi bir vasıtayla, bir yerden diğer bir yere taşınması esnasında uğrayabileceği hasarları temin eden bir sigorta türüdür. Dünyanın en eski sigorta türlerinde biri olan nakliyat (taşıma) sigortaları, içerdiği bazı nitelikler ve kendine özgü kuralları ile sigortacılık içinde ayrı bir yer oluşturmaktadır. Nakliyat sigortaları hem ulusal hem de uluslararası ticaretle olan güçlü bağlantısı nedeniyle, bunların gelişme sürecine uygun olarak, başlangıçta deniz yolu, nehir yolu ile yapılan mal taşımalarını, gemi ve diğer deniz taşıtlarının sigortalarını içerirken, zamanla demir yolu, kara yolu ve giderek hava yolu ile yapılan taşımaları da kapsar biçimde genişlemiştir.

Nakliyat sigortası, bir yerden diğer bir yere yapılan taşıma esnasında gerek taşıt araçlarının gerekse taşınan malların uğrayabileceği hasarları güvence altına alan bir sigorta türüdür.

1492 yılında Amerika'nın Kristof Kolomb tarafından keşfi de denizcilik ile ticareti ve buna bağlı olarak deniz sigortalarındaki gelişimi hızlandırmıştır.

Nakliyat sigortaları herhangi bir malın (eşyanın) herhangi bir vasıtayla, bir yerden diğer bir yere taşınması esnasında uğrayabileceği hasarları temin eden bir sigorta türüdür.

NAKLİYAT (TAŞIMA) SİGORTASI TÜRLERİ

Nakliyat sigortası türleri üç ana başlık altında sınıflandırılabilir.

1. **Emtia ve Kıymet Nakliyat Sigortaları**
  - Emtia Sigortaları
  - Kıymet Nakliyat Sigortaları
2. **Tekne Sigortaları**
3. **Sorumluluk Sigortaları**

Şekil 7.2

Sigorta ve sorumluluktan korunma

Emtia ve Kıymet Nakliyat Sigortaları

Emtia Nakliyat Sigortaları

Emtia, ticarete konu olan tüm mallara ve ürünlere verilen isimdir. Deniz, kara ve hava taşıt araçlarıyla bir yerden diğerine taşınan emtianın taşıma sırasında uğrayabileceği hasar ve kayıplara karşı yapılan sigortalara emtia nakliyat sigortaları denir.

Sigortanın Konusu, Sigorta Ettiren / Sigortalı ve Sigorta Bedeli

Bir yerden başka bir yere herhangi bir taşıma aracı üzerinde sevk edilen ticari niteliği olsun veya olmasın her türlü emtia, mal (dökme sıvı, kuru yük vs) **Emtia Nakliyat Sigortalarının** konusu içine girer. Emtia nakliyat sigortasının amacı, sigorta ettirenin/sigortalının mal üzerindeki çıkarını/menfaatini, taşıma sırasında gerçekleşme olasılığı bulunan risklere, tehlikelere karşı korumaktır.

Bu sigortayı, taşınan emtianın, sağlam olarak varış noktasına ulaşmasında para ile ölçülebilir sigortalanabilir menfaati (çıkarı) olan kişi ve kuruluşlar yaptırabilirler. Bu durumda emtia nakliyat sigortalarında malını bir yerden başka bir yere taşıyan **veya ithalat/ ihracat yapan kişi veya kuruluşlar, dain-i mürtehin (rehinli alacaklı) sıfatına sahip bankalar sigorta ettiren/sigortalı olabilirler. İthalat/ihracat işlemlerinde sigorta yaptırma yükümlülüğünün kime ait olduğu satış sözleşmeleri ile belirlenir.** Satış sözleşmesinin tarafları "Alıcı" ve "Satıcı"dır. Uluslararası satışlarda kullanılan birçok sözleşmeler olmakla birlikte uygulamada en çok kullanılan dört çeşit sözleşme vardır. Bunlara göre alıcının ve satıcının sorumlulukları aşağıda işaret edildiği gibidir.

Free On Board (FOB) Bordada Teslim: Satıcının Sorumluluğu, malların gemiye yüklenilmesi, Alıcının Sorumluluğu, malların bordaya teslim anından itibaren navlun + masraflarının ödenmesi **-sigorta yaptırılmasıdır.** Yani satıcının sorumluluğu malların taşımayı yapacak geminin bordasına teslimine kadar olup, taşımayı yapacak olan geminin sağlanması ve navlunun ödenmesi, malların bu noktadan sonraki sigortasının temini alıcıya aittir.

Free On Board (FOB) Bordada Teslim: Satıcının Sorumluluğu, malların gemiye yüklenilmesi, Alıcının Sorumluluğu, malların bordaya teslim anından itibaren navlun + masraflarının ödenmesi **-sigorta yaptırılmasıdır.**

Cost and Fright (C&F) Mal Bedeli + Navlun: Satıcının **Sorumluluğu**, varış limanına kadar olan masrafların ve navlunun ödenmesi, **Alıcının Sorumluluğu**, malların gemi bordasına geçtiği andan itibaren oluşacak kayıp ve hasarlar kendi sorumluluğunda olduğundan **sigorta yaptırılması** yani satıcı malları sözleşmede gösterilen varma yerine tesliminden sorumlu olup, tüm taşıma masraflarını öder. Sigorta teminatı ise alıcı tarafından sağlanır. Bazen de satıcı, alıcı adına hareket ederek sigorta sözleşmesini yaptırabilir.

Cost, Insurance and Fright (CIF) (Mal Bedeli)+(Sigorta)+(Navlun): **Satıcının Sorumluluğu**, varış limanına kadar olan masrafların ve navlunun ödenmesi, **sigorta yaptırılması**, **Alıcının Sorumluluğu**, -malların varış limanında teslim alınması, -navlun hariç diğer boşaltma masraflarının ödenmesidir. Yani satıcı sözleşmede gösterilen varma yerine tesliminden ve navlundan sorumlu olduğu gibi, sigorta primini ödemekle yükümlüdür.

Ex-Warehouse: Alıcının sorumluluğu, yükün, satış sözleşmesi yapıldığında bulunduğu depoyu terk etmesiyle başlar. Hem taşımayı hem de sigorta teminatını alıcı sağlar ve bir nevi "CIF" sözleşmesinin tersidir.

Bu suretle, sigorta ettirenin/sigortalının bu mallar üzerindeki çeşitli menfaatleri güvence altına alınmaktadır. Bu menfaatler, ileride yer verileceği üzere, malın fatura bedeli, nakliyat için ödenen navlun, ödenen sigorta ücreti (primi), umulan kar, gümrük resmi... vs olabilmektedir. Taşınan malın sigorta bedeli hesaplanırken göz önünde bulundurulması gereken menfaat değerlerinin kavramsal çerçevesi aşağıda kısaca çizilmiştir.

- **Malın Fatura Değeri:** Bir bakıma malın faturada işaret edilen alış değeridir.
- **Navlun:** Malın fatura değerine ek olarak yük sahibi tarafından ödenen ve yükün zarar görmesi durumunda kaybedilen navlun yani taşıma ücreti de sigorta bedeline eklenebilir.
- **Sigorta Ücreti:** Yük sahibinin yükün sigortası için ödediği ücret tutarı da malların zarar görmesi durumunda kaybedilmiş olacaktır. Dolayısıyla sigorta ücreti de sigorta edilebilir menfaat olarak sigorta bedeline eklenebilir.
- **Umulan Kar:** Malın ithalatçısının bu alışveriş sonucundaki kar beklentisi ile gümrük masrafları, fon, harçlar vb. giderlerin toplamıdır.

Şekil 7.3

Emtia sigortaları

Emtia nakliyat sigortalarında sigorta bedeli saptanırken yukarıda sıralanan değerlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu yapılırca taşınan malın tam hasara uğraması durumunda, ödenecek tazminat ile sigorta ettirenin/sigortalının herhangi bir kayba uğramaksızın malı tekrar varma yerine ulaştırılması sağlanabilecektir.

Bu sigorta bedeli saptanırken, malın farura değeri dışındaki diğer değerler için akreditif koşulu olarak genellikle fatura değerine % 10 oranında bir ekleme de yapılmaktadır.

Bu sigorta ile emtianın, yükleme, boşaltma, gümrük beklemeleri, ara sevkiyatları da dâhil olmak üzere yurt dışı ve yurt içi taşımaları sırasında meydana gelebilecek kaza, yangın, hırsızlık, kaybolma, ek olarak harp, grev, kargaşalık, terör, sabotaj... gibi tehlikeler sonucu doğacak zarar, kayıp ve hasarları tüm dünyada geçerli uluslararası standartlarda güvence altına alınır.

Emtia Nakliyat Sigortaları, Deniz yolları, Kara yolları, Demir yolları ve Hava yolu İle Taşınan Malların Sigortası olmak üzere, dört tür yol ile taşınan malların taşıma sigortasında **Deniz Yolları İle Taşınan Malların Sigortasına** ait **Emtia Nakliyat Sigortası Genel Şartları** geçerlidir. Başka bir ifade ile bu dört türlü yol ile yapılan sevkiyatların tümünde sözü edilen emtia genel şartları esas alınmakta, ancak taşıyan aracın özelliği dikkate alınarak hazırlanan özel Klotlar da bu genel şartlara ilave edilmek suretiyle teminat tamamlanmaktadır.

Bu teminat Klotlarının tanımı kısaca şöyledir.

Dar Kapsamlı Teminat

Hususi avaryalar hariç (Free of Particular Average, FPA) olarak adlandırılan bu teminat kapsamında emtiada meydana gelecek kısmi hasarlar teminat kapsamı dışındadır. Ancak poliçe özel şartları olarak kullanılan klotlarda sayılan rizikolar nedeniyle meydana gelecek kısmi hasarlar teminat kapsamındadır.

Deniz yolunda FPA, Demir yolunda Demir Yolu Klotu, Kara yolunda Kamyon Klotu özel şart olarak uygulama alanı bulur. Hava yolu taşımacılığında dar teminat uygulaması yoktur.

Bu klotlar kapsamında nakil vasıtasının yanması, çarpması, çarpışması, ateş, yıldırım, seylâp, köprü yıkılması, kamyon veya treylerin devrilmesi, trenin raydan çıkması sonucunda malda meydana gelecek zıya ve hasarlar karşılanır. Yükleme, aktarma ve boşaltma sırasında meydana gelebilecek rizikolar teminat kapsamının dışındadır. Taşınan emtianın türüne göre “yükleme, boşaltma ve aktarma rizikoları” ek primsiz olarak teminata dâhil edilebilmektedir.

Geniş Kapsamlı Teminat

Bu teminatı bütün risklerin teminatı olarak ifade etmekte mümkündür. Genel şartların 5. Maddesinde ve özel şartlarda istisna edilenler hariç, taşınan yükün çıkış deposundan varış deposuna ulaşınca kadar uğrayacağı tüm zararların temin edilmesidir. Bu teminatın verilmesinde deniz yolu, kara yolu, demir yolu ve hava yolu taşımacılığında kullanılan özel şartları içeren klotlar şunlardır:

- **Institute Cargo Clauses (A)** (Tüm sevkiyatlarda)
- **Institute Cargo Clauses (A)** (Deniz yolu sevkiyatlarında)
- **Institute Cargo Clauses (A)** (Kara yolu sevkiyatında) fakat bu maddenin kara yolu taşımacılığına uygulanabilir hükümleri
- **Institute Cargo Clauses (A)** (Demir yolu sevkiyatında) fakat bu maddenin demir yolu taşımacılığına uygulanabilir hükümleri
- **Institute Air Cargo Clauses (A)** (Hava yolu sevkiyatlarında)

Bu teminat; aşağıda sayılan istisnalar dışında malda harici veya tesadüfi nedenlerle meydana gelebilecek her türlü zıya ve hasarı karşılar.

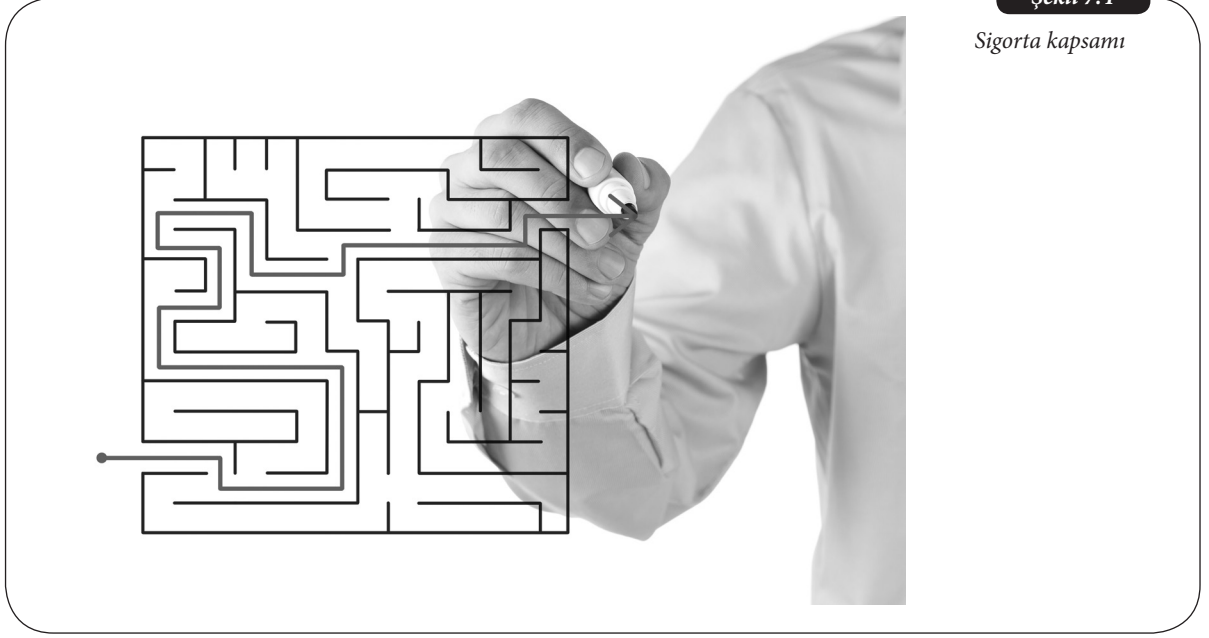
FOB, CIF ve C&F Satış Sözleşmelerinde rizikonun devrinde sorumluluk kime aittir?

SIRA SİZDE

Şekil 7.4

Sigorta kapsamı

Tam Zıya Teminatı

Emtiayı taşıyan nakil aracının tamamen ve fiilen zıyaa (hasara) uğraması sonucunda emtianın (malın) fiilen ve tamamen zıyaa uğraması teminat kapsamındadır. Başka bir ifadeyle, her türlü kurtarma, yardım masrafları ile zararın artışı önleme masrafları hariç olmak üzere, taşıyan aracın fiili ve mutlak olarak tümünün hasara uğraması sonucunda taşınan yükün de tamamen hasarlanması rizikosunun temin edilmesi durumudur. Bir geminin tamamen batması, bir uçağın düşerek infilak etmesi vs. gibi haller hakiki tam zıya haline örnek verilebilir. Gemi veya yükü tamamen yok olmamıştır, ancak onarım mümkün olmasına rağmen sarf edilecek zaman ve para, yükün yeni değerini geçtiği hallerde hükmi tam zıya olduğu kabul edilir.

Emtiayı taşıyan nakil aracının tamamen ve fiilen zıyaa (hasara) uğraması sonucunda emtianın (malın) fiilen ve tamamen zıyaa uğraması teminat kapsamındadır.

Emtianın Kara Yoluyla Nakliyatı

Dar Teminat. Bu teminat kara yolu için Kamyon Klozu, demir yolu için ise Demir yolu Klozu ile verilmektedir.

Kamyon Klozu: Bu kloz; deniz yolu ile yapılacak emtia nakliyatına mahsus Genel Şartların 1, 8, 17, 18, 19 ve 20. maddeleri kaldırılmak ve kamyon ve treylerle yapılacak sevkiyata uygulanacak olan hükümleri saklı kalmak kaydıyla ateş, yıldırım, seylâp, dere taşması, çığ, toprak ve dağ devrilmesi, yanması, kamyon ve treylerin devrilmesi, yanması, çarpması ve çarpışması neticesinde taşınan malın uğrayacağı zıya ve zararları muafiyetsiz temin eder.

Demir Yolu Klozu: “Bu kloz, deniz yolu ile yapılacak Emtia Nakliyatına İlişkin Genel şartların 1, 8, 17, 19 ve 20. maddeleri kaldırılmak ve demir yolu ile yapılacak sevkiyata kabili tatbik olan hükümleri saklı kalmak kaydıyla malların demir yolu ile nakilleri esnasında ateş, yıldırım, seylâp, dere taşması, çığ, toprak kayması, dağ heyelanı, köprü yıkılması, yol çökmesi, hat veya tünel veyahut demir yoluna ait diğer yapıların çökmesi, katarlar

arasındaki çarpışma, çarpma, hattan çıkma, devrilme, vagonların bağlama zincirlerinin kopması veya katarın bunlara benzer bir tehlikeye maruz kalması sonucu uğrayacağı ziya ve hasarları temin eder.

Teminat, malların nakledilmek veya nakliyat hemen yapılmayacaksa ticari teamüllere uygun olarak demir yolu idaresine teslimi ile başlar ve varış istasyonunda alıcıya teslimi ile eğer teslimi engel varsa malların depo edilmesi ile ve en geç varışı takip eden 60. günün bitiminde sona erer.

Demir yolu ile ilgili yukarıdaki kloz dar teminatı içermektedir. Eğer demir yolunda Geniş Teminat isteniyorsa, bu takdirde I.C.C.(A) yük klozunun demir yolu nakliyatına uygulanabilen hükümleri kullanılır.

Tam Ziya Teminatı ise emtiayı taşıyan aracın fiilen ve mutlak surette tamamen yok olması sonucunda taşınan emtianında fiilen ve tamamen yok olması durumunu temin etmektedir.

Emtianın Deniz Yoluyla Nakliyatı

Dar Teminat: Hususi Avarya Hariç (**Free From Particular Avarage**), **C Klozu (Institute Cargo Clause - C)** veya **B Klozu'nun (Institute Cargo Clause - B)** deniz yolu taşımacılığına ilişkin kurallar uygulanır. Nakil vasıtası geminin batması, yanması, oturması, çatışması veya yangın, infilak vb. sonucu yani denize veya denizciliğe ait rizikolardan dolayı geminin bir zarara uğraması nedeniyle taşınan malların zarar ve ziyanı temin edilmektedir. Bu sigorta ile mala ilişkin müşterek avarya ve kurtarma masrafları da teminata dâhil edilmektedir. Avarya terimi kısmi hasarı ifade etmek için kullanılmaktadır. TTK'nun 1272/1. Maddesinde Müşterek Avaryanın tanımı "Ortak bir deniz sergüzeştine (macerasına) atılmış olan gemiyi, yükü, diğer eşyayı ve navlunu birlikte tehdit eden bir tehlikeden onları korumak amacıyla ve makul bir hareket tarzı oluşturacak şekilde, bile bile olağanüstü bir fedakârlık yapılması veya olağanüstü bir gidere katlanılması hâlinde "müşterek avarya hareketi" var sayılır ve bu hareketin doğrudan doğruya sonucu olan zarar ve giderler müşterek avarya olarak kabul edilir" şeklinde yapılmıştır.

Müşterek Avarya hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun 1272. maddesi I. bendine (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>) bakınız.

Müşterek avaryadan sayılacak bir giderin yapılmaması için göze alınan her fazla gider de, başka ilgililer bu fazla giderlerden faydalansalar bile, önlenmiş olan giderin tutarına kadar, müşterek avarya garamesine girer.

Müşterek avarya garamesine giren zarar ve giderler gemi, yük, navlun ve diğer eşya arasında bu Bölüm hükümlerine göre paylaşılır.

Fırtınaya tutulmuş bir geminin batmaktan kurtulması için iradi bir kararla karaya oturtulması veya gemiyi batmaktan kurtarmak için denize yük atılması gibi kararlar müşterek avaryaya örnektir. Masraflar bölüştürülerek (mahkeme kararı ile) yük ve tekne sigorta poliçeleri teminatları içinde olduğundan sigorta poliçelerince karşılanır.

Geniş Teminat: A Klozu (Institute Cargo Clause-A)'nın deniz yolu taşımacılığına ilişkin kuralları uygulanır. Bu teminatla, harici ve tesadüfi nedenlerden dolayı mala gelebilecek her türlü hasar ve ziya temin edilmektedir. Bütün rizikolar dâhil adı altında malın kendi özrü veya tabiatına ilişkin hasarlar, gecikmeden kaynaklanan hasarlar, olağan aşınma, yıpranma, olağan akma, olağan kırılma, fare ve haşerat, ambalaj yetersizliğinden kaynaklanan hasarlar, sigorta ettirenin/sigortalının kasti hareketinden dolayı meydana gelen hasarlar teminat altında değildir.

Tam Ziya: Yükü taşıyan geminin kesin olarak yok olması sonucunda, taşınan emtianın da tamamen yok olması durumunu teminat altına almaktadır.

Emtianın Hava Yoluyla Nakliyatı

Hava yolu ile yapılan taşımalarda tam ziya ve “Institute Cargo Clauses (Air) tminatı verilmektedir. Boşaltmayı takiben emtianın nihai depoya varışı için veya teslimine bir engel varsa gümrüklerde beklemesi için sağlanan süre 30 gündür. Yakın sebebi gecikme olan hasarlar ile malın kendi kusur ve ayıbından kaynaklanan hasarlar teminat haricidir.

Kıymet Nakliyat Sigortaları

Sigorta Konusu, Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Sigorta Bedeli

Kıymet nakliyat sigortaları, Kıymet Nakliyat Sigorta Genel Şartları altında Hazine Müsteşarlığınca tasdikli şartlara göre yapılmak zorunluluğunda olup, bu sigorta ile gerçek ve tüzel kişilerin sahibi oldukları hisse senedi, tahvil, bono, senet, çek gibi kıymetli evrakla, altın ve gümüş külçe, para, döviz ve efektiflerin deniz, hava ve kara yolu ile taşınmaları esnasında poliçe genel ve özel şartlarında belirtilen risklerin gerçekleşmesi sonucu uğrayacakları ziya ve hasarları teminat altına almaktadır. Bu değerlere teminat verilebilmesi için taşımanın zırhlı araçlarla ve silahlı görevliler refakatinde gerçekleştirilmesi gerekir.

Günümüzde bankaların posta yolu ile gönderdikleri kıymetler için yaptıkları bu sigortalar **Posta İdaresi Kanunu** ile ilgili hükümler göz önüne alınarak teminat konusu edilmektedir. Posta ile sevkiyat yapan kurumlar kıymetin bedeli ile sorumlu olmayı kabul etmemekte ve sigortacılar da kıymetli evrakın üzerinde yazılı bedel itibarıyla teminat vermemektedir. Sigortalı kıymetler, nakliyatçılara tesliminden, alıcıya teslimine kadar geçen süre zarfında silahlı gasp ve soygun rizikoları da dâhil olmak koşulu ile kıymet nakliyat poliçesi genel şartları dâhilinde teminat altına alınır. Bu sigortalarda sigorta ettiren/sigortalı genellikle bankalar ve diğer finans kuruluşları olmaktadır.

Kıymet nakliyat sigortalarında sigorta bedeli belirlenirken kıymetin “gerçek değeri” veya “ikame değeri” esas alınır. **Gerçek değer** sigorta konusu menkul kıymetin teklif tarihinden bir önce ilan edilmiş değeridir. **İkame değeri** ise teminat kapsamına giren hasarın meydana gelmesi halinde hasarlanan kıymetin mahkeme iptal masrafları, yeniden basılma masraflarını (kâğıt, mürekkep, baskı vb.) karşılayacak şekilde belirlenmektedir.

Kıymet nakliyat sigortalarında sigorta bedeli belirlenirken kıymetin “gerçek değeri” veya “ikame değeri” esas alınır.

Bütün Tehlikeler (All Risks) Poliçesi nedir?

SIRA SİZDE

Şekil 7.5

Bütün tehlikeler poliçesi

Sigorta Teminatının Kapsamı

Kıymet nakliyat sigortalarında teminatın kapsamını **Kıymet Nakliyat Sigortası Genel Şartları** belirlemektedir. Silahlı soygun ve gasp da teminat kapsamına dâhildir.

Genel şartlara göre sigorta, taşınacak olan kıymetin nakliyat idarelerine teslim edildiği anda başlar, alıcının eline geçince sona erer. Bu süre içinde istisnalar arasında yer alan nedenlerden oluşmaması koşuluyla, sigorta konusu kıymette meydana gelebilecek zıya ve hasardan sigortacı sorumludur. Nakliyat idarelerinin sorumluluğuna giren olaylar nedeniyle oluşan zıya ve hasarlar da sigorta kapsamındadır.

Teminat dışında tutulan haller aşağıda gösterilmiştir:

- Sigorta edilen kıymetin teslimindeki gecikme nedeniyle oluşabilecek her türlü zıya ve hasar ile sigorta konusunun haczedilmesi veya alıkonulması,
- Emniyeti suiistimal,
- Sebebi açıklanamayan kaybolmalar,
- Harp ve grev riskleri, tehlikeleri.

Genel şartlara göre harp ve grev rizikoları teminat dışında tutulmakla birlikte, istenmesi halinde kamyon veya tren ile yapılan sevkiyatlarda grev, uçak veya gemi ile yapılan sevkiyatlarda harp ve grev teminatının verilmesi olanaklıdır.

SIRA SİZDE

Emtia Nakliyat Sigortası hakkında kısaca bilgi veriniz?

Tekne Sigortaları

Sigortanın Konusu, Sigortalı ve Sigorta Bedeli

Tekne Sigortalarının konusu aşağıda sıralanacağı üzere, gemi ve çeşitli deniz veya göl araçlarıdır. Gemi terimi içerisine sigorta edilen geminin gövdesi, makinesi ve gemiye alınıp satılması olağan olan diğer donanım dâhildir. Geminin hasarlanması durumunda mali kayıpları söz konusu olacağı için gemi sahibinin veya gemi kiracısının tekne üzerinde sigortalanabilir menfaati (çıkartı) vardır. Herhangi bir nedenle bir kredi kuruluşunun gemi üzerinde ipoteği bulunduğu hallerde de gemi alacaklısı **Dain ve Mürtehin** sıfatıyla **Sigortalı** olarak poliçede yer alır.

Tekne Sigortalarında sigorta değeri, teknenin riskin sigortalandığı andaki piyasa değeridir. Sigorta bedeli belirlenirken, sigorta bedeli-sigorta değeri eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Sigorta bedelinin doğru olarak saptanmaması durumunda hasar anında aşkın veya eksik sigorta durumu söz konusu olacaktır.

Şekil 7.6

Tekne sigortaları

Tekne sigortaları kötü hava şartları, fırtına, çarpma, batma, karaya oturma, yangın ve infilak, yıldırım çapması, kirlenme riski, tehlikesi, deprem vb. doğal ve denizcilik risklerine, tehlikelerine karşı belirli bir süre içinde gemi veya diğer deniz ve göl araçlarını sözleşmede belirlenen koşullara bağlı olarak güvence altına alınmasını sağlar. Geminin denize veya yola elverişli olmaması, gemi adamlarının üçüncü kişilere verdiği zararlardan donatanın sorumluluğu, sigorta ettirenin/sigortalının kastı veya ihmali, olağan aşınma veya çürüme yüzünden gemi veya teferruatın zarar uğraması... vb. tekne sigortası sözleşmesinde güvence altına alınmayan riskler, tehlikelerdir.

Gemi veya diğer deniz ve göl araçları terimi, kuru yük ve yolcu gemilerini, dökme yük taşıyan gemileri, konteyner gemileri ve diğer ambalajlı yük taşıyan gemileri, özel hizmet gemilerini, liman römorkörlerini, söndürme römorkörlerini, eğitim - araştırma gemilerini, Ro-Ro gemilerini, kara araçlarını taşıyan gemileri ifade eder. Ancak sigortacı kabul ettiği takdirde, ahşap veya beton yahut bunların karışımından yapılmış tekneler, yelkenli tekneler, gezi ve eğlence amaçlı lüks yatlar, kotralar, hizmet motorları, balıkçı gemi ve tekneleri, söndürme römorkörleri, liman römorkörleri, yüzer havuz, şahmerdan ve vinçler, yüzer lokanta, deniz motosikletleri gibi deniz ve göl araçlarını "gemi veya diğer deniz ve göl araçları" terimi kapsamında sayabilir.

5684 Sayılı Yasanın 15. Maddesine göre, *Türkiye'de yerleşik kişiler, Türkiye'deki sigortalabilir menfaatlerini, Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine ve Türkiye'de yaptırmak zorundadır. Ancak; ihracat ve ithalat konusu mallar için nakliyat sigortası, münhasıran dış kredi miktarı ile sınırlı olarak ve dış borç ödeninceye kadar; yurt dışından finansal kiralama yolu ile getirilmelerinde ise finansal kiralama sözleşmesi süresi ile sınırlı olarak yapılacaktır. tekne sigortaları, gemilerin işletilmesinden doğan sorumluluk sigortası, yurt dışında da yaptırılabilir.*

Tekne Sigortası Türleri

Bu sigorta ile ticari veya özel amaçlı olarak kullanılan yat, kotra ve her türlü gezinti teknesi, gövdesi, makineleri, servis botları, tekne ile birlikte alınıp satılması mutad olan donanımı ile birlikte, denizde çekerek yerinde, çekerek yerine çekilme ve indirme esansında ve yatma yerinde iken güvence altına alınır. Teknenin adını taşımayan servis botları, bireysel eşyalar, yakıt, kumanya, demirleme donanımı ve balıkçılık takımları Yat Sigortası kapsamı dışında değerlendirilir.

Dar Teminat: Bu teminat ile teknenin tamamen batması, kaybolması, yangın, infilak sonucu gerçek ve hükmü tam zıya olması durumları sigorta edilir. İstenmesi halinde "Kurtarma ve Yardım ve Dava ve Say Masrafları" ile "Kısmen Çalınma" ve "Kısmi Yangın" verilmesi olanaklıdır. Ancak "Kurtarma ve Yardım ve Dava ve Say Masrafları" teminatı verilmeden diğer teminatların verilmesi mümkün olamamaktadır.

Geniş Teminat: Londra Sigortacılar Enstitüsünün hazırlamış olduğu "Institute Yacht Clauses (01.11.1985)" ile yatların geniş kapsamlı teminat ile sigortalınması mümkün olabilmektedir. Bu kloz kapsamında aşağıda belirtilen risklerin, tehlikelerin neden olacağı zıya ve hasarlar güvence altına alınır.

- Batma, fırtına, çarpma, oturma gibi deniz kaza ve tehlikeler,
- Yangın, infilak, deprem, yıldırım, hırsızlık,
- Teknenin veya aynı adı taşıyan servis botları ile dıştan takma motorların çalınması,
- Kötü niyetli hareketler,
- Kumanya, yakıt, donanım ve makinelerin tekneye alınırken, tekne içindeki yerleri değiştirilirken ve teknedan indirilirken doğabilecek zıya ve hasarlar,

- Şaftların kırılması, kazanların patlaması, teknenin gövde veya makinelerindeki gizli kusursun teknede yol açtığı zıya veya hasarlar (kırılan şaftın, patlayan kazanın veya kusurlu kısmın değiştirilme masrafları hariç).

Ayrıca teknenin bir başka tekne ile çarpışmasından doğabilecek sorumluluklar ile bir başka tekneye, eşyaya veya diğer menfaatlere verilecek kayıp ve hasarlardan doğacak sorumluluklar da azami tekne sigorta bedeli ile sınırlı olmak üzere teminat kapsamındadır.

a. Ticari Tekne Sigortaları: Ticari tekne olarak adlandırılan gemiler, Türk veya uluslararası sularda seyreden ve navlun kazancına yönelik olarak çalışan tanker, kuru yük, dökme yük, birleşik yük taşıyan gemiler, konteyner gemileri vb. gemiler ile römorkör, kurtarma gemileri vb. hizmet tekneleridir. Ayrıca yüzer vinç, duba, yüzer havuz gibi deniz araçları da Ticari Tekne alt branşında değerlendirilir.

b. Tekne İnşa (Yapım) Sigortaları: Tekne Yapım Sigortası, inşa edilen gemilerde, gemi yapımıcısının sorumluluğu altında iken meydana gelebilecek zıya ve hasarları karşılar. Sigorta konusu olan yani inşa edilmekte olan gemi, makine ve diğer donanımlar gemi yapımıcılarının veya taşeronların tezgâhında, işyerinde veya onlara ait başka bir liman veya yapım yerinde bulunduğu sırada ve bu yerler arasında sevk edilirken teminat altındadır.

Teknenin denize indirilmesi sırasında meydana gelebilecek riskler, tehlikeler ile 250 deniz millik alan içinde yapılacak deneme seferleri sırasında meydana gelebilecek zıya ve hasarlar ile üçüncü kişilere karşı sorumluluk Tekne Yapım Sigortası poliçeleri ile karşılanır.

Tekne sigortası, donatanın sorumluluklarını teminat altına almaz. Donatanın sorumlulukları isteğe bağlı bir sorumluluk sigortası türü olan “kulüp sigortası” adlı poliçe ile güvence altına alınabilir. Donatanların, çatışma sorumluluğu klozu ile temin edilenler dışında kalan sorumlulukları, “Koruma ve Tazminat Kulüpleri” tarafından teminat altına alınmaktadır. Koruma ve Tazminat Kulüpleri, donatanların, gemilerinin işletilmesinden doğan sorumluluklarını teminat altına alabilmek amacıyla bir araya gelerek kurdukları kuruluşlardır. Temel özellikleri karşılıklılık esasına dayanmaları –yani, üyelerden birinin uğrayacağı zararın diğerlerine paylaşılması- ve kar amacı gütmemeleridir. Kısaca “P and I” olarak anılan bu kulüpler, kulüp üyeleri arasından seçilen ve belirli aralıklarla toplanarak önemli konularda karar veren bir “Müdürler Kurulu” tarafından yönetilirler. Kulübün günlük işleri ise “Müdüriyet” adı verilen profesyonel ticari şirketlerce yürütülür. Kulüp üyeleri, donatanların yanı sıra gemi kiracıları da olabilir. Tazminatların karşılanabilmesi için üyelerden önce bir ön aidat, bu yeterli olmazsa daha sonra ön aidatın bir yüzdesi olarak belirlenen ek aidat toplanır. Genellikle GRT başına USD olarak belirlenen kulüp priminin saptanmasında donatanın işletmecilik anlayışı, geçmiş yıllar hasar talepleri, mürettebatın ve geminin (tipi, yaşı, bayrağı, sınıflandırma kuruluşu, faaliyet alanı) özellikleri gibi etkenler önem taşır.

Kulüp sigortalarında poliçe yenileme tarihi sabit olup, poliçe süresi her yılın 20 Şubat'ından bir sonraki yılın 20 Şubat'ına kadardır.

Kulüplere üyelik, tazminatın kapsamı vb. hususlar her kulübün kurallar kitabında toplanmıştır. Kulüpler, üyelerinin işlerini dünyanın dört bir tarafındaki limanlarda bulunan Kulüp Mümessilleri ile takip ederler.

Kulüplerce üyelerine sağlanan teminat çevreyi kirletmeden doğan sorumluluk hali dışında sınırsızdır. Bu denli geniş bir teminat veren kulüpler, kendilerini güvenceye almak için, reasürans yoluna başvurabilirler.

- c. **Navlun Sigortaları:** Navlun; bir geminin kiralınması karşılığı veya bir malın taşınması için ödenmesi gereken ücrettir. Navlun sigortası da donatanın veya gemi kiracısının kazanacağı navlunun (taşıma ücretinin) kaybedilmesi halini sigorta eden bir teminattır. Navlunun yük sahibi tarafından peşin olarak ödendiği durumlarda, navlun sigorta bedeline eklenerek sigorta kapsamına dâhil edilebilir. Navlun sigortaları sefer başına olabileceği gibi belirli bir süre içinde yapılabilir. Geminin hasarlanması sonucu yolculuğun tamamlanması mümkün olmayabilir. Bu durumda yükün başka bir gemi ile taşınması gerekir. Bu yüzden yapılacak masraflar navlun sigortasının teminatına girer.

Navlun; bir geminin kiralınması karşılığı veya bir malın taşınması için ödenmesi gereken ücrettir.

Şekil 7.7

Navlun sigortaları

SORUMLULUK SİGORTALARI

- a. **Taşıyıcının Yurt İçi Mali Sorumluluk Sigortaları:** Türk Ticaret Kanunu'na göre; "Taşıyıcı, taşıma sözleşmesiyle eşya veya yolcu taşıma işini veya ikisini birlikte üstlenen kişidir. Eşya her türlü yükü de kapsar.

Taşıyıcı, taşıma sözleşmesiyle eşyayı varma yerine götürmeyi ve orada gönderilene teslim etmeyi veya yolcuyla varma yerine ulaştırmayı; buna karşılık, eşya taşımada gönderen ve yolcu taşımada yolcu, taşıyıcıya, taşıma ücretini ödemeyi borçlanır.

Taşıyıcının Yurtiçi Mali Sorumluluk Sigortaları hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için Türk Ticaret Kanununun 850. Maddesi 1. ve 2. bendine (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>) bakınız.

K İ T A P

Yurt içinde mal (eşya) taşıyan taşıyıcının, kendisine teslim edildiği tarihten gönderilene teslim olduğu tarihe kadar geçen süre içinde taşıdığı malda, eşyada meydana gelebilecek zıyada, hasarda ve teslimdeki gecikmede yükümlülüğü bulunmakta, bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek malda, eşyada zıya ve hasar oluşmasına neden olan taşıyıcı, kendisine yüklenebilecek yasal sorumluluklar altında kalabilmektedir.

Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortaları; Türkiye sınırları dâhilinde taşımacılık yapan taşıyıcıların, kendilerine ait veya kiraladıkları araçlarla taşıma hizmeti verdikleri müşterilerine ait malı, eşyayı taşıırken, teminat kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi sonucunda doğan yasal sorumluluklarını poliçede belirlenmiş şartlar ve limitler dâhilinde teminat altına alan sigortalardır.

Taşıyıcının Yurt İçi Mali Sorumluluk Sigortası ile klasik Emtia (Mal) Nakliyat Sigortası arasında önemli farklılıklar olması nedeniyle birbirinin yerini doldurabilir nitelikte sigorta türleri değildir. Taşıyıcının Yurt İçi Mali Sorumluluk Sigortası sadece taşıyıcının Türk Ticaret Kanunu'na göre kusurlu olduğu durumlarda, poliçede yazılı şartlar ve limitler dâhilinde bir teminat sağlar.

Ancak, sevk edilen bir malın Emtia Nakliyat Sigortasının bulunması Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasına gereksinim duyulmayacağı anlamına gelmez. Çünkü iki sigorta türü farklı farklı menfaatleri güvence altına almaktadır.

Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası ile Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortası arasındaki farklılıklar şunlardır:

- Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortasında “sigortalabilir menfaat” malın fiziki varlığı, Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında ise taşıyıcının hukuki (mali) sorumluluğudur.
- Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortasında “sigortalı/sigorta ettiren” malın sahibi iken, Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında sigorta ettiren taşıyıcı firmadır.
- Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortasında “sigorta bedeli malın fatura değeri ve buna ilave edilecek diğer masraflardan oluşur. Yurt İçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında ise sigortacının sorumluluğunu sınırlayan bir teminat limiti söz konusudur ve bu limit örneğin kamyonda taşınan malın değerinden düşük olabilir.
- Yurt İçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası taşıyıcının kusuru olması durumunda hasarın karşılanmasına olanak tanırken, Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortası herhangi bir kusur olup olmadığına bakılmaksızın Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası Genel Şartlarına uygun olması koşuluyla oluşan zıya ve hasarların karşılanmasına olanak sağlamaktadır.
- Yurt İçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası sadece kara yolu taşımacılığında verilmektedir. Eşya (Emtia) Nakliyat Sigortası ise bütün taşıma türlerinde verilebilmektedir.

Uygulamada genellikle “Kamyon Klozu”nda yazılı veya “Institute Cargo Clauses All Risks”in kamyon nakliyatına uygulanabilir hükümleri kapsamındaki rizikolar nedeniyle taşıyıcıya düşecek sorumluluk teminat altına alınır.

b. Uluslararası Kara Yolu Taşıyıcı Sorumluluğu Sigortası (CMR Sigortaları): CMR Sigortaları ise, kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı firmaların CMR Sözleşmesinden kaynaklanan hukuki (mali) sorumluluklarını teminat altına almaktadır. CMR Sigortası kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı şirketlerin sorumluluk sigortasıdır. CMR Sözleşmesi, CMR Konvansiyonu çerçevesinde, uluslararası posta anlaşmaları gereğince yapılan taşımaları, cenaze ve ev eşyaları taşımaları dışında her türlü malın taşınması için uygulama alanı bulmaktadır. Malın aktarma ve boşaltma yapılmadan, kombine olarak yapılan kara, deniz ve hava yolu ile taşınması güvence altına alınmaktadır.

Bu sigortalar konusunda ileride yer verilen Dış ticarete Taşımaya İlişkin Riskler ve Sigortalar başlıklı Bölümde detaylı bilgi verildiğinden burada tekrardan kaçınılmıştır.

Şekil 7.8

Gemi tacirleri hukuki sorumluluk sigortası

- c. **Gemi Tamircileri (Onarımcıları) Hukuki (Mali) Sorumluluk Sigortası:** Gemi tamircilerinin sorumluluğuna bırakılmış olan iskelede ya da kızaktaki gemiler ile kendi kontrolündeki üçüncü şahıslara ait emtia, araç vb. değerler ile üçüncü şahısların kendilerine gelebilecek gemi tamirciliği faaliyetinden kaynaklanabilecek sorumluluk hasarları teminat altındadır.

Gemi Tamircileri Hukuki (Mali) Sorumluluk Sigortası aşağıda belirtilmiş riskler, tehlikeler sonucu doğabilecek sorumlulukları, gemi tamircisi sıfatıyla gerçekleştirilen tamiratlar esnasında veya sebebiyle meydana gelmeleri kaydıyla güvence altına almaktadır.

- Bakım, gözetim ve kontrol altında olan gemi ve araçta meydana gelebilecek zarar ve ziyan,
- Enkazın kaldırılması,
- Üçüncü şahıs mülkleri.

Özet

Emtia nakliyat sigortası ve kıymet nakliyat sigortası türlerini açıklayabilmek

Herhangi bir emtianın bir yerden bir yere taşınması sırasında karşılaşılabilecek risklere, tehlikelere karşı yaptırılan sigorta türüne emtia nakliyat sigortası denir. Emtiyayı taşıyan taşıt aracı, onu taşımaya uygun özelliklere sahip herhangi bir kara, hava, demir yolu veya deniz taşıt aracı ile olabilmektedir. Sigortalı malın sahibi, satıcı veya mal üzerinde menfaati olan herhangi bir kimse tarafından sefer veya müddet esasına göre yapılabilmektedir.

Kıymet nakliyat sigortası, bir yerden bir yere gerçek ve tüzel kişilere ait nakit para, külçe altın, gümüş gibi ve hisse senedi, tahvil, bono, çek gibi kıymetli evrakın taşınmasına uygun taşıma araçlarıyla taşınması sırasında doğabilecek silahlı gasp, soygun, çalınma, kaybolma, yangın gibi risklere, tehlikelere karşı teminat veren bir sigorta türüdür. Sigorta, taşınacak olan kıymetin taşıma idarelerine teslim edildiği anda başlamakta ve alıcının eline ulaşmasıyla sona ermektedir.

Tekne sigortası kavramını tanımlayabilmek

Tekne Sigortası "Gemi Sigortası olarak da ifade edilmektedir. Gemi sigortası denince, akla gemiye ilişkin malik menfaatinin denizcilik risklerine, tehlikelerine karşı sigortalanması gelmektedir. Özetle bu sigorta, geminin zıya veya hasara uğraması ya da malikin hâkimiyeti altından çıkması sonucu gemi malikinin mal varlığında meydana gelecek azalmanın teminat altına alındığı bir deniz sigortası türüdür.

Navlun, yük taşıma amacıyla gemi sahibine veya onun adına hareket eden kişiye ödenen paradır. Gemi sahibi kendisine ait yükleri taşıdığı takdirde kazanç navlun sayılmamaktadır. Yolcu ücreti de navlun değildir. **Navlun sigortası**, gemi sahibi, yük sahibi veya kiracısının navlun üzerindeki menfaatini temin eden sigortadır. Navlun genellikle taşıma işlemi başlamadan ödenir. Geri alınma olanağı da yoksa navlun üzerindeki menfaat yük sahibine aittir. Eğer navlun, malın gideceği yere boşaltıldıktan sonra ödenecekse, bu takdirde sigortalanabilir menfaat gemi sahibi veya kiracısına aittir.

Taşımacılığa ilişkin sorumluluk sigortalarını betimleyebilmek

Taşıyıcının yurtiçi mali sorumluluk sigortaları; yurt içinde mal (eşya) taşıyan taşıyıcının, kendisine teslim edildiği tarihten gönderilene teslim olduğu tarihe kadar geçen süre içinde taşıdığı malda, eşyada meydana gelebilecek zıyada, hasarda ve teslimdeki gecikmede yükümlülüğü bulunmakta, bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek malda, eşyada zıya ve hasar oluşmasına neden olan taşıyıcı, kendisine yüklenebilecek yasal sorumluluklar altında kalabilmektedir.

Yurtiçi taşıyıcının mali sorumluluğu sigortaları; Türkiye sınırları dâhilinde taşımacılık yapan taşıyıcıların, kendilerine ait veya kiraladıkları araçlarla taşıma hizmeti verdikleri müşterilerine ait malı, eşyayı taşırken, teminat kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi sonucunda doğan yasal sorumluluklarını poliçede belirlenmiş şartlar ve limitler dâhilinde teminat altına alan sigortalardır.

Uygulamada "Kamyon Klozu"nda yazılı veya "Institute Cargo Clauses All Risks'in Kamyon Taşımacılığına Uygulanabilir Hükümleri" kapsamındaki rizikolar nedeniyle taşıyıcıya düşecek hukuki sorumluluk güvence altına alınmaktadır.

Uluslararası kara yolu taşıyıcı sorumluluğu sigortasını (CMR Sigortaları) ve sair sigortaları tanımlayabilmek

CMR Sigortaları, kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı firmaların CMR Sözleşmesinden kaynaklanan hukuki (mali) sorumluluklarını teminat altına almaktadır. CMR Sigortası kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı şirketlerin sorumluluk sigortasıdır. CMR Sözleşmesi, CMR Konvansiyonu çerçevesinde, uluslararası posta anlaşmaları gereğince yapılan taşımaları, cenaze ve ev eşyaları taşımaları dışında her türlü malın taşınması için uygulama alanı bulmaktadır. Malın aktarma ve boşaltma yapılmadan, kombine olarak yapılan kara, deniz ve hava yolu ile taşınması güvence altına alınmaktadır.

Bu sigortalar konusunda ileride yer verilen Dış ticarete Taşımacıya İlişkin Riskler ve Sigortalar başlıklı Bölümde detaylı bilgi verildiğinden burada tekrardan kaçınılmıştır.

Kendimizi Sıyalım

1. Deniz Nakliyat emtia klotzlarının içinde **en dar** teminatı olan klotz aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Institute Cargo Clauses (C)
  - b. Tam Zıya
  - c. Institute Cargo Klotz (B)
  - d. Kamyon Klotzu
  - e. Demir yolu Klotzu
2. Gezinti Teknesi-Yat Sigortalarında Geniş Teminatın dışında kalan risk aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Batma, fırtına, çarpma, oturma gibi deniz kaza ve tehlikeler
  - b. Yangın, infilak, deprem, yıldırım, hırsızlık
  - c. Teknenin veya aynı adı taşıyan servis botları ile dıştan takma motorların çalınması
  - d. Kötü niyetli hareketler
  - e. Donatanın sorumlulukları
3. Bir firma yurt dışından ithal edeceği bir makine için Malın Bedeline ek olarak, Taşıma Ücreti (Navlun) ve malın sigorta primi de dâhil olmak üzere fiyat istemiş ve satış sözleşmesi de proforma faturadaki bu bedelle yapılmıştır. Buna göre yapılan satış sözleşmesi aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. FOB
  - b. CFR
  - c. CIF
  - d. Ex-Works
  - e. CMR
4. Yurtiçi taşıyıcının mali sorumluluğu sigortası ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?
  - a. Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında "sigortalanabilir menfaat" taşıyıcının hukuki (mali) sorumluluğudur.
  - b. Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında sigorta ettiren taşıyıcı firmadır.
  - c. Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortasında sigortacının sorumluluğunu sınırlayan bir teminat limiti söz konusudur ve bu limit örneğin kamyonla taşınan malın değerinden düşük olabilir.
  - d. Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası taşıyıcının kusuru olması durumunda hasarın karşılanmasına olanak tanır.
  - e. Yurtiçi Taşıyıcının Mali Sorumluluğu Sigortası sadece karayolu taşımacılığında verilmemektedir.
5. Kıymet Nakliyat Sigortası Genel Şartlarında sigorta konusu dışında kalan ancak, istenmesi halinde aşağıdaki teminatlardan hangisi verilebilir?
  - a. Sigorta edilen kıymetin teslimindeki gecikme nedeniyle oluşabilecek her türlü zıya ve hasar
  - b. Sigorta konusunun haczedilmesi veya alıkonulması
  - c. Emniyeti suiistimal
  - d. Sebebi açıklanamayan kaybolmalar
  - e. Harp ve grev riskleri, tehlikeleri
6. 5684 sayılı Yasa gereği Türkiye'de yerleşik kişiler, Türkiye'deki sigortalanabilir menfaatlerini, Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine ve Türkiye'de yaptırmak zorundadır. Buna göre aşağıdaki sigortalardan hangisi yurt dışında yaptırılabilir?
  - a. Kasko Sigortaları
  - b. Kredi Sigortaları
  - c. İhracat ve ithalat konusu mallar için nakliyat sigortaları, yurt dışından finansal kiralama yolu ile getirilmelerinde finansal kiralama sözleşmesi süresi ile sınırlı olarak yaptırılacak tekne sigortaları, gemilerin işletilmesinden doğan sorumluluk sigortaları
  - d. Mühendislik Sigortaları
  - e. Ferdi Kaza Sigortaları
7. Herhangi bir nedenle bir kredi kuruluşunun gemi üzerinde ipotegi bulunduğu hallerde gemi alacaklısı hangi sıfatla policede yer alır?
  - a. Dain ve Mürtehin sıfatıyla sigortalı olarak
  - b. Mal Sahibi sıfatıyla malik olarak
  - c. Gemi Tamircisi sıfatıyla tamirci olarak
  - d. Taşıyıcı sıfatıyla taşıyıcı olarak
  - e. Sigorta ettiren sıfatıyla sigorta ettiren olarak
8. Emtia nakliyat sigortalarında sigorta bedeli saptanırken aşağıda sıralanan değerlerin hangisi göz önünde **bulundurulmaz**?
  - a. Malın Fatura Değeri
  - b. Navlun
  - c. Sigorta Ücreti
  - d. Umulan Kâr
  - e. Gümrük Resmi

9. Uluslararası satışlarda kullanılan alıcının ve satıcının sorumluluklarının çerçevesinin çizildiği ve uygulamada **en çok** kullanım alanı bulan kaç çeşit sözleşme vardır?

- 3
- 4
- 5
- 7
- 12

10. Kıymet nakliyat sigortalarında sigorta bedeli belirlenirken kıymetin hangi değeri esas alınır?

- Gerçek veya ikame değeri
- Nominal değeri
- Mukayyet değeri
- Envanter değeri
- Defter değeri

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

- c Yanıtınız yanlış ise "Emtia'nın Deniz Yoluyla Nakliyatı" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Tekne Sigortası Türleri, Gezinti Teknesi-Yat Sigortaları ve Verilebilen Teminatlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- b Yanıtınız yanlış ise "Emtia Nakliyat Sigortaları" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Taşıyıcının Yurt İçi Mali Sorumluluk Sigortaları" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Kıymet Nakliyat Sigortaları, Sigorta Konusu, Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Sigorta Bedeli" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- c Yanıtınız yanlış ise "Tekne Sigortaları" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise "Tekne Sigortaları" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- e Yanıtınız yanlış ise "Emtia Nakliyat Sigortaları, Sigortanın Konusu, Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Sigorta Bedeli" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- b Yanıtınız yanlış ise "Emtia Nakliyat Sigortaları, Sigortanın Konusu, Sigorta Ettiren/Sigortalı ve Sigorta Bedeli" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
- a Yanıtınız yanlış ise "Kıymet Nakliyat Sigortaları" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Satıcı "Incoterms şartlarına göre", malın yükleme limanında geminin küpeştesini aşmasına kadar riskten, (rizikodan) sorumludur. Küpeşteyi aştığı andan itibaren risk, tehlike alıcının üzerine geçer. Örneğin; vinç üzerindeki bir yük sandığının gemiye yüklenmesi sırasında vinçten koparak önce küpeşteye sonra denize düşmesi halinde, küpeştenin aşılmasından ötürü sorumluluk satıcıya aittir. Ancak, sandığın denize değil de güverteye düşmesi halinde; küpeşte aşıldığından ötürü sorumluluk alıcıya geçmekte olup zararı alıcı üstlenmektedir.

Sıra Sizde 2

Birçok branşta uygulanan ve sigortalının alabileceği en geniş teminat biçimidir. Teminatın adı "Bütün Tehlikeler" olmasına rağmen, karşılaşılabilecek bütün tehlikelere karşı koruma sağlayan bir teminat değildir. Bu tip poliçeler, kişilerin artan sigorta ihtiyaçlarına cevap vermek üzere oluşturulmuş ürünlerdir. Poliçenin, istisnalar bölümünde, hangi tehlikelere karşı koruma sağlamadığı tek tek sayılır ve bu istisnaların dı-

şında kalan tüm tehlikelerin teminat altında olduğu belirtilir. Bu özelliğinden dolayı bu poliçeler, “Bütün Tehlikeler” (All Risks) Poliçesi olarak adlandırılmaktadır.

Sıra Sizde 3

Herhangi bir emtianın bir yerden bir yere taşınması sırasında karşılaşılabilecek risklere, tehlikelere karşı yaptırılan sigorta türüdür. Emtiyayı taşıyan taşıt aracı, onu taşımaya uygun özelliklere sahip herhangi bir kara, hava, demir yolu veya deniz taşıt aracı ile olabilmektedir. Sigortalı malın sahibi, satıcı veya mal üzerinde menfaati olan herhangi bir kimse tarafından sefer veya müddet esasına göre yapılabilmektedir.

Sıra Sizde 4

Bir yerden bir yere gerçek ve tüzel kişilere ait nakit para, külçe altın, gümüş gibi ve hisse senedi, tahvil, bono, çek gibi kıymetli evrakın taşınmasına uygun taşıma araçlarıyla taşınması sırasında doğabilecek silahlı gasp, soygun, çalınma, kaybolma, yangın gibi risklere, tehlikelere karşı teminat veren bir sigorta türüdür. Sigorta, taşınacak olan kıymetin taşıma idarelerine teslim edildiği anda başlamakta ve alıcının eline ulaşmasıyla sona ermektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Atabaş, G. N. (2014). **Nakliyat Sigortaları, “Risk Yönetimi ve Sigortacılık”** (Derleyen Erdem Kirkbeşoğlu), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bağrıaçık, A. (1998). **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Kahya, M. (2015). **Nakliyat Sigortaları**, İstanbul: Yayımlanmamış Çalışma.
- Kaya, F. (2014). **Sigortacılık**, İstanbul: Beta Yayını, İstanbul.
- Ömrüüzak, F. (1980). **Deniz Nakliyat Sigortaları**, Uzmanlık Tezi, Ankara: Ticaret Bakanlığı, Sigorta Murakabe Kurulu.
- Özbolat, M. (2010). **Temel Sigortacılık**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbolat, M. (2010). **Temel Sigortacılık**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Resmi Gazete, 5684 sayılı **Sigortacılık Kanunu**, 14 06. 2007 Tarih ve 26552 sayılı.
- Resmi Gazete, 6102 sayılı **Türk Ticaret Kanunu**, 24 06. 2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012’de yürürlüğe girmiştir).
- Sözer, B. (1976). **Nakliyat Sigortaları Ders Notları**, İstanbul: TSEV Sigortacılık Seminerleri.
- Uralcan G. Ş. (2011). **Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi**, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Yunak, H. (1996). **Nakliyat Dalı Ders Notları**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları.

8

Amaçlarımız

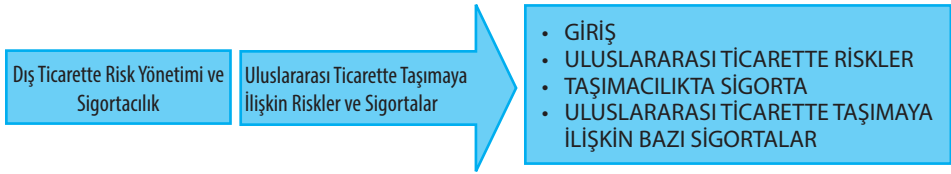
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Uluslararası ticaretteki riskleri tartışabilecek,
- Taşınan malın taşıma sırasında uğrayacağı zararlar ve verilen teminatları örneklendirebilecek,
- Uluslararası ticarete taşımaya ilişkin bazı sigortaları açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Ticarete Riskler
- Taşımacılıkta Sigorta
- Taşımaya İlişkin Sigorta Türleri
- Taşımacılıkta Zararlar ve Verilen Teminatlar
- Türk Eximbank Kredi ve Sigortası Programları
- Uluslararası Kara yolu Taşıyıcı Sorumluluğu Sigortası (CMR Sigortaları)
- Eximbank Kredileri
- Depocu Yasal Sorumluluk Sigortaları

İçindekiler

Uluslararası Ticarete Taşımaya İlişkin Riskler ve Sigortalar

GİRİŞ

Bilindiği gibi, sigorta endüstrisi, uluslararası bir ekonomi alanı olma özelliğinden dolayı yurt dışından sağlanan döviz getirileri sayesinde ödemeler dengesine olumlu katkı yapmaktadır. Özellikle ithalat ve ihracat konusu Mal Nakliyat (Taşıma) Sigortaları, İhracat Kredi Sigortaları ve uluslararası kapasitenin kullanıldığı ikili sigorta işlemleri ve ekonomik hareketlerin sınır ötesi olarak gerçekleştirilmesi sayesinde uluslararası ekonomik birliğine örnek oluşturmaktadır.

Uluslararası ticarete bir Nakliyat (Taşıma) Sigortasının yapılabilmesi için, önce Alıcı ile Satıcı arasında bir Uluslararası Ticari Alım-Satım Sözleşmesi olması söz konusudur. Yapılan Uluslararası Ticari Alım-Satım Sözleşmeleri Alıcının ve Satıcının Sorumluluk Sınırlarını da belirlemektedir.

Alıcı ile Satıcı arasında anlaşmaya varıldıktan sonra, taraflar teslim şekillerine göre malların taşınması sırasında hasar olma ihtimaline karşı maddi bir kayba uğramayacaklarından emin olmak isterler. Bu nedenle, tedbirli davranarak mallarını sigorta ettirmek isteyeceklerdir.

Alıcı, Satıcı anlaşmaya vardığında kendi bankasında düzenlenen Akreditif İşlemi ile Kredi Mektubunu alıcıya yollamakta, bankalar da kredilerinin garantisi için “Taşımanın” güvence altına alınması şartını ileri sürmektedirler.

Nakliyat Sigortaları irdelenirken de ifade edildiği gibi, Alıcının ve Satıcının sorumluluk sınırlarını belirleyen çeşitli Alım-Satım Sözleşmeleri vardır. En çok kullanılanları şunlardır:

Free On Board (FOB): Gemi bordasında teslimi belirtir. Giderler alıcıya ait olup, sorumluluk sınırı gemi küpeşesidir.

Cost, Insurance and Freight (CIF): (Mal Bedeli + Sigorta + Navlun) giderlerinin satıcıya ait olduğunu belirtir.

Cost and Freight “(CFR) Mal Bedeli + Navlun satıcıya aittir.

Ex-Works: Alıcının sorumluluğu, yükün, satış sözleşmesi yapıldığında bulunduğu depoyu terk etmesiyle başlar. Hem taşımayı hem de sigorta teminatını alıcı sağlar.

Nakliyat (Taşıma) Sigorta Poliçesi, dış ticaret kapsamında taşınan malların yüklen-dikleri yerden ithalatçıya teslim edilecekleri ana kadar uğrayabilecekleri hasarlara veya avaryalara karşı sigorta edildiklerini gösteren belgedir. Teminatın “**Dar**” veya “**Geniş**” olduğu poliçeye yazılmalıdır. Örneğin, işbu sözleşme ilişik **Kamyon Klozu / Institute Cargo Clauses (C)** şartları gereğince akdedilmiştir (Dar Teminat); işbu sözleşme **Institute Cargo Clauses (A)** şartlarının kamyon taşımacılığına uygulanabilir hükümleri ile akdedilmiştir (Geniş Teminat).

Bir sigorta poliçesi üzerinde, Sigorta Şirketinin ve Sigorta Ettirenin Kimlik Bilgileri, Sigortanın Konusu (Malın Cinsi ve Özellikleri), Adedi, Ağırlığı, Markası-Numarası, Sigorta Bedeli (TL ve gerekiyorsa Döviz Cinsinden), Sigorta Primi Tutarı, Ödeme Tarihi ve Yeri, Poliçe Düzenlenme Tarihi, Uluslararası Taşıma Firmasının Unvanı ve Özellikleri, Taşıma Firmasıyla Sevkiyat İçin Belirlenen Süre, Malın Taşıma Firmasına Nerede ve Ne Zaman Teslim Edileceği, Taşıt Aracının, “Karada - Vagon Numarası, Denizde Gemi İsmi, Havada Uçuş Numarası), Sigortalı ve Adresi, Teklif Tarih ve Saati, Flotan - Kati Sigorta belirtilmektedir.

Nakliyat Sigorta Poliçeleri, belirli bir süre içinde gerçekleşecek riskleri, tehlikelerin sigortalandığı Müddet Poliçeleri, belirli bir seferde gerçekleşecek risklerin, tehlikelerin sigortalandığı Sefer Poliçeleri olmak üzere iki çeşittir.

Nakliyat Sigorta Poliçeleri, belirli bir süre içinde gerçekleşecek riskleri, tehlikelerin sigortalandığı Müddet Poliçeleri, belirli bir seferde gerçekleşecek risklerin, tehlikelerin sigortalandığı Sefer Poliçeleri olmak üzere iki çeşittir.

CMR Sigortaları ise, kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı firmaların CMR Sözleşmesinden kaynaklanan hukuki (mali) sorumluluklarını teminat altına almaktadır. CMR Sigortası kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşımacı şirketlerin sorumluluk sigortasıdır. CMR Sözleşmesi, CMR Konvansiyonu çerçevesinde, uluslararası posta anlaşmaları gereğince yapılan taşımaları, cenaze ve ev eşyaları taşımaları dışında her türlü malın taşınması için uygulama alanı bulmaktadır. Malın aktarma ve boşaltma yapılmadan, kombine olarak yapılan kara, deniz ve hava yolu ile taşınması güvence altına alınmaktadır.

Bir taşımanın CMR Konvansiyonuna tabi sayılması için bazı şartlar gerekmektedir. Buna göre, ortada ücret karşılığında yapılan bir Taşıma Sözleşmesi bulunmalı, taşımanın konusu eşya (mal) olmalı, taşıma belirli tür taşıtlarla kara yolunda gerçekleştirilmeli, eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığı yer yer ile teslim edileceği yerin iki ayrı devlet sınırları içinde bulunması ve bunlardan en az birinin CMR Konvansiyonuna taraf olması gerekmektedir.

CMR Sigortası mal bedeli, navlun, vergi, resim, harçlar ve diğer giderler, dolaylı kayıplar, hasar, gecikme ve bunlara ilişkin yapılan harcamaları güvence altına alır. CMR Sigortası klasik olarak taşınan malın sigortası olmayıp, sadece taşıyıcının CMR Sözleşmesine göre kusurlu sayıldığı durumlarda Konvansiyonun belirlemiş olduğu sorumluluk sınırları dâhilinde doğacak sorumluluğu güvence altına alır. CMR Sözleşmesinin en önemli özelliği taşıyıcının ödeyeceği tazminatı kg başına 8,33 SDR (Special Drawing Right - Özel Çekme Hakkı) (Güncel SDR 1,25 € / 4,21 TL dir) ile limitlendirmesi olup, tazminat malın brüt ağırlığına göre hesaplanır.

İhracat sırasında, ticari ve politik risklere karşı ihracat bedelinin güvence altına alınması İhracat Kredi Sigortasının temelini oluşturur. İster resmi, ister özel sigorta şirketlerince yapılsın, bu sigorta türünde ihracatçıların mal gönderdiği yabancı ülkelerdeki müşterilerinin ödeme yeteneklerini kaybetmeleri ya da politik nedenlerle ödemede bulunamamalarından doğacak ihracat bedeli kaybı güvence altına alınır. Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkelerdeki çeşitli alıcılara yapacakları 360 güne kadar vadeli tüm sevkiyatları sigortalanmaktadır.

Nakliyat Aracısı Sorumluluk Sigortaları ile 3. Şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel şartları ile kullanılan kloz ve özel şartlar çerçevesinde, Sigorta Ettirenin/Sigortalının taşımacı, müteakip taşımacı, emanetçi, taşıma işleri komisyoncuları (ana Organizatör ve Acente olarak) acente olması sıfatı ile gerçekleştirdiği aktiviteler sırasında, bir kontrata, uluslararası konvansiyona, kanunlara ve genel hukuka bağlantılı, nakliye (taşıma) konumundaki hamuleye ilişkin veya hamuleden kaynaklanan kayıp ve hasarlar ile ilgili olarak sigortalının aracılık yapması nedeniyle ortaya çıkabilecek poliçede belirtilen genel ve özel şartlar ve limitler dâhilinde yük sahibine olan yasal sorumlulukları için teminatlar verilmektedir:

Nihayet ileride de izah edileceği gibi, **Depocu Yasal Sorumluluk Sigortaları ile Üçüncü şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının uygulanabilir hükümleri** yanı sıra kullanılan kloz ve özel şartları çerçevesinde;

“Bu sigorta ile Sigorta Ettirenin / Sigortalının, poliçede adresi belirtilen kapalı alana sahip depo(ların) sınırları içerisinde gerçekleştireceği depolama faaliyetlerinden dolayı, bir sözleşmeye bağlı olarak depolama amacı ile Sigorta Ettirenin / Sigortalının muhafaza, emanet ve kontrolüne bırakılan üçüncü şahıslara ait emtianın depo sınırları içerisinde yer değiştirme, istifleme, yükleme, boşaltma faaliyetleri sırasında meydana gelebilecek kazalar sonucu söz konusu emtiada oluşabilecek fiziksel hasar dolayısıyla Sigorta Ettirene/ Sigortalıya yüklenebilecek yasal sorumluluklarını poliçede belirlenen özel şart, kloz ve limitler dâhilinde teminat altına alınmaktadır”.

Resim 8.1

Sigortalanabilir taşımacılık türleri

Taşımacılıkta Sigorta ve Dış Ticarete Taşımaya İlişkin Sigortalar konularına geçmeden önce, önemine binaen, aşağıda **Ticarete Riskler, Taşımacılıkta Sigorta** hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

İhracat bedeli kaybının teminat altına alınması neden gereklidir? İhracatçı açısından irdelleyiniz.

SIRA SİZDE

ULUSLARARASI TİCARETE RİSKLER

Mala İlişkin Riskler

Mala ilişkin riskler, dış ticaret işlemlerinin yürütülmesinde aracı olan bankanın tamamen kontrolü dışında olduğundan, bu konuda ihracatçı veya ithalatçının gerekli tedbirleri alması zorunlu olmaktadır.

Satış sözleşmesi hükümlerine göre malın ihracatçının sorumluluğunda olan teslim noktasına kadar getirilmesi sırasında ortaya çıkabilecek her türlü riskler ihracatçıya, teslim noktasından sonraki zararlar ise ithalatçı şirkete aittir. Mala ilişkin riskler, dış ticaret işlemlerinin yürütülmesinde aracı olan bankanın tamamen kontrolü dışında olduğundan, bu konuda ihracatçı veya ithalatçının gerekli tedbirleri alması zorunlu olmaktadır. Bu çeşit risklerin yönetiminde sigorta şirketleri taraflara yardımcı olabilmektedir.

Resim 8.2

Sigorta ve mala ilişkin riskler

Ödemeye İlişkin Riskler

Uluslararası ticarete, karşı tarafın ödemeyi yapamamasına neden olan durumlardır. Bunlar; ithalatçının ödeme yapmaktan kaçınması (ticari risk), veya ithalatçının ödeme yapmak istemesine rağmen, ithalatçının ülkesinin konvertibl döviz yetersizliği nedeniyle transferin yapılmasının mümkün olamaması (transfer riski), veya ödemelerin üstüne bir takım fonlar (veya vergilerin) getirilmesi (finansal riskler), veya ihracatçının sevkiyet belgelerini doğru hazırlamaması (dokümantasyon riski) sonucu, mal bedelinin ödenmesinin gecikmesi veya tamamen ortadan kalkmasıdır. Ayrıca aracı bankanın yurt dışından gelen dövizleri zamanında haber vermemesi, ihracat belgelerini dikkatli incelememesi ya da kaybetmesi, karşı bankanın ihracat dokümanlarını mal bedelini tahsil etmeden teslim etmesi de ödemeye ilişkin banka riskleri olarak sayılabilir.

Bu riskler, yalnızca ihracatçı ve ithalatçıyı değil, aracı finansman kuruluşlarını da yakından ilgilendirir. Zira bu risklerin ortaya çıkması halinde, aracı finansman kuruluşları da verdikleri kredileri geri alamama durumuyla karşılaşır. Bu risklerin yönetimi için, uluslararası ticarete kullanılan en aktif yöntemler; etkili bir sözleşme, sağlam ödeme sistemleri, akreditifler, banka havaleleri, ülke ve şirket istihbaratı, **İhracat Kredi Sigortası**, teminatlar, dış ticarete kullanılan finansman teknikleri (forward, leasing vb), kur riskinden korunmak için vadeli opsiyon borsaları, future piyasaları, şube, mağaza, acente aracılığıyla satış, konsinye satış vb'dir.

Piyasa Riski

Piyasa riski; bir şirketin finansal yapısının, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar veya piyasalardaki zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı karşılaşılabileceği riski ifade eder.

Vadeli ve vadesiz işlemlerden dolayı ortaya çıkabilecek başlıca piyasa riskleri şunlardır:

Piyasa riski; bir şirketin finansal yapısının, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar veya piyasalardaki zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı karşılaşılabileceği riski ifade eder.

Fiyat Riski

Bir malın ihracatçı tarafından sabit bir fiyatla alınıp, değişken bir endeksle dünya pazarlarında satılması veya değişken fiyatla alınıp, sabit fiyatla satılması olağandır. Bu arada geçen süre zarfında fiyatlarda bir değişme olursa, ihracatçının veya ithalatçının kar oranları değişecektir. Örneğin, vadeli olarak yapılan ihracatta, eğer fiyatlar değişirse ihracatçı veya ithalatçı şirketin bu işleminden dolayı karları etkilenecektir.

Döviz Riski

Döviz riski, belli etkenlerle (siyasal olaylar, ödemeler dengesi açığı, vb.) ulusal para birimlerinin yabancı paralar karşısında değerinde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz değişimlerdir. Döviz riski, döviz kurlarında meydana gelen değişimlerden dolayı şirketlerin bilançoları veya yatırım portföyleri üzerinde kar veya zarara neden olmak suretiyle ortaya çıkar.

Döviz riski, belli etkenlerle (siyasal olaylar, ödemeler dengesi açığı, vb.) ulusal para birimlerinin yabancı paralar karşısında değerinde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz değişimlerdir.

Faiz Riski

Faiz riski, faiz oranlarında ortaya çıkan değişimlerden dolayı karşılaşılan risk olup, bu risk; herhangi bir yatırımdan beklenen getiriyi olumlu veya olumsuz etkiler veya şirketlerin yaptığı borçlanmalar üzerinde etkili olur. Zira faiz oranı vade sonunda elde edilecek veya dışarıya aktarılacak nakit akımları üzerinde doğrudan etki eder.

Daha önce 3. bölümde de değinildiği üzere, riskler tamamen yok edilemez ancak, risklerin tesiri de azaltılabilir. Bunun da risk yönetimi ile mümkün olabileceği açıktır. Risk yönetimi, risk analizi ve risk değerlendirme; gerekli önlemlerin önceden alınarak tehlikenin ortadan kaldırılabilmesi için yapılmaktadır. Çünkü riski önlemek, bedelini ödemekten ucuzdur.

İş hayatında başarı için risklerle barışık olmak ve onları yönetebilmek gerekir. Risk olmazsa, getiri de olmaz. Girişimcilik de önemli bir meziyet olmaktan çıkar. Kurumlar riskleri yönetirken çeşitli yöntemler kullanırlar. Bu nedenle riski önlenmesi gereken bir durum olarak değil, kazanç sağlanabilecek bir durum olarak görmek başarı için gerekli bir tutum olmaktadır.

Riskleri yönetebilmenin önemli araçlarından birisi onları paylaşmaktır. Örneğin, yüksek risk içeren dev projelerin birçoğunun konsorsiyumlar tarafından gerçekleştirilmesinin temel nedeni finansman sağlamak değil, risk paylaşımıdır.

Risk yönetiminin araçlarından birisi de farklı iş kollarında veya farklı pazarlarda faaliyet göstermektir. Özellikle politik, sosyolojik ve ekonomik risklerin daha yüksek olduğu gelişmekte olan pazarlarda faaliyet gösteren şirketlerin, gelişmiş pazarlarda faaliyet gösterenlere göre daha fazla farklı iş alanında faaliyet göstermesinin önemli nedenlerinden birisi risk yönetimidir. Gelişmiş pazarlar ve istikrarlı ekonomilerde ise odaklanma daha önemli olmaktadır. Riskli ortamlar fırsatçı yaklaşımların, istikrarlı ortamlar ise stratejik odaklanma ile yetkinlik geliştirmenin daha öne çıkmasını sağlar.

Risklerle baş edebilmek için tedbirli olmak da yaygın kullanımı olan bir başka araçtır. Örneğin, yüksek risk içeren pazar veya sektörlerde daha yüksek öz kaynak kullanılması, kolaylıkla ve hızla harekete geçirilebilecek nakit pozisyonlarının yüksek tutulması gibi stratejiler de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Özetle, riskleri yönetebilmek şirket yönetiminin sürdürülebilirliği ve başarıyı yakalamak için sistematik olarak ele alması gereken bir konudur. Bu nedenle risk yönetimini yöneticilerin işe bakışına ve iş süreçlerine yansıtma önem taşır. Riskleri iyi yönetebilenler, işlerinde de başarılı olurlar.

Anılan riskleri kaldırma ya da en azından azaltma yönünde, ihracatçı aşağıdaki önlemleri alabilir:

- İhracatçının her şeyden önce alıcısını iyi incelemesi, hakkında meslek odaları, bankalar ve onu tanıyanlardan bilgi alması gerekir. Bu durumda daha başlangıçta güvenilir olmayan müşteriler ayıklanmış olur. Özellikle dış ülkelerdeki ticaret müşavirlikleri ve ataşelikler bu konuda önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca, ithalatçı ülkesinin Türkiye'deki ticari ataşeliklerinden de bilgi edinilebilir.

Bir firmayla çalışmaya başlamadan önce dikkat edilmesi gereken noktalar; profil bilgileri, ortaklık yapısı, faaliyetleri, sektördeki yeri, mali yapısı, bankalarla ilişkisi, borç/alacak ilişkisi, ticari ahlakı ve kredibilitesidir. İş yapılacak firmanın daha önce Türkiye'de iş yaptığı başka firmalar olup olmadığı araştırılarak işe başlanılabilir.

- Tarafların hak ve yükümlülüklerinin, ürünle ve ticari işlemle ilgili tüm yönlerin belirtildiği, kapsamlı ve ayrıntılı bir İhracat Sözleşmesi yapılması çok önemlidir. Yine sözleşmede Uluslararası Tahkim maddesinin bulunması ya da ayrı bir Tahkim Sözleşmesi yapılması faydalı olacaktır.
- İhracatçı ile alıcı arasında ürün kalitesi, miktarı, yükleme/teslim tarihi gibi konularda yaşanabilecek anlaşmazlıkların önlenmesi için, ihracat aşamasında bir Uluslararası Gözetim Şirketinin hizmetinden faydalanılabilir.
- Mal bedelinin ödenmeme riskine karşı, Türk Eximbank'ın İhracat Kredi Sigortası programından yararlanılabilir. İhracat Kredi Sigortası, aynı zamanda politik riskleri de karşılamaktadır.

İTERNET

Türk Eximbank'ın İhracat Kredi Sigortası Programı hakkında detaylı bilgi edinebilmek için <https://www.eximbank.gov.tr> adresini inceleyebilirsiniz.

Factoring, Forfaiting, Leasing gibi alternatif finansman yöntemlerinden yararlanmak risklerden korunmakta fayda sağlayabilir. Eximbank ya da Factoring firmaları alıcı firma araştırmasını kendileri yaptığından ihracatçı firma kendisini güvence altına almış olur.

- **İhracatçı**, malların yolda taşınması esnasında uğrayabileceği hasar ve zıyanlar için nakliye (taşıma) sigortası yaptırır ya da alıcının yaptırmasını sağlar. İhracatçı, bazı risklerin karşılığı olarak ürünün birim fiyatını yükseltebilir.
- **İhracatçı**, teslim şekli olarak örneğin Ex-Works (yani malları kendi iş yerinde ya da fabrikasında teslim) ya da FOB, FCA gibi teslim şekillerinde anlaşarak önemli riskleri alıcıya yansıtabilir. Ancak bu durumda da «alıcının malı almaması» riski doğabilmektedir. Burada bütün mesele, olası riskleri dengeli olarak alıcı ve satıcı arasında paylaşmaktır. Bilinmesi gereken husus; ihracatçı açısından riskleri başkasına yansıtmamanın, ya maliyet yükselmesi ya da satış fiyatının düşürülmesi şeklinde kazancını azaltıcı yönde bir etkisi olduğudur. Örneğin ihracatçı, malın taşınması sırasında hasar görme olasılığına karşı sigorta yaptırırsa, masrafı artmakta dolayısıyla kârı düşmektedir.

- **Rekabet şartlarının** daha da artmakta olduğu günümüz ticaretinde, malların kredili ve özellikle kabul kredili (poliçeli) satılma zorunluluğunun ortaya çıkması nedeniyle, ihracatçı mal bedelini uzun dönemlerde tahsil edebilmektedir. Bu arada çapraz kurların sürekli değişime uğraması söz konusu olabilir. Uluslararası ticaret yapan firmalar veya işlem yapan finansal kuruluşlar kur değişimindeki olumsuz etkilerden kurtulmak için uluslararası finansal teknikleri uygularlar. Bunlardan en çok kullanılanlar; döviz opsiyonu, döviz future (gelecek) kontratları, döviz swap'ı ve döviz forward'dır.

Vadeli alacaklarda kur riski bankalar ile yapılacak vadeli döviz alım satım sözleşmesi ile giderilebilir. Bankalar ile yapılacak bir sözleşme ile ileri tarihteki kur sabitlenebilir. Ayrıca Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasından (VOB) yararlanılabilir.

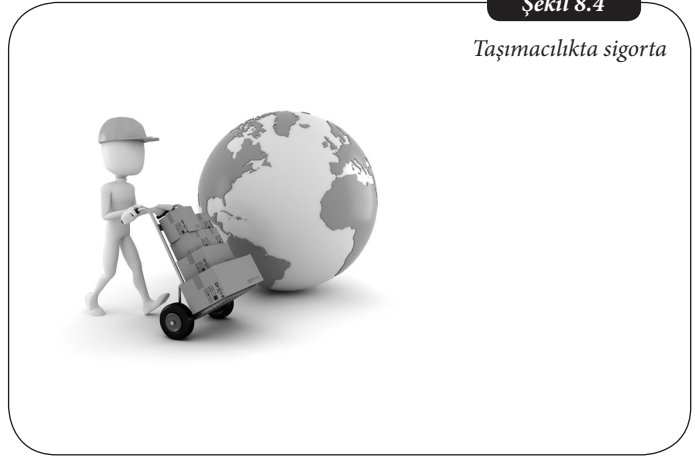
Vadeli döviz alım satım sözleşmesi hakkında detaylı bilgi edinebilmek için Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) www.borsaistanbul.com internet adresini inceleyebilirsiniz.

İNTERNET

Bu bağlamda yukarıda da işaret edildiği gibi alıcı hakkında araştırma yapıldıktan sonra özetle;

- **İyi Bir Sözleşme Yapılmalıdır.** Alıcının vermiş olduğu siparişi mutlaka yazılı olarak almak, sözleşme yapmak, peşin ödemeli çalışmak ya da kısmi avans almak, akreditifli ödeme ile çalışmak, alıcı hakkında bankalar kanalı ile araştırma yaptırmak ya da banka teminatı almak alıcı riskini azaltabilir.
- **İhracat Kredi Sigortası** yapılmalıdır: Ülke riskini azaltmak için Eximbank İhracat Kredi Sigortası yaptırmak bu riski azaltabilir.
- **Nakliyat (Taşıma) Sigortası** yapılmalıdır: Malların yolda zarar görmesini önlemek ve taşımadan doğacak sorumluluklar için sigorta mutlaka yapılmalıdır.
- **Gerekirse Gözetim Şirketleriyle İhracat Yoluna** gidilebilmelidir. **Türev Ürünlerinden** faydalanılmalıdır.

Şekil 8.4

Taşımacılıkta sigorta

TAŞIMACILIKTA SİGORTA

Sigortaya ilişkin bölümde de değinildiği üzere, sigorta çeşitleri arasında yangına karşı sigortalar, hırsızlığa karşı sigortalar, deprem sigortaları, mal, eşya taşıma sigortaları, trafik ve kasko sigortalarının yanı sıra, kıymetli mal, eşya sigortaları, yolcu kaza sigortaları, yaşam sigortaları, sağlık sigortaları, ... gibi çok çeşitli sigorta tipleri mevcut olup, bu çeşitlilik gün geçtikçe daha da artmaktadır.

Emtia (mal) ve eşya taşınmasına ilişkin Sigorta Poliçesine gereksinim duyulan alanlar "Dahili Taşımacılık", "İhracatta Taşımacılık", "İthalatta Taşımacılık"tır.

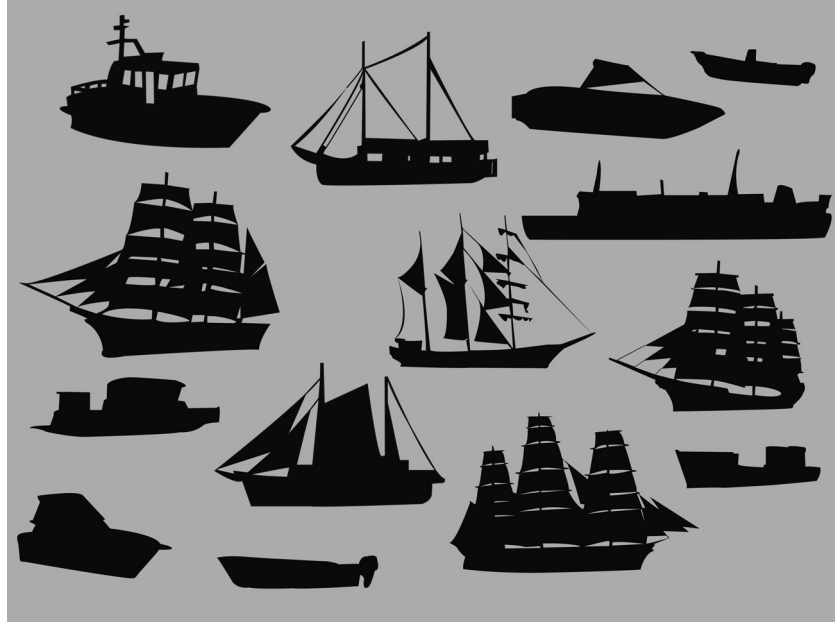
Dahili Taşımacılık hakkında daha önceden bilgi verildiği için burada tekrar edilmemiştir.

Dış ticarete konu olan mallar ihracatçı tarafından ithalata teslim edilene kadar geçen süre için sigorta ettirilir. Bu durum iki tarafın yapacağı teslim sözleşmesinde açıkça ifade edilmelidir. Malların (emtia) bir yerden bir yere bir veya çok sayı ve türdeki taşıma aracıyla taşınması sırasında uğrayabileceği ziya ve hasarları güvence altına alan sigorta türüdür. Diğer bir deyişle, bu sigorta türüyle, sevkiyat sırasında gerçekleşme ihtimali olan risklere karşı sigortalının mal üzerindeki menfaati korunmaktadır.

Dış ticarete taşıma sigortalarını, sadece taşınan malın taşınması sırasında uğrayacağı zararların teminata bağlanması şeklinde değil, buna ilaveten, **Incoterms Şartları** nedeniyle taşıma sigortasının gerekliliği, sigortanın maliyet değerlerine etkisi ve gümrük vergilerinde sigorta belgesinin rolü, aşağıda çeşitli açılardan irdelenmiştir.

Resim 8.5

Deniz taşımacılığı ve sigorta

Taşınan Malın Taşınması Sırasında Uğrayacağı Zararlar ve Verilen Teminatlar

Öncelikle, mal taşıma sigortasının tarifi, “ticari malların ithal ve ihraç edilmesi veya yurt içinde taşınması sırasında uğrayacağı zararlara karşı sigorta ettirenin/sigortalının, mal üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatinin, poliçede yazılı teminat limitleri, poliçede yazılı genel ve özel şartlar dâhilinde teminat altına alınmasıdır “şeklinde yapılabilir. Nakliyat (Taşıma) Sigortaları Bölümünde detaylı olarak irdendiği üzere, mal taşıma teminatlarını 3 başlık altında toplamak mümkündür.

1. Tam Zıya Teminatı
2. Dar Teminat,
3. Geniş Teminat (All Risks) = Bütün Rizikolar Dahil

Tam Zıya Teminatı, malı taşıyan taşıma aracının tamamen hasar görmesi sonucunda malın tamamen yok olmasını teminat altına alan bir sigorta teminatı türüdür.

Dış ticarete genel olarak uygulanan sigorta türü **Geniş Teminat** yani **All Risks (Tüm Rizikolar Dahil)** Sigortalardır.

Tam Zıya Teminatı, malı taşıyan taşıma aracının tamamen hasar görmesi sonucunda malın tamamen yok olmasını teminat altına alan bir sigorta teminatı türüdür. Dar Teminat, taşınan malın bir takım hallerin oluşması sonucunda uğrayacağı hasarın tazmin edileceğini öngören bir sigorta türüdür ve bu haller dışında oluşacak hasar riskini kapsamamaktadır (çarpma, devrilme, doğal afetler sonucu taşınan malın hasar görmesi gibi). Dış ticarete genel olarak uygulanan sigorta türü **Geniş Teminat** yani **All Risks (Tüm Rizikolar Dahil)** Sigortalardır. Bu tür sigortalarda bazı istisnalar haricinde tüm haller sigorta teminatı kapsamında sayılır. Bu istisnalardan bazılarını, sigorta konusu malın türünden kaynaklanan hasarlar (çürüme, bozulma, kurtlanma gibi), malın yüklenmesi sırasında kendinde bulunan hasarlar (gizli ayıp, gizli kusur), ambalaj yetersizliğinden doğan hasarlar (ambalajın malı taşıyamayacak kadar zayıf olması, torbaların patlak yüklenmesi, kolilerin düzensiz yüklenmesi gibi), sigorta ettirenin/sigortalının veya adamlarının kasti

kötü niyet ve kusurlarından meydana gelen hasarlar olarak sayılabilir. Gerçek şu ki dış ticarete taşıma sigortalarını “**Ambar’dan Ambar’a**”, başka bir ifadeyle **Depo’dan Depo’ya**” şeklinde yaptırmak gerekir. Bu taktirde sigorta teminatı, gümrükte geçecek belirli bir süreyi de kapsayacaktır.

Yurt dışından CIF olarak getirilecek mallarda sigorta poliçesi yurt dışında tanzim edilecek olduğundan, taşıma sırasında oluşacak hasarları, yurt dışındaki sigorta şirketinin Türkiye’de bulunan temsilcisi tespit edecek, hasar tutanağı tanzim edecek ve yurt dışındaki ana sigorta şirketine bildirecektir. Bu durum hasar tespitinde gecikmelere ve zararın tazmininde zorluklara neden olmaktadır. Bu nedenle, ithalat işlemlerinde yapılacak taşıma sigortalarının, ithalatçı tarafından Türkiye’de yerleşik sigorta şirketlerine yaptırılmasında pratik yarar vardır. Bu sayede yapılacak sigortanın hangi kapsamda olduğu, hangi riskleri karşılayacağı alıcı tarafından tespit edilir. Ayrıca oluşan bir hasarın tespiti ve tazmin edilmesi konularında kendi ülke insanıyla kendi dilimizde konuşma imkânı bulunur. Hasar tespitlerinde Mala İlişkin Faturanın, Konşimentonun ve Sigorta Poliçesi asıllarının ibrazı şarttır. Sigorta eksperisi ve/veya dispaşörü gerekli gördüğü başka belgeleri de bizden isteyebilir. Sigorta eksperisi ve/veya dispaşörünün hasarı en kısa zamanda tespiti ve tutanak tutabilmesi için hasarın görüldüğü andan itibaren gecikmeksizin haberdar edilmesi önem arz etmektedir.

Bilindiği gibi, günümüz Incoterms 2010 Satış ve Teslim Şekillerinde CIF veya CIP terimlerinde **Sigorta** isim olarak zikredilmektedir. Yani, Cost **Insurance** and Freight veya Carriage and Insurance Paid To. Bu terimlerde taşıma sigortasının satıcı, yani ihracatçı tarafından yapılacağı kesin bir dille şart koşulmaktadır. Diğer teslim şekillerinde taşıma sigortası sırasıyla aşağıda irdelenmiştir.

İşyerinde Teslim (EXW - EX-WORKS)

Bu teslim şeklinde mal, alıcısına, fabrika ambarında teslim edileceğinden, taşıma sigortası mal teslim alındıktan sonra yapılacaktır. Dolayısıyla taşıma sigortasını alıcı yaptıracak ve malın teslim alınmasından kendi ülkesine, kendi fabrikasına ulaşmaya kadar mal sigortalı olacaktır. Ancak, unutmamak gerekir ki, taşıma sigortasının dışında, satıcı firmanın malın hazır ve alıcı firmanın emrine amade tutulduğunu bildirdiği andan itibaren her türlü risk alıcı firmaya geçtiğinden, malın bütün risklere karşı derhal sigortalanması gerektiği de göz önünde tutulmalıdır. Malın sigorta edilme mecburiyeti tabii ki yoktur, ancak, alıcı firma kendi yararını gözetme açısından malı sigorta ettirmelidir.

Resim 8.6

Teslim şekillerine göre sigorta

Taşıyıcıya Teslim (FCA), Gemi Doğrultusunda Teslim (FAS) ve Gemide Teslim (FOB)

Bu teslim şekillerinde iki defa taşıma sigortası yapılacağı anlaşılmaktadır. Birinci sigorta, satıcı firmanın malı ambarından çıkarıp **Incoterms Şartları** (Uluslararası ticari işlemlerin büyük çoğunluğunda **Incoterms** kavramları kullanılmakta ve bu kavramlar Ülkemizde de olduğu gibi birçok ülkenin gümrük idaresinde eşyaların kıymetlerinin tespiti amacıyla zorunlu olarak aranmaktadır) gereğince teslim yeri sayılan, taşıyıcının deposuna, yükleme yapılacak gemi doğrultusuna veya yükleme yapılacak gemide teslim edene kadar (**Gemi Bordasında Teslim**) olan taşıma için yapılacaktır. Çünkü fabrika mahalli ile belirtilen teslim yerleri arasında uzun veya kısa bir mesafe olacak ve bu yolda meydana gelecek kaza sonucu oluşacak hasar, satıcı firmanın masraf ve sorumluluğunda olacağı için, taşıma sigortası yapılmamışsa satıcı firmayı üzecektir. Tabii sonuçta alıcı firma da bundan etkilenecektir. Dolayısıyla bu teslim şekillerinde yapılacak ilk sigortanın muhatabı satıcı firma olacaktır. İkinci sigorta ise teslim yerinde, risk ve sorumluluğun alıcı firmaya geçmesinden itibaren başlayacaktır.

Alıcı firma, teslim yerinden kendi fabrika sahasına gelinceye kadar, yolda oluşacak hasar riskini, yaptıracığı bu sigorta ile bertaraf edecektir. Burada da unutulmaması gereken önemli konu, mal ile ilgili teslim tamamlandığında, yani sorumluluğun alıcı firmaya geçmesi aşamasında, satıcı firmanın, alıcı firmaya, yapılacak taşıma ile ilgili taşıma detaylarını (mala ait net, brüt kilolar, kap adedi, ambalaj şekli, yüklenecek malın bedeli, yükleme yeri, yüklenecek vasıtanın detayı, muhtemel yükleme tarihi gibi) bildirme zorunluluğudur.

Masraflar ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim (CFR) - Taşıma Ödenmiş Olarak Teslim (CPT)

Bu teslim şekillerinde de aynen FCA/FAS/FOB teslim şekillerinde olduğu gibi iki taşıma sigortası söz konusudur. Birincisi, teslim yerine kadar satıcı firma tarafından yapılacak taşıma sigortası, ikincisi, teslim yerinden itibaren alıcı firmanın ambarına kadar, alıcı firma tarafından yapılacak taşıma sigortasıdır. Burada da satıcı firmanın, sevk edilecek mal ile ilgili yükleme detaylarını, mal ile ilgili teslim tamamlandığında, alıcı firmaya bildirme sorumluluğu vardır.

Masraflar, Sigorta ve Navlun Ödenmiş Olarak Teslim (CIF) - Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak Teslim (CIP)

Bu teslim şekillerinde taşıma sigortasını, **Incoterms Şartları** gereğince, satıcı firma yapacaktır. Bu sigorta, “**Ambardan-Ambara**” ve “**All Risk**” (**Tüm Rizikolar Dâhil**) teminatlı sigorta olmalıdır. Burada önemli olan nokta, “**Taşıma Sigortası'nın** satıcı firma tarafından yapılıyor olmasına rağmen, hasar risk ve sorumluluğunun teslim yerinden itibaren alıcı firmaya geçmesidir. Yani, mala teslim yerine kadar olan mesafede oluşacak hasar nedeniyle takip sorumluluğu satıcı firmada, teslim yerinden sonra oluşacak hasar nedeniyle takip sorumluluğu alıcı firmada olacaktır. Çok önemli olan diğer bir nokta ise, **Incoterms Şartlarının**, CIF/CIP teslim şekillerinde, nedense satıcı firmalara, asgari teminat sağlayan taşıma sigortaları yapma imkânı tanımış olmasıdır. Bu özelliğe dikkat etmeyen alıcı firmalar, ithal ettikleri malda hasarla karşılaştıklarında, ellerindeki sigorta poliçelerinin birçok teminatı karşılamadığını hayretle görmektedirler. Daha geniş bir teminatla taşıma sigortası yaptırmak isteyen alıcı firmalar, ya bu konuda satıcı firma ile mümkün olduğunca açık anlaşmalı veya kendisi ek sigorta yaptırmalıdır. Uygulanacak uygun Sigorta Klotzlarının neler olduğu, bankaların akreditif küşat mektuplarında görülebilir.

Terminalde Teslim (DAT) - Belirlenen Yerde Teslim (DAP) - Gümrük Resmi Ödenmiş Olarak Teslim (DDP)

Bu teslim şekilleri varış kontratlarını oluştururlar. Incoterms 2010 kurallarında bu teslim şekilleri için yapılması gereken herhangi bir taşıma sigortasından söz edilmemektedir. Varış kontratlarında, satıcı firmanın hasar risk ve sorumluluğu, varıştaki teslim yerine kadar uzanmaktadır. DAT teslim şeklinde, teslim yeri olarak belirtilen varma yerinde veya limanında, belirlenen terminalde, gelen taşıma aracından boşaltılmasına kadar, DAP teslim şeklinde, belirlenen varma yerinde, gelen taşıma aracından boşaltılmadan öncesine kadar, DDP teslim şeklinde ise, belirlenen varma yerinde, ithalat için gümrüklenmiş olarak, gelen taşıma aracında boşaltmaya hazır oluncaya kadar bütün hasar riski ve masraflar satıcı firmaya ait olmaktadır. Tabidir ki, bu teslim şekillerinde de alıcının malı teslim almasını takiben, hasar riski ve masraflar alıcı firmaya geçmektedir.

Yukarıda anlatılan Incoterms teslim şekillerine göre yapılacak taşıma sigortasının ihmali halinde büyük zararlar oluşabilmektedir. Ex-Works teslim şekli dışında kalan bütün teslim şekillerinde satıcı firmanın, anlaşma konusu malı teslim yerine kadar taşıma sorumluluğu vardır ve bu taşıma sırasında mala gelecek ciddi bir hasar, satıcı firmanın bütün maliyet hesaplarını alt üst edecektir. Teslim yeri kavramı değişkenlik göstereceği unutulmamalıdır. Malı yeniden imal etmesi gerekebileceği gibi, alıcı firma ile olan anlaşma şartlarına da uymamış olması gündeme gelecektir. Bu durumdaki bir satıcı firmanın taşıma sigortasını ihmal etmeden yapmış olması, en azından mala gelebilecek hasarın zararını telafi etmesini sağlayacaktır. Yoldaki malın herhangi bir şekilde sigorta edilmesinin ihmali veya gözden kaçmasını önlemek için, satıcı firma ile anlaşma yapıldığında, siparişi verilen malın ilk detay bilgileri ile bir **Flotan (Muvakkat) Sigorta** yaptırılmasında yarar vardır. Böylece, sigorta yaptırmakta gecikilse bile, mal yine de sigorta güvencesi altına alınmış olur. Mal sevk edildiğinde sevk detayları sigorta şirketine bildirilerek **Flotan Sigorta, Kat'i Sigorta**'ya dönüştürülür. Özellikle bankalar, kendilerince yapılan bir ithalat akreditifi açılışında, taşıma sigortası kendileri tarafından yapılacaksa, akreditif açıldığında malı derhal flotan poliçeye bağlayarak taşımayı teminat altına alırlar.

Ayrıca, ithalatçı veya ihracatçı şirketler, daha da ileri derecede bir sigorta güvencesi sağlamak ve gerçekleştirilecek sevkiyatlarının çokluğunu bağlı olarak daha indirimli prim avantajından yararlanabilmek için, sigorta şirketi nezdinde, belli bir süre içerisinde yapılacak ithalat veya ihracatlarını (Örneğin 1 yıl içerisinde), toplu şekilde önceden bir **Abonman Sözleşmesi**'ne bağlayabilirler. Bu taktirde, bu global miktar içerisinde beyan edilen sevkiyatlar tek tek gerçekleştiğinde, gerçekleşen her sevkiyat için **Kat'i Sigorta Sertifikası** tanzim edilir. Abonman sözleşmesine bağlanan miktarlar süresi içerisinde gerçekleştirilmediği takdirde bunun bir cezai sorumluluğu yoktur, ancak bir dahaki sözleşmede bu durum ilgili sigorta şirketi tarafından göz önünde bulundurulabilir.

Gümrük Vergilerinde Sigorta

Bilindiği üzere, Türkiye'ye yapılacak ithalatta ödenecek gümrük vergisi CIF değer üzerinden alınmaktadır, yani **Mal Bedeli + Sigorta + Navlun Bedeli** ve diğer bazı ödemeler (**Ardiye, Banka Komisyonu, KKDF** (açınımı Kaynak Kullanım Destekleme Fonu olan bu Fon 10 Nisan 2015 tarihinden itibaren bazı ürünlerin ithalatından kaldırılmıştır) gibi) toplanarak bulunacak rakam, ithal sırasında alınacak gümrük vergisinin matrahını oluşturur. CIF değer bulunması için ithalatçı firma, mala ait fatura, navlun faturası, sigorta poliçesi ve gümrük vergisine matrah oluşturan diğer ödemelere ait belgeleri gümrüğe ibraz etmek durumundadır. İthalatçı, eğer taşıma sigortası yaptırmamışsa, CIF değer bulunması için gümrük tarafından sigorta primi yerine itibari bir bedel matraha eklenir ki bu bedel mal bedeli ve taşıma tutarının % 3'üdür. Bu değer oldukça fazla bir değerdir ve nakliye sigortası yapılmadığı için gereksiz yere daha fazla gümrük vergisi ödenmiş olur.

Dış ticaret işlemlerinde yaptırılacak taşıma sigortasının zamanında ve en geniş teminat alınarak yaptırılmasında, hem sigorta şirketlerinin ve hem de ülkemizin yararı bulunmaktadır.

Bunu önlemek isteyen bazı ithalatçılar, malları gümrüğe salimen inmişse, daha az prim ödeyerek bir sigorta yaptırırlar ve bu poliçeyi gümrüğe ibraz ederler. Ancak gümrükler genel olarak bu tür, sadece gümrük vergisini etkilemek için yaptırılmış poliçelerde, önceden yaptırılmış bir Abonman Sözleşmesi olup olmadığına bakarlar ve eğer yoksa bu poliçeyi kabul etmezler.

Sonuç itibarıyla dış ticaret işlemlerinde yaptırılacak taşıma sigortasının zamanında ve en geniş teminat alınarak yaptırılmasında, hem sigorta şirketlerinin ve hem de ülkemizin yararı bulunmaktadır.

INTERNET

Gümrük Vergileri hakkında detaylı bilgi edinebilmek için Ticaret Bakanlığı'nın <http://hukuk.gtb.gov.tr/mevzuat/genelgeler> adresini inceleyebilirsiniz.

ULUSLARARASI TİCARETE TAŞIMAYA İLİŞKİN BAZI SİGORTALAR

İthalat ve İhracat konusu sigortaların bazıları aşağıda irdelenmiştir.

SIRA SİZDE

2

Türk Eximbank ihracatçılara ne tür risklere karşı sigorta güvencesi vermektedir?

İhracat Kredi Sigortası

Bu sigortayı ülkemizde uygulayan **Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ (Türk Eximbank)**, 1987 yılında çıkarılmış olan 3332 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulmuş **Türkiye'nin Resmi İhracat Destek Kurumudur** (Not: İhracat Kredi Sigortası, 15 Mart 1989 tarihinden itibaren ülkemizde uygulanmaya başlamıştır. 15.06.2000 tarihli İhracat Kredi Sigortası Yönetmeliği çerçevesinde sigorta şirketleri de bu üretimi yapmaktadır. 15 Ağustos 2009 tarihinde anılan Yönetmelikte yapılan değişiklikle İhracat Sigorta Poliçesinin kredi kurumlarınca teminat olarak kabul edilmesine olanak sağlanmıştır).

İleride de değinileceği gibi, ihracat sırasında, ticari ve politik risklere karşı ihracat bedelinin güvence altına alınması ihracat kredi sigortasının temelini oluşturur. İster resmi, ister özel sigorta şirketlerince yapılsın, bu sigorta türünde ihracatçıların mal gönderdiği yabancı ülkelerdeki müşterilerinin ödeme yeteneklerini kaybetmeleri ya da politik nedenlerle ödemede bulunamamalarından doğacak ihracat bedeli kaybı güvence altına alınır. Bu sigortalarda belli bir yüzde muafiyet bedeli ayrılır. Örneğin; sigorta bedelinin % 20'si muafiyet bedeli sayılır ve risk gerçekleştiğinde tam zıya (hasar) halinde tazminattan bu oranda sigorta bedelinin % 80'i ödenir. Bir başka muafiyet ayırma şekli de, yine önceden poliçe üzerinde belirlenen bir tutara kadar olan risklerin ödenmemesi, bu tutarın üzerindeki rakamın ödenmesi şeklindedir. Böylelikle zarardan pay vererek ihracatçının tedbirli bir tüccar gibi davranması sağlanır.

Türkiye'nin Resmi İhracat Destek Kurumu olan Türk Eximbank, gerek ihracatçılara finansman imkânı sağlayan kredi programları, gerekse ihracatçıların/müteahhitlerin politik ve ticari risklerden arındırılmış ortamlarda çalışmalarına imkân tanıyan **sigorta ve garanti programları** ile Türkiye'nin ihracatının desteklenmesinde kurumsallaşmış bir ihtisas bankası konumundadır.

Kurulduğu 1987 yılından bu yana ihracat sektörüyle yakın işbirliği içinde çalışan Türk Eximbank, ihracatçıdan, dış müteahhitlere, dış yatırımcılara, **taahhütçülere** ve turizmcilere kadar uzanan çok geniş bir yelpaze içinde hizmet vermektedir.

Türk Eximbank, Türkiye'de ihracatın kurumsallaşmış tek asli destek unsuru olarak ihracatın desteklenmesine yönelik politikalarda özel bir öneme sahiptir. Türk Eximbank, bu amaca yönelik olarak ihracatçıları kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir.

1989 yılında Türk Eximbank bünyesinde uygulanmaya başlanan İhracat Kredi Sigortası Programları ile ihracatçı firmaların ihraç ettiği mal bedellerinin, ticari ve politik risklere karşı belirli oranlarda teminat altına alınması ve sigortalı firmaların gerek Türk Eximbank nezdinde doğmuş veya doğacak alacak haklarını ticari bankalara temlik etmek suretiyle, gerekse kambiyo senedine bağlı vadeli alacaklarını ister Türk Eximbank'da, isterse Türk Eximbank onayı ile ticari bankalarda iskonto ettirmek suretiyle düzenli finansman imkânına erişmeleri amaçlanmaktadır.

Ancak, işlenecek konumuz bir Eximbank faaliyeti olan mal ve hizmet ihracında, ihracatçının ticari ve politik risklerden kaynaklanabilecek zararlarının belli bir bölümünü sigorta güvencesi altına almak hakkında olduğundan, çalışmamız bu noktada yoğunlaştırılmıştır.

Türk Eximbank bünyesinde hâlihazırda uygulanmakta olan Sigorta Programları iki grupta toplanmaktadır.

Türk Eximbank'ın ihracat kredi sigortası programından hakkında detaylı bilgi edinebilmek için <https://www.eximbank.gov.tr> adresini inceleyebilirsiniz.

İNTERNET

Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı

Türk Eximbank ihracat kredi sigortası sisteminin lokomotifini Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı oluşturmaktadır. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı'nın amacı;

İhracatçıların,

- Daha uzun vadeli ve daha riskli ödeme şekilleri ile (vesaik mukabili, mal mukabili (Açık Hesap gibi) ihracat yapmalarına olanak sağlamak,
- Gelişen yeni piyasalara güvenle açılmalarını temin etmek ve
- Mevcut pazarlardaki paylarının artırılması ve kalıcılıklarının sağlanmasına olanak sağlamaktır.

Anılan program ile ihracatçı firmaların genel poliçeleri yürürlükte kaldığı süre içinde yapacakları azami 360 gün vadeli tüm ihracat bedeli alacakları sevk sonrası dönemde ortaya çıkabilecek ticari ve politik risklere karşı tek bir poliçe kapsamında sigorta teminatı altına alınmaktadır. Bu suretle sigorta ettirenlerin/sigortalıların hem düşük hem de yüksek riskli alıcı ve ülkelere yaptığı ihracat işlemlerinin aynı poliçe kapsamında değerlendirilmesi ile uygun risk dağılımı sağlanarak dünya uygulaması ölçeğinde fiyatlandırma yapılabilmektedir.

Türk Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı sayesinde, bir taraftan ihracatçıların kısa vadeli satışlarına ilişkin ihracat bedellerini ticari ve politik risklere karşı belirli limitler dâhilinde teminat altına alarak ihracatı teşvik etmekte ve yönlendirmekte, diğer taraftan da poliçenin teminat olarak gösterilmesi ile ticari bankalardan ihracat kredisi teminini kolaylaştırmaktadır.

İhracat Kredi Sigortasının Kapsamı

Bu program çerçevesinde, ihracatçıların bir yıl içinde, Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkelerdeki çeşitli alıcılara yapacakları 360 güne kadar vadeli tüm sevkiyatları sigortalanmaktadır. İhracat Kredi Sigortası yönetiminde esas, uygun risk dağılımının sağlanmasıdır. Tüm sevkiyatların sigortalanması ile sigorta ettirenlerin / sigortalıların hem düşük hem de yüksek riskli alıcı ve ülkelere gerçekleştirdiği ihracat işlemlerinin aynı poliçe kapsamına dâhil edilmesi ile uygun bir risk dağılımı sağlanmakta ve buna bağlı olarak prim oranları asgari düzeylerde tespit edilmektedir.

İhracat Kredi Sigortasının ihracatçıya maliyeti var mıdır?

SIRA SİZDE

Police Tanzim Ücreti: Firmaların yasal statüsüne göre değişen ve her poliçe döneminde bir defaya mahsus olmak üzere ödenen tutardır.

Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası'nın İhracatçıya Maliyeti

Police Tanzim Ücreti: Firmaların yasal statüsüne göre değişen ve her poliçe döneminde bir defaya mahsus olmak üzere ödenen tutardır. Police tanzim ücretleri aşağıda yer almaktadır:

- Gerçek Kişi, Adi Ortaklıklar, Kolektif ve Komandit Şirketler için 500 TL,
- Anonim Şirketler ve Limited Şirketler için 750 TL,
- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri ve Dış Ticaret Sermaye Şirketleri için 2.000 TL.

Sigorta Primi: Prim oranları alıcının yerleşik olduğu ülkenin risk grubu, sevkiyatın ödeme şekli ve vadesi, alıcının özel ya da kamu alıcısı olup olmadığı dikkate alınarak tespit edilmektedir. Ülkenin veya ödeme şeklinin riskliliği arttıkça ya da sevkiyatın vadesi uzadıkça prim oranları yükselmektedir.

Azami Tazminat Ödeme Sınırı

Azami Tazminat Ödeme Sınırı; sigorta sözleşmesi ile kapsama alınan risklerin bir anda gerçekleşmesi halinde ihracatçıya ödenecek olan azami meblağı ifade eder.

Azami Tazminat Ödeme Sınırı; sigorta sözleşmesi ile kapsama alınan risklerin bir anda gerçekleşmesi halinde ihracatçıya ödenecek olan azami meblağı ifade eder. Azami Tazminat Ödeme Sınırı, ihracatçının Teklifname ile Türk Eximbank'a bildirdiği gelecek 12 ay içinde yapacağı sigorta kapsamına alınabilir özelliklere haiz muhtemel ihracat tutarı esas alınarak belirlenir. Bu tutar sabit bir değer olmayıp ihracatçının yazılı talebi üzerine yükseltilebilir.

Kapsama Alınan Riskler

Sigorta kapsamına alınan riskler, ticari ve politik olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir.

Ticari Riskler

Ticari Riskler diğer sigorta türlerinde de rastlanan türden olup, alıcının ödeme gücünü aşağıda sayılan nedenlerle kaybetmiş olması demektir. Dolayısıyla ihracatçı ihracat bedelini tahsil edememektedir. Bu nedenler;

- Alıcının iflas etmesi,
- Alıcı hakkında konkordato kararı alınması,
- Alıcının borçlarını ödeyememesi nedeniyle tasfiye kararı alınması,
- Mal bedelinin ödenmemesi,
- Malın ihracatçıdan kaynaklanmayan nedenlerle kabul edilmemesidir.

Politik Riskler

Politik riskler ise ticari risklerden daha değişiktir. Bunlar özetle;

- Savaş hali,
- İhtilal,
- İç savaş,
- İsyan,
- Ayaklanma,
- Alıcının ülkesinin ithal yasağı,
- Alıcının ithal izninin iptali,
- Alıcı bir devlet ya da devlet garantisine haiz bir kuruluş ise ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi,
- Transfer güçlüğüdür.

İhracatçının sigorta sözleşmesi hükümleri gereğince yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda Türk Eximbank'ın sözleşmeyi tek taraflı feshetme hakkı olduğu gibi, ihracatçı firma da herhangi bir zaman noktasında o tarihe kadar ki sözleşmenin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmiş olması kaydı ile sigorta sözleşmesinin iptalini isteyebilir.

Zararın kesinleşmesine ilişkin bekleme süresinin ilgili sevkiyatların vade tarihlerinden itibaren azami 4 ay olarak uygulandığı program kapsamında zarar tazmin oranı, aksi Türk Eximbank tarafından belirlenmediği sürece % 90'dır.

İhracat piyasalarında yeterince deneyim sahibi olmayan ancak yüksek ihracat potansiyelini haiz firmalar için sigorta hizmetinin enformasyon temini boyutu büyük önem taşımaktadır.

Anılan program kapsamında sigortalı ihracatçıların yurt dışındaki tüm alıcıları için Türk Eximbank'a "alıcı limiti onayı" talebiyle başvurması gerekmektedir. Bu alıcı firmalar için yurt dışında yerleşik enformasyon kuruluşlarından satın alınan raporlar yardımı ile kredibilite analizi yapılmakta ve her bir alıcı firma için bir limit tahsis edilmektedir.

1 Nisan 2012 tarihinden itibaren Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası uygulamaları çerçevesinde 238 ülke sigorta kapsamındadır. Mevcut uygulamada ülkeler kapsam koşullarına göre 4 gruba ayrılmıştır:

1. Grup ülkeler, özel şart aranmayan ülkeler,
2. Grup ülkeler, belirli tutarı aşan işlemler için gayrikabili rücu akreditif veya banka garantisi şartı aranan ülkeler,
3. Grup ülkeler, gayrikabili rücu akreditif veya banka garantisi ile kapsanan ülkeler,
4. Grup ülkeler, 1. Grup ülke bankalarından açılacak gayrikabili rücu akreditif veya ilgili bankaların garantisi şartı aranan ülkelerdir.

İhracat Kredi Sigortası hizmeti, finansal piyasaların yeterince gelişmediği, borçlanma maliyetinin yüksek olduğu ve ekonomik seyrin zaman zaman dalgalanmalar gösterdiği ülkemizde, ihracatçıların düzenli ve öngörülebilir nakit akışı sağlayabilmeleri bakımından önemli bir finansal araçtır. Türk Eximbank ile bazı milli bankalar arasında imzalanan Protokoller kapsamı uygulamalar ile sigorta poliçeleri üzerinde bu bankaların dain-i mürtehin sıfatı ile şerh edilmesi sağlanarak sigorta ettirenlerin / sigortalıların tüm ihracat portföylerinin ticari bankalar tarafından finanse edilmesinin yolu açılmakta, ya da alacağın devir ve temlik usulleri çerçevesinde, dileyen ihracatçıların yalnızca bir kısım ihracatının finansmanı ticari bankalar üzerinden sağlanabilmektedir.

Poliçe Dönemi İçinde Limit Verilmesi Uygun Görülmeyen Alıcılara Yapılan Sevkiyatın Kapsamı

- Türkiye'de yerleşik bir bankanın teyit verdiği bir gayrikabili rücu akreditif çerçevesinde gerçekleştirilen,
- Ülke anlaşmaları çerçevesinde gerçekleştirilen,
- Menfaat ilişkisi bulunan alıcılara yapılan,
- Peşin ödemeli,
- Başka firma adına sigortalı olan,
- Kapsam dışı ülkeye yapılan,
- Factoring-forfaiting yoluyla garanti sağlanan,
- Konsinye satış olarak gerçekleştirilen,
- Transit ticarete konu olan,
- Prefinansman kapsamında bedeli ödenmiş olan,
- Ülke Şartları ve Prim Oranları Listesi'nde belirlenen ödeme şekliyle gerçekleştirilen,
- Türk Eximbank tarafından limit verilmesi uygun görülmemeyen alıcılara yapılan sevkiyatlar sigorta kapsamı dışındadır.

Söz konusu sevkiyatların Aylık Sevkiyat Bildirim Formları ile beyan edilmesi gerekmekte olup, sigorta ettirenin sigortalının bu sevkiyatlara dair prim ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Bununla birlikte;

- Konsinye satış olarak gerçekleştirilen ve Ülke Şartları ve Prim Oranları Listesi'nde yer alan sigorta kapsamı içindeki ülkelerde kayıtlı ve müspet bir Alıcı Limit Onayını haiz menfaat ilişkisi bulunmayan Alıcılara kesin satışı gerçekleştirilen sevkiyatlar,
- Menfaat ilişkisi bulunan alıcılara yapılan sigorta ettirenin / sigortalının yurt dışında doğrudan veya dolaylı iştirakleri, şirketleri vasıtasıyla ya da depo, antrepo vb. yerlerden, fatura ve/veya ilgili ülke mevzuatına uygun belgeler tahtında, Ülke Şartları ve Prim Oranları Listesi'nde yer alan sigorta kapsamı içindeki ülkelerde kayıtlı olup, müspet bir Alıcı Limit Onayını haiz menfaat ilişkisi bulunmayan Alıcılara yaptığı satışlar ise sigorta kapsamında değerlendirilir.

Resim 8.7

Sigorta ve politik risk

Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı

Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak ve azami vadesi OECD ve Berne Union düzenlemelerine paralel olarak değerlendirilecek Türk menşeli mal ve hizmetlerin ihracatından doğacak alacakları sigorta teminatı altına alınmakta ve teminat altına alınan ihracat işlemi ile ilgili olarak ticari bankalardan finansman sağlanması olanaklı kılınmaktadır.

Uygulanmakta olan Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile Türk ihracatçılarına,

- Rekabet üstünlüğü sağlanması,
- Gelişmekte olan riskli pazarlarda uzun vadeli satış imkânlarının artırılması,
- Poliçenin teminat gösterilmesi ile ticari bankalardan finansman sağlamalarının kolaylaştırılması, amaçlanmaktadır.

Kapsamı: Türk menşeli tüm mal ve hizmetler.

Prim Oranı: Alıcının türüne, alıcının bulunduğu ülkenin risk derecesine, malın teslim süresi ve ödeme vadesine göre belirlenir.

DİKKAT

Türk Eximbank Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile Türk ihracatçılarına, zarar tazmin oranı azami % 90'dır.

Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı kapsamında sigortalanacak 2 yıl ve daha uzun vadeli ihracat işlemlerinde sözleşme bedelinin en az % 15'inin malın teslimine kadar ihracatçıya ödenmiş olması gerekmektedir.

Türk Eximbank sigorta poliçesi teminat gösterilmek suretiyle, teminat altına alınan ihracat bedeli vadeli alacakların, ticari bankalar tarafından iskonto işlemiyle finanse edilmesi de mümkündür.

Türk Eximbank'ın Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı hakkında detaylı bilgi edinebilmek için <https://www.eximbank.gov.tr> adresini inceleyebilirsiniz.

İNTERNET

Taşıyıcının Yurt Dışı Mali Sorumluluğu ve CMR Sigortaları

Uluslararası karayollarında sınır aşımı yoluyla yapılan mal taşımacılığının gelişmesi sonucu taşıyıcının sorumluluklarının kavramsal çerçevesinin çizilmesi zorunlu hale gelmiş ve bu amaçla 1956 yılında Avrupa ülkeleri arasında bir Konvansiyon imzalanmıştır. **Fransızca Convantion Relative au Contrat de Transport International de Marchandises par Route** kısaca **CMR** şeklinde yazılan bu ifadenin Türkçe karşılığı **Kara yoluyla Uluslararası Eşya Taşımacılığına İlişkin Konvansiyon** olarak tercüme edilmektedir.

CMR Konvansiyonu, kara yolu ile uluslararası eşya taşımaya ilişkin yeknesak kurallar içeren uluslararası nitelikte bir sözleşmedir. CMR Sigortası ise, CMR'nin uygulama alanı kapsamındaki bir taşıma sözleşmesinin tarafı olan taşıyıcının sorumluluğunun himaye altına alındığı bir sorumluluk sigorta türüdür. Bu sigorta türü ile himaye edilen sorumluluk ise, taşıyıcının sadece CMR'den doğan sorumluluğudur.

Ancak; uluslararası kara yolu taşıyıcıları, CMR Konvansiyonu bakımından istihdam ettikleri kişilerin ve taşımanın yapılması için hizmetinden faydalandıkları araçların (Taşeron, Tali (Alt) Taşıyıcı...), görevlerini yerine getirirken işlemiş oldukları kusurlardan da sorumludurlar. Bu sorumluluk teminatı, taşıma konusu emtianın taşıyıcı tarafından taşınmak üzere teslim alındığı anda başlamakta ve varma yerindeki gönderilene teslimine kadar devam etmekte ve buradaki sorumlulukta herhangi bir kesinti olmamaktadır.

Uygulamada kısaca "CMR" olarak adlandırılan bu Konvansiyon, özellikle uluslararası taşımacılık ve sevkiyat yapan firmaların gerek anılan Konvansiyona dâhil ülkeler arasında ya da taşımacılığa konu iki ülkeden birinin Konvansiyona dâhil olması halinde iki ülke arasında kara yolu ile yapılan mal taşımacılığında taşıyıcının sorumluluklarını belirlemektedir.

İşte uygulamada Konvansiyonun hükümlerine bağlı olarak, taşıyıcının uluslararası kara yolu taşımacılığında doğacak hukuki (mali) sorumluluğunu poliçede belirtilen limitler ve koşullarla sınırlı olmak üzere güvence altına alan ve "Uluslararası Kara yolu Taşıyıcısının Taşıdığı Mallara İlişkin Sorumluluğunun Sigortası" adı verilen CMR Sigortaları böyle bir ihtiyacın ve Konvansiyonun imzalanması neticesinde geliştirilmiş ve yürürlüğe konulmuştur.

CMR Sigortası mal bedeli, navlun, vergi, resim, harçlar ve diğer masraflar, dolaylı kayıplar, hasar, gecikme ve bunlara ilişkin olarak yapılan harcamaları temin etmekte olup, taşınan malın sigortası değildir. Sadece taşıyıcının CMR Konvansiyonu hükümlerine göre kusurlu olduğu durumlarda, Konvansiyonun belirlemiş olduğu sorumluluk sınırları çerçevesinde doğacak sorumluluğu teminat altına alır. CMR Sözleşmesinin en önemli özelliği CMR Madde 23'ün 3. paragrafında yer alan "Tazminatın brüt ağırlığın her eksik veya hasarlı olan beher kilogram için **8,33 Hesap Birimini (SDR)** aşamaz ifadesidir (**Special Drawing Right, Uluslararası Para Fonu Özel Çekiş Haddidir. Fiziki Para Değildir**).

Türkiye, gerek taşımaya ilişkin rizikoların değerlendirilebilmesi gerekse küreselleşmenin de etkisiyle önemi artan ve ülkemizin "Avrupa Ortak Taşıma Sistemine Tam Entegrasyonu" bakımından büyük yararlar sağlayacağından kuşku duyulmayan CMR Konvansiyonu ile bu Konvansiyona Ek Protokole, 14.12.1993 gün ve 21788 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 3939 sayılı Yasa ile katılmayı kabul etmiş; CMR'nin metni ise 04 Ocak 1995 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır. Anılan bu Konvansiyonun yasa ile onanmasından sonra, fiili katılma için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne katılma

belgesi tevdi edilmiş ve 30.10.1995 tarihi dâhil olmak üzere Türkiye'ye veya Türkiye'den yapılacak eşya (mal) taşımalarının hemen tümüne CMR Konvansiyonu hükümleri uygulanır hale gelmiştir.

Böylelikle Türkiye'de CMR hükümlerinin Ana Yasa Madde 90'ın son fıkrası uyarınca kanun hükmünde olduğunu ve CMR kapsamındaki taşıma sözleşmelerine bu hükümlerin uygulanacağını kesin bir şekilde ifade etmek mümkündür.

CMR sigortası, bir sigorta sözleşmesi olduğu için, sigorta ettirenin ve sigortacının karşılıklı ve birbirine uygun rızalarını beyan etmeleri ile akdedilir. Sözleşmenin bir tarafında sigortacı sıfatındaki sigorta şirketi; diğer tarafında ise, taşıyıcı bulunmaktadır.

Taşıyıcı, sigorta sözleşmesinin riziko taşıyıcısı, dolayısı ile menfaat sahibidir. CMR sigortasında riziko, taşıyıcının CMR kapsamında sorumluluğunun doğmasıdır. Taşıyıcının taşıma işinin ifasında yardımcı kişi kullanmasının, riziko taşıyıcısı konumuna olumsuz bir etkisi olmamaktadır.

CMR sigortası ile taşıyıcının CMR kapsamında bir taşıma sözleşmesinden kaynaklanan, malvarlığının pasifinde eksilme şeklinde kendini gösteren zararları teminat altına alınmaktadır. Böylelikle, sorumluluk sigortası olması neticesinde CMR sigortasının bir pasif sigorta olduğunu da ifade edebilmek mümkündür.

CMR sigortası, asıl edim olarak sigorta ettirene primi ödeme, sigortacıya ise himaye borcu yüklemektedir. Sigorta himayesi "riziko taşıma borcu" olarak da ifade edilmektedir. Sigorta himayesi, sigortacının, sigorta sözleşmesinde belirlenen risklerin/rizikoların gerçekleşmesinden doğan zararları tazmin edimidir. CMR sigortası açısından bakıldığında ise, sigorta himayesini, sigortacının, CMR sigortası kapsamında taşıyıcının sorumluluğunun doğması neticesinde ortaya çıkan zararları tazmin etmesidir.

CMR sigortasında risk, riziko, taşıyıcının malvarlığının pasifini oluşturan ya da artıran sorumluluk halleridir. Taşıyıcının bütün sorumluluğunu içeren bir sigorta sözleşmesinin meydana getirilmesi sorumluluk ve risk, tehlike hallerinin öngörülememesi nedeni ile imkânsızdır. Böylelikle taşıyıcının sorumlu olacağı belirli haller risk, tehlike teşkil etmektedir.

Bu haller, CMR Konvansiyonu'nda düzenlenen, taşıyıcının sorumluluğunu doğuran hallerdir. Riskin, rizikonun gerçekleşmesi neticesinde taşıyıcının bir zarara uğraması, yani riskin, rizikonun taşıyıcıyı malvarlığının pasif kısmında artışa sebep olan iktisadi bir sonuca yönlendirmesi gereklidir. Aksi takdirde sigortanın kurulma amacı olan, bir zararın tazmini söz konusu olmayacaktır.

Taşıyıcının sorumlu olduğu haller, öncelikle CMR M. 17/1'de ifade edilen zıya, hasar ve gecikmedir. Böylelikle taşıyıcının, taşınan eşyanın zıyaından, hasarından ya da teslimde gecikmeden dolayı bir zararı ortaya çıkarsa, sigortacının da himaye borcu doğacaktır. CMR Konvansiyonunun bazı hükümlerinde, taşıyıcının sorumlu olduğu özel haller düzenlenmiştir. Ancak belirtilen bu hallerin CMR sigortası kapsamında risk, riziko olabilmesi için, taşıyıcıyı zarara uğratabilecek, malvarlığında eksilme meydana getirebilecek nitelikte olmaları gereklidir.

CMR sigortasında riskin, rizikonun konu, kişi, zaman, yer açısından sınırlanması mümkündür. Bu sınırlamaların bazıları CMR'nin varlığından kaynaklanmaktadır. Örneğin, CMR taşıyıcının sorumluluğunu, teslim alma ve teslim etme ile sınırlamaktadır. Bazıları da taraflarca CMR sigortasında kendi iradeleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Örneğin taraflar, taşımanın yapıldığı yerleri sözleşme ile sınırlayabilirler. Böylelikle bu yerlere yapılan taşımalar neticesinde taşıyıcının sorumlu olması neticesinde zarar, sigortacı tarafından tazmin edilmeyecektir.

CMR sigortasında, sigorta bedelinin ihbar görevinin doğduğu anda muaccel olacağını ifade etmek mümkündür. CMR sigortasında sigortacının himaye borcu, diğer zarar sigortalarında olduğu gibi, azami bedel nispetince zararın giderilmesidir. Taşıyıcının CMR kapsamındaki bir taşıma sözleşmesinden doğan zararı tazmin bedeli, CMR hükümleri uyarınca belirlenecektir. CMR kapsamında ortaya çıkan zararın tazminine ilişkin hükümler, 23-29. maddelerde düzenlenmiştir. Bu hükümlerde taşıyıcının zıya, hasar ve gecikmeden doğan zararlarının tazmininin hesaplanması, tazminatın üst sınırları, üst sınırları aşan durumlar ve sorumluluğun sınırının uygulanmadığı hükümler düzenlenmiştir.

CMR sigortasında CMR sigortacısının bazı hallerde sigorta ettirene halef olabileceğini söylemek mümkündür. CMR sigortasında sigorta ettiren taşıyıcıdır. Ancak yukarıda da işaret edildiği gibi, taşıyıcı sadece kendisinin değil, taşımada yardımcı kişilerin ve alt taşıyıcıların davranışlarından da sorumludur. Böylelikle taşıyıcı dışında üçüncü bir kişi olduğu için halefiyetin uygulanması söz konusu olacaktır.

CMR sigortasında taşıma sözleşmesinin tarafı olan taşıtanın doğrudan sigortacıya başvurma imkânı vardır.

CMR sigortasından doğan uyuşmazlıklarda görevli mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemelerinin görevleri kapsamındaki ticari davalara bakan Asliye Ticaret Mahkemeleridir. Yetkili mahkeme hususunda ise CMR'nin 31. Maddesi uygulanacaktır. Ayrıca uyuşmazlıkların tahkim ve alternatif çözüm usulleri ile çözümlenmesi de mümkündür.

Gerek CMR Konvansiyona taraf ülkelerin sayıca fazla olması, gerekse akit olmayan ülkelere de CMR'nin uygulanabilme imkânının olması ve CMR, kara yolu ile uluslararası eşya taşınması açısından oldukça önemli bir role sahiptir. Türkiye'de CMR sigortası için Sigortacılık Kanununun 11. Maddesi uyarınca Hazine Müsteşarlığı'nca onaylanmış ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan "genel şart" mevcut değildir. CMR'nin ve dolayısıyla CMR sigortasının önemi nedeni ile böyle bir genel şartın varlığı gerekmektedir.

Kara yoluyla Uluslararası Eşya Taşımacılığına İlişkin Konvansiyon nedir?

Türkiye'de CMR Sigorta Teminatının Verilmesi

CMR Sigortalarında sigorta şirketleri tarafından, teminat verilmeden önce; özellikle taşıyıcı firmanın kaç senedir taşımacılık işiyle iştigal ettiği, geçmiş önemli hasar eksperiyansı, nerelerde taşıyıcı olarak icrai faaliyet gösterdiği (memleket olarak, örneğin, Türkiye – İran – Irak - Avrupa... vs); senelik tahmini brüt taşıma ücreti (navlun)'nin ne kadar olduğu (dünya çapında), senelik tahminen kaç ton kapasitede yük (eşya) taşıdığı ve kaç sevkiyat yaptığı, öz varlık araç adedi, kiralık araç adedi, araçların yaş dağılımı, taşınan malların detaylandırılmış özellikleri ve bunların toplam taşıma içerisindeki yüzde olarak ağırlığı, frigorifik taşımacılık yapıp-yapmadığı, yapıyorsa ne taşıdığı, nereye taşıdığı yanı sıra azami olarak Kamyon/Treyler başına kaç TL'lik mal taşıdığı;

Diğer taraftan, taşıma ücretinin % kaçını ara taşıyıcı da denilen tali müteahhitlere ödediği, taşıma şartları ve taşımanın hangi araçlarla yapıldığı (Kamyon, Treyler(ler)'in % oranı) gibi hususlarda ön bilgi alınmakta, taşıyıcıların tüm taşımalarının sigortalımasının avantajlı ve gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim sigorta sektöründe bazı şirketlerin taşıyıcıların taşımalarının tamamının sigorta ettirilmesini şart olarak sözleşmeye yazdıkları bilinmektedir.

Poliçe metninde "Teminat" başlığı altında CMR teminatı veren bazı sigorta şirketleri tarafından, özel şartlar bir arada yorumlanmak ve poliçeye eklenen genel şartların uygulanabilir hükümlerinden önce gelmek şartıyla sigortalının;

“İşbu sigorta poliçesi ile sigortalının kendisine ait veya kiraladığı araçlarla taşınmasını taahhüt ettiği mallara ilişkin sorumluluğunu – Kara yoluyla Uluslararası Mal (Eşya) Taşınmasına İlişkin Konvansiyon (CMR) hükümleri muvacehesinde temin eder” denerek teminat altına alındığını; ayrıca bazı şirketler tarafından da bu teminat kapsamına sigortalının örneğin, **Taşıyıcı, Emanetçi, Acente, Treyler İşletmecisi, Gönderen, Sevkiyatçı, Ambalajcı ve Gümrük Komisyoncusu** olarak kusurlu hareketleri ve/veya hataları ve/veya ihmallerinden doğan sorumlulukları da dâhil edilerek teminatın hududu saptanmaktadır. CMR Sigortasında sadece “taşıyıcı” sıfatıyla hareket eden taşıyıcının kendi araçlarıyla veya kiraladığı araçlarla gerçekleştirdiği sevkiyatlar için teminat verilmektedir. Taşıma işine aracılık eden **Taşıma Operatörü** olarak adlandırılan **Taşıma Komisyoncularının/Aracılarının Yasal Sorumlulukları için Taşıma Operatörleri Sorumluluk Sigortası** yapılmaktadır. Bu sigorta lojistik hizmet de veren bu firmalar için de kullanılmakta ve teminatın kapsamı faaliyet alanına göre (**dağıtım, depolama, ambalaj, gümrükleme vb.**) genişletilebilmektedir.

Ancak, çok önemli bir nokta vardır ki, o da; buradaki teminatın basiretli bir iş adamının sorumluluğunun üstlenilmesi biçiminde olduğudur. Alım-satımı yasal olarak men edilen esrar, eroin, afyon, uyuşturucu hap... ya da öldürücü silah ve mühimmatı gibi malların yüklü olduğu bir aracın devrilmesi sonucu söz konusu alabilecek hasar sigorta şirketince ödenmeyecektir. Zira böyle bir hasarın ödenmesi kanunsuzluğun teşviki olurdu. Burada sigortacı, üzerinde sigortalanabilen, para ile ölçülebilir, meşru, finansal bir menfaatin bulunduğu malları teminat altına almak durumundadır.

Teminat Limitleri

Taşıyıcının Mali Sorumluluğu (CMR) Sigorta Teminatları memleketimizdeki bazı sigorta şirketleri tarafından uzun zamandan beri verile gelmektedir. Verilen bu teminatlar hem taşıt başına hem de hasar başına –ki bir hasardan, herhangi bir olaydan kaynaklanan bir veya bir dizi tazminat talebi anlaşılır- saptanmış teminat limitlerine bağlı olarak sağlanmakta ve her taşıt başına saptanan limitlerden Konvansiyonun hisseleri ayrılarak plasmanlar (reasürans) buna göre yapılmaktadır.

Verilen CMR Sigorta teminatı ile sigorta şirketleri gerek coğrafi kapsam gerekse taşıt başına bir limitlendirme yolunu seçtikleri gibi, limit düzeyleri yabancı para eşdeğeri... TL yeterli bir seviyede tespit edilmektedir. Mesela, her taşıt başına azami... EURO karşılığı... TL ki - burada bir taşıttan; bir taşıt ile treyler(ler) bir arada veya bir taşıt ile konteyner(lar) bir arada veya bir treyler ve konteyner(lar) bir arada, bir arada değilse tek bir taşıt veya tek bir treyler veya tek bir konteyner anlaşılır- aynı tazminat talebi için bir hasar vukuunda olay başına... EURO verilebilmektedir.

Uygulamada sigorta poliçelerinde araç başına (römorku da dâhil olmak üzere) azami limit gösterilmekte ve CMR Konvansiyonu'nun 23. ve 25. maddelerinde belirtilen limitlerin uygulanacağı da ifade edilmektedir. Poliçede “CMR'nin 23. ve 25. maddeleri uyarınca, ancak üst sınır her durumda araç başına (römorku da dâhil olmak üzere)... Euro karşılığı TL ile sınırlandırılmıştır” ifadesiyle teminat limitinin nasıl uygulanacağı belirtilmektedir.

CMR Madde 23'ün 3. paragrafında “tazminat, brüt ağırlığın her bir eksik veya hasarlı olan beher kilogramı için **8,33 Hesap Birimini (SDR) aşamaz**” ifadesi yer almaktadır. Burada ifade edilen daha önce de işaret edilen **Hesap Birimi Uluslararası Para Fonu'nun Özel Çekiş Haddidir.**

Ancak, bu miktarları aşan hasar tazminatlarının taşıyıcı firmanın uhdesinde bulunduğu cihetle, şirketçe aşan bu miktarın dahi ödenmesi gerekecektir. Konvansiyona göre taşıyıcının sorumluluğunun sınırlarını belirleyen 23. ve 25. maddeler CMR Sigortası Poliçelerinde de esas alınmaktadır. Taşıyıcının CMR'nin 24.ve 26. Maddelerine göre sözleşme yapması halinde, genellikle bu durum CMR Sigortalarında istisna edilmekte ve taşıyıcı Madde 23'de belirtilen limitin üzerinde bir tazminatı ödemek durumunda kalmaktadır.

Nakliyat Aracısı Sorumluluk Sigortaları

Bu sigortayla 3. Şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel şartları ile kullanılan kloz ve özel şartlar çerçevesinde aşağıdaki teminatlar sağlanmaktadır:

Sigortalının taşımacı, müteakip taşımacı, emanetçi, taşıma işleri komisyoncuları (ana Organizatör ve Acente olarak) acente olması sıfatı ile gerçekleştirdiği aktiviteler sırasında, bir kontrata, uluslararası konvansiyona, kanunlara ve genel hukuka bağlantılı, nakliye konumundaki hamuleye ilişkin veya hamuleden kaynaklanan kayıp ve hasarlar ile ilgili olarak sigorta ettirenin/sigortalının aracılık yapması nedeniyle ortaya çıkabilecek poliçede belirtilen genel ve özel şartlar ve limitler dâhilinde yük sahibine olan yasal sorumluluklarını kapsar.

Tarafların, sigorta genel şartlarına ek olarak, kanuna, ahlaka aykırı bulunmamak üzere özel şart kararlaştırabilme hakkı vardır.

Teminat dışı haller için 3. Şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları ile birlikte kullanılan kloz ve özel şartlara bakınız.

Depocu Yasal Sorumluluk Sigortaları

Bu sigortayla Üçüncü şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının uygulanabilir hükümleri ile kullanılan kloz ve özel şartları çerçevesinde aşağıdaki teminatlar sağlanmaktadır.

Bu sigorta ile Sigorta Ettirenin / Sigortalının, poliçede adresi belirtilen kapalı alana sahip depo(ların) sınırları içerisinde gerçekleştireceği depolama faaliyetlerinden dolayı, bir sözleşmeye bağlı olarak depolama amacı ile Sigorta Ettirenin/ Sigortalının muhafaza, emanet ve kontrolüne bırakılan üçüncü şahıslara ait emtianın depo sınırları içerisinde yer değiştirme, istifleme, yükleme, boşaltma faaliyetleri sırasında meydana gelebilecek kazalar sonucu söz konusu emtiada oluşabilecek fiziksel hasar dolayısıyla Sigorta Ettirene/ Sigortalıya yüklenebilecek yasal sorumluluklarını poliçede belirlenen özel şart, kloz ve limitler dâhilinde teminat altına alır.

Tarafların, sigorta genel şartlarına ek olarak, kanuna, ahlaka aykırı bulunmamak üzere özel şart kararlaştırabilme hakkı vardır.

Teminat dışı haller için 3. Şahıslara Karşı Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları ile birlikte kullanılan kloz ve özel şartlara bakılmalıdır.

Aşağıda **Dış Ticarete Depo'dan Depo'ya Sevkiyatta ise Alıcı ve Satıcının Sorumluluğunun Başladığı ve Bittiği Alanlar** verilen bir örnekle gösterilmiştir.

Satıcının Sorumluluğu

- Almanya (Fabrika) / Mal
- Kara yolu Taşımacılığı (Kamyon-Tır)
- İstasyon
- Demir yolu Taşımacılığı (Tren)
- Gümrükleme
- Depolama
- Gemiye Yükleme

Alıcının Sorumluluğu

- Gemiden Boşaltma
- Depolama
- Gümrükleme
- Demir yolu Taşımacılığı (Tren)
- İstasyon
- Türkiye (Fabrika) /Mal.

Özet

Uluslararası ticaretteki riskleri tartışmak

Mala İlişkin Riskler: Satış sözleşmesi hükümlerine göre malın ihracatçının sorumluluğunda olan teslim noktasına kadar getirilmesi sırasında ortaya çıkabilecek her türlü riskler ihracatçıya, teslim noktasından sonraki zararlar ise ithalatçı şirkete aittir. Mala ilişkin riskler, dış ticaret işlemlerinin yürütülmesinde aracı olan bankanın tamamen kontrolü dışında olduğundan, bu konuda ihracatçı veya ithalatçının gerekli tedbirleri alması zorunlu olmaktadır.

Ödemeye İlişkin Riskler: Uluslararası ticarete, karşı tarafın ödemeyi yapamamasına neden olan durumlardır. Bunlar; ithalatçının ödeme yapmaktan kaçınması (ticari risk), veya ithalatçının ödeme yapmak istemesine rağmen, ithalatçının ülkesinin konvertibl döviz yetersizliği nedeniyle transferin yapılmasının mümkün olamaması (transfer riski), veya ödemelerin üstüne bir takım fonlar (veya vergilerin) getirilmesi (finansal riskler), veya ihracatçının sevk belgelerini doğru hazırlamaması (dokümantasyon riski) sonucu, mal bedelinin ödenmesinin gecikmesi veya tamamen ortadan kalkmasıdır.

Piyasa riski; bir şirketin finansal yapısının, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar veya piyasalardaki zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı karşılaşılabileceği riski ifade eder.

Vadeli ve vadesiz işlemlerden dolayı ortaya çıkabilecek başlıca piyasa riskleri şunlardır:

Fiyat Riski: Bir malın ihracatçı tarafından sabit bir fiyatla alınıp, değişken bir endekle dünya pazarlarında satılması veya değişken fiyatla alınıp, sabit fiyatla satılması olağandır. Bu arada geçen süre zarfında fiyatlarda bir değişim olursa, ihracatçının veya ithalatçının kar oranları değişecektir. Örneğin, vadeli olarak yapılan ihracatta, eğer fiyatlar değişirse ihracatçı veya ithalatçı şirketin bu işleminden dolayı karları etkilenecektir.

Döviz riski, belli etkenlerle (siyasal olaylar, ödemeler dengesi açığı, vb.) ulusal para birimlerinin yabancı paralar karşısında değerinde meydana gelebilecek olumlu veya olumsuz değişimlerdir.

Faiz riski, faiz oranlarında ortaya çıkan değişimlerden dolayı karşılaşılan risk olup, bu risk; herhangi bir yatırımdan beklenen getiriyi olumlu veya olumsuz etkiler veya şirketlerin yaptığı borçlanmalar üzerinde etkili olur.

Taşınan malın taşıma sırasında uğrayacağı zararlar ve verilen teminatları örneklendirmek

Öncelikle, mal taşıma sigortasının tanımı, "ticari malların ithal ve ihraç edilmesi veya yurt içinde taşınması

sırasında uğrayacağı zararlara karşı sigorta ettirenin/sigortalının, mal üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatinin, poliçede yazılı teminat limitleri, poliçede yazılı genel ve özel şartlar dâhilinde teminat altına alınmasıdır" şeklinde yapılabilir. Nakliyat (Taşıma) Sigortaları Bölümünde detaylı olarak irdelendiği üzere, mal taşıma teminatlarını 3 başlık altında toplamak mümkündür.

1. Tam Zıya Teminatı
2. Dar Teminat,
3. Geniş Teminat (All Risks) = Bütün Rizikolar Dahil

Uluslararası ticarete taşımaya ilişkin bazı sigortaları açıklamak

İhracat Kredi Sigortasını ülkemizde uygulayan Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ (Türk Eximbank), 1987 yılında çıkarılmış olan 3332 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin verdiği yetkiye dayanılarak oluşturulmuş Türkiye'nin Resmi İhracat Destek Kurumudur.

Türk Eximbank ihracat kredi sigortası sisteminin lokomotifini Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı oluşturmaktadır. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı'nın amacı;

İhracatçıların,

- Daha uzun vadeli ve daha riskli ödeme şekilleri ile (vesaik mukabili, mal mukabili (Açık Hesap gibi) ihracat yapmalarına olanak sağlamak,
- Gelişen yeni piyasalara güvenle açılmalarını temin etmek ve mevcut pazarlardaki paylarının artırılması ve kalıcılıklarının sağlanmasına olanak sağlamaktır.

Anılan program ile ihracatçı firmaların genel poliçeleri yürürlükte kaldığı süre içinde yapacakları azami 360 gün vadeli tüm ihracat bedeli alacakları sevk sonrası dönemde ortaya çıkabilecek ticari ve politik risklere karşı tek bir poliçe kapsamında sigorta teminatı altına alınmaktadır. Bu suretle sigorta ettirenlerin/sigortalıların hem düşük hem de yüksek riskli alıcı ve ülkelere yaptığı ihracat işlemlerinin aynı poliçe kapsamında değerlendirilmesi ile uygun risk dağılımı sağlanarak dünya uygulaması ölçeğinde fiyatlandırma yapılabilir.

Türk Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı sayesinde, bir taraftan ihracatçıların kısa vadeli satışlarına ilişkin ihracat bedellerini ticari ve politik risklere karşı belirli limitler dâhilinde teminat altına alarak ihracatı teşvik etmekte ve yönlendirmekte, diğer taraftan da poliçenin teminat olarak gösterilmesi ile ticari bankalardan ihracat kredisi teminini kolaylaştırmaktadır.

Kendimizi Sıyalım

1. Mal taşıma teminatlarını kaç başlık altında toplamak mümkündür.
  - a. 1
  - b. 2
  - c. 3
  - d. 5
  - e. 6
2. ....teslim şekli olarak örneğin Ex-Works (yani malları kendi iş yerinde ya da fabrikasında teslim) ya da FOB, FCA gibi .....anlaşarak önemli riskleri alıcıya yansıtabilir. Cümlede boş bırakılan yerleri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?
  - a. İthalatçı, taşıma şartlarında
  - b. İhracatçı, teslim şekillerinde
  - c. Sigotacı, özel şartlarda
  - d. Taşeron, genel şartlarda
  - e. Taşıyıcı, araç seçiminde
3. Aşağıdakilerden hangisi Dış Ticarete Depo'dan Depo'ya Sevkiyatta Alıcı ve Satıcının Sorumluluğunun Başladığı ve Bittiği Alanlardan biri **değildir**?
  - a. Kara yolu Taşımacılığı (Kamyon-Tır)
  - b. Gümrükleme
  - c. İstasyon
  - d. Demir yolu Taşımacılığı (Tren)
  - e. Otogar
4. Taşıma işine aracılık eden“.....”olarak adlandırılan Taşıma Aracılarının Yasal Sorumlulukları için.....Sorumluluk Sigortası yapılmaktadır. Bu sigorta lojistik hizmet veren bu firmalar için de kullanılmakta ve teminatın kapsamı faaliyet alanına göre (dağıtım, depolama, ambalaj, gümrükleme vb.) genişletilebilmektedir. Cümlede boş bırakılan yerleri aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?
  - a. Acente, Mali
  - b. Aracı, Yasal
  - c. Komisyoncu, Üçüncü Şahıs Mali
  - d. Taşıma Operatörü, Taşıma Operatörleri
  - e. Hiç Biri
5. CMR Madde 23'ün 3. Paragrafında yer alan “Tazminatın brüt ağırlığın her eksik veya hasarlı olan beher kilogram için esas alınan ölçüt aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Kilogram Başına 10 \$
  - b. Kilogram Başına 15 \$
  - c. Kilogram Başına 8 £
  - d. Kilogram Başına 10 TL
  - e. 8,33 Hesap Birimi (SDR) Euro
6. 1 Nisan 2012 tarihinden itibaren Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası uygulamaları çerçevesinde 238 ülke sigorta kapsamındadır. Mevcut uygulamada ülkeler kapsam koşullarına göre kaç gruba ayrılmıştır?
  - a. 2
  - b. 3
  - c. 4
  - d. 5
  - e. 7
7. Aşağıdakilerden hangisi politik risklerden biri **değildir**?
  - a. Savaş hali
  - b. İhtilal
  - c. İç savaş
  - d. Alıcının ülkesinin ithal yasağı
  - e. Satıcının ihraç izninin iptali
8. Aşağıdakilerden hangisi ticari riske örnek olarak **verilemez**?
  - a. Alıcının iflas etmesi
  - b. Alıcı hakkında konkordato kararı alınması
  - c. Alıcının borçlarını ödeyememesi nedeniyle tasfiye kararı alınması
  - d. Mal bedelinin ödenmemesi
  - e. Malın ihracatçıdan kaynaklanan nedenlerle kabul edilmemesi
9. CMR sigortasından doğan uyuşmazlıklarda görevli mahkeme, aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. İdare Mahkemesi
  - b. Sulh Hukuk Mahkemesi
  - c. Ağır Ceza Mahkemesi
  - d. Asliye Ticaret Mahkemesi
  - e. Anayasa Mahkemesi
10. CIF ve CIP taşıma şeklinde taşıma sigortalarını aşağıda sıralanan şekillerden hangisi ile yaptırmak gerekir?
  - a. Limandan limana
  - b. Ambar'dan ambar'a ya da depo'dan depo'ya ve All Risk” (Tüm Rizikolar Dahil)
  - c. İstasyondan istasyona
  - d. Gümrükten gümrüğe
  - e. Tren garından tren garına

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b Yanıtınız yanlış ise “Taşınan Malın Taşınması Sırasında Uğrayacağı Zararlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise “Faiz Riski” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Taşınan Malın Taşınması Sırasında Uğrayacağı Zararlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. c Yanıtınız yanlış ise “Ülkemizde CMR Sigorta Teminatının Verilmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Taşıyıcının Yurt Dışı Mali Sorumluluğu ve CMR Sigortaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. b Yanıtınız yanlış ise “Kapsama Alınan Riskler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. e Yanıtınız yanlış ise “Politik Riskler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. e Yanıtınız yanlış ise “Ticari Riskler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise “Ülkemizde CMR Sigorta Teminatının Verilmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise “CIF/CIP (Masraflar, Sigorta ve Navlun / Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak)” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İhracatçı, sigorta poliçesini bankaya vererek, kısa, orta ve uzun vadeli kredi olanağına sahip olabilir. Bu krediler, ihracatçı için vergi iadesi gibi teşviklerden çok daha geçerli ve özendiricidir. İhracatın arttırılması ve ihracatın ithalat için gerekli döviz karşılayacak duruma getirilmesi bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için önem arz etmektedir. Bu ülkeler için döviz sorunu en önemli sorunların başında gelmektedir. Dış ödemeler dengesindeki istikrarı sağlamak amacıyla ithalatın kısılması ya da ihracatı teşvik için vergi iadesi önlemlerinden daha geçerli olan, ihracatçının hem kendi ülkesinde hem alıcının ülkesinde gerçekleşebilecek ticari ve politik risklere, tehlikelere karşı ihracatçıya güven ve garanti vermektir. Üstelik poliçe ile bir kredi olanağı sağlamak ihracatçı için daha önemlidir. Zira ihracatçı hem açılmaya güvenemediği alanlarda dışa açılacak hem de bir finans olanağına sahip olacaktır. Bu bağlamda, dış piyasalarda rekabet edebilmek için bu olanaklar gerekli ve şarttır.

Sıra Sizde 2

Sigorta kapsamına alınan riskler, ticari ve politik olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Ticari Riskler diğer sigorta türlerinde de rastlanan türden olup, alıcının ödeme gücünü aşağıda sayılan nedenlerle kaybetmiş olması demektir. Dolayısıyla ihracatçı ihracat bedelini tahsil edememektedir.

Bu nedenler; alıcının iflas etmesi, alıcı hakkında konkordato kararı alınması, alıcının borçlarını ödeyememesi nedeniyle tasfiye kararı alınması, mal bedelinin ödenmemesi, malın ihracatçıdan kaynaklanmayan nedenlerle kabul edilmemesidir. Politik riskler ise ticari risklerden daha değişiktir. Bunlar; savaş hali, ihtilal, iç savaş, isyan, ayaklanma, alıcının ülkesinin ithal yasağı, alıcının ithal izninin iptali, alıcı bir devlet ya da devlet garantisine haiz bir kuruluş ise ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve transfer güçlüğüdür.

Sıra Sizde 3

Poliçe tanzim ücreti; firmaların yasal statüsüne göre değişen ve her poliçe döneminde bir defaya mahsus olmak üzere ödenen tutardır.

Poliçe tanzim ücretleri aşağıda yer almaktadır:

Gerçek Kişi, Adi Ortaklıklar, Kolektif ve Komandit Şirketler için 500. - TL,

Anonim Şirketler ve Limited Şirketler için 750 TL,

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri ve Dış Ticaret Sermaye Şirketleri için 2.000 TL.

Sigorta Primi

- Prim oranları alıcının yerleşik olduğu ülkenin risk grubu, sevkiyatın ödeme şekli ve vadesi, alıcının özel ya da kamu alıcısı olup olmadığı dikkate alınarak tespit edilmektedir. Ülkenin veya ödeme şeklinin riskliliği arttıkça ya da sevkiyatın vadesi uzadıkça prim oranları yükselmektedir.

Sıra Sizde 4

CMR Konvansiyonunun metni, 19.05.1956 tarihinde İsviçre'nin Cenevre şehrinde Avusturya, Federal Almanya, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, İsveç, İsviçre ve Yugoslavya temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Konvansiyonun 43. Maddesinin 1. Fıkrası gereğince, Avusturya, Fransa, İtalya, Hollanda ve Yugoslavya'nın onay belgelerini tevdi ettikleri tarih olan 02.07.1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir. CMR hükümlerinin Türkiye' de yürürlüğe girme tarihi, 30 yılı aşkın bir gecikme ile, 1995'tir.

CMR Sigortası da, kara yolu ile uluslararası emtia taşımacılığı yapan taşıma firmalarının CMR Konvansiyundan kaynaklanan hukuki (mali) sorumluluklarını güvence altına almaktadır. CMR'nin uygulanabilmesi için gereken şartlar Konvansiyonun 1. Maddesinin 1. fıkrasında gösterilmiştir. Buna göre;

1. CMR'nin uygulanabilmesi için taşıma işinin ücret karşılığında üstlenilmesini öngören bir sözleşme yapılmış olmalıdır.
2. Taşımanın konusu eşya olmalıdır. Eşya kavramından ne anlaşılması gerektiği CMR'de gösterilmemiştir. Ancak 1. Maddenin 4. Fıkrasında CMR'nin, Uluslararası Posta Konvansiyonları çerçevesinde yapılan taşımalar ile cenaze ve ev eşyası taşımalarına uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla belirtilen bu hükmün dışında kalan tüm menkul şeylerin (canlı hayvanların) taşınması da CMR hükümlerine tabi olacaktır.
3. Taşıma belirli tür taşıtlarla kara yolunda gerçekleştirilmelidir. CMR'de yer alan taşıt kavramı, motorlu taşıtları, bağlı taşıtları, römorkları ifade eder ve bunlar, 1949 tarihli Kara yolu Trafik Konvansiyonunun 4. Maddesi dikkate alınarak belirlenir (CMR1/2). CMR Sözleşmesinin en önemli özelliği CMR Madde 23'ün 3. paragrafında yer alan "Tazminatın brüt ağırlığın her eksik veya hasarlı olan beher kilogramı için **8,33 Hesap Birimini (SDR)** aşamaz ifadesidir.

Yararlanılan Kaynaklar

- İşgören Tokgöz, T. (1998). **Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul: Anadolu Sigorta Yayını.
- Kahya, M. (1995). **Taşıyıcının Mali Sorumluluğu ve CMR Sigortaları**, İstanbul: Ticaret Bakanlığı, Sigorta Murakabe Kurulu, Uzmanlık Tezi.
- Kahya, M. (2007). **Taşıyıcının Mali Sorumluluğu ve CMR Sigortaları**, İstanbul: TSEV Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, No:12.
- Kaya, F. (2014). **Sigortacılık**, İstanbul: Beta Yayını, İstanbul.
- Özboilat, M. (2010). **Temel Sigortacılık**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özyavuz, Y. (2010). **Dış Ticarete Nakliye ve Nakliye Sigortaları**, Maklale, Muhtelif İnternet Siteleri, (www.arsivbelge.com).
- Polat, A. (2008). **Uluslararası Ticarete Risk Yönetimi**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını
- Resmi Gazete (1995). **CMR Konvansiyonu "Kara yoluyla Uluslararası Yük Taşımacılığına İlişkin Sözleşme"** 04.01.1995 tarih ve 22161 sayılı.
- Resmi Gazete, 5684 sayılı **Sigortacılık Kanunu**, 14.06.2007 Tarih ve 26552 sayılı.
- Resmi Gazete, 6102 sayılı **Türk Ticaret Kanunu**, 24.06.2011 Tarih ve 27846 sayılı (01.07.2012'de yürürlüğe girmiştir).

Yararlanılan İnternet Adresleri

- İGEME, www.igeme.gov.tr,
- Risk Yönetimi Nedir? www.kobifinans.com.tr
- Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank) www.eximbank.gov.tr
- Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) Portalı, www.und.org.tr
- Uluslararası Ticarete Riskler ve Önemi, (www.ekodialog.com)